

విషయసూచిక.

సవరణ.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౪	౧౮	దనువుఁ	దనుఫుఁ
౧౩	౧౬	దర్మమూర్తి	ధర్మమూర్తి
౧౬	౧౭	నారటపఱుక్	నారటపఱుపక్
౨౦	౧౩	మదిమియయు	ముదిమియును
౨౨	౧౫	నరసభనముగ	నరభనముగ
౨౪	౯	దతన్మనంబు	దన్మనంబు
౨౫	౮	రామచద్రుఁడ	రామచంద్రుఁడ
౩౨	౧౫	నీనాలిగంటి	నీనాలిగింటి
౩౩	౮	పరస్పరవృద్ధి	పరస్పరవృద్ధి
౪౬	౧౬	యందయిచితివి	యుదయించితివి
౫౩	౨౨	యర్బుదదంఖ్యల	యర్బుదదంఖ్యలు
౫౯	౧౨	నంధావము సేసి	నంధానము సేసి
,,	౧౮	సెప్పఁజాలిన పట్టిమాటలు	సెప్పఁజాలని నట్టిమాటలు
౮౨	౧౬	బని జాగ్రత్తనఁగ	బవిజాగ్రత్తనఁగ
౯౦	౧౭	దద్విలానం	దద్విలాసం
,,	౨౦	భూతకోటిక	భూతకోటికి
,,	౨౪	నావిధ	నావిధ
౯౨	౧౧	నీవు నజ్ఞాన	నీవు నజ్ఞాన
౯౪	౨౨	యూజలభవుని	యూజలజభవుని
౧౦౯	౨౦	నీతుఁడును	నీతఁడును
౧౧౨	౧౮	ధవళవిపులకీర్తి	ధవళవిపులకీర్తి
౧౧౬	౮	బ్రతునకై	బ్రతుకునకై
౧౧౭	౧౧	దిననాథుఁడు	దిననాథుఁడు
౧౧౮	౨౦	వానసలను	వాసనలను
౧౧౯	౧౧	వివిధజన్మ	వివిధజన్మ
౧౨౮	౧౧	నిర్మోహందును	నిర్మోహుండును

శ్రీ

వాసిష్ఠ రామాయణము.

ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీమద్దివ్యమునీన్ద్రచిత్తనిలయం సీతామనోనాయకం
వల్మీకోద్భవవాక్పయోధిశశినం స్మేరాననం చిన్మయమ్
నిత్యం నీరదనీలకాయ మమలం నిర్వాణసుధాయినం
శాన్తం నిత్యమనామయం శివకరం శ్రీరామచన్ద్రం భజే.
అహోబలగిరీశాయ నిత్యాయ నిగమాత్మనే
శ్రీశాయ శాన్తరూపాయ నృసింహవపుషే నమః.

ఇష్టదేవతాస్తుత్యాదికము.

ఉ. శ్రీకరలీలఁ బ్రాణుల సృజింపఁ దలంచి విధాత తాన యై,
చేకొని వానిఁ బ్రోచునెడ శ్రీవిభుఁ డై, యవి సంహరింప భీ
మాకృతిఁ దాల్చి, మువ్వురకు నవ్వల నొక్కటి యై, వెలుంగు సు
శ్లోకుఁ బురాణుఁ బుణ్యపురుషుం బరమాత్ముని భక్తిఁ గొల్చెదన్. ౧.

ఉ. శ్రీ యన విష్ణుపేరురముఁ జెన్ను వహించి యలంకరించి, దా
క్షాయణి నాఁగ శంభుమెయి సామున నెక్కొని, వాణి నాఁగ నా
తోయజగర్భు నెమ్మొగము దూఁకొని యేలెడునాదిశక్తి సు
శ్రీయుఁ జిరాయువుం సరససిద్ధకవిత్వము మాకు నీవుతన్. ౨.

క. వారణముఖు మృదుమోదక
పారణపారీణు సిద్ధపన్నగ ముఖభు

క్పారణ సేవితుఁ బావని
వారణు విఘ్నాంబుజాతవారణుఁ దలఁతున్. ౩.

గీ. ఉదయవేళ విరించి యై యొప్పఁదాల్చి,
పట్టపగ లెల్ల రుద్రుఁడై ప్రజ్వరిల్లి,
మాపు హరిమూర్తి యైన తామరలయనుఁగు
భూరితేజంబు మా కిచ్చి ప్రోచుఁ గాత. ౪.

గీ. వ్యాస వాల్మీకి శుక కాళిదాస బాణ
హర్షణాదుల నాద్యుల నాత్మ నిల్పి,
సకలభాషారసజ్ఞుల సముల నన్న
యార్య తిక్కకవీంద్రుల నభినుతింతు. ౫.

క. అద్వైతతత్త్వమతుల జ
గద్విదితవిశాలయశుల గతకలుషుల రా
గద్వేషలోభరహితుల
విద్వత్సింహముల వేదవిదుల భజింతున్. ౬.

చ. కదిసిన నోరవోయి, యొరుకబ్బపుదొంతులసత్పదార్థముల్
గదుకుచు, నెట్టివారిఁ బొడగన్నను గుఱ్ఱని, స్నేహసౌఖ్యముల్
మదికి నసహ్యమై, శునకమార్గమునం జరియించుచున్న దు
ష్పదకవు లెల్ల మత్కవితఁ దప్పులు పట్టక వింద్రు గావుతన్. ౭.

క. తిరువేంకటనాయకపద
సరసిజమధుకరుల నఖిలసమయజ్ఞుల మం
త్రరహస్యవిదుల నఘసం
హరులను మద్గురుల ఘనుల నార్యులఁ గొల్తున్.— ౮.

క. మదిఁ బ్రహ్లాదార్జున నా
రద సనక సనంద శుక పరాశర రుక్మాం
గద భీష్మ శౌనకాదుల

సదయాత్ముల భాగవతుల సతతము దలఁతున్. ౯.

వ. అని పరబ్రహ్మోపాసనంబును, నిష్టదేవతాభివందనంబును, సుకవివిద్వ
జ్జనప్రార్థనంబును, కుకవిజనవాగ్బంధనంబును, గురుచరణస్మరణం
బును, బరమభాగవతసంకీర్తనంబునుం జేసి, కృతకృత్యుండ నై,
తొల్లి హరిభక్తిరసావేశంబున గతిపయాక్షరాభ్యాసచాపలంబునం
జేసి,విష్ణువిభవాభిరామకథాప్రభూతంబులం బద్మపురాణోత్తరఖండం
బును భాగవతదశమస్కంధంబును దెనుంగున రచియించి, యప్పుణ్య
పురాణంబులకున్ గృతిపతిగా నేపుణ్యుం బ్రార్థింతునో యని విచా
రించి, గజగంధవారణ గండగోపాల చలమర్తిగండ రాయగజకేసరి
దొంతిమన్నె విభాళాది నానాబిరుదవిఖ్యాతులం బ్రసిద్ధుం డగు రామ
గిరిపట్టణాధీశ్వరుండైన కుమారముప్పభూపాలుని మాన్యమంత్రివర
ధురంధరుండును, నమ్మహారాజ దిగంతవ్యాప్త కీర్తిలతాలవాలుం
డును,ధర్మచారిత్రుండును,నీతిచాతుర్య వివేక విశేషగుణాలంకారుం
డును, నఖిలదిగ్భరితకీర్తివిశాలుండును,వాణసవంశాబ్ధిసుధాకర కాశ్య
పగోత్ర పవిత్రాబ్బనార్యతనూభవుండునునగు కొండనామాత్యుండు,
నాకు నతిస్నేహబాంధవుండును, నపూర్వవచనరచనాబంధురకావ్య
రసాభిజ్ఞుండును,నర్థిజనపారిజాతుండును, గావున,నమ్మంత్రి యుగంధ
రుం గృతిపతిం గావించి, వెండియుం గవిత్వతత్త్వరచనాకౌతుకం
బునం జిత్తంబు జొత్తిల్ల నొక్క కృతిం జెప్పంబూనితి. అం దేని నిఖిల
భూతాంతర్యామియు, నిగమార్థగోచరుండును, నిత్యసత్యజ్ఞానానంద
శుద్ధాంతరంగుండును, నిశ్చలానందయోగీంద్రహృదయుండును, నిః
శ్రేయసానందఫలప్రదాయకుండును, నిర్మలచిదాభాసుండును, నిరా
కారుండును, నిర్గుణబ్రహ్మంబును, నగు నారాయణుం డొక్కరుండు
దక్క నన్యంబు లే దనియును, బ్రహ్మాదిచేతను లతని తేజఃకణంబు లని
యును, దేహం బనిత్యంబు దేహి నిత్యుం డనియును, జీవుండు చిత్తం

బనియును, చిత్తంబునందె జగత్తులు విస్తరిల్లు ననియును, దత్సంకల్పంబ బంధంబు తన్నిరసనంబ మోక్షం బనియును, చిత్తశాంతియె జీవన్ముక్తి యనియును, బెక్కువిధంబు లుపన్యసించునట్టి వాసిష్ఠసంగ్రహప్రబంధం బాంధ్రభాష నఖిలలోకోపకారార్థంబుగ రచియించెద. ౧౦.

ప్ర తి జ్ఞ.

క. ఇది తత్త్వరహస్యార్థము
పదసంగతిఁ దెనుఁగు పలుకఁ బ్రాజ్ఞులకును బె
ట్టిద మగుఁ; దత్పరవాసన
విదితంబుగఁ గవులు మెచ్చ విరచింతుఁ దగన్. ౧౧.

క. విజ్ఞానులు మును సెప్పిన
సంజ్ఞాభ్యాసములు కొంత జాడలు దోఁపన్
విజ్ఞాపనంబు సేసెదఁ
బ్రాజ్ఞులు తార్కికులు తప్పుపట్టకుఁడు దయన్. ౧౨.

క. కఱకిది నీరస మని వే
సర కల్లన వినుఁడు, తుద రసాయన మగుఁ, దాఁ
జెఱకుఁ దుదనుండి నమలిన
తెఱఁగున, మది కింపుఁ దనుపుఁ దీపున్ జూపున్. ౧౩.

క. మృదుమధురరచనగావ్యము
గదియించినయట్లు తత్త్వగాఢార్థము చె
ప్పుదుఁ, బుధ్యుఁ దేనె గాను తు
మ్మెద మ్రాఁకులు దొల్చునేపున మెఱసినభంగిన్. ౧౪.

క. ఇది యల్పగ్రంథం బని
మదిఁ దలఁపకుఁ డఖిలశాస్త్రమతములు దీనన్
విదితం బగు నద్దములో
మదదంతావళము దోఁచు మాడ్కిని తెలియన్. ౧౫.

నరసింహదేవునకుం గృతి నిచ్చుట.

వ. అని సకలజనసమ్మతంబుగా నుపక్రమించి, యనన్యసామాన్యయగునిక్క-వితావధూమణికిఁ బురుషుండు పురాణపురుషుండు గావుతమని, యఖిల లోకాధీశ్వరుండును, నతులకళ్యాణగుణగణాలంకారుండును, ననవరత లక్ష్మీసమేతుండును, నాదిమధ్యాంతరహితుండును, నభిమతఫలప్రదాయకుండును, నగు నహోబల శ్రీనృసింహదేవునకు నిచ్చెదనని తలంచి, యఖిలవేదవేదాంతవాగ్గోచరుం డగు నద్దేవున కతితుచ్ఛంబులగు మద్వాక్యంబు లర్పింతు ననుటయు మహాద్రోహం బగునో యని శంకించి యప్పరమేశ్వరుం డాశ్రితసులభుం డగుటయు, మత్కవిత్వంబు తదీయ వరప్రసాదలబ్ధం బగుటయు, భావించి, మనంబున నిట్లని వితర్కించితి.

క. వనరాశిజలము గొని యా
వనరాశికి నర్ఘ్య మిచ్చు వడువున, హరి యి
చ్చినవాక్యములనె యతనికి
ననయము గృతి సెప్పి సుకృతి నగుదు ధరిత్రిన్. ౧౭.

క. గురుఁడును దల్లియుఁ దండ్రియుఁ
బురుషుఁడు విద్యయును దైవమును దాతయు నాఁ
బొరి నేడుగడయు దానై
హరి నను రక్షించుఁ గాత ననవరతంబున్. ౧౮.

క. తనపేరిటివాఁ డనియును
దనదాసులదాసుఁ డనియుఁ దన కీకవితా
వనితామణి నిచ్చినవాఁ
డనియును రక్షించుఁ గాత హరి నన్ను దయన్. ౧౯.

వ. అదియునుం గాక. ౨౦.

క. కృతి బోధామృతరస మఁట,
కృతికథ శ్రీరామచంద్రకీర్తన మఁట, త

త్కృతినాయకుండు లక్ష్మీ
పతి యఁట, నా కింతకంటె భాగ్యము గలదే! ౨౧.

వ. అని పరమానందకందళిత హృదయానందుండనై యేతత్కావితాల
తాలవాలం బగుమదీయవంశం బభివర్ణించెద. ౨౨.

కవివంశాభివర్ణనము.

ఉ. ఆజలజాతునాభిజలజాత్మజుమానసపుత్త్రుఁడై భర
ద్వాజుఁడు ధాత్రిఁ బెంపెసఁగెఁ; దన్మునిగోత్రజులందు నిత్యవి
భ్రాజితపుణ్యమూర్తి యగుబ్రహ్మనమంత్రికిఁ బుట్టెఁ దీవ్రదు
ర్తేజుఁడు గుండనార్యుఁడు సుధీజన భూజన కీర్తనీయుఁడై. ౨౩.

వ. ఇట్లుదయించి. ౨౪.

క. గుండన ప్రాభవమున భ
గుండన శ్రుతిశాస్త్రపారగుం డన నయమా
గుండన వితరణనయనాథా
గుం డన వర్ణనకు నెక్కెఁ గోవిదసభలన్. ౨౫.

క. అంబుజభవనిభుఁ డాప
స్తంబాగ్రణి యైనగుండసచివునకును గో
మ్మాంబకుఁ బుట్టెను బుత్త్రకుఁ
డం బొగి నల్లాడవిభుఁడు గంగన యనఁగన్. ౨౬.

వ. అందు. ౨౭.

క. అల్లాడమంత్రి రిపుచయ
మల్లాడఁ బ్రతాపలీల నధికుండై సం
ఫుల్లసితకీర్తిమల్లీ
వల్లి వెల్లితదిగంతవారణుఁ డయ్యెన్. ౨౮.

సీ. అతఁడు తిక్కన సోమయాజుల *పౌత్త్రుఁడై
కొమరారు గుంటూరుకొమ్మవిభుని

* పా. పుత్త్రుఁడై.

పుత్త్రిఁ జిట్టాంబిక బుధలోకకల్పక
వల్లి వివాహ మై వైభవమున,
భూసార మగుకోటభూమిఁ గృష్ణానదీ
దక్షిణతటమున ధన్యలీల
నలరు రావెల యనునగ్రహారము తన
కేకభోగ్యంబుగా నేలు చుండి,

గీ. యందుఁ గోవెల గట్టి, గోవిందు నెన్న
గోపికానాథుని ప్రతిష్ఠఁ గోరి చేసి
యఖిలవిభవంబులందును నతిశయిల్లె
మనుజమందారుఁ డల్లాడమంత్రివిభుఁడు. ౨౯.

క. అయ్యావతీ రమణులకును
నయ్యలమంత్రీంద్రుఁ డుదితుఁ డై ధారుణిలో
నెయ్యెడ నర్థార్థులు మా
యయ్య యనుచుఁ బొగడ నెగడె నౌదార్యమునన్. ౩౦.

వ. అమ్మంత్రిచంద్రు గుణవిశేషంబు లెట్టి వనిన. ౩౧.

చ. తిరుగనిమందరాచలము ద్రిమ్మటఁ బొందనిభానుఁ డుగ్రుఁ డేఁ
గరఁగని కాముఁ డమ్ము మొనఁ గ్రాఁగనివారిధి యన్యకాంతని
క్కరుగనినిర్జరేంద్రుఁ డెడ రైనను బొంకని ధర్మసూతి నాఁ
బరఁగె ధరిత్రి నర్థిజనభానుజుఁ డయ్యలమంత్రి పెంపునన్. ౩౨.

సీ. ఆత్రేయగోత్రపవిత్ర పేరయమంత్రి
పుత్త్రి సింగాంబికఁ బుణ్యసాధ్వి
వెలయ వివాహ మై, వేఁగిదేశంబులో
నేపారు రాజమహేంద్రపురికి
నధిపతి తొయ్యేటి యనపోతభూపాలు
మంత్రి యై ప్రాజ్యసంపదలఁ బొదలి,

రెయొప్పార గౌతమియుత్తరతటమున
మహనీయ మగు పెద్దమనికియందు

ఆ. స్థిరతరారామతతులు సుక్షేత్రములును
బెక్కు లార్జించి సితకీర్తిఁ బెంపు మిగిలి
యఖిలజగదన్నదాత నా నవనిఁ బరఁగె
మధురగుణధుర్యుఁ డయ్యలమంత్రివరుఁడు. 33

చ. ఒనరఁగ నవ్వధూవరు లహోబలదేవునిఁ గొల్చి తద్వరం
బున నొగి సింగనార్యుని నమోఘగుణాఢ్యు ననంతుని స్మహీ
జననుతు నోబయాంకు బుధసన్నుతిపాత్రుని నారయాహ్వయుం
గని నరసింహనామములు గారన మారగఁ బెట్టి రందఱన్. 3౪.

క. వారలలో నగ్రజుఁడను
వారిజదళనయనచరణవారిజసేవా
సారమతి నతులవాక్య
శ్రీరచనాచతురమతిని సింగాహ్వయుఁడన్ 3౫.

క. కూనయముప్పనృపాలక
సూను శ్రీతెనుఁగునృపతి సుకృతీ మల్లాం
బా నందనుఁ డగు ముప్పయ
భూనాథుని సుకవివరుఁడ బుధసన్నుతుఁడన్. 3౬.

ముప్పప్రభువర్ణనము.

వ. మఱియు రాజకంఠీరవం బగు నాకుమారముప్పభూపాలుని ప్రాభవ
పరాక్రమంబు లెట్టి వనిన. 3౭

సీ. సంపెంగవిరులతో జాజులుం గురువేరు
కొమరార నునుసేసకొప్పు వెట్టి,
మృగమదకర్పూరమిళిత మరాపన్నీరు
తనుపార మేనఁ జందన మలంది,

యుదయభాను ప్రభ నుల్లసం బాడెడు
మణిభూషణస్ఫూర్తి మాఱు మలసి,
పర పై నవెన్నెలనురువుల పోలికఁ
దనరారు ధవళవస్త్రములు గట్టి,

గీ. మానినీకరచామర మరుతచలిత
కుంతలుం డయి తగ నిండుకొలువునందుఁ
దనువుఁ గీర్తియుఁ గల పుష్పధన్వుఁ డనఁగఁ
జూడ నొప్పారు ముప్పయయక్షోణివిభుఁడు. ౩౮.

మ. అనిలో రాయగజేంద్రసింహ మగుముప్పాధీశు చే ఛగ్నులై
చని, స్వప్నంబున నవ్విభుండు వెలయన్ శంకించినన్ మోస మౌ,
నని చింతించి, నఖాంకురాంకుశవినోదాసక్తి నిద్రింప నీ
క నివారింతురు రాజకుంజరములన్ గాంతామణుల్ కానలన్. ౩౯.

గీ. ఆమహీవిభుచేత రామాద్రిసీమఁ
బెక్కువృత్తులు గ్రామముల్ వెలయఁ గాంచి
యతనియాశ్రితులం దెల్ల నధికుఁ డనఁగఁ
జతురుఁ డన ధన్యుఁ డన నడిసన్నవాఁడ. ౪౦.

వ. అట్లు గావున. ౪౧.

శా. ఆయుశ్శ్రీశుభమోక్షదున్ హరిఁ బ్రబంధాధీశుఁ గావించి, దు
ర్మాయాదూరము నిర్వికారము సదామాంగల్యయుక్తంబు నా
మ్నాయాంతార్థవివేకసారము మనోమత్తేభసింహంబు సం
శ్రేయోమార్గము నైన బోధమయ వాసిష్ఠంబు నేఁ జెప్పెదన్. ౪౨.

వ. అదియును వాల్మీకిమునిప్రణీతంబును, వసిష్ఠవిశిష్టవాగ్విలాసభాసు
రంబును, రామచంద్రకథాప్రధానంబునుం గావున, వాసిష్ఠరామాయ
ణం బనంబడు. ఇప్పురాణవాక్యరత్నోపహారంబులు పురుషోత్తమున
కిచ్చుట యదియు నొక్కయారాధనవిశేషం బగుటం జేసి — ౪౩.

షష్ఠ్యంతములు.

క. అక్షయలక్ష్మీలలితక
టాక్షేక్షణలక్ష్యజలచరాంబుజరేఖా
లక్షణదక్షిణహస్తున
కక్షుభితాత్మునకు దేవతారాధ్యునకున్. ౪౪

క. అంబుజలోచనునకుఁ బీ
తాంబరునకు నంబరానిలానలధరణీ
శంబరరవిచంద్రాత్మున
కంబుధికన్యాముఖాంబుజాంబరమణికిన్. ౪౫

క. ఫాలాక్షజనితదహన
జ్వాలాలీలావరుద్ధశాత్రవసేనా
జాలునకు సటాపటలో
త్తాలునకుఁ గరాళకఠినదంష్ట్రాలునకున్. ౪౬

క. పంచాశుగధరగురునకుఁ
బంచాయుధకలితలలితబాహాఢ్యునకున్
బంచాననవినుతునకుఁ బ్ర
పంచవిదూరునకు మనుజపంచాస్యునకున్. ౪౭

క. రాకాశశాంకశంఖసు
ధాకాశసురేంద్రదంతిదంత తుహినహీ
రాకాశవాహినీబిస
నీకాశరమావకాశనిభగాత్రునకున్. ౪౮

క. శ్రీయువతీస్తనపరిరం
భాయతవక్షఃస్థలునకు నతులితవిజయో
పాయునకు శ్రీయహోబల
నాయకున కుదారవీరనరకేసరికిన్. ౪౯

క. నీకుఁ బ్రబంధరత్నము
నాకల్పోన్నతిగ నిచ్చి యపవర్గపద
శ్రీకరుఁడ నై వెలసెదఁ
జేకొను మాభలగిరీంద్ర శ్రీనరసింహా. ౫౦.

వ. నిత్యపరంపరామంగళాభివృద్ధిగా నారచింపం బూనిన వాసిష్ఠరామా
యణంబునకుం గథా ప్రారంభం బెట్టి దనిన. ౫౧.

వ. వైరాగ్యంబు, ముముక్షుత, ఉత్పత్తి, స్థితి, ఉపశమనంబు, నిర్వా
ణంబు, అని జ్ఞానోపదేశంబు ఆఱుప్రకరణంబు లై యొప్పు అందు
బాలలీలోత్సుకుండగు రామచంద్రుండు ప్రసంగరూపంబున నుపన్య
సించిన వైరాగ్యప్రకరణంబు తొలుత నెఱింగించెద. ౫౨.

క. అతులతపస్స్వాధ్యాయ
వ్రతశీలుఁడు బోధనిధి భరద్వాజుఁడు వి
శ్రుతకీర్తి యొక్కనాఁ డే
కతమున వాల్మీకిమౌనిఁ గని సంప్రీతిన్. ౫౩.

క. పాదప్రణామపూజల
సాదరమున గురునిఁ దనిపి సాంజలియై య
వ్వేదమయు మొగము గనుఁగొని
మోదిలి మృదుమధురవాక్యముల నిట్లనియెన్. ౫౪.

గీ. అనఘమానస మీదయ నఖిలవేద
శాస్త్రపారంగతుఁడ నైతి; జనులజన్మ
కలిత సంసార దురితసంకటము దొలఁగి
యవ్యయానంద మగుమార్గ మానతిమ్ము. ౫౫.

వ అనిన విని ప్రియశిష్యుం డగుభరద్వాజునకు వాల్మీకి యి ట్లనియె.

క. విను వత్స లెస్స యడిగితి,
విన యోగ్యుఁడ వీవు నీకు విస్పష్టముగా

ఘనమోహతమము దూరం
బునఁ దొలఁగఁగఁ ద్రోచుమార్గమును వినిపింతున్. ౫౭.

గీ. అకట భవపాశ బద్ధుండ నైననాకు
వెడలఁ బ్రా పెద్దియో యని వెఱచుచున్న
యార్తుఁ డధికారి యగుఁ గాని యజ్ఞుఁ డైనఁ
దజ్ఞుఁ డైనను నీ విది దగఁ డొరుండు. ౫౮.

గీ. కానఁబడు లేక విరియు నాకాశవర్ణ
భాతి నీజాగరభ్రాంతి భ్రమలఁ బెట్టు;
నదియుఁ బలుమాఱు దలఁచినయంతకంటె
నట్టితలఁపులు దలఁపనియదియ లెస్స. ౫౯.

గీ. కానఁబడ్డవి మిథ్యలు గాఁగఁ దెలియు
జ్ఞానమునఁ జేసి దృశ్యమార్జనము సేయఁ,
జిత్తగేహంబు విమల మై చెలఁగి నిత్య
మైననిర్వాణపదవృత్తి యంద మొందు. ౬౦.

వ. అట్లు గాక కేవల శాస్త్రగతంబులం బడి పొరలు సంసారులకుం గల్ప శతంబుల నైనను మోక్షంబు పొందనేరదు. అందు మోక్షం బెట్టి దనిన, నఖిల వాసనాపరిక్షయం బని సెప్పంబడు. అవ్వాసనలు మలి నయు శుద్ధయు నన రెండు దెఱంగు లై యుండు. అందు మలినవాసన యజ్ఞానతమోవృత్తియు నహంకారయుక్తంబును జన్మకారిణియు నగు. మఱియు శుద్ధవాసన వేఁచినబీజంబుంబోలెఁ బునర్జన్మాంకురంబుఁ బొడమనీక దేహధారణంబు ధరియింపంబడి తజ్జ్ఞ యగు. అందు శుద్ధ వాసనాయుక్తులు జీవన్ముక్తుఁ లనంబడుదురు. అందు.— ౬౧.

క. జీవన్ముక్తుఁడు రాఘవుఁ
డీవసుధాతలమునందు; నేపఁడ విను మ
ద్దేవుచరితంబు జరసుం

జావును మాన్పంగ నోపు సౌజన్యనిధీ. ౬౨.

వ. అనిన విని భరద్వాజుం డక్కథాక్రమంబు వివరించి సెప్పు మనుటయు వాల్మీకి యి ట్లనియె ౬౩.

సీ. నారాయణునినాభినలినోదరంబునఁ
    బరమేష్ఠి పొడమెఁ, దద్బ్రహ్మవలన
ఘనుఁడు మరీచి నాఁ గలిగె, నమ్మౌనికిఁ
    గశ్యపుఁ డుదయించి కనియె సూర్యు,
నాసూర్యునకు మను వౌరసుఁ డై యుద్భ
    విల్లి యేలెను ధాత్రి, నల్లమనువు
పడసె నిక్ష్వాకునిఁ బరఁగఁ దత్పతివంశ
    కర్త యై రఘు వుర్విఁ గీర్తి కెక్కె,
గీ. నతని కజుఁడు పుత్త్రుఁ డై నేల పాలించె,
నతనివలన నిందుమతి యనంగఁ
దనరుభాగ్యవతికి దానచింతామణి
ధర్మమూర్తి పుట్టె దశరథుండు. ౬౪.

వ. అమ్మహాభాగుండు తనకు నయోధ్యానగరంబు నిజరాజధానిగా నఖిల సముద్రముద్రితధరావలయంబు నఱువదివేలేండ్లు పాలించి సంతతి లేమికి నత్యంతచింతాక్రాంతుం డై పుత్త్రకామేష్టి సేయింప యజ్ఞ పురుషుం డగువిష్ణునివరంబునం గోసలరాజపుత్త్రి యగు కౌసల్య యనుపతివ్రతాతిలకంబునకు నొక్కపుణ్యదివసంబునందు — ౬౫.

ఉ. శ్రీమహితాభిరాముఁడు విశిష్టజనస్తవనీయసద్గుణ
స్తోముఁడు భక్తలోకముఖతోయరుహాయతషండచండరు
గ్ధాముఁడు జానకీనయనకైరవసోముఁడు ఘోరసంగరో
ద్దాముఁడు కౌస్తుభాఖ్యమణిధాముఁడు రాముఁడు పుట్టెఁ బుత్త్రుఁ డై.

వ. తదనంతరంబ కేకయ రాజపుత్త్రి యగుకైకకు భరతుండును సుమి

త్రికు లక్ష్మణశత్రుఘ్నులును జన్మించిరి. అక్కుమారులకుం గ్రమంబున జాతకకర్మచౌలోపనయనంబులు సేయింప వారలు దినదినప్రవర్ధమానులై గురుమందిరంబునందు.— ౬౭.

క. వేదములు తదంగంబులు
వేదాంతప్రముఖనిఖిలవిద్యలును ధను
ర్వేదము నేర్చిరి. రాముఁడు
వేదమయుఁడు గురుగృహంబు వెలువడి భక్తిన్. ౬౮.

గీ. స్నాతకవ్రతనియమితాచరణవృత్తిఁ
బుణ్యతీర్థంబు లాడుచుఁ బుణ్యమునులఁ
బుణ్యదేశంబులను జూచి భూరియశుఁడు
ప్రీతి నేతెంచె మరలి సాకేతపురికి. ౬౯.

క. తుదిఁ గొన్ని నెలలు గొఱఁ తగు
పదియాఱవయేఁట నిండుప్రాయంబున ను
న్మదవృత్తిఁ దొఱఁగి డస్సెను
హృదయము సంసారభీతి నెంతయుఁ గలఁగన్. ౭౦.

క. మునిజనవృత్తులు గనుఁగొని
మనమున రాజ్యాభిలాష మఱచి యజస్రం
బును వంత నొంది రాముఁడు
దినదినమును గుందఁ దొణఁగె తేజం బెడలన్. ౭౧.

వ. అయ్యవసరంబున నొక్కనాఁడు. ౭౨.

క. గోత్రపవిత్రుఁడు గాధిసు
పుత్త్రుఁడు హతకలుషుఁ డఖిల బుధజననుతచా
రిత్రుఁడు ఘనుండు విశ్వా
మిత్త్రుం డఘువిపినపవనమిత్త్రుఁడు భక్తిన్ ౭౩.

క. తన చేయు క్రతువు నిచ్చలు

దనుజులు చెలుపంగ విసికి తద్రక్షణార్థ
ఘను రామచంద్రు నచటికిఁ
గొనిపోయెద నని యయోధ్యకుఁ జనుదెంచెన్. ౭౪.

వ. ఇవ్విధంబున ననేకమునిగణపరివృతుండై చనుదెంచిన కౌశికునకు దశరథేశ్వరుం డెదురు సని నమస్కరించి తోడ్కొని వచ్చి యాసనార్ఘ్యపాద్యాదివిధులం బూజించి కుశలం బడిగిన యనంతరంబ, రామచంద్రదర్శనలాలసుండై యభ్యంతరమందిరంబున కరుగ నక్కుమారుండును బ్రత్యుత్థానంబు చేసి ప్రణమిల్లి పూజించి కుశలం బడిగి నయనంతరంబ, సుఖాసీనుండై యమ్మునిపుంగవుండు రాఘవుం గరుణార్ద్రదృష్టిం జూచి యంగంబు నివురుచు ని ట్లనియె. ౭౫.

వైరాగ్యప్రకరణము.

సీ. తండ్రి రాజ్యస్థుఁడై ధరణిఁ బాలింపంగ
యువరాజవై భోగయోగ్యమైన
యౌవనంబున సౌఖ్య మనుభవించుచు నుండ
కిట్టిమనోవ్యథ యేల కలిగె ?
నెలుకలు ద్రవ్వినయింటిచందంబున
దిగజాఱి నీమేను మిగుల డస్సె.
నీదుఃఖములు నీకు నేయర్థమునఁ బుట్టె ?
నిట్టివిరక్తి నీ కేల వచ్చెఁ ?
గీ. గెలనివారు నవ్వఁ గలఁగి మ్రాన్పడి యున్న
నిన్నుఁ జూచి వగ జనించె నాకు.
వినుము దెవులు లేనివేదనఁ బొరలుచు
నున్నరూపు సెప్ప వోయి వత్స. ౭౬

చ. అన విని రామచంద్రుఁడు కృతాంజలియై తల వంచి భక్తి న
మ్మునికి నమస్కరించి, వగ మో మెగయింపఁగ లేక, బాష్పముల్

గనుఁగవ నుబ్బి జాఱ, మెయి కంపము నొందఁగ, మాట తొట్రుపా
టొనయఁగఁ బేరెలుం గదర, నిట్లని పల్కె భయాతురమూర్తి యై.

గీ. పుట్టు రూపంబు లెల్లను బొలియుకొఱక,
పొలియు నెల్లను గ్రమ్మఱఁ బుట్టుకొఱక,
కాని యొందును నిలుకడ గాన లేని
యిట్టి సంసారమున సుఖ మెద్ది? చెపుడ. ౭౮.

గీ. అస్థిరంబగు సర్వంబు నని యెఱుఁగ
రాజ్యసుఖముల కెట్లనురక్తి పొడము?
'ఏమి భోగంబు నాకిది యేమి వచ్చె?
నకట యెవ్వండ నే న' ని యాత్మఁ దలఁతు. ౭౯.

గీ. ఇట్టిదుఃఖంబు నాకింక నెట్లు దొలఁగు?
ననుభయంబున దుర్వ్యథఁ దనరుచుండు,
జరఠతరుకోటరోజ్జ్వలజ్జ్వలనుభంగిఁ
బెరసి చింతానలము లోన దరికొనంగ. ౮౦.

క. పెనురాలు నీటఁ గ్రుంకిన
యనువున దుర్వ్యథలు నన్ను నారటపఱుపన్
ఘనశోక మొదవి బంధులు
విని వగచెద రనుచు నేడ్వ వెఱతు మునీంద్రా. ౮౧.

క. ఏవిధమునఁ దలపోసిన
నావిధమున నాకు నరుచి యగు సంసారం
బే నెట్టులఁ దరియింపుదు?
నేవెరవున విశ్రమింతు నిద్ధచరిత్రా? ౮౨.

గీ. విత్త, మాయువు, నహంకృతి, చిత్త, మాశ,
తనువు, బాల్యంబు, యౌవనంబును, సుదతులు,
వార్ధకము, కాల మనునిట్టివస్తువితతి

నేవి మే లని భోగింతుఁ బాఱనాత్మ? ౮౩.

వ. అవి యెయ్యవి యంటేని. ౮౪.

గీ. సొరిదిఁ జింతాసమూహంబు చుట్టియున్న
ధనము దుఃఖంబె గాని సంతసము నీదు,
సంప్రసూతకళత్రసంశ్రయగృహములు
దీను లగువారి కాపద దెచ్చునట్లు. ౮౫.

క. మదకారణంబు లోభా
స్పద మవివేకంబుత్రోవ భయచింతలకుఁ
గుదు రఘరాశి మహోగ్రా
'పదలకు నాశ్రయము ధనము పరమమునీంద్రా ౮౬.

క. పరనింద పడనిధనికుఁడు,
సొరిదిం దనుఁ బొగడుకొనని శూరుఁడుఁ, బ్రజలన్
సరిగాఁ జూచిన ప్రభువును,
బురుషోత్తమ యెందు దుర్లభులు తలపోయన్. ౮౭

ఉ. చిత్తసమాకులీకరణశీలమనోరమ దైన్యసాధ్య ని
స్సత్త్వ మహాభుజంగకులసంశ్రయగర్తసమృద్ధవల్లి దు
ర్వృత్తగృహాంతవాసిని నవీనవిలాసిని లక్ష్మి; యిట్టిసం
పత్తి సమస్తదోషభవబంధభయప్రద గాక సౌఖ్యమే. ౮౮

వ. మఱియు నాయు వెట్టి దంటేని. ౮౯.

గీ. ఆయు వస్థిరంబు నతిపేలవము పల్ల
వాగ్రసలిలబిందువట్ల తలఁప:
నుండి యుండి దేహ మూరక పడఁ ద్రోచి
వేదు రెత్తినట్లు విడిచిపోవు. ౯౦.

క. విషయాశీవిషభీషణ
విషజర్జరితాత్ము లాత్మవిద్యావినయ

ద్విషు లగువారల బ్రతుకులు
విషమంబులు చవుట నిడినవిత్తులు దలఁపఁ. ౯౧

గీ. పొందవలసినయర్థంబు పొంద నేర్చి
దుష్కృతులు సేసి క్రమ్మఱ దుఃఖపడక
యచలనిర్వాణసుఖవృత్తి నందునట్టి
వారి బ్రతుకులు బ్రతుకులు వసుధమీఁద. ౯౨

క. జననంబు నొంది వెండియు
జననము లేకుండ మెలఁగుజనుజననంబే
జననంబు గాక, ముదిమిని
బనుపశు వెనుగాదఁటంబు బ్రతుకును బ్రతుకే! ౯౩.

వ. మఱియు నహంకారం బెట్టి దనిన. ౯౪.

క. అనఘా మోహామువలనన
పనిలేకయ పుట్టి పెరిఁగి పగతుం డై పైఁ
జను మిథ్యాహంకారముఁ
గనుఁగొన మదిలోన వగపు గదిరెడు నాకున్ ౯౫.

గీ. విను మహంకార మొందాఁక వృద్ధిఁబొందు
నకట యందాఁక తృష్ణయు నతిశయిల్లు,
మేఘబృందంబు సాంద్ర మై మింటఁ దోఁపఁ
బోరి విజృంభించుకుటజమంజరియుఁ బోలె ౯౬.

వ. మఱియుఁ జిత్తం బెట్టి దనిన. ౯౭

గీ. దోషజుష్ట మైనదుర్జనచిత్తం బ
నార్య మార్యసేవ కలమిఁ గొనక
పవనచలితపింఛలవముచందంబునఁ
జాచలించు చుండు సన్మునీంద్ర. ౯౮

క. దూరము పనిగలగతిఁ జను,

నూరక యిల్లిల్లు సొచ్చు, నొగిఁ జీ యనఁగాఁ
గూరదు సిగ్గున, సుజనులఁ
జేరదు, చిత్తంబు, గ్రామసింహము వోలెన్. ౯౯.

గీ. ఎట్టిచోట నయిన నించుక మేలును
బొందలేదు నిధులఁ బొందెనేని,
బెరసి మానసంబు, పరితృప్తి నొందదు,
జలము నించునట్టిసజ్జభంగి. ౧౦౦.

గీ. పరఁగ భూమినుండి పాతాళమునఁ గ్రుంకు,
నచటనుండి ధాత్రి కరుగుదెంచుఁ,
గ్రూరరజ్జుకలితకూపకాష్ఠముభంగిఁ
దెరలి మనసు సాలఁ దిరుగుచుండు. ౧౦౧.

క. కనకాద్రి నెత్త వచ్చును,
వనరాసులు గ్రోలవచ్చు, వనశిఖిఁ గడిగాఁ
గొనవచ్చుఁ, గాని యేగతి
మనము నిరోధింప రాదు మహితవివేకా. ౧౦౨.

వ. మఱి తృష్ణ యెట్టి దంటేని ౧౦౩.

క. హృదయాంధకార మొదవఁగ
విదితంబై తృష్ణ వాఁడము, విను, దోషములన్
గుదు రగుచుండును, శర్వరి
యుదయింపఁగ గూబకదుపు లొగి వచ్చుగతిన్. ౧౦౪.

గీ. అధికసంసారదోషంబులందు నెల్ల
నధికదోషంబు తృష్ణయే యండ్రు మునులు,
వెలయ నంతఃపురములోనివిభుని నైన
బహుళసంకటములపాలుపఱుచుఁ గాన. ౧౦౫.

గీ ఆయసాగ్నికంటె నసిధారకంటెను

బిడుగుకంటెఁ జాల బెడిద మగుచుఁ
దృష్ణ పేర్చిన మిగులఁ దీవ్ర మై సతతంబు
హృదయముల వసించి యేర్చు ననఘ ౧౦౬.

క. మేరుసమానుని నైనను
శూరోత్తము నైనఁ దృష్ణ సోఁకినయేనిన్
జీరికిఁ గైకొన రెవ్వరు.
నారయ నది దొఱఁగనతఁడె యధికుం డెందున్. ౧౦౭.

వ. మఱియు శరీరం బెట్టి దనిన?

చ. గురుతరశల్యసంగతము గుర్వగుమాంసవిలేపనంబు పె
న్నరముల ప్రోక చర్మపరిణద్ధము శోణితమజ్జపూయమం
దిరము వికారధర్మి యగుదేహము రోగనిధానగేహ మౌఁ;
బురుషవరేణ్య యీచెనఁటిబొందుల కేమిసుఖంబు సెప్పుమా. ౧౦౮.

గీ ముదిమికాల మైన మదిమియుఁ బొడసూపు,
మరణకాల మైన మరణ మొదవు,
పేదవాని కైన పృథివీపతికి నైన
సమమ దేహములకు సహజ మిదియ. ౧౦౯.

గీ. ఘనతటిల్లతికలు గంధర్వనగరంబు
లభ్రపంక్తు లట్ల యస్థిరంబు
లై విశీర్ణశీల లగుశరీరంబుల
విశ్వసించువారు వెడఁగు లనఘ. ౧౧౦.

సీ. ఆశాసమావృతి, యతిశక్తిహీనత,
జాడ్యంబు, దైన్యంబు, చపలతయును,
మాటాడ నేరమి, మాటపొం దెఱుఁగమి,
యిది పాము త్రా డని యెఱుక లేమి,
మూత్రపురీషసంప్లుతగాత్రుఁ డై యుంట,

తన్నుఁ దా నెఱుఁగక తన్నుకొనుట,
కదలి యిట్టట్టు పోఁ గాళ్లు రాఁ గుంచుట,
గురుజనశిక్షలఁ గుతిలపడుట,

గీ. యివియు మొదలు గాఁగ నెన్నఁ బెక్కగునట్టి
బాధ లనుభవించు బాల్యవృత్తి
పరమమునివరేణ్య ప్రత్యక్షనరకంబు,
దీన నేమి సుఖము తెలుపవయ్య. ౧౧౧.

క. తల్లియుఁ దండ్రియు నితరులుఁ
బల్లిదులై తోడ నాడుపడుచులు నడువన్
దల్లడపడుచు శైశవ మిది
చెల్లంబో దురితదుఃఖశీలము గాదే. ౧౧౨.

వ. మఱియు యౌవనం బెట్టి దనిన. ౧౧౩.

క. బాలత్వ మెడలి, తరుణిమ
కా లూఁదఁగఁ, జిత్తభవవికారంబులు మైఁ
గీలుకొని త్రుళ్లఁ జేయఁగఁ,
బాలసుఁడై దురితవితతిపా ల్పడి పోవున్. ౧౧౪.

గీ. యౌవనంబునందు నవికారి యై తన్నుఁ
బరులు మే లనంగ బ్రతికెనేని,
యతఁడు పుణ్యపురుషుఁ డతఁ డుత్తమోత్తముఁ
డతఁడు వంద్యమానుఁ డఖిలమునకు. ౧౧౫.

క. వినయము బుధసంశ్రయ మై
ఘనగుణమణిచయము సానుకంపాస్పద మై
తనరెడుపుణ్యాత్ముల యౌ
వన మతిదుర్లభము గగనవనమును బోలెన్. ౧౧౬.

వ. మఱియు స్త్రీ లెట్టివా రంటేని. ౧౧౭.

సీ. అస్థికీకస సిరాయతమాంస పుత్త్రిక
లంగనాజనలలితాంగకములు,
కీలాల మూత్ర సంక్లిష్టదుస్సహములు
తరళలోచనలనితంబకములు,
చర్మసంవృతమహాదుర్మాంసపిండంబు
లువిదలపీనపయోధరములు,
కలిత లాలా శ్లేష్మ ఘనకరండంబులు
కొమ్మలమోవులు, కుటిలబొమ్మ

గీ. మయము గానుండునతివలనయనజాల,
మిన్నియును జెప్ప నేటికి నింతులందు
నెచటఁ గను పెట్టి చూచిన హేయకరము
గాక యొచ్చోట సుఖము సుశ్లోక చెపుమ. ౧౧౮.

క. మరుఁ డను మేటికిరాతుఁడు
సరసభసముగ ముగ్ధమతుల జనవిహగములన్
దొరసి పడ నడఁప నొగ్గిన
యురులు సుమీ సంయమీంద్ర యువిదలు దలఁపన్. ౧౧౯.

క. సతులె యిహలోకసుఖదలు
సతు లెడలిన సౌఖ్య మేమి ? సతి విడువ జగ
త్త్రితయము విడుచుటె. జగముల
సతి విడిచినయతఁడ సుఖసమృద్ధుం డరయన్. ౧౨౦.

వ. మఱియు వార్ధకం బెట్టి దనిన. ౧౨౧.

గీ. బాల్యవృత్తి నెగడి పర్యాప్తి గానీక
యావనంబు గ్రోలు, నంత నదియు
వర్ధిలంగ నల్ల వార్ధకం బది గ్రోలుఁ,
గంటె యొండొరువుల క్రౌర్య మిదియ. ౧౨౨.

క. నరునిశరీరమున జరా
తరుణి ప్రవేశించి ప్రజ్ఞ దరలించుఁ జుమీ
పరకాంత గృహముఁ జేకొని
దురటిలునిల్లాలి వెడలఁ ద్రోచిన భంగిఁ. ౧౨3.

సీ. పుత్త్రదారాదులు మిత్త్రులుఁ దనుఁ వెట్టిఁ
జేసి నవ్వఁగ మదిఁ జివికి చివికి,
కుడువ వేడుక పుట్టి గడియు నోటికిఁ బోని
వేదన వెడవెడ వెచ్చివెచ్చి,
యంగకంబులజవం బడఁగంగఁ దనివోని
భోగేచ్ఛ వాడముఁగఁ జొక్కిపొక్కి,
తనుతంతువులు రోగ మనుమూషకము చేరి
కొఱుకంగ లా వేది క్రుస్సిక్రుస్సి,

గీ. కడఁగి మేన బూదిఁ దుడిచినవిధమున
ముణిఁగి నరసియున్న ముదుకశిరముఁ
గోరి బూదిచఱచుకూష్మాండఫలభాతి
వెదకి కాలుఁ దనుభవింప కున్నె. ౧౨౪.

గీ. మరణ మనునృపాలుఁ డరుదేర ముందఱ
రమణఁ బలిత చామరములు వీవ
దొరసి రోగదోషదుఃఖసేనలు వేగ
నరుగుదెంచు చుండు నవఘుచరిత. ౧౨౫

వ. మఱియుఁ గాలం బెట్టి దనిన.

గీ. ఎలమి సంసారమున సుఖ మింత లేదు;
ఎట్టకేలకు నది జనియించెనేని,
కాలుఁ డెడ సొచ్చి తా నది గ్రోలు చుండుఁ,
దఱిమి తంతుల నెలుకలు గొఱుకునట్లు. ౧౨౬

క. విశ్వాత్ముఁ డైన కాలుఁడు
విశ్వముఁ గబళించు మాయ విలసింపఁగ, నీ
నశ్వరసంసారంబు ము
నీశ్వర మముఁబోఁటిజనుల కేటికిఁ జెపుమా. ౧౨౭.

గీ. ఇంద్రియములె శత్రు లింద్రియంబులకును;
సత్యమున నశించు సత్యనియతి.
యాత్మ నాత్మ యణఁచు నతిఘోర మగు కాల
మహిమఁ దతన్మనంబు మనముఁ జెలుచు. ౧౨౮.

ఉ. దిక్కులు కొండలుం జుణుఁగు, దేశము లెల్ల నదృశ్యమై చెడుఁ;
జుక్కలు డుల్లు, నంబుధులు శోషిలు, విష్ణువిరించిరుద్రులున్
దక్కక గ్రాఁగిపోదురు, బుధస్తుత కాలుఁడు వేచి మ్రింగఁగా;
నక్కట మర్త్యు లెల్ల మనునాసలు సేయుట మోస మౌఁగదే. ౧౨౯.

క. అనఘుఁ డవాచ్యుఁ డదర్శుఁ
డనుపముఁ డశ్రాంతుఁ డభవుఁ డజ్ఞాతుఁడు నాఁ
జను విభ్రమ కాలుఁడు భూ
జనము విడంబించు చుండు సన్మునివర్యా. ౧౩౦.

గీ. సఖ్య లైనవారిసంగతి నహములు
పుచ్చు కిటను నటను బోయి రాత్రు
లింటి కరిగి విశ్రమించుసంసారుల
కెట్లు నిద్ర వచ్చు నిద్ధచరిత ? ౧౩౧.

సీ. బ్రహ్మామోగీంద్ర యీభవరోగములు నాకు
నేవెంట నెడఁబాయు ? నెద్ది సార ?
మేమార్గమునఁ జేసి యీదుష్టసంసార
దుఃఖంబు వెడలు ? సత్పురుషు లొందు
గతి నాకుఁ గలుగుమార్గము విస్తరించి మీ

రెఱఁగినభంగి నా కెఱుఁగఁ జెప్పఁ ;
డెఱిఁగింప కుంటిర యేని మజ్జనభోజ
నాదులఁ దొఱఁగి మీ యడుగులొద్ద

గీ. మేను దొఱఁగువాఁడ ; మీయాన ; యని పల్కి
నిబిడబాష్పకలిత నేత్రుఁ డగుచుఁ,
జిత్రరూపభంగిఁ జేరి యూరక యుండె
సత్యధనుఁడు రామచంద్రుఁ డనఘ. ౧౩౨.

వ. అని యివ్విధంబున వైరాగ్యప్రకరణంబు తద్రసగర్భితంబు లగువా
క్యంబుల నుపన్యసించిన రామచంద్రుం గనుంగొని మునిజనం బనేక
విధంబులఁ బ్రస్తుతింప విశ్వామిత్త్రుండు సంతుష్టాంతరంగుం డై యి
ట్లనియె. ౧౩౩.

ముముక్షుప్రకరణము.

క. మనువంశతిలక, సర్వం
బును జెప్పితి వీవ, సూక్ష్మబుద్ధిని నీయం
తన దెలిసినాఁడ, విఁక నే
వినిపించెడి యర్థ మెద్ది విజ్ఞాననిధీ ? ౧౩౪.

వ. ఈ యర్థంబున కొక్క యితిహాసంబు గలదు. తత్కథాకర్ణనం
బున నీకును జిత్తసంశయనివృత్తి యగు. దత్తావధానుండ వై విను
మని కౌశికుం డి ట్లనియె. ౧౩౫.

గీ. అనఘ, నీయట్ల శుకయోగి యాత్మబోధ
తాన తనసూక్ష్మబుద్ధి నంతయును దెలిసి,
బుద్ధివిశ్రాంతికై శంక వొడమి, తండ్రి
పాలి కేతెంచి ప్రణమిల్లి పలికె నిట్లు. ౧౩౬.

క. ఈయులినపు సంసారం
బేమిట నుదయించె ? నెంత ? యెవ్వని ? కిది యిం

కేమిగతి నెన్నఁ డణఁగును ?
ధీమన్నుత తెలియ నాన తీవే నాకున్. ౧౩౭.

వ. అనిన వేదవ్యాసుండు పుత్త్రున కి ట్లనియె. ౧౩౮.

క. తనబుద్ధివికల్పనమున
జనియించు జగంబు ; దానిసంక్షయమున నా
శన మొందును సంసారం ;
బని యెఱఁ గను మిదియె నిశ్చితార్థము పుత్త్రా. ౧౩౯.

క. అని యిట్లు తండ్రి సెప్పిన
వినుతోక్తులు వినియు శుకుఁడు విద్యానిధి నె
మ్మనమున బహూకరింపమిఁ,
గని వేదవ్యాసుఁ డతనిఁ గని యి ట్లనియెన్. ౧౪౦.

క. ఏ నింతకు మిక్కిలి విన ;
భూనుత నీ వడుగువాక్యముల కుత్తరముల్
ధీనిధి మిథిలానాథుఁడు
భానునిభుఁడు జనకభూమిపాలుఁడు సెప్పున్. ౧౪౧.

వ. అతండు నీచిత్తసంశయంబుఁ బాప సమర్థుండు డచ్చటికిం జని యడుగు మనిన, శుకుండును జనకానుమతంబున మిథిలానగరంబునకుఁ జని, మహామునిగణ పరివృతుం డైన జనకుం గాంచిన, నమ్మహాత్ముండు ప్రత్యుత్థానంబు సేసి యమ్మహానుభావుం బూజించి యాగమనప్రయో జనం బడిగిన, శుకుండు దన తండ్రి నడిగిన యట్ల యడిగిన విని జన కుండు పెద్దయుంబ్రొద్దు విచారించి యి ట్లనియె. ౧౪౨.

క. అనఘ, చిత్పురుషుఁ డొక్కఁడె ;
విను మన్యము లేదు ; తత్త్వవిధ మి ట్టిదగున్ ;
దన సంకల్పమె బంధము
తనసంకల్పక్షయంబ తగ ముక్తి యగున్. ౧౪౩.

క. ఇది తత్త్వనిశ్చితార్థము;
విదితం బిది తప్ప లేదు వేఱొక్కటి నీ
మది దృశ్య ముడిగినాఁడవు.
పదిలంబుగ, నిదియ పట్టి భ్రాంతిఁ దొఱఁగుమీ.　　　　౧౪౪.

క. అని తత్త్వనిశ్చయము తన
జనకుఁడు మును చెప్పినట్లు జనకుఁడు సెప్పన్,
విని మానసవిశ్రాంతియుఁ
దనరఁగ, శుకయోగివరుఁడు తత్పతి కనియెన్.　　　　౧౪౫.

క. నా తెలివియు నిట్టిద మును,
మాతండ్రియుఁ జెప్పుశాస్త్రమత మిదియే, నీ
చేతం దెలియఁగ వింటిని,
జేతోవిశ్రాంతిఁ గంటిఁ జిత్సౌఖ్యనిధీ.　　　　౧౪౬.

క. అని శుకుఁడు నిశ్చితార్థము
గని బహుకాలంబు నిర్వికల్పసమాధిం
దనరియు నిర్వాణతఁ బొం
దెను దా నిఃస్నేహయుక్తి దీపము పోలెన్.　　　　౧౪౭.

వ. అని చెప్పి విశ్వామిత్త్రుండు రామచంద్రున కిట్లనియె.　　　　౧౪౮.

గీ. శుకుఁడు తెలిసినట్ల సకలంబు నీవును
దెలిసినాఁడ; వాత్మ మలినమార్జ
నమ్ము వొంది నీవు నన్ను వేఁడినమాట
కుత్తరంబు నిదియె చిత్తగింపు.　　　　౧౪౯.

వ. జ్ఞాతృజ్ఞేయం బైనచిత్తం బలిసమగ్రం బగుభోగబృందానుభవంబు లేకునికియ లక్షణం బగువస్తువు జగం బగు, బంధంబు భోగవాసనచేత దృఢం బగు, నవ్వాసన శాంతం బైన నబ్బంధంబు తనుత్వంబు నొందు. అని సెప్పి విశ్వామిత్త్రుండు వసిష్ఠమహామునిం గనుంగొని, యిమ్మహా

త్మునకు బుద్ధివిశ్రాంతి యగువాక్యంబు లుపదేశింతురు గా కని పలుకుటయు, నమ్మహాముని తొల్లి కౌశికునకుం దనకు నైన వైరం బుపశాంతి పొందెడునట్లు కమలగర్భుండు సెప్పినవాక్యంబులు రామచంద్రునకుం జెప్పం దలంచి యి ట్లనియె. ౧౫౦.

సీ. అనఘ, సంసారంబునందు సర్వంబును
 పౌరుషంబునఁ బొందఁ బడెడి; నందు
 విను పౌరుషము రెండువిధము లై యుండు, న
 శాస్త్రంబు శాస్త్రానుసారి యనఁగ
 నందు నశాస్త్రంబు నర్థసంప్రాప్తి శా
 స్త్రీయ మగుపౌరుషంబు దలఁపఁ
 బరమార్థమున కగుఁ; బోరెఁ బూర్వవాసనా
 ప్రాప్తమైన యశాస్త్రపౌరుషంబు

గీ. పర్వినప్పుడు శాస్త్రీయపౌరుషంబు
 చేత నది యడ్డపెట్టుచుఁ జిత్తశాంతి
 నిగిడి సతతంబు వర్తింపు నెమ్మితోడఁ
 బ్రకటసౌజన్యగుణభద్ర, రామభద్ర. ౧౫౧.

గీ. పూని యనభిజ్ఞచిత్తుఁడ వైననీవు
 తగిలి యెందాక సుజ్ఞానతత్త్వఁ డగుదు
 మరగి యందాఁక గురుశాస్త్రమతము లెఱిఁగి
 యాచరింపుము నిచ్చలు నతులపుణ్య. ౧౫౨.

వ. అని చెప్పి, 'సంసారదుఃఖనివారణంబును ధీసమాశ్వాసనంబునుం గాఁ బరమేష్ఠి తొల్లి నా కుపదేశించినవాక్యంబులు తేటపడ నెఱింగించెద నాకర్ణింపు' మనిన, విని రామచంద్రుండు 'పరమేష్ఠి యేమి కారణంబున నేమి యుపదేశించె? నది మీచేత నెట్లుపొందంబడియె? న త్తెఱంగానతిం డ' నిన వసిష్ఠుం డి ట్లనియె. ౧౫౩.

క. అమల మనంతవిలాసం
బమృతము సర్వగము సచ్చిదాకాశ మనా
శము పరిపూర్ణం బగు తే
జము గల ; దది వెలుఁగు సర్వసంశ్రయ మగుచున్. ౧౪౮.

క. అది కదలియుఁ గదలనిదెస
నుదయించెను విష్ణుఁ, డతనియుదరంబునఁ బెం
పొదవిన కనకాంబుజమున
విదితంబుగ బ్రహ్మ పుట్టె విశ్వజనకుఁడై. ౧౪౯.

వ. అద్దేవుండు సకలభూతంబులం దత్కర్మానుసారంబుగం బుట్టించుటయు, నీభారతవర్షజాతు లగు వారలు దుర్వ్యసనాక్రాంత స్వాంతులును నల్పాయువులును నై దుఃఖించుచున్న, వారలం గనుంగొని దుఃఖులగుపుత్త్రులం జూచి శోకించుజనకుండునుంబోలెఁ గరుణించి, యేకాగ్రచిత్తుం డై కొండొకసేపు చింతించి, జపదానతపస్తీర్థంబు లత్యంత దుఃఖనివారకంబు గా వని సకలదుఃఖనిహారణం బై పరమానందంబు నొందించునట్టి నిర్మలజ్ఞానోపదేశంబుఁ జేయం దలంచి, పరమేష్ఠి తన మనంబువలన నన్నుఁ బుట్టించి నాకు సంసారవ్యాధిభేషజం బగుపరమజ్ఞానంబు బహుప్రకారంబుల నుపదేశించి యిట్లనియె. ౧౫౦.

గీ. కడఁగి యేతత్క్రియాకర్మకాండసరణిఁ
గర్మకాముల కెఱిఁగింపు, కడు విరక్తు
లైనవారికి నాత్మవిజ్ఞానమార్గ
మర్థి బోధింపు, పుత్త్ర నీ వనుదినంబు. ౧౫౧.

వ. అని యాజ్ఞాపించిన యక్కమలసంభవుచేత నియుక్తుండ నై యాయా భూతపరంపరయందు విహరించుచుండుదు. ౧౫౨.

గీ. ఊరకుండుదుఁ, గర్తవ్య మొకటి లేదు,
శాంతమతిఁ జేసి నిజమానసంబు గెలిచి

సుప్తుఁ డగువానిబుద్ధివిస్ఫురణభంగిఁ
జేసియును జేయకుండుదుఁ జేయుపనులు. ౧౭౯.

క. గురువాక్యము శాస్త్రార్థముఁ
బోరిపొరిఁ జిత్తానుభవముఁ బొందించి నిరం
తరమును నైక్యాలోకన
పరుఁ డగునభ్యాసి పొందుఁ బరతత్త్వంబున్. ౧౮౦.

గీ. అల్పసంస్కృతమానసు లైనవారి
కైన మది మోక్ష మెడలించునట్టిశాస్త్ర
మిదియ తప్పంగ మఱి యన్య మెద్ది గలదు?
వినుము తత్పరబుద్ధివై మనుజనాథ. ౧౮౧.

క. ధనమును గాయక్లేశముఁ
దనమిత్రులు తీర్థదేవతాసేవలు నెం
దును దత్త్వము నొందింపవు,
మనము నిరోధింపకున్న, మనుకులతిలకా. ౧౮౨.

క. విను మోక్షద్వారపదం
బునకు శమంబును విచారమును సంతోషం
బును సాధుసంగమంబును
ననునాలుగు ద్వారపాలకాభిదము లగున్. ౧౮౩.

వ. అవి యెయ్యవి యంటేని. ౧౮౪

గీ. దోషములు దుష్కృతాదులు దుస్సహంబు
లైనదుఃఖంబు లెల్లను నాశనంబ
శాంతి మది నూనుమాత్రన సమసి పోవు,
నరుణుఁ డుదయింపఁ జీఁకటి యణఁగునట్లు. ౧౮౫.

క. వినునెడఁ గనుఁగొనునెడ మూ
ర్కొనునెడ ముట్టునెడఁ జవులు గొనునెడ మేల్గీ

డును వచ్చినపుడు మోదం
బును ఖేదము లేనియుత్తముఁడు శాంతుఁ డగుఁ. ౧౬౬.

గీ. పాలుచువేడుకఁ బెండ్లికిఁ బోవునపుడు
నుగ్రులై చంపఁ గొనిపోవు చున్నయెడల
చిత్త మెంతయుఁ జల్లనై శీతకరుని
చందమున నున్నయాతండు శాంతుఁ డంగ్రు. ౧౬౭

గీ. తాపసులయందు శాస్త్రవిత్తములయందు
యాజకులయందు నృపులందు నతిబలాఢ్యు
లందు శమయుక్తుఁ డగువాఁడ యధికుఁ డెందు;
నని యొఱుంగుము మనమున మనుకులేశా. ౧౬౮.

గీ. వినుము శాస్త్రావబోధచే విస్తరిల్లి
పూతమును నిర్మలము నైనబుద్ధిఁ జేసి
కారణ మెఱింగి యాత్మవిచార మాత్మఁ
దవిలి సేయుచు నునికి కర్తవ్య మనఘ. ౧౬౯.

గీ. అంధకారంబునందును నణఁగి పోదు,
దీపతేజంబునందును దిరిగి రాదు,
ఎట్టిమలు వైనఁ గన్పించు నెదురులేక
చాపుతర మైనయట్టి విచారదృష్టి. ౧౭౦.

క. 'ఏ నెవ్వఁడ ? సంసారా
ఖ్యానం బీదోష మెట్లు గలిగెనొ?' యనుచుం
దా నిజయుక్తిం దెలియుట
పూని విచారంబు నీకె పో రఘువీరా. ౧౭౧.

క. సంతోషము సుఖతర మగు,
సంతోషము నిత్యమోక్షసంప్రాప్తి యగుఁ,
సంతుష్టుం డెందును వి

శ్రాంతస్వాంతుఁడు రామ సౌజన్యనిధీ! ౧౭౨.

గీ. వఱల నప్రాప్తములయెడ వాంఛ యెడలి
ప్రాప్తములయెడ సమతమైఁ బట్టుకొల్పి
పూని సుఖదుఃఖములు మదిఁ గానఁ బడని
యతఁడు సంతుష్టుఁ డనఁబడు నఖిలమునను. ౧౭౩.

గీ. సర్వమానవులకు సంసారతారణ
కారణంబు పుణ్యకారణంబు
నై వెలుఁగుచుండు నఖిలసంస్తుత్యమై
సాధుసంగమంబు జనవరేణ్య! ౧౭౪.

గీ. విమలమతులు సములు వీతగర్వగ్రంథు
లాత్మవిదులు సాధులైనజనులు
సేవ్యులెందు వారి సేవించుటయు భవ
జలధి యుత్తరింపఁ గలుగు వోవు. ౧౭౫.

వ. ఇట్లు సేవింపంబడు భవభేదనోపాయంబులను నీనాలిగంటి నభ్యసించినవారలు మోహపాశావారోత్తీర్ణులు. అని చెప్పి వసిష్ఠుండు మఱియు నిట్లనియె. ౧౭౬.

గీ. యుక్తియుక్తమైనసూక్తులు బాలుండు
చెప్పె నేని వినుము చిత్తగించి,
యన్యమైనవచన మది బ్రహ్మ చెప్పినఁ
దృణము పోలె విడువు ధీరహృదయ. ౧౭౭.

వ. అని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె. ౧౭౮.

సీ. బ్రహ్మోపదేశంబు స్పష్టంబుగా నీకు
దృష్టాంతమొప్పఁగాఁ దేటగాఁగ
నింతయుఁ జెప్పితి నిది యుపదేశ సా
మగ్ర్యంబుగాఁ జిత్తమందు నెలుఁగు

మట్లు నిరాకార మైనబ్రహ్మమునందు
సాకారదృష్టాంత మైనయట్టి
యపవిత్రములు ప్రమోషాంతరంబులు నగు
మూర్ఖవాదంబుల మొగిఁ గుతార్క

గీ. కత్వ మొందక చిత్తంబు కలఁగఁబడక
శమదమాదులచేత సుజ్ఞాన మొదవ,
నవి పరస్పరవృద్ధి యై యబ్జములును
సరసియును గూడి వర్ధిల్లు చంద మొందు. ౧౭౯.

గీ. యశము నాయువుఁ బుణ్యంబు నర్థ మిచ్చు,
నఖిలపురుషార్థ మగు, నిది యర్థి వినిన,
బుద్ధినైర్మల్య మొందించు, బోధ వొడమి
తత్పదంబునఁ బొందెడు ధర్మచరిత ౧౮౦.

వ. అని యిట్లు ముముక్షుప్రకరణంబు వసిష్ఠుండు రామచంద్రున కెఱిఁ
గించె ననిన విని సంతుష్టాంతరంగుం డై భరద్వాజుం డటమీఁది
వృత్తాంతం బేమి సెప్పె నెఱింగింపుఁ డని యడిగిన. ౧౮౧.

ఉ. ధన్యచరిత్ర ఫుల్లసితతామరసాయతనేత్ర లోకస
మ్మాన్య రమాకళత్ర మణిమండనమండితగాత్ర దైత్యరా
జన్యలతాలవిత్ర భవసాగరతారణయానపాత్ర సౌ
జన్యమనీషిమిత్ర రిపుసంచయశోషణ భృత్యపోషణా. ౧౮౨.

క. శశిశకలసదృశ బిసనిభ
దశనాంకుర నఖరముఖ విదారిత విద్వి
ట్ప్రిశితాశనవక్షస్థ్సల
శశిధర ఫాలాక్ష భక్తజనిహార్యక్షా. ౧౮౩.

మాలిని.

పటుజలధరభాసా స్ఫార ఘోరాట్టహాసా
కుటిలజటిలకేశా కోటిసూర్యప్రకాశా
త్రుటితదురితపాశా దుష్టదైత్యప్రణాశా
నిటలతటసనేత్రా నిత్యలక్ష్మీకళత్రా. ౧౮౪.

గద్య.

ఇది శ్రీనరసింహవర ప్రసాదలబ్ధకవితావిలాస భారద్వాజసగోత్ర పవిత్రాయ్యలామాత్యపుత్త్ర సరసగుణధుర్య సింగనార్య ప్రణీతంబైన జ్ఞానవాసిష్ఠరామాయణంబునందు వైరాగ్యప్రకరణంబును ముముక్షు ప్రకరణంబును నన్నది ప్రథమాశ్వాసము.

వాసిష్ఠరామాయణము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

క. శ్రీమదహోబలపట్టణ
ధామ మహోద్దామచక్రదారితదనుజ
స్తోమ భవభీమ భక్త
క్షేమంకర విదళితాంహ శ్రీనరసింహా. ౧

ఉత్పత్తిప్రకరణము.

వ. దేవా సకలతత్త్వార్థవివేకి యగువాల్మీకి భరద్వాజున కిట్లనియె. అట్లు ముముక్షుప్రకరణం బెఱింగించి వసిష్ఠుండు రామచంద్రుం గనుంగొని—సకలజగ దుత్పత్తి స్థితి లయ కారణంబు మనం బని చెప్పంబడు, నీయర్థంబున కొక్క నిదర్శనంబు గల దాకర్ణింపుము ; అని యిట్లనియె.

సీ. పరఁగ నుత్పత్తిప్రకరణం బెఱింగింతు ;
నాకాశజంబు లీలాఖ్యకంబు
తనరు కర్కటియు నై తర్వాతఁ గృత్రిమేం
ద్రము చిత్తజాఖ్యానకమును శాంబ
రంబును మఱి లవణంబును సప్తభూ
ములు నన నితిహాసములును గలుగు.
నందు నాకాశజాఖ్యానంబు మొదలనే
బోధ్యరూపము సూక్ష్మముగ వచించి
గీ. పిదప విస్పష్ట మొనరింతు నదియుఁ దెలియ
వినుము ప్రతిపత్తియును భూతి వేదనంబు

దనరు నపరోక్షచైతన్య మనఁగ నివియు
జీవునకు నామకములు రాజీవనయన. ౩.

వ. సంవిత్స్వరూపం బగు జీవుండు పదార్థజ్ఞానోదయంబున నహంకార ముక్తుం డై పురుషుం డనంబడు ; నతండు సంకల్పవికల్పాది భావ జనితం బగు విపరీతజ్ఞానంబున నుదకంబ ఫేనతరంగ బుద్బుదాకారం బగునట్లు తాన జగద్రూపం బై వెలుంగుచుండుఁ ; దత్ప్రపంచంబ బంధంబును దన్నిరసనంబ ముక్తియు ననంబడు; నట్లు గావున తద్దృశ్యనిరసనమార్గం బెఱింగించెద నాకర్ణింపుము. ౪.

గీ. కానఁబడుచున్న యట్టిజగంబు లెల్ల
విలయకాలంబు నప్పుడు విరిసిపోవు,
వినుము నిద్రించి తెప్పిలువేళలందుఁ
దొడరి కల లేమియును లేక యడఁగినట్లు. ౫.

సీ. తత్కాలమున మహాతమము తేజంబును
బొడమక యొక్కట నడఁగు ; నందు
నవ్యక్త మచల మనాఖ్య మవర్ణ మై
చిన్మాత్ర మొకటియ చిక్కియుండు ;
నాచిత్తునకుఁ బరమాత్మ పరబ్రహ్మ
సత్యంబు నా బుధసమితి చేత
వ్యవహారసిద్ధి కై వివిధనామంబులు
గల్పింపఁబడియె. నిక్కముగ నతఁడు

గీ నన్యుఁడును బోలె జీవాత్ముఁ డై వెలుంగు ;
నతఁడు కలనాకలత్వంబు నగ్గలించి
విను మనంబునఁ బొల్చు ; నమ్మనము పేర్చి
తాన సంకల్పజాల మై తనరు ననఘ. ౬.

వ ఆ సంకల్పంబున నింద్రజాలంబునంబోలె జగత్తు జనియించు. అంబుధి

వలనం దరంగంబులును గాంచనంబువలనం గటకమకుటాదిభూషణం
బులును జనియించుచుండుబున శాశ్వతం బగుపరమాత్మయందు నశ్వ
రం బగుసృష్టి పృథగ్భావంబున వర్తిల్లు. ఇట్టిద యని యుత్పత్తిప్రకా
రం బెఱుంగు మని చెప్పి వసిష్ఠుండు మఱియు నిట్లనియె. 8.

ఆకాశజోపాఖ్యానము.

క. వినుము రాఘవ యాకాశజుఁ
డను పేరిటివిప్రవర్యుఁ డాత్మవిదుఁడు స
జ్జనహితుఁడు ధర్మశీలుఁడు
ఘనుఁ డాయుష్మంతుఁ డొకఁడు గలఁ డీధాత్రిన్. 9.

గీ. అతని తేజంబు దుస్సహం బై వెలుంగ,
మృత్యు వతికోపమున వాని మ్రింగ వచ్చి
తనకు నొకభంగి నగపడ కునికిఁ జూచి
కినుక వొడమినమది వితర్కించె నిట్లు. ౯.

గీ. కాలపాశంబు గయికొని క్రమముతోడ
నఖిల భూతంబులను మ్రింగునట్టి నాకు
నకట యీతనియందు వ మ్మయ్యె నాదు
శక్తి యుపలంబు సోఁకినశస్త్ర మట్లు. ౧౦.

వ. అని వితర్కించి. ౧౧.

క. ఆవిప్రుదివ్యతేజము
భావింపఁగఁ జక్కఁ జూడఁ బట్టఁగఁ గడియం
గా నెరవు లేక మృత్యువు
వేవేగము వచ్చెఁ బ్రేతవిభు సన్నిధికిన్. ౧౨.

వ. ఇట్లు చనుదెంచి సమవర్తిం గనుంగొని మృత్యువు కృతాంజలి యై
యి ట్లనియె. ౧౩.

శా. దేవా దేవరయాజ్ఞ మోచుకొని ధాత్రిం బొల్చు భూతావళిన్

దైవానీకము నేచి మ్రింగుదు ; నసాధ్యం బెద్దియున్ లేదు నా ;
కీవిప్రోత్తముఁ జూడ డగ్గఱ భయం బేపారె ; నాకాశజుం
డేవెంటన్ మఱి నాకు లోఁబడఁడు; నీ వెవ్వాఁ డెఱింగింపవే. ౧౪.

చ. అన విని కాలుఁ డిట్లనియె ; నక్కట మృత్యువ కేవలంబు స
జ్జనుల వధింప నీ కెటుల శక్యము ? వారల వారికర్మముల్
గనుఁగొని చుట్టుముట్టుకొని కాల్పఁగ, నీవు నిమిత్తమాత్ర మై
యనువునఁ ద్రుంతుగాక విగతాయువులన్ మదమత్సరాత్ములన్. ౧౫.

వ. అదియునుం గాక ౧౬.

క. ఏకర్మంబును బొరయక
నాకాశమునందుఁ బుట్టినాతనిఁ బుణ్య
శ్లోకుని నాకాశజు నీ
కేకతమునఁ ద్రుంపవచ్చునే హింసాత్మా? ౧౭.

వ. అని సమవర్తి మృత్యువునకుం జెప్పె ననిన విని సాశ్చర్యహృద
యుండై రఘుపుంగవుం డమ్మునిపుంగవున కి ట్లనియె. ౧౮.

గీ. మునివరేణ్య మీరు మున్ను సెప్పినపుణ్యుఁ
డొక్కవిప్రుఁ డంటి రక్కజంబు,
తనకుఁ దాన పుట్టి దనరుపితామహుఁ
డజుఁడు గాఁగ నోపు నాన తిమ్ము. ౧౯.

వ. అనిన వసిష్ఠుం డిట్లనియె. మృత్యువునకు వివాదం బొనరించు నతండు
కేవలంబ బ్రహ్మ యగు, నతండు పృథివ్యాదిభూతరహితుం డై యా
కాశంబునుం బోలె నిరాకారుం డై వెలింగి సంకల్పపురుషుం డనం
బడు. మఱియును. ౨౦.

గీ. అతఁడు చిన్మాత్రరూపుఁ డనాది వంద్యుఁ
డజుఁ డనంతుఁడు చిత్తలౌల్యమునఁ దాన
పుట్టి వంధ్యాతనయుభాతిఁ బురుషభంగి

దేహిక్రియఁ దోఁచుఁ ; బరమాత్మ దేహి గాఁడు. ౨౧.

వ. అన విని రామచంద్రుం డఖిలభూతంబులకు నాధ్యాత్మికంబును నాధిభౌతికంబు నను దేహద్వయంబు గలిగియుండు, నాబ్రహ్మాంబున కెవ్విధం బెఱిఁగింపవే యనుటయు నమ్మునికుంజరుం డిట్లనియె. ౨౨.

గీ. భూతజాలంబు కారణోద్భూత మగుట
దేహయుగళంబుతోన వర్తించుచుండుఁ.
గారణాత్ముఁడు గా కున్కిఁ గమలజన్ముఁ
డాధిదైవికదేహుఁడ గ్రాు వెలుంగు. ౨౩.

వ. అట్లు గావున నద్దేవుండు సంకల్పపురుషుండును చిన్మాత్ర స్వరూపుండును సకలజగదుత్పత్తిస్థితిలయ కారణంబునై విహరించు చుండు. మఱియును. ౨౪.

గీ. పౌరి మనోరూపమును స్వయంభువును నగుచు
వెలయు నద్దేవుచే సృష్టి విస్తరిల్లు ;
నట్లు గావున నీతోఁచు నఖిలజగము
దన్మనోమయ మని యాత్మఁ దలఁపు మనఘ. ౨౫.

వ. అనిన విని రామచంద్రుం 'డమ్మనోరూపం బెట్టిది? యమ్మనంబు చేత నీదోషమంజరి యగుజగత్తు లెట్లు విస్తరిల్లె ? నాన తిమ్మ' ని యడిగిన, నప్పరమసంయమి యి ట్లనియె. ౨౬.

క. విను మాత్మునిసంకల్పమె
మన మనఁబడుఁ గాక, వేఱ మన సొక్కటియే?
దనరఁగ సంకల్పము నెడ
మన మని వర్తించుచుండు మహితవివేకా. ౨౭.

వ. అట్లు గావున మనస్సంకల్పంబులకు నెన్నఁడును దేనిచేతను భేదంబు లేకుండు. మఱియు నవిద్యయు సంసృతియుఁ జిత్తంబు మనంబు బంధంబు మలంబుఁ దమంబను నివి సంకల్పనామంబులై యుండు;

వీని చేత జగంబులు విస్తరింపఁబడు; నట్లగుటం జేసి ౨౮.

గీ. కణఁగి సంకల్పజాలంబు గళిత మైన,
నంబ రానిల దిగ్వ్యోమము లాది యైన
యఖిలజగములు నణఁగంగ, నణఁగ కొక్క
చిత్ప్రకాశంబు విమల మై చిక్క యుండు. ౨౯.

వ. సకలజగద్దృష్ట యగువిమలాత్మునకు నీవు నేను జగంబులును దృశ్య నిమిత్తతఁ గలుగునప్పుడు కేవలత్వంబు లేకుండుఁ. దద్దృశ్యసంభ్రమం బణంగెనేని ప్రతిబింబరహితం బగుదర్పణంబునుంబోలె ద్రష్టృత్వంబు లేక కేవలాత్మస్వరూపం బై వెలుగుచుండు. ౩౦.

క. విను మన మాకాశం బగు;
మన మసదాకృతియు దోషమయము వినాశం
బును నగుఁ; ద్రిజగముఁ బెనుచును
గనుఁగొనఁ గలవలనఁ బొడముకలిమియుఁ బోలెన్. ౩౧.

సీ. అఖిలప్రపంచంబు నణఁగినలయవేళ
యందును సర్గాదియందు శాంత
మగురూప మొక్కటి యవశిష్ట మై యుండు
నస్తమింపనిసూర్యున ట్లతండు
నజుఁ డనామయుఁ డజుఁ డాదిదేవుండు
పరమాత్మకుఁడు మహేశ్వరుఁడు తనర,
సర్వకాలంబును సర్వంబు సేయుచు
సర్వాత్ముఁ డన నడిసన్న వాఁడు,

గీ. నిగమగోచరుఁడును గాఁగ నిగుడు నెవ్వ
డరయ మోక్షంబునం దతివ్యక్తుఁ డెవ్వఁ
డతని కాత్మాదినామంబు లరసి చూడఁ
గల్పితంబులు గాని నిక్కములు గావు.

వ. అది యెట్లంటేని. 33.

సీ. దొరసి వేదాంతవాదులు బ్రహ్మ మన, సాంఖ్య
వరశాస్త్రనిపుణులు పురుషుఁ డనఁగ,
విజ్ఞానవిదులు శుద్ధజ్ఞాన మితఁ డన,
శూన్యమతజ్ఞులు శూన్య మనఁగ,
సర్వాది తేజంబు లన్నియు నెవ్వాని
వెలిఁగించుచును దాను వెలుఁగుచుండుఁ,
కర్తయు భోక్తయు స్మర్తయు భర్తయు
ద్రష్టయు బుతము నై దనరునతఁడు,

గీ. అఖిలమున నుండి లేనివాఁ డయ్యె నెవ్వఁ,
డరయ దేహస్థుఁ డై దూర మయ్యె నెవ్వఁ,
డధిక తేజంబుతోఁ జేర్చి యతఁడు విమల
చిత్ప్రకాశస్వరూప మై చెలఁగుచుండు. 3౪.

క. విదితంబుగ నద్వైతుని
సదమలరూపంబునందు జగదూర్మి లోగిం
బొదువుచు విచ్చుచు వెలుఁగుచు
మది విస్మృతి సేయు నెండమావులభంగిన్. 3౫

వ. అనంతం బగుజగద్బృందంబు తాను జేయుచు నెన్నఁడు నేద్దియుం జేయనివాఁ డై యుత్పత్తిస్థితిలయంబులు దొఱంగి నిర్వికల్పజ్ఞానస్వరూపుం డై యాత్మ యొక్కండును దనయంతన వెలుంగుచుండు నని తత్త్వస్వరూపం బెఱింగించి యిట్లనియె. 3౬

సీ. అఖిలేతిహాసంబులందు సారం బైన
యాకాశజాఖ్యాన మధిక విసిన
వారలు నిత్యజీవన్ముక్తు లై పొల్తు.
రిట్టిజీవన్ముక్తుఁ డెవ్వఁ డనిన

పరఁగ రాగద్వేషభయముల కనురూప
మై చరింపక లోన ననుదినంబు
నాకాశమునుబోలె నతిస్వచ్ఛ మగు నెవ్వఁ
డతఁడు జీవన్ముక్తుఁ డనఁగఁ బరఁగుఁ;

గీ. దనరుసకలార్థజాలంబులను జరించి
యెల్ల కార్యంబులందును జల్ల నగుచుఁ
బొరిఁ బదార్థంబులందును బూర్ణుఁ డెవ్వఁ
డతఁడు తన్ముక్తుఁ డన నొప్పు నమలచరిత. ౩౭.

వ. అట్టిజీవన్ముక్తుండు కాలవశంబునం దనశరీరంబు విడిచి జీవాత్మస్వరూపంబు నెడలి పరమాత్మయందుఁ బొందు నది విదేహముక్తి యనం బడు. నప్పరమాత్మ యెట్టి దనిన, జీవస్వరూపం బగుచిత్తునకుఁ జైత్యోన్ముఖత్వంబు గలుగునప్పుడ యది చిన్మయంబును నమలంబును శాంతంబును నగుపరమాత్మస్వరూపం బని యాకాశజోపాఖ్యానంబు బహుప్రకారంబుల సవిస్తరంబుగా నెఱింగించి, వసిష్ఠుండు రామచంద్రుం గనుంగొని 'యీయాఖ్యానంబునందుఁ బరమాత్మ మాయామనోరూపం బై జగత్తుల సృజియించుట వర్ణింపఁ బడియె. నింక నమ్మాయకు బహుదుర్ఘట హేతుత్వంబును, జగత్తునకు మాయికత్వంబును, వివితం బగులీలోపాఖ్యానం బెఱిఁగించెద సావధానుండ వై వినుమ' ని యి ట్లనియె. ౩౮.

లీలోపాఖ్యానము.

క. ఇలఁ బద్మకుఁ డనుభూపతి
గలఁ డాతనిభార్య లీల కాంతామణి, యా
లలన గడు భక్తి వానిం
బొలుపుగఁ గొలువంగఁ దనకుఁ బొడసూపుటయున్. ౩౯.

వ. అద్దేవికిం బ్రణమిల్లి యి ట్లనియె. ౪౦.

గీ. వాణి, నాకంటె మున్ను నావరుఁడు తనువు
విడిచెనేనియుఁ దజ్జీవుఁ డెడలిపోక
నొగి నిజాంతర్గృహంబున నుండునట్లు
వరము గృపసేయు మొకటి శాశ్వతము గాఁగ. ౪౧.

వ. మఱియు నేను మత్పతినిమిత్తంబై యెప్పుడు నినుఁ జూడ వేఁడెద నప్పుడు నాకుం బొడచూపునట్టివరంబునుం గా నీరెండువరంబులు నొసంగుము.—అని ప్రార్థించిన నట్ల యగుం గాక యని మఱియు నద్దేవి యిట్లనియె. ౪౨.

ఉ. నీపతి మేను వాయునెడ నెయ్య మెలర్పఁ బ్రసూనమంటప
స్థాపితుఁ జేసి పుష్పములు దట్టముగాఁ బయి నింప నంగకం
బే పరి పోక పుష్పములు నెండక క్రమ్మఱ నీకు భర్తయై
ప్రాపగు నాత్మగేహమునఁ బాయఁడు జీవుఁడు దా వియత్పథిన్. ౪౩.

క. అని చెప్పి వాణి చనుటయు
మనమున హర్షించి లీల మఱికొన్నేండ్లుం
జనఁ దత్కాలంబునఁ దన
పెనిమిటి మృతుఁడైనఁ జూచి బెగ్గిలక ధృతిన్. ౪౪.

క. భారతి చెప్పిన విధమున
నా రాజుఁ బ్రసూనమంటపాంతఃస్థునిఁ గా
జేరిచి పైఁ బుష్పంబులు
బోరనఁ గుప్పించి శోకపూరితమతి యై. ౪౫.

వ. సరస్వతిం దలంపఁ దత్క్షణంబ చనుదెంచిన నద్దేవిపాదంబులపైఁ గన్నీరు దొరంగం బ్రణమిల్లి గద్గదకంఠి యగుచు నిట్లనియె. ౪౬.

శా. తల్లీ భారతి మద్విభుండు మృతుఁడై తా నేఁగె నీచెప్పిన
ట్లెల్లం జేసితి; నాతఁ డెం దరుఁగెనో? యెచ్చోట నున్నాఁడో? నా
యుల్లం బానృపుఁ బాసి యోర్వఁగలదే? యొం డెట్లు వేగింపుదున్?

జెల్లంబో నను జీవితేశుకడకుం జేర్పించి రక్షింపవే. ౪౭.

వ. అని విలపించుచున్న యప్పరమసాధ్వి నూఅడించి వాణి యిట్లనియె.

క. రాకాశశిముఖ, విను చి
త్తాకాశం బనఁగ మఱి చిదాకాశము నా
నాకాశం బనఁ ద్రివిధం
బై కర మొప్పారు, నవి నిరాకారము లౌ. ౪౮.

వ. అట్లు గావున నివి యాకాశశబ్దవాచ్యంబు లై యుండు. నందు దక్క
న రెంటినిం బొరయక నెద్ది వెలుంగు నది చిదాకాశం బని యెఱుంగు.
మవి పరస్పరవిలక్షణంబు లై యుండు నె ట్లనిన బుద్ధియందు వికార
స్ఫూర్తియు,నాకాశంబున జాడ్య పరిపూర్ణతయుం,గలిగి యుండు.
నందును రెంటినిం బొరయక చిదాకాశంబు వికారజాడ్యంబులు దొ
ఱంగి స్ఫురత్స్ఫూర్తులు గలిగి యుండు. మఱియు నాసంవిత్స్వరూ
పంబునకును. ౫౦

క. దేశముననుండి వేఱొక
దేశంబును బొందునపుడు తిర మై నడు మే
దేశము లే కునికి చిదా
కాశం బని యెఱుఁగు మాత్మఁ గమలదలాక్షీ. ౫౧

క. అందును సంకల్పాదుల
నెందును నెడఁబాసి పొంది తేనియుఁ బరమా
నందు సకలాత్మ శాంతుం
బొందెదు సంశయము విడుము పూర్ణేందుముఖీ. ౫౨

గీ. అఖిలదృశ్యంబు లెడఁబాసి యందుఁ బొందుఁ
గాని యొండువిధమ్మునఁ గానఁబడఁడు,
మద్వరంబునఁ జేసి నీమగనిఁ గాంచె
దతివ శీఘ్రంబ యవ్విధం బాచరింపు. ౫౩.

సీ. అని వాణి తనయింటి కరుగుటయును, నంత
లీల సేసెను వినిర్లేపబుద్ధి
బాహ్యకర్మంబులఁ బాసి శీఘ్రంబున
నిర్వికల్పసమాధినిష్ఠ నిల్చి,
రంజిల్లునంతఃకరణపంజరముఁ బాసి,
పరమాత్ముఁ బరిపూర్ణుఁ నిరుపమాను
నిరుపాధికునిఁ బొంది నిఖిలంబుఁ గనుదివ్య
దృష్టి మైఁ దనపతిఁ దేఱిచూడఁ,

గీ. బరఁగ షోడశవత్సరప్రాయ మైన
భూమిపాలకుఁ డగుట నద్భుతముఁ బొంది,
వాణిఁ దలఁచిన నప్పొ ద్దె వచ్చి భద్ర
పీఠమున నున్నఁ గని మ్రొక్కి ప్రీతిఁ బలికె. ౫౪.

గీ. వాణి, యద్భుత మయ్యె; నావరున కెట్లు
సృష్టివలనన వేఱొకసృష్టి పుట్టె;
నేమి? యీజాగరభ్రమ నెఱుఁగవలయు
నానతి మ్మన లీల కిట్లనియె దేవి. ౫౫.

క. అతివా మృతిఁ బొందిన నీ
పతితోలుపుట్టువును దలఁప భ్రాంతియ; యిపు డీ
క్షితిపతి రెండవజన్మము
ధృతి నిట్టిద యివ్విధంబు దెలియఁగ వినుమీ. ౫౬.

వ. అది యె ట్లంటేని. ౫౭.

సీ. తనరుచిదాకాశమున నొకానొకచోట
సంసారమంటపస్థలము గలదు.
దానియం దొకగిరితటమున నొక్కెడ
నొకయూర నొక్క విప్రోత్తముండు

భార్యయుం దాను నిర్భరలీల వసియించి
యుండె. నా బ్రాహ్మణుం డొక్కనాఁడు
శైలసానుస్థితశాద్వలతలమునఁ
బొలుచునిష్ఠత నుండ, భూధరంబు

గీ. క్రింద సౌభాగ్యసంపద లంద మొంద
సకలసేనాసమన్వితప్రకటలీల
మెఱసి మృగయానురక్తుఁ డై మెలఁగుచున్న
మానవేంద్రునిఁ జూచి విస్మయము పొంది. ౫౮.

క. చింతించె విప్రుఁ డీభూ
కాంతునిసౌభాగ్యమహిమ గడు నొప్పె. నయో
సంతసమున దిగ్వలయం
బంతయు నే నెప్డు రాజ నై యేలుదునో? ౫౯.

వ. అని చింతావృత మానసుం డై యమ్మహీసురుండు పంచత్వంబు నొంది పద్మభూపాలుం డై జనియించె. నా బ్రాహ్మణి శరీరంబు విడిచి లీల యను పేర నీవ వై యుదయించితివి. మీ రిరువురు మృతు లై యష్ట మదివసంబు వర్తిల్లుచున్నది; యిచ్చట డెబ్బదియేండ్లు రాజ్యసుఖంబు లనుభవించితి. రిప్పుడు పద్మభూపాలుండు కాలగోచరుం డగు ప్రథమ దివసంబున నయ్యభూపతికి షోడశవర్షంబు లయ్యె నని వాణి మఱియు ని ట్లనియె. ౬౦.

క. అవనితయు మును నీగతి
వావిరి ననుఁ బూజనేసి వరయుగళంబుల్
దా వేఁడెఁ బ్రియునిజీవము
వే విడిచియు నిజగృహంబు వెడలక యుండన్. ౬౧.

వ. ఇట్లు గావున మీ యిరువుర సర్వసంసారమును నా బ్రాహ్మణి మంట పంబునంద యున్నయది. పునర్జాతుం డగుభూపతిసంసారంబు భవ

ద్గృహంబునం దున్నయది. యని చెప్పిన విస్మయం బంది లీల యి
ట్లనియె. ౬౨

క. అక్కట విప్రునిజీవం
బెక్కడ నెచ్చోట నున్న? దే మెక్కడ? నీ
దిక్కులు గిరులును భూమియు
నెక్కడ మాయింట నణఁగె? నిది మిథ్య సఖీ. ౬౩.

సీ. సర్షపకోటరస్థలి మదాంధం బైన
దేవతాగజము బంధింపఁబడియె;
నణువులోపల మహాహర్యక్షసమితి దాఁ
బోరి నొక్కదోమచేఁ బొరలఁబడియె;
కమలబీజములోనఁ గనకాద్రి యుండంగ
భృంగపోతము చేత మ్రింగఁబడియె;
ననినట్లు పొసఁగనియనృతోక్తు లెట్లాడి!
తనవుడు లీల కిట్లనియె దేవి;

గీ. మెఱయ నామాట లెందును మిథ్య గావు
వినుము మనచేత నియతిభేదనము సేయఁ
బడదు దనయూర నాత్మీయభవనమునన
నుండు నావిప్రుజీవాత్మయును లతాంగి. ౬౪.

వ. అమ్మహారాష్ట్రం బాకాశరూపంబు గావున నాకాశాత్మం బైన యతం
డంద యుండి చూచుచుండు నట్లు గావున. ౬౫.

గీ. తరుణి మాయిద్దఱకుఁ దొంటితలఁపులందు
మఱపు జనియించి వేఱ సంస్మరణ వొడమెఁ.
గలల జాగ్రదవస్థల తలఁపు లెట్టు
లట్ల మరణంబు మర్త్యుల కంబుజాస్య. ౬౬.

గీ. అరయ సంకల్పముకురంబునందుఁ బోలెఁ

బోరిఁ జిదాకాశకోశకోటరమునందు
భూము లంతఃస్థితంబు లై పొలుపు మిగులు;
నని యెఱుంగుము మనమున వనజనయన. ౬౭

వ. ఎట్లనినం బరమాకాశరూపం బగుచిదాత్మయందుఁ దద్రూపం బగు మనంబున జగత్తులు ప్రతిభాసాత్మకంబు లై యుండును. అనిన విని లీల యి ట్లనియె. ౬౮.

క. జననీ, యావిప్రుఁడు చని
యెనిమిదిదివసంబు లంటి; విచటను మాకుం
జనియెను సప్తతివర్షము;
లెనయఁగ నె ట్లయ్యె? దీని నెఱిఁగింపు తగన్. ౬౯.

సీ. అన విని దేవి యి ట్లనుఁ. బ్రతిభాస మా
కంబె నొందును దేశకాలదైర్ఘ్య
ములు లేవు చిద్రూపమున. కట్టి ప్రతిభాస
తీరు చెప్పెద, విను ధీరహృదయ.
జీవుండు మరణమూర్ఛావస్థ లట్లొంది
తెలివొంది తొల్లిటితలఁపు లుడిగి
యన్యభావము నొంది యాధేయమానిది
యాధారమం దున్కి హస్తపాద

గీ. సహిత మీమేను గలయది; జనకునకును
సుతుఁడు; నా కిట్లు సౌకర్యహితులు వీర,
లిది మదీయాస్పదం బనునిట్టిభ్రాంతిఁ
దొడర వేగంబ జగములు దోఁచుచుండు. ౭౦.

వ. అనిన విని లీల యి ట్లనియె. ౭౧.

క. పరమేశ్వరి, నీచేతం
బరమజ్ఞానంబు గానఁ బడసితి. నాథా

సురమిథున మున్న సగణకు
గురుదయ నను వేగఁ దోడుకొని పొమ్మనుడున్. ౭౨.

వ. అమ్మహాదేవి యిట్లను నపరంబును భావంబును నగుచైతన్యచిద్రూపక మగునట్టి స్థితి సంహరించి నిర్మలస్వరూపవు గమ్ము; అట్లేని నిరగణశంబున మనకు నచ్చటు చూడ నగు; నద్దర్శనంబునకు శరీరంబు మహాగణశంబు గావునం జిత్తస్వరూపం బగునాధిభౌతిక దేహంబు తద్ధ్యానంబున మముబోంట్లచేతఁ జిరవాసనలవలన గ్రహింపంబడు నవ్వాసనాణుత్వం బెప్పుడవు నప్పుడే యీశరీరంబునందు నాతివాహికత్వంబు నొందు నీహారంబు తపనతాపంబున నుదకం బైనట్లు శుద్ధసత్త్వాను పరత్వం బగుచిత్తతనువాసన నాతివాహికం బగు ననిన విని లీల యిట్లనియె. ౭౩.

క. ఈయథ్ధముననందు సుఖా
భ్యాసాభ్యాసంబురూపు చను నెట్టిద కా
నేయనువున వర్ధిలు నది
పాయక వర్ధిలఁగ నేమి ఫల మగుఁ దల్లీ. ౭౪.

వ. అనిన విని సరస్వతి లీల కిట్లనియె. ౭౫.

గీ. తత్త్వచింతనంబుఁ దత్కథనంబు న
న్యోన్యబోధనంబు నొగిఁ దదేక
పరతయును ననంగఁబడు నివి యభ్యాస
మంద్రు తత్త్వవేదు లమలహృదయ. ౭౬.

గీ. దృశ్యములసంశయంబును దెలియఁజేసి
పరఁగ రాగాదివికృతులఁ బలచఁ జేసి
చెలఁగి యుపరతి నుపయింపఁ జేయు నెద్ది
యది యు బ్రహ్మానుసంధాన మనఁగఁ బరఁగు. ౭౭.

సీ. అని యిట్లు చెప్పి శా నమ్మహానిశయందు

నతులితయోగసమాధినుండి
జ్ఞానదేహముతోడ శారద యఖ్లేఁగఁ
దరుణియు మానుషతనువు విడిచి
దివ్యకాయముఁ దాల్చి దివి నుండి యిరువురు
నలరు బ్రహ్మాండమండలముఁ బాసి
యటు పోవ నొకశైలతటమున నొక్కగ్రా
మమునందు నొకవిప్రమంటపంబు

గీ. గని యదృశ్యాంగు లయి యటఁ గదలి వేగ
నరిగి రెండవసగళంబునందుఁ బొంది
పువ్వుఁబానుపుపైఁ బద్మభూమిపాలు
శవముతో నొప్పు మంటపస్థలము గనిరి. ౭౮.

క. కని యోగస్థితి నొందియుఁ
జనుదెంచి నిజేశుఁ డున్నసదనంబునకుఁ
మన మలర దివ్యయోగిని
వనితామణి లీల వేడ్క వాణియుఁ దానున్. ౭౯.

గీ. ఇట్లు చనుదేరఁ దత్పతి యెదురు వచ్చి
యమ్మహాదేవి కెఱఁగి పాదాంబుజంబు
లందుఁ బుష్పంబు లర్పించి యచలభక్తి
మ్రోల నిలుచున్న యాభూమిపాలుఁ జూచి. ౮౦.

క. జననాయక నీతొల్లిటి
జననము మదిఁ దలఁపు మనుచు శారద దయ నా
తనిశిరమునఁ జే యిడ న
మ్మనుజేంద్రున కంత హృదయమాయ దొలంగెన్. ౮౧.

వ. ఇట్లు మనోగతం బయినమాయ యాక్షణంబ పాసి తనపూర్వజన్మవృ
త్తాంతం బంతయు మనంబునఁ దోఁచిన నచ్చెరు వొంది యవ్విదూర

విభుం డాత్మగతంబున 'నోహో యతివిస్మయం బగుసంసారమా యః యిమ్మహాయోగినులకతంబున నాకుం బరిజ్ఞాతం బయ్యె' నని పలికి వారలం గనుంగొని ముకుళితకరకములుం డయి యి ట్లనియె.

క. వనజాక్షులార వినుఁ డీ
తను వెడలినదినమునకును దగ షోడశవ
త్సరము లయి పెక్కు గార్యము
లును బంధులు మిత్త్రగణములును దోఁచె మదిన్. ౮౩.

వ. అనిన విని వాణి యి ట్లనియె. ౮౪.

సీ. ఊహింప నృతిమహామోహమూ ర్ఛానంత
రంబున నీ కిట్లు రాజభూషభ
యాలోకమును బాసి యమ్ముహూర్తమునను
నాయింటిలోనను నలఘుసరణి
విభ్రమం బుదయించె. వేతె యాకాశని
ర్మల మైనయట్టి యామనమునందు
విలసిల్లు వ్యవహారవిభ్రమకృత మైన
యీప్రతిభాస నీ కిచటఁ బుట్టెఁ.
గీ బరఁగఁ బదియాఱువర్షాలప్రాయ మగుట
తలఁపఁ గలలోన నొక ముహూర్తంబునందు
వషణశత మగు నేమాయవలన నెట్ల
నదియ యీజాగరభ్రాంతి యని యెఱుంగు. ౮౫.

మ. పరమార్థంబునఁ బుట్టుట ల్మడియుటల్ భావింప లే వెన్నఁడున్,
నిరుపాధిస్థితిశుద్ధబోధమయ మై నీయందు నీ వుండితి,
ట్టిరువారల్ సకలంబు గన్గొనుచు వాం ఛీక్షింప వాక్కింతెయున్,
బోరి సర్వాత్మతఁ జేసి నీవ జననంబుం దాల్తు నీయం దొగిన్. ౮౬.

క. వితతపదార్థారాధుఁడు

నతిజడుఁడు నశుద్ధమతియు నగునాతనికిఁ
ధృతి సత్తు గాని జగములు
మతి దృఢమై వజ్రసారమయ మగు ననఘా. ౭౬.

వ. మఱియును బాలునకు బేతాళుండు మరణాంతదుఃఖం బొనరించునట్లు ను, మృగంబుల కెండమావు లుదకంబై తోఁచునట్లును, మూఢునకు నసత్తయినజగంబు సదాకారం బై దుఃఖం బొదవించుచుండును. కన కం బెఱుంగనివానికిఁ గనకమయం బగు కటకంబు కటకం బనుబుద్ధియ కాని హేమం బని యెఱుక లేనియట్లు పురాగారనగరనరేంద్ర భాసు రం బగు నీ ప్రపంచంబునందుఁ బ్రపంచం బనుబుద్ధియ కాని పరమాత్మ బుద్ధి వొడమనేరదు అహంకార యుక్తం బగునీవిశ్వంబు దీర్ఘస్వ ప్నం బని యెఱుంగుము. ఈజాగరభ్రాంతి కలలయందుఁ దోఁచిన పురుషులయట్ల యని యనేక దృష్టాంతంబు లుపన్యసించి భారతి మఱియు ని ట్లనియె ౭౭.

సీ. సర్వగతంబును శాంతంబుఁ బరమార్థ
ఘనమును శుచియును ననుపమంబు
నాతతంబును బరమానందమును జైత్య
చిన్మాత్రతనువు నచింత్యతమము
సర్వగతము సర్వశక్తియు సర్వాత్మ
కంబును దాన యై గలిగియుండు
నెక్కడ నెక్కడ నెబ్బంగి నుదయించు
నక్కడ నీరూప మగున్నృపాల ;

గీ. నీవు లీలార్థ మిట్లు వర్ణింపఁ బడితి ;
తివిరి సిద్ధాంతదృష్టిని దృష్ట మయ్యెఁ.
బోయి వత్తుమె నీకు నభ్యుదయ మనుచు
వనిత లిరువురు నరిగిరి మనుకులేశ. ౭౮.

వ. అని చెప్పి మఱియు వసిష్ఠుం డి ట్లనియె నప్పురమయోగినులు చనిన యనంతరంబ యొక్క భూపాలుం డనేకబలసమన్వితుం డై చనుదెంచి విదూరపురంబుపై విడిసి యుద్ధార్థి యై పిలిపించిన నతండును జతురంగబలసమేతుండై పురంబు వెలువడి తలపడిన నుభయబలంబు లకుఁ బోరు ఘోరం బయ్యె నట్టియెడ. ౯౦.

శా. ఆరాజన్యు లుదగ్రు లుగ్రగతి నన్యోన్యప్రహారార్థు లై వీరానీకము విచ్చలింపఁగ భుజావీర్యం బవార్యంబుగా స్త్రాస్త్రంబుల నొండొరుం బొదవి దిక్కుల్ వ్రయ్యఁ బె ల్లార్చుచుఁ బోరాడంగ విదూరుఁ డీల్గె నపు డాభూమీశుచే భూవరా. ౯౧.

వ. ఇట్లు పడిన యతనిజీవ రేఖ విద్యుల్లేఖయుం బోలె గగనంబున కేగ యుట గనుంగొని సరస్వతి లీల కి ట్లనియె ౯౨.

ఉ. కోమలి యిప్పు డిట్లు మనకుం బ్రతిపత్తి యొనర్చి భూవర గ్రామణి యివ్విదూరుఁ డిటు గయ్యమునం బగవారిచే మృతుం డై మహిం వ్రాలెఁ గంటె యది యక్కట యాతనిజీవరేఖ సౌ దామనిపోలె నెచ్చటికిఁ దా రెఁడునో చని చూచి వత్తమే. ౯౩.

వ. అని యయ్యిరువురు నత్తేజంబు వెనుచన నదియు ననేకనగరపరం పరలఁ బరిభ్రమించి మఱియును. ౯౪.

ఉ. కొండలు నబ్ధులు న్నదులుఁ గోన లసంఖ్యము దాఁటి చివ్వయు న్మండల మూఁడి యచ్చట వనంబు ఫలంబులుఁ బోలెఁ బేర్చి యొం డొం డొరువర్తనం బెఱుఁగకుండఁ జరించుచు నున్న యట్టి బ్ర హ్మాండసముచ్చయంబు లొకయబ్జసరంఖ్యలు చూచి యవ్వలన్.

క. వివిధమణిగోపురంబుల వివిధావరణముల నధికవిభవం బై యా దివిజేంద్రుపట్టణముగతి భువిఁ బెం పగుచున్న పద్మపురి వెసఁ జొచ్చెన్. ౯౬.

గీ. అట్లు సొత్తెంచి యప్పురియంతరముల
జీవుఁ డల్లిల్లు వెసఁ జొచ్చి పోవఁబోవ
వెలఁది జోడును విడువక వెంట నరిగె
సూచిపిఱుఁదన చను దారముసూత్ర మట్ల ౯౭.

వ ఇవ్విధంబునఁ జనిచని యత్యంతరమణీయం బగు రాజమందిరంబు ప్రవే
శించి. ౯౮.

ఉ. మాడుగుక్రేవ సోమమణిమంటపముం గని దానిలిన్నపై
వాడనిపుష్పశయ్యపైఁ బడిన యవారణ మై వెసఁ జొచ్చి యచ్చటన్
బాడఱి పాన్పుపైఁ బడినపద్మని దేహముఁ బొందె జీవుఁ డా
చేడెలు చూడ మేఘమును జెందినతీఁగె మెఱుంగుచాడ్పునన్. ౯౯.

క ప్రాణమునఁ గూడుకొని త
త్ఘ్రాణద్వారమున జీవకళ వికసించెన్
వేణుద్వారమున జగ
త్ప్రాణుఁడు విహరించునట్లు భానుకులేశా. ౧౦౦.

వ. ఇట్లు జీవకళ ప్రవేశించిన సర్వాంగంబులు కాంతియుతంబులు రసవం
తంబులు మృదులంబులు నయి యొప్పె నప్పుడు. ౧౦౧.

ఉ. మోము వికాస మందఁ, గరముల్ గదలించుచుఁ, గాళ్లు సాచి, యి
ట్లా మెయి ప్రక్కగాఁ దిరిగి, యల్లన నీల్గుచు నావులించెఁ, గెం
దామర రేకులట్ల జిగిదారెడుకన్నులు విచ్చి సూచి యా
భూమివిభుండు మేల్కనియెఁ బొల్పగుజంగమవిద్యయో యనన్.

వ. ఇట్లు మేల్కని గంభీరవాక్యంబుల నిది యెక్కడ నని పల్కనాభూ
పాలుం గనుంగొని. ౧౦౩.

క. కిలకిల నవ్వుచుఁ గన్నులు
తళతళ వెలుఁ గొంద మోముఁదామరసొబ గై
పలపలనినదుము దనరఁగ

కలకల నై వచ్చె లీల కాంతునికడకున్. ౧౦౪.

వ. ఇవ్విధంబునం జనుదెంచి తద్వృత్తాంతం బంతయు నెఱింగించిన నతం డచ్చెరు వొందుచుండె నంత సరస్వతి యమ్మహీపాలునకుం బరమజ్ఞానోపదేశంబు చేసి నిజేచ్ఛ నరిగెం. బద్మభూపాలుండు లీలయుం దాను ను జీవన్ముక్తులై యెనుఁబదివేలయేండ్లు రాజ్యసుఖంబు లనుభవించి, పదంపడి దేహవిముక్తు లయి దివంబునకుం జని రని లీలోపాఖ్యానంబు సవిస్తరంబుగా నుపన్యసించి వసిష్ఠుండు రామచంద్రున కిట్లనియె.

క. కానఁబడు నీప్రపంచము
లీనం బని లోకులకుఁ దెలియ 'లీలోపా
ఖ్యానము' చెప్పితి మదిలో
నీ నిఖిల మతథ్య మని గణింపు కుమారా. ౧౦౫.

సీ. పరమ మధ్యాత్మంబు బ్రహ్మ మనాభాస
మతిశుద్ధపద మంచితాత్మకంబు
శాంత మద్వైతంబు సత్య మనంతంబు
సత్త్వ మానందంబు శాశ్వతంబు
నతుల మనిర్దేశ్య మమల ముచిహ్నితం
బతిశుద్ధ మనఁ గల దనఘ వినుము.
కరుడు లేనట్టిసాగరము చందంబున
నత్యంతగంభీర మై వెలుంగు

గీ. నదియుఁ బరమాత్మ ; దేహంబులందుఁ బొంది
పరఁగ నిర్వాతదీపంబుభంగిఁ దనరు
నదియ జీవాత్మకళ; యని యాత్మ నెఱుఁగు
ప్రకటవిజ్ఞానగుణసాంద్ర రామచంద్ర. ౧౦౬

గీ. అదియ సంసారవాసన లగ్గలించి
క్రమము దప్పక ఘన మహంకార మయ్యె,

నణువుగతి సూక్ష్మ మై పొల్చువగ్నికణము
బహుళేతరకాష్ఠములచేతఁ బ్రబలినట్లు ౧౦౮.

వ. అయ్యహంకారంబు చేతనంబు మనంబు మాయ ప్రకృతియు నను బహునామంబులు గలిగి యుండు. నట్లు గావున నింతటికిం గారణంబు మనంబ తన్మనంబున జగంబులు విస్తరిల్లు మఱియును. ౧౦౯.

క. పారంబు లేనిసంవి
త్పారావారమునఁ దోఁచు భంగంబులయ
ట్లారూఢి యై ప్రపంచము
నారయఁ దా నై వెలుంగు నాత్ముఁడు వత్సా. ౧౧౦.

గీ. మనమువికృతియె సంసారమయము గాన,
సత్య మనఁ బోల దిది మహాస్వప్నమయము
నిజముగాఁ జూడ నేరక నిక్క మండ్రు,
కొఱడు గని మర్త్యుఁ డనుశంక గూరినట్లు. ౧౧౧.

గీ. అరయఁ బరమాత్మజీవాత్మ లైక్యమైన
యట్ల జీవాత్మ చిత్త మై యలరుఁ. దాన
చిత్తరూపంబు సృష్టి యై చెలఁగు చుండుఁ,
గాన నంతకుఁ బరమాత్మ కారణంబు. ౧౧౨.

వ. ఈ యర్థంబున నొక్కయితిహాసంబు గలదు కర్కటి యను రాక్షసి మహాప్రశ్నంబు చేసె దాన నఖిలంబును దేటపడు; నాకర్ణింపు మనిన రామచంద్రుం డి ట్లనియె. ౧౧౩.

కర్కటికోపాఖ్యానము.

క. ఆరాక్షసి యెక్కడి యది?
యేరూపున నెట్టిప్రశ్న లెవ్వరి నడిగెన్?
వా రెట్లు చెప్పి రుత్తర?
మారయ నవ్విధము దెలియ నానతి యీవే. ౧౧౪.

వ. అనిన వసిష్ఠుం డి ట్లనియె. ౧౧౫.

ఉ. కాటుకగుబ్బలి న్మలిచి కాలుఁ డొనర్చినకృత్తియో యనన్
బాటిగ నట్టహాసములఁ బాదవిఘట్టనలన్ మహాకుభృ
త్కూటము లెల్ల డొల్లఁగ నకుంఠితవృత్తి హిమాచలాంతరో
గ్రాటవులన్ జరించుచు నిశాటిని కర్కటి యుండు నిమ్ములన్. ౧౧౬.

సీ. అమ్మహారాక్షసి యాఁకటి కోర్వక
నవని జీవులఁ జంప నాత్మఁ గోరి,
యతిఘోరతపమున నబ్జజు మెప్పించి
శూలయుఁ బోలె విషూచి యనఁగ
ధరలోనఁ గలజీవతతి నెల్లఁ బెక్కేండ్లు
దయ లేక భక్షించి తనివి నొంది,
నిష్ఠ మై నింద్రియనిగ్రహంబున నిరా
హారయు నై యతిఘోరభంగి

గీ. జీవహింసయు మని రోసి చిత్స్వరూప
మాత్మ భావించి నిత్యసమాధి నిలిచి
తన్మయం బైనచిత్తంబు దరల నీక
ప్రీతి వేయేండ్లు తప మాచరించి మఱియు. ౧౧౭.

వ. ఇ ట్లత్యంతనిష్ఠురానుష్ఠానంబు లనుష్ఠించుచున్న కర్కటి కడకుఁ
గమలగర్భుండు చనుదెంచి యి ట్లనియె. ౧౧౮.

క. నీతపమున కే మెచ్చితి,
చేతోవిశ్రాంతి గంటి, జీవన్ముక్తి
ఖ్యాతిఁ గయికొంటి, విలలో
నే తపములు నీతపమున కెనయే తరుణీ !. ౧౧౯.

క. ఈ కూ డుడిగినతపములు
నీ కేటికి సర్వశాంతి నెమ్మది నిగుడన్ ?

సాకూన వత్స కకరటి
చేకొని యాహారచింత చేయుము నెమ్మిన్. ౧౨౦

వ. మూఢులను దురారంభులను దుర్వ్యసనులను దుర్దేశవాసులను వెదకి భక్షింపుము. అనుచు నిర్దేశించి చనుటయు బాహ్యకర్మంబులు మఱచి నిర్వికల్పసమాధి ననేక దివ్యవర్షంబు లుండెఁ. బెద్దకాలంబు నకుఁ జిత్తచలనం బగుటయుఁ బూర్వస్మరణంబున బుభుక్షాతృష్ణలు వేల్పం దొణంగిన నొక్కనాఁడు. ౧౨౧.

ఉ. అచ్చపలాత్మ దొంటిగతి నాఁకటి కోర్వఁగలేక నొంటిమై
వచ్చునెడన్, విదేహజనవల్లభుఁ డన్నడు రేయి మంత్రితో
నిచ్చలు వేఁట వచ్చి చరియింపఁగ, నవ్వనభూమిఁ గకశం
బచ్చుపడంగ వారిఁ గని యాచుణచు నిట్లని పల్కె నుగ్రతన్. ౧౨౨

క. ఈశర్వరి నిద్దఱును దు
రాశలఁ జనుదెంచి నాకు నగపడితిరి; య
క్లేశత మీరక్తము లా
పోశనముగఁ బీఁచమణఁచి పుచ్చెద మిమ్మున్. ౧౨౩.

వ కా దేని నాయడిగిన ప్రశ్నంబుల కుత్తరంబులు సెప్పి ప్రాణంబులు గాచికొం డని పల్కి, మఱియు ని ట్లనియె. ౧౨౪

సీ. ఏకమై యుండి యనేకసంఖ్యలు గల
యణువులోఁ జెంది బ్రహ్మాండలక్ష
లంబుధిలో బుద్బుదాకారములభాతి
నుండఁగ నవకాశ మొసవునట్టి
యాకాశ మెద్ది ? దా నరయ నేమియు లేక
యుంచుక గలవస్తు వెద్ది గలదు ?
నడుచుచునుండియు నడువనివాఁ డెవ్వఁ?
డుండక నుండియు నుండు నెవ్వఁ?

గీ. డెనయఁ జేతన మంది దా నెవ్వఁ డయ్యె?
నరము నెవ్వఁడు మింటఁ జిత్తరువు వ్రాసె
బీజమునసుండి వృక్షంబు పెరసినట్లు
జగము నే యణువందు నిశ్చలత నుండు?. ౧౨౫.

గీ. కడలి కడ లొందుగతిఁ పృథగ్భాగ మయ్యు
నేక మగువస్తు వరయఁ దా నెద్ది యయ్యె?
ద్రవము నుదకంబు నొక్కటై తనరుభంగి
రెంటుబలెఁ దోఁచి యొక్కటై యుండు నెద్ది?. ౧౨౬.

వ అని చెప్పి మఱియు నారాక్షసి యి ట్లనియె. ౧౨౭.

క. బంధురగతి నీప్రశ్నలు
సంధానముసేసి సెప్పఁ జాలిన యా ద
పాంధులఁ నా జఠరాగ్నికి
నింధనములఁజేసి వుత్తు నిరువుర మిమ్ముగ్. ౧౨౮.

వ. అనిన విని వార లిరువురు నొండొరువుల మొగంబు సూచికొని యవ్వి
భుం డాత్మవిద్యాసంవేది గావున భయపడక మంత్రి కి ట్లనియె.౧౨౯.

క. కర్కటి యనియెడి రాక్షసి
మర్కటి. యిది యడుగు పట్టిమాటలు మిగులం
గర్కశము లనక సంవి
త్తర్కములకు నుత్తరములు తగఁ జెప్పు మనన్. ౧౩౦.

వ. అనిన విని మంత్రి యి ట్లనియె. ౧౩౧.

గీ. కిణఁగి వడ్లును పెరుగును గలుపుభంగి
నకటవికటంబు లగుప్రశ్న లడిగె నదియు;
మూవలము వోలె దీనిచేఁ జావ నేల
యోడుజోడుగఁ జెప్పెద నెఱిఁగినంత. ౧౩౨.

వ అని పలికి యారాక్షసిం గనుంగొని మంత్రి యి ట్లనియె. ౧౩౩.

క. కమలేక్షణ నీ వడిగిన
విమలప్రశ్నములు బ్రహ్మవిద్బోధకయో
గ్యము లతిదుర్లభములు విను
క్రమమున నన్నియును నేర్పుగతి వినిపింతున్. ౧౩౪.

సీ. అతీంద్రియములకు నందకసౌఖ్యమై
యాకాశసూక్ష్మమై యలరునట్టి
యాత్మాణువునను బ్రహ్మాండకోటులు పెక్కు
బుద్బుదంబులు వోలెఁ బుట్టు నణఁగు.
నాకాశ మయ్యు బాహ్యము లేమియును జేసి
యనవకాశము చిన్మయత్వ మగుట
నిద మిత్థ మన రామి నేమియు లేదు. స
ద్వస్తుసంతతి కొంత దానె గలిగి

గీ. తత్ప్రకాశతఁ జేసి చేతనము నొంది
లలి నభేద్యుండు గాన శిలాత్వ మయ్యె;
నాత్మ యనునాకసంబున నఖిలజగము
తలఁపుమిషమునఁ దానె చిత్తరువు వ్రాసె. ౧౩౫.

గీ. అతనితలఁపున విశ్వంబు నయ్యెఁ గాన
విశ్వ మన వేఱ యొక్కటి వెదుక నేల?
నన్నియును దాన యగుఁ గాన నరుగఁ డొందు;
నాశ్రయము దాన యగు గాన నతఁడు గలఁడు. ౧౩౬.

వ. అప్పరమాత్మ దాన సద్రూపం బగుటం జేసి కలం డని చెప్పంబడు.
నని యొతింగించిన యామంత్రివాక్యంబులు విని సంతుష్టాంతరంగ యై
యారాక్షసి యతని కిట్లనియె. ౧౩౭.

క. నీ వఖిలతత్త్వవిదుఁడవు
గావున నీమధురవాక్యగతి నా భవముక్

బావనత నొందె నని యా
భూవరుఁ గని శాంతవచనముల ని ట్లనియెన్. ౧౩౮.

వ. మద్వాక్యంబులకుం దగినయు త్తరంబులు నీవును జెప్పుదు గాక యన వుడు నా నృపాలుండు కకుత్ఫుటి కి ట్లనియె. ౧౩౯.

సీ. జగములు లేమి నిశ్చయముగాఁ దెలిసిన
నేదేవుసుజ్ఞాన మెపుడు వెలుఁగు,
నఖిలసంకల్పసంన్యాసంబు సేసిన
నేదేవు మనములో నిడగ వచ్చు,
మెఱసి యేదేవునిమీఁలనోస్మిలనం
బుల సృష్టి యణఁగుచుఁ బొడము చుండు,
నఖిలవేదాంతవాక్యములకు నిష్ట మౌ
నందాఁక నేదేవుఁ డతిశయిల్లుఁ,
గీ. గోటికోట్యంతరంబులఁ గొమరు మిగిలి
సృష్టివిషయంబు గాక యేదేవుఁ డమరుఁ,
గివిరి సచరాచరంబు లేదేవు లీలఁ
బరఁగి వ ర్తిల్లు, నది పరబ్రహ్మ మబల. ౧౪౦.

గీ. వెలయ విశ్వాత్మకుఁడు నాఁగ విశ్వములును
దాన యయ్యును నొక్కఁ డై తనరునట్టి
శాశ్వతబ్రహ్మచిన్మాత్రసత్యవాక్య
ఫణితి నీచేత వినఁ గంటి పద్మనయన. ౧౪౧.

వ. అని చెప్పుటయు. ౧౪౨.

క. వెన్నెలఁ గన్న కుముద్వతి
చెన్నున మేఘంబుఁ గన్న శిఖిగతి మదిలోఁ
దన్నెఱుఁగని సంతసమున
నన్నరపతిఁ గాంచి దనుజ యలరుచుఁ బలికెన్. ౧౪౩.

ఉ. అక్కట యస్తమింపనివియన్మణిభంగిని మీ వివేక మిం
పెక్కె వెలింగె, మీకు సరియే బుధు లెందును? బుణ్యులార మీ
మక్కువతోడివాక్యముల మామకదుఃఖమనోభయంబులుం
గ్రక్కునఁ బాసె దీపశిఖఁ గ్రాఁగినచీఁకటిభంగి మీ దయన్. ౧౪౪.

చ. అనుడు నృపాలుఁ డిట్లనియె; నంగన నీవతిపుణ్యశీల, వీ
వనముల నుండ నేల ? తగువస్త్రవిభూషణగంధమాల్యముల్
దనియఁగ నీకు నిత్తు ; నతిదారుణరూపము మాని సౌమ్యవై
యొనరఁగ గొన్నివాసరము లుండుము నాకడ నున్నతస్థితిన్. ౧౪౫.

వ. అట్లని చోరులను బాపకర్ములను రాజద్రోహులను నీకు భక్ష్యంబుగా నిచ్చెద. వారల హిమవత్పర్వతప్రాంతంబునకున్ గొనిపోయి భుజి యించి సుఖం బుండు మని పలికి యా భూపాలుండు నిజమంత్రిసమే తుం డయి గృహంబునకుం జనియె. కర్కటియు రాజు సెప్పినట్లు ప్రాణులను భక్షణంబు సేయుచు నప్పటప్పటికిం జని హిమాచల శిఖరంబునఁ బరమసమాధి నుండె నని కర్కటివృత్తాంతంబు రామచంద్రునకుం జెప్పి వసిష్ఠుం డి ట్లనియె. ౧౪౬.

క. ఈసూచివృత్తాంతము
మానసమునఁ జెప్పఁబడియె మనుజేశ్వర నీ
కీసంసారము చిత్తవి
లాసస్ఫురణమున నైన లక్ష్యము దెలియన్. ౧౪౭.

క. రాగాదిదోషదూషిత
మై గహనత మైనచిత్త మది సంసారం
బాగతిఁ బరిభ్రమింపమి
వేగమె భవబంధములకు విడుగడ గాంచున్. ౧౪౮.

వ. మఱియు నీ యర్థంబున సకలశ్రుతిభూషణంబును ననిందితంబును నగునొక్కయితిహాసంబు సెప్పెద. నందుఁ జిచ్ఛక్తిసముల్లాసంబునం

జన నిశ్చయం బగుటయుఁ జిత్తం బను బాలుండు ప్రపంచపిశాచం బుఁ గనుంగొని భయపడి ప్రబోధితుం డై పరస్పరరూపం బని యెఱిం గిన చందంబునం దేటపడ నెఱింగించెద, నాకర్ణింపు. మని వసిష్ఠుం డు రామచంద్రున కి ట్లనియె ౧౪౯.

క. ఇంద్రుఁడు నా నొకవిప్రుఁడు
సుందరియును దాను నాత్మశుద్ధిసమాధిం
జెంది రజతాద్రితటమున
నిందుధరుం గూర్చి తప మహోన్నతఁ జేసెన్. ౧౫౦

గీ. అట్లు తపము సేసి యద్దేవువరమునఁ
బుత్త్రదశకలబ్ధి బొంది, కొంత
కాలమునను వారు కాలగోచరు లైన,
నక్కుమారు లెందు దిక్కు లేక. ౧౫౧

వ. చింతాక్రాంతు లై యొండొరులం గూడుకొని యందఱు నగ్రజుకడ కుం జని యి ట్లనిరి. ౧౫౨.

సీ. ఏమిసేయుద మింక ? నేది కార్యము మన?
కెవ్వరు గల రిందు? నెందుఁ బోద?
మీదుఃఖములఁ బాసి యెబ్భంగి సుఖయింత?
మని తన్ను నడిగిన; నతఁడు మీకు
నెట్టిది మది కించు నట్టిది వర మిత్తు
నడుగుఁడు మీ రన్న; నాత్మఁ బొంగి
యచ్చట నొకయూరియధికారిఁ బొడగని
యాతనిసంపద యడుగ; నదియు

గీ. నెంతపని యన్న; వారు సామంతపదవి
యడుగ; నది యేల యన్న; వా రవని నేలు
రాజసంపద వేఁడ; నారాజ్య మెంత

యనిన ననుజన్ము లందఱు నన్న కనిరి. ౧౫౩.

వ. ఆ ట్లేని మాకు నఖిలరాజలోకశాసనుం డగు రాజు సామ్రాజ్యపదంబు గృపసేయు మనిన, నదియు నశ్వరం బేటికి? ననిన, వా రింద్రత్వం బడుగుటయు నతండు. ౧౫౪.

గీ. తగఁ బ్రజాపతికిని ముహూర్తంబు సనిన
నింద్రసంపద చెడిపోవు, నేల మీకు?
ననిన వారలు మాకుఁ గల్పాంతములను
జేటు లేనట్టిగతి గృపసేయు మనిన. ౧౫౫.

వ. వారికి నగ్రజుం డిట్లనియె. ౧౫౬.

క. ఆకల్పాంతమునందును
బ్రాకటముగఁ జేటులేని బ్రహ్మపదంబుల్
మీ కిచ్చెద నని పలికిన
నాకొమరులు నన్నుఁ జూచి యని రుత్సుకులై. ౧౫౭.

వ. తండ్రీ మీవాక్యంబు లత్యంతయుక్తంబు లయి యున్నయవి; యప్పదం బెవ్విధిం బ్రాపింపఁ జెప్పవే యనిన నగ్రజుం డిట్లనియె. ౧౫౮.

గీ. అఖిలజగములు సృజియించునట్టి బ్రహ్మ
యేమ యనుబుద్ధి వెలిచింత లెల్ల మఱచి,
నియతిఁ బద్మాసనస్థులై నిలిచి చూచి,
తత్పదంబును బొందుఁడు తమ్ములార. ౧౫౯.

వ. అనిన వార లగ్రజువాక్యంబు లంగీకరించి యతంపునుం దారును నత్యంత నియతాత్ము లయి యొక్కపుణ్యనదీతీరంబునందు. ౧౬౦.

సీ. పద్మాసనస్థులై బాహ్యకర్మంబులు
మఱచి దేహంబులమమత లుడిగి
సకలేంద్రియంబుల సమతమై బంధించి
చిత్తంబు లొక్కటఁ జేసి నిలిపి

చింతలనెడఁబాసి యంతరంగంబులఁ
బరమాత్మతత్త్వంబు పదిలపఱిచి
యఖిలలోకంబుల నమరులఁ గల్పించు
బ్రహ్మల మే మనుభావనలను
గీ. దపము సేయంగఁ దొల్లింటితనువు లెల్ల
శీతవర్షాతపంబులఁ జివికి యొండి
జీర్ణపర్ణంబులట్లు విశీర్ణమైన
దివ్యదేహంబు లొందె భూదేవకులులు. ౧౬౧.

చ. పదుగు కుమారులుం బదురు బ్రహ్మలరూపులు దాల్చి యెల్లెడన్
విదితము గాఁగ సృష్టులను వేఱె యొనర్చి సుఖించుచుండఁగా
మొదలిటిబ్రహ్మ వారిఁ గని ముక్కున వ్రేలిడి యాత్మ నద్భుతం
బొదవ శిరంబు లూఁచి వెఱపొందె రఘూత్తమ యేమి సెప్పుదున్.

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. ౧౬౩.

క. చిత్తంబ కర్త సృష్టికి
చిత్తము జీవుండు గాక జీవుఁడు వేఱే ?
చిత్తంబ చేయును గ్రియల్
చిత్తవ్యతిరిక్తమైనచేఁతలు గలవే. ౧౬౪.

వ. అది యె ట్లనిన, బ్రాహ్మణమాత్రుకు లగునైందవు లందఱు మనోభావన
బ్రహ్మారూపంబు దాల్చి సృష్టికర్త లయి వెలింగి రట్లు గావున. ౧౬౫.

గీ. దేహవాసన సేసినదేహి దాన
దేహబాధల సుడివడి తిరుగుచుండు ;
నాత్మవాసన సేసినయట్టియోగి
దేహ మిది మేలు కీ డని తెలియ నేరఁ. ౧౬౬.

వ. అనిన విని రఘుపుంగవుండు మునిపుంగవున కి ట్లనియె. ౧౬౭.

క. దేహము జీవుఁడు వే ఱగు

టూహింప నతథ్య మైన, నొక్కటి వినుఁడీ;
దేహాముసుఖదుఃఖంబులు
దేహికి ప్రాపింప కున్నె దివ్యమునీంద్రా ? ౧౬౮.

కృత్రిమేంద్రోపాఖ్యానము.

వ. అనిన వసిష్ఠమునీంద్రుం డీ యర్థంబున నొక్కయితిహాసంబు గల
దాకర్ణింపు మని యి ట్లనియె. ౧౬౯.

క. ఇంద్రద్యుమ్నుం డనురా
జేంద్రుఁడు గలఁ డతనిసతి మదేభగమన స
న్మంద్రమృదువచన రాకా
చంద్రానన మదనమోహశర మన వెలయున్. ౧౭౦.

ఉ. ఆ సుదతీలలామ దనహర్మ్యతలంబున నిల్చి మానసో
ల్లాసము సేయుపట్టణవిలాసము సూచుచు నుండ, నయ్యెడన్
భూసురవర్యుఁ డొక్కవిటపుంగవుఁ 'డింద్రుఁడు' నాఁగ నొక్కఁ డా
సాసల వేశ్యవాటికలయందు రమించుచు నుండు నాతనిన్. ౧౭౧.

క. కని వానిపట్టుఁ బేరును
దన బోటులచేతఁ దెలిసి తరళేక్షణ నె
మ్మనమునఁ గోరిక లీఁగెలు
గొనసాఁగఁగ వానిఁ బొందఁ గోరుచునుండెన్. ౧౭౨.

వ. అంతట నొక్కనాఁడు. ౧౭౩.

ఉ. ఆ రమణీశిరోమణి యితిహాసకుఁ డొక్కఁడు గోష్ఠి సేయుచున్
వారక యింద్రుఁ డొక్కమునివల్లభుభార్య నహల్యఁ దెంపునన్
జారత గోరిపొందినప్రసంగము చెప్పఁగ నామృగాక్షియున్
జేరువ వించునుండి దనచిత్తమునన్ దలపోసి యి ట్లనున్. ౧౭౪.

గీ. ఆతఁ డింద్రుఁ డే నహల్య నిద్దఱకును
బొందు గూర్చె మున్ను పుష్పశరుఁడు

పుణ్యకథలయందుఁ బొందుట సెప్పెడి
నింకఁ జిత్తశంక లేల నాకు. ౧౭౫.

వ. అని నిశ్చయించి ౧౭౬.

ఉ. ఆ తరలాక్షి యొక్కతెయ యానడురాతిరి పక్కమోసలల్
వే తఱియంగ దూరి యట వీథికి వెల్వడి సందిక్రంతగా
నాతని యిల్లు సొచ్చి ప్రియ మారఁగ వాఁడును దాను సంతత
ప్రీతి రమించుచుండె విపరీతగతిన్ భయ మేమి యెంతయున్. ౧౭౭.

వ. అంత నొక్కనాఁడు. ౧౭౮.

క. ఆ పట్టణంపుఁ దలవరు
లేపారఁగఁ బట్టి వారి నిరువురఁ గొని యా
భూపాలు మ్రోలఁ బెట్టినఁ
గోపంబున నృపతి వారిఁ గొట్టించె వెసన్. ౧౭౯.

వ. మఱియు ననేకవిధంబుల బాధింప వారల శరీరంబుల జర్జరితంబు
లయి రక్తధార లొలుకుచుండ మిసిమింతులు గాక కలకల నవ్వుచు
నానృపాలునకు ట్లనిరి. ౧౮౦.

ఉ. ఈసునఁ జేయు కార్యముల నే మగు? నిద్దఱ నావలంతగాఁ
గోసిన నైన నొప్పియును గోపముఁ బుట్టదు దేహవాసనల్
బాసి మనోగతుల్ సురతభావనఁ గూడి రమించుచుండ నీ
చేసినచేత లెవ్వియును జిత్తము నొంపఁగలేవు భూవరా. ౧౮౧.

క. ఇత్తరలాక్షికి నాకును
జిత్తము లేకముగఁ గలసి చిత్తజసౌఖ్యా
యత్తత నవ్వల నుండఁగ
నిత్తనువులబాధ మాకు నెఱుఁగఁగ నగునే? ౧౮౨.

వ. అది యె ట్లనిన. ౧౮౩.

ఉ. చిత్తమ కారణం బఖిలసృష్టికి, మ్రాఁకుల దీఁగెలన్ జలం

బత్తి రసస్వరూప మగునట్టివిధంబునఁ; జిత్త మవ్వలన్
మెత్తనిమేనితో మెలఁగ మేకొన నీ విటు రిత్త బొందులన్
గృత్తము సేయ నేల? పరికింపుము చిత్తవికారభావముల్. ౧౮౪.

ఉ. దేహ మణంగి పోయినను, దేహశతంబులు దా మడంగినన్,
మోహము సేయు నింతటికి మూలము చిత్తము; స్వప్నభూమిలో
నీహలు దీర్చుకొన్నయటు లిన్నియుఁ జిత్తలయంబు సేసినన్
దేహము వాసి పోవు జగతీవర దాఁపుము చిత్తరత్నమున్. ౧౮౫.

వ. అనవుండు. ౧౮౬.

క. పరమార్థామృత మగునా
యిరువురవాక్యములు విని మహీశుఁడు వారిన్
బోరి శిక్షించినవాఁడై
పురి వెడలఁగ నడిచి పుచ్చె భూవరముఖ్యా. ౧౮౭.

వ. ఇట్లు పురంబు వెలువడి యింద్రాహల్య లిరువురు నన్యోన్యప్రేమాతి
రేకంబునం గామోపభోగంబు లనుభవించి పెద్దకాలంబునకుఁ దనివి
సన దివ్యజ్ఞానసంపన్నులును నిత్యముక్తులు నై పరమసిద్ధికిం జని రని
కృత్రిమేంద్రోపాఖ్యానంబు సెప్పి; వసిష్ఠుండు, సకలశరీరులకు శరీర
ద్వయంబు గలిగియుండు, నందు మనశ్శరీరంబు శీఘ్రగతియు సదాచ
లనంబు నై యుండు, స్థూలశరీరంబు రక్తాస్థిమాంస నిర్మితంబు నై
యుండు, ననిన రఘునందనుం డిట్లనియె. ౧౮౮.

క. మన మతిజడము నమూర్తం
బును సంకల్పప్రభూతమును నగు నేరూ
పున దేహము ధరియించెను
వినిపింపుము మునివరేణ్య విస్తరఫణితిన్. ౧౮౯.

వ. అనిన విని వసిష్ఠుం డనంతంబును సర్వశక్తిమయంబు నగుపరమా
త్మునిసంకల్పంబు శక్తిఖచితంబు మనం బని బుధుల చేత వినంబడు

నీయర్థరాజమునఁ దొల్లి బ్రహ్మోపదిష్టం బగునొక్కయితిహాసంబు
గల దాకర్ణింపు మని యి ట్లనియె. ౧౯౦.

బ్రహ్మోపదేశము.

సీ. ఏదిక్కు చూచిన నెంచి నూఱామడ
వెడలుపు నిడుపు నై విస్తరిల్లు
చలిదుర్గ మైనమహాటవి నిర్జనం
బును భీషణంబు నై దనరు; నందు
వేయు నేత్రంబులు వేయుఁజేతులు మహా
దీర్ఘవిస్తృతము నై తేజరిల్లు
భీమకాయంబునఁ బెం పొంది యొకమహా
పురుషుఁ డయ్యడవి నెప్పుడు వసించి

గీ. యుండి, యాతండు తనబాహుమండలముల
పరిఘములు పెక్కు దాల్చి నిబ్బరము గాఁగ
మొనసి తనమేను చదియంగ మోఁదికొనుచు
దనుపుగలయొక్క కదలికావనము సొచ్చి. ౧౯౧.

ఉ. అచ్చటనుండి దుష్టతర మైనకరంజవనంబు సొచ్చి తా
నచ్చట నొక్కనూతఁ బడి యంతన లేచి యరంటితోఁటకుఁ
గ్రచ్చర నేఁగి మేను పెనుగాదలు గట్టఁగ ద్రెసికొంచుఁ ద
న్మెచ్చక యున్నవానిఁ గని మే గురుదాల్పఁగ నిట్లు పల్కెనా.౧౯౨.

క. ఈ కాంతారములోపల
నేకాంతము యున్నవాఁడ వెవ్వఁడ? వకటా
నీ కీవ యడుచుకొనియెద
వీ కటికతనంబు మానవే యని కరుణన్. ౧౯౩.

గీ. ద్రెసికొన నీక పట్టిన ద్రెటు లుడిగి
వాఁ డెలుం గెత్తి యేడ్వంగ, వలవ దనిన

మాని యొత్తిలి నవ్వుచుఁ దాన తనదు
బాహువులను మేను ఖండించి పాఱవైచి. ౧౯౪.

ఉ. ఊరక యున్నఁ జూచి వెఱఁ గొందుచు నే నటు వోవ నొక్కచో
దారుణకాయుఁ డొక్కరుఁ డుదగ్రత నాతనియట్ల యంగముల్
ఘోరముగాఁగ మోఁదుకొనఁ గొంకక పట్టిన వాఁడు నన్ను ధి
క్కారము సేసి దుర్ద్విజుఁడ కాలులు సెప్పకు మంచు నుద్ధతిన్.

వ. ఒక్కమహాంధకూపంబునం దురికె. నతండె కాఁ డట్టిపురుషుల ననే
కులం బొడగంటి నని సెప్పి; యీయాఖ్యానతాత్పర్యంబు నీ కెఱిం
గించెద విను మని యి ట్లనియె ౧౯౬.

సీ. అయ్యరణ్యంబు దా నది మహాసంసార,
మాబుషుల్ మాన సాఖ్యంబు, లతని
కరములు పరిఘులు పరఁగ ధీవృత్తులు,
ప్రహరణంబులు దుఃఖపాపవితతు,
లంధకూపము నిరయం, బరుఁటులతోఁట
స్వర్గంబు, బహుకరంజములు మత్యుల్,
లెఱుఁగుశాస్త్రవివేక మేను వివేకింప
భోగశైథిల్య మై పొడముచిత్త

గీ. తాప మాతండు సేయురోదనము, హాస్య
మాత్మసంతోష, మంగకత్యాగ మనఁగ
వృత్తినాశంబు, వాఁడు దుర్వృత్తి నన్ను
ధిక్కరించుట నా స్తికస్థితి యొఱుంగు. ౧౯౭.

వ. అని పితామహుండు తనకుఁ దొల్లి సెప్పినకథాక్రమం బెఱింగించి
వసిష్ఠుండు మఱియు ని ట్లనియె. ౧౯౮.

గీ. కోరి యాత్మవివేకంబు కొంత గలిగి
యమలనిర్వాణపదమును నంద లేక

భోగముల మాని తద్గతిఁ బొందఁ దివురు
నదియ పరితాప మనఁబడు నవనినాథ. ౧౯౯

క. జ్ఞానవివేకప్రాప్తుం
డై నిఖిలము విడిచి తన్మయత్వంబునఁ ద
న్మానసలయ మొనరించుట
యానందం బనఁగ నొప్పు నవనీనాథా. ౨౦౦.

క. చిత్తము ప్రకృతియుఁ బురుషుఁడుఁ
జిత్తము సంసార మగుట చింతించి తగన్
జిత్తత్యాగము సేసి న
రోత్తమ యానందపదము నొందుము నెమ్మిన్. ౨౦౧.

వ. అని చిత్తోపాఖ్యానంబు రామచంద్రున కెఱింగించి వసిష్ఠుండు మఱి
యు ని ట్లనియె. ౨౦౨.

గీ. సర్వశక్తిమయము శాశ్వత మాపూర్ణ
మవ్యయంబు బ్రహ్మ మనఁగ బరఁగి
సర్వదేవములందు శక్తిస్వరూపమై
మనము వెలుఁగుచుండు జనవరేణ్య. ౨౦౩.

వ. ఎ ట్లనిన నది యాత్మకు నుల్లాసశక్తియు బ్రహ్మంబునకుఁ జిచ్ఛక్తి
యు వాయువునకు స్పందశక్తియు శిలలయందు దార్ఢ్యశక్తియు నుద
కంబునకు ద్రవశక్తియు ననలంబునకు దాహశక్తియు నాకాశంబునకు
శూన్యశక్తియు వినాశంబునకు లయశక్తియు నయి ప్రవర్తిల్లు. చిత్ర
వర్ణ పింఛశిఖండమండితం బగు మయూరంబు తదండాంతర్గతజ
లం బై యున్నయట్లు మూలవిటపశాఖాపత్రపుష్పఫలసమేతం బగు
వృక్షంబు బీజంబునం దున్నయట్లు స్థూలసూక్ష్మరూపంబున విహరించు
చుండు; మఱియును. ౨౦౪.

గీ. దేశకాలాదివై చిత్రిఁ జేసి ధరణి

సస్యములుపుట్టుగతి నాత్మశక్తి నొదవుఁ
గోరి యొకచోట నొకవేళఁ గొన్నిగొన్ని
నిత్యసత్యుండు పరమాత్మ నిఖలగతుఁడు. ౨౦౪.

ఉ. మోక్షము సర్వధర్మముల మున్కొని కన్గొను దృష్టి తాన యై,
యక్షయ మైనయీజగము లన్నియుఁ దాన సృజించి, యంతయున్
రక్ష యొనర్చు మానసము రాగిలెనేని, వికల్పుఁ జేయుఁ బ్ర
త్యక్షముగాదు బాలకులయాటలపాటలయట్ల రాఘవా. ౨౦౬.

వ. ఈయర్థంబున కొక్కయితిహాసంబు సెప్పెద నాకర్ణింపుము. ౨౦౭.

క. ఒకదేశంబున నొకపురి
నొకరాజవరేణ్యుదాది యొక్కతె యొకచో
నొకరాజకుమారునితో
నొకకథ వినిపించె మంజులోక్తులు వెలయన్. ౨౦౮.

వ. అది యె ట్లనిన. ౨౦౯.

సీ. అవనిలో నతిశూన్యమైనమహాపురి
నేపార నొక్కరా జేలు చుండు;
నతనికి ముగ్గురు సుతులు ధర్మాత్ములు
గల; రందు నిద్దఱుఁ గనదు తల్లి;
యొకఁడు గర్భములోన నుదయింపఁ డెన్నఁడు;
నట్టిముగ్గురు నవయౌవనముల
నిగిడి తా రున్నయానగరంబు వెలువడి
యాకాశవనమున కరిగి, యందుఁ

గీ. బూచి కాచి యొప్పు భూరుహచ్ఛాయల
విశ్రమించి యచట వేటలాడి;
రనుచు దాది సెప్ప నబ్బాలుఁ డక్కథ
నిజముగాఁ దలంచె నృపవరేణ్య. ౨౧౦.

క. ఉపలాలోక్షుల నాయమ
విపరీతపు: గథలు సెప్ప వినినట్లు సుమీ
కపట మగునీప్రపంచము
చపలం బని తెలిసి రామ శాంతుఁడ వగుమా. ౨౧౧.

క. సంకల్పము సంసారము
సంకల్పము చిత్తవికృతిజాలం బని ని
స్సంకల్పుఁడ వయి మానస
శంక లుడిగి దాని నణఁచి శాంతుఁడ వగుమీ. ౨౧౨.

వ. అని యొఱఁగించి వసిష్ఠుండు రామచంద్రున కిట్లనియె. ౨౧౩.

లవణోపాఖ్యానము.

క. తనసంకల్పవశంబున
ననయము భవపాశబద్ధుఁ డగుమూఢుఁడు దాఁ,
దనసంకల్పవశంబున
ననయము భవపాశముక్తుఁ డగుధీరుఁ డిలన్. ౨౧౪.

క. బుద్ధిఁ దలపోసి యంతయు
సిద్ధంబుగ మును పరిత్యజించితి వెందున్;
సిద్ధుఁడవు నీవు; కేవల
బద్ధునివలె వగవఁ దగునె భానుకులేశా? ౨౧౫.

గీ. ఆత్మతత్త్వం బనంతంబు నద్వయంబు
నిర్వికల్పంబు తాన యై నిండి యుండు;
మూఢుఁ డగుబద్ధుఁ డెవ్వఁడు? ముక్తుఁ డెవ్వఁ?
డన్నియును తన్మయత్వంబు లరసి చూడ. ౨౧౬.

వ. అట్లు గావున మనోవిలాసమాత్రంబు బంధంబును, మన శ్శమనంబు మోక్షంబు నగుఁ; దద్విలాసంబున గోష్పదంబు యోజన శతం బగు; క్షణకాలంబు బ్రహ్మకల్పం బగు. నీయర్థంబున నొక్కనిదర్శనంబు

చెప్పెద నాకర్ణింపు మని యిట్లనియె. ౨౧౭.

క. అవనికిఁ దొడ వగునొకపురి
లవణుం డనురాజు రాజ్యలక్ష్మీయుతుఁ డై
తివిరి యొకనాఁడు కొలువున
నవిరళగతి నున్న వేళ నాతనికడకున్. ౨౧౮.

క. తిలకంబును మసిబొట్టును
జిలిబిలిబడిని కెలవూస చేరులు దెలిగ
న్నులకాటుకయును గుంచెయు
బలుమందులు దనర నొక్కపాఱుఁడు వచ్చెన్. ౨౧౯

వ. ఇవ్విధంబున శంబరుం డను నైంద్రజాలికుండు చనుదెంచి యారాజును దీవించి సభామధ్యంబున నిలిచి కొండొకసేపు నిమీలితాక్షుం డై.

క. చప్పట్లు వెట్టి చేతులు
విప్పుచు మంత్రించి కుంచె విసరుచు రాగం
బొప్పఁగ మొగసిరిఁ గాటుక
గప్పినకనుఁగవలఁ గొలువు కలయఁగఁ జూచెన్. ౨౨౧.

వ ఇట్లు సూచుటయు నతనిమాయాజాలంబునం బడి తత్సభాజనంబు నిశ్చేష్టితం బై సూచుచుండె. లవణభూపాలుండును జిత్రరూపుచందంబున గద్దియ నొరిగి నిశ్చేతనుం డయి ముహూర్తద్వయం బుండి మేను చెమర్ప నదరిపడి భయభ్రాంతచిత్తుం డగుచు సభ్యులం గనుంగొని యొక్కయాశ్చర్యంబు వినుం డని యి ట్లనియె. ౨౨౨.

(అల్పాక్కర.)

మీ రిందు శంబరు మెచ్చి చూడ
నారూఢి నే నొక్కహయము నెక్కి
దూరించి పో వనదుర్గభూమి
భారంబుగాఁ జొచ్చె వాజివేగ. ౨౨౩.

వ. అంత రాత్రి యగుటయు మహాంధకారంబున నత్తురంగం బయ్యర
ణ్యంబునం గ్రుమ్మరుచుండ నే నొక్కతరుశాఖ పట్టుకొన్న; నవ్వాహ
నంబు నిశ్చేష్టం బడుచుటయు నిజగానం బగు నవ్వనంబునందు. ౧౧౪.

క. ఆలంబితశాఖుండ నయి
వ్రేలుచు దిగ వెఱచి తీవ్రవేదన వగలం
దూలుచు నాఁకట నెంతయు
జాలిం బడునంత వేగి సవితృఁడు పొడిచెన్. ౧౧౫.

వ. అట్టియెడ నలుదిక్కులుం జూచుచు భయభ్రాంతచిత్తుండ నై యుండ
నవ్వనాంతరంబునందు. ౧౧౬.

ఉ. చేతులగాజులున్ జెవులజిట్లును బొట్టును దాటియాకులున్
వాతెఱతీరు నై పఱుపువాలికకన్నులు నల్లరూపునన్
భాతి దలిర్ప నొక్కతి యనామిక గద్దన గంప మోచికొం
చా తెరువట్టి చేనికడ కుంబలి తండ్రికిఁ గొంచుఁ బోవఁగన్. ౧౧౭.

క. కని డాయఁ బిలిచి నాన
చ్చినతెఱఁగున బడ్డనెగులుఁ జెప్పుచుఁ దరుణీ
నను డింపు మన్నమాటలు
విని యదియును గంప దింపి వెలవెల నగుచున్. ౧౧౮.

గీ కానికులముదానఁ గడియంగ వచ్చునే
యనినమాట కేను ననుమతింప,
లీల నగియు రెండు రా లెత్తుగాఁ జేసి
యెక్కి కొంకు కొస రొకింత లేక. ౧౧౯.

ఉ. నన్నును గౌఁగిలించి వదనంబు నురంబునుఁ జేర్చి డింపుచోఁ
జన్నులు సోఁకి మైఁ బులకజాలము నెక్కొనఁ జిత్త మెంతయున్
వెన్నవిధంబు దోఁప ననవిల్తునిబారికి నగ్గ మైతి నా
యన్నును నన్ను డించి మొగ మెల్లన వ్రాల్చుచుఁ బాసి నిల్చినన్

వ దానితో ని ట్లంటి. ౨౩౧.

క నిన్నటినుండియు నాఁకట
నున్న నిమిత్తమున దాహ మొదవెను; మేనుఁ
గన్నులును కిమ్మ దిరిగెడుఁ
గ్రన్నన నాదప్పిదీర్చి రక్షింపఁ గదే. ౨౩౨.

వ. అనిన నాచండాలి నాయభిప్రాయం బెఱింగి తన తెచ్చిన పర్యుషితా న్నంబునం గామోపచారంబులం బరితోషితుం జేసిన; నేనునుం దాని చేసినతగవునుం దగులంబు నగ్గలించి విడువ నోపక తజ్జనకానుమతం బున వివాహంబై దానియింటనె యుండి దానివలన నలుగురు కొడు కులం గని పెద్దకాలం బాచండాలసంసారసుఖంబు లనుభవించుచు నుండ; నంత నద్దేశంబునకు రాజోపప్లవంబు గదిరి యూళ్లు విడిచి వలసలు పోవుచుండ నప్పుడు. ౨౩౩.

చ. కడవలు కావటంబు నిడి గ్రక్కున మూఁపున మోచి బిడ్డనిన్
దడయక వీఁపునం దునిచి తక్కినముప్వురఁ దోడుకొంచు, నా
పడతియు గంప మోచికొని పల్మఱు దిట్టుచు వెంటఁ గూడి రా
నడవికి నేఁగి పెక్కుడుము లందితి నయ్యెడ నేమి సెప్పుదున్. ౨౩౪.

వ. అంతఁ గొన్ని దినంబులకును. ౨౩౫.

క. కొడుకులు నాలును గడు నల
జడిఁ బడి గ్రాసంబు లేక సమసిన వారిన్
బెడఁబాసినబహుదుఃఖము
దొడరిన సొద సొచ్చి మేను దొఱఁగితి నచటన్. ౨౩౬.

వ. ఇట్లు వడిఁ దెలివొంది చనుదెంచితి. నింతయును శంబరునికృత్యంబు. సకలజీవులకు మనోమాయ దుఃఖం బాపాదించు చుండు. నని యమ్మ హీపతిపలుక; నంత నయ్యింద్రజాలికుండు నంతర్ధానంబు నొందు టయు, సభ్యు లాశ్చర్యహృదయు లై యారాజున కి ట్లనిరి. ౨౩౭.

చ. కనుఁగొన నైంద్రజాలికుఁడు గాఁడితఁ; డట్టిఁడ యయ్యె నేని దా
ధన మభిలాష చేయఁడె? వృథా చను దెంచి యదృశ్యుఁ డయ్యె; నె
మ్మనము జగద్విలాస మనుమాయిక మెల్లనుఁ జూప వచ్చిన
య్యనిమిషదూత గాని యతఁడారయ మర్త్యుఁడు కాఁడు భూవరా.

వ అట్లు గావున ననంతరూపం బగుపరమాత్మమాయ మనోరూపంబు
దాల్చి జగత్తుల భ్రమలం బెట్టు చుండు, దీనికిఁ జింతింప వలవ. దని
సభ్యు లారాజు ననునయించి. రని శాంబరికోపాఖ్యానంబు చెప్పి
వసిష్ఠుండు రఘునందనున కి ట్లనియె. ౨౩౯.

గీ. అనఘ యల్పకాలమునన పెక్కుఁడులు
జరుగు టెల్ల నింద్రజాలమహిమ.
యెంత సేసి రంత యెదుగు మనోమాయ;
యెంత యెడసి రంత యెడయుఁ దండ్రి. ౨౪౦.

వ. సమయమంబున మనశ్శాంతి యగుఁ; దచ్ఛాంతిని మననవర్జితంబును
నుత్తమపదధ్యానంబును నగుఁ; మందరంబు సముద్రంబునుం గలం
చినట్లు సంసారసంభ్రమం బుడుపవలయు. భోగసంకల్పవర్జితంబున
సంసారవిషవృక్షాంకురంబు ద్రుంపవలయు; మఱియును. ౨౪౧.

క. చిత్తవ్యాధుల కౌషధ
ముత్తమమును బుజువు నయినయొక్కటి విను మ
త్యుత్తమ మభిమతసుఖముల
పాత్తెడలి నిరామయత్వమున సుఖ వగుమీ. ౨౪౨.

. ఏ యభిలాషలఁ బొందక
కాయము నిజ మనక బాహ్యగతు లెడలి మదీ
స్వాయత్తజ్ఞానంబునఁ
బాయక చిత్తంబు గెలువు భానుకులేశా. ౨౪౩.

గీ. శాస్త్రశిక్షల నిశిత మై చల్ల నైన

చిత్తమునఁ దోఁచు చింతలు మెత్తనయిన,
చిత్తశత్రునిఁ దునుమాడి చింత లుడుగు
మనఘ యనుమును నినుము చేఁ దునుమునట్లు. ౨౫౪.

గీ. పౌరుషంబున సాధ్య మై పరఁగునీప్సి
తముల భోగింపవల దన్నఁ దానె తొలఁగు;
నట్టి చిత్తంబు నియమింపనట్టిపురుష
కీటకంబులఁ గాల్పనే కిల్బిషారి. ౨౫౫.

సీ. పొలుచు బ్రహ్మంబునఁ బొంది నిరీహాశా
స్త్రములచేఁ జిత్తకృంతన మొనరిచి
యేకాంతముననుండి యొసఁగుచిత్తమునఁ జి
ద్రక్షితంబుగఁ జేయఁ దగినయతఁడు
కల్పాంతపవనంబు కడువడి వీచిన
నంబుధు లొక్కటి యయ్యె నేని
ద్వాదశాదిత్యులు తఱిమి కాసిన నైనఁ
గల్పశతంబులఁ గ్రాఁగఁ డతఁడు.

గీ. ఏమి సెప్పుదు లోకచిత్ర మినకులేశ,
నిత్య మై యున్న బ్రహ్మంబు నిగుడ నీక
వినుము నిస్సార మైనయవిద్య దాన
యఖిలజగములు భ్రమఁ బెట్టి యాడుచుండు. ౨౫౬.

వ. స్ఫటికోపలరచితంబు లగు విచిత్ర ప్రతిబింబంబులం బోలె నఖిలకార్యం
బులం జేయుచు నిర్మలచిత్తుండ వయి యుండు. మని బోధించినఁ; బర
బ్రహ్మమూర్తి యగునమ్మునివాక్యంబులకు వికసితాంతఃకరణుం డయి
రఘుపతి యి ట్లనియె. ౨౫౭.

గీ. తృణకణాంశంబు వజ్ర మై త్రుంచునట్ల
కోరి తామరనూలునఁ గొండ లెల్లఁ

గట్టువడినట్లు విశ్వంబు గట్టువడియె;
నకట మాయాప్రభావ మే మందు ననఘ! ౨౭౮.

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. ౨౭౯.

క. అక్కట లవణనృపాలుఁడు
తక్కక తనకొలువులోనఁ దనతను వుండఁగ
ది క్కెడలి మాలవాటుల
నక్కానలఁ బొందె యేమి యయ్యె మునీంద్రా ౨౮౦.

క. అనిన వసిష్ఠుం డి ట్లను;
విను రాఘవ లవణనృపతివృత్తాంతం; బా
యన రాజసూయయాగము
మును సేసినకతన దుఃఖములు కుడిచె వడిఁ. ౨౮౧.

వ. అది యె ట్లనిన రాజసూయయాగకర్తలు ద్వాదశవర్షదుఃఖంబు లనుభవించుట జగద్విదితంబు గావున, నతని క్రతువునకు శతక్రతుం డసూయాయత్తుం డయి యొక్కదూతం బనిచిన వాఁడు శాంబరికరూపంబునఁ జనుదెంచి యారాజు నత్యంతమోహాంధుం గావించి చనియె. నది కారణంబుగా నతండు ముహూర్తద్వయంబునఁ బండ్రెండేండ్ల దుఃఖంబు లనుభవించె. నట్టి దురవస్థలం బడి లవణుండు కొలువువారలకుఁ జెప్పి వీడ్కొని నిజమందిరంబున కరిగి తనమనంబున ని ట్లని వితర్కించె. ౨౮౨.

ఉ. అక్కట రాజసూయమఖ మాగతిఁ జేసినయట్టినాకు నేఁ
డెక్కడిపాటు వచ్చె! నిది యేగతిఁ బాటిలె నొక్కొ దైవమా!
యెక్కడఁ జొచ్చువాఁడ నని యెంతయు బెగ్గిల నవ్వనంబు దాఁ
దక్కక తోఁచె నాతనిమనంబున దర్పణబింబభాతి నై. ౨౮౩

వ. ఇ ట్లత్యంతదుఃఖంబు నొందినయవ్వనం బంతయుం దనచిత్తంబునం దోఁచిన నాభూపాలుండు మఱునాఁడు సచివసమేతుం డై బలంబులం

గూఁచుకొని దిగ్విజయార్థుఁడై బరుగుచందంబున దక్షిణాభిముఖుం
డయి చని వింధ్యపర్వతప్రాంతారణ్యంబునందు. ౨౫౪.

చ. తురగము చన్నమార్గమును, దూఁకొను వృక్షము కొమ్మ, మాలవాఁ
డరసినచేను, వానిసుత యన్నము వెట్టినతావు, దానిఁ జె
చ్చెర వరియించి కాఁపురము సేసినయిల్లును, నాలు బిడ్డలుఁ
బురిగినచోటు, దాను సొద సొచ్చినభూమియుఁ జూచెఁ దెల్లగన్. ౨౫౫.

వ. ఇట్లు ప్రత్యక్షంబుగాఁ గనుంగొని లవణుం డాశ్చర్యహృదయుం డయి
యవ్విధం బెవ్వరికి నెఱింగింపక నిజమంత్రుల ననునయించుచు వార
లుం దానును బురంబునకుం జని సుఖం బుండె. నవిద్యాప్రభావం
బిట్టిది; యసత్యంబు సత్యం బయి తోఁచు. ననిన విని దశరథనందనుఁ
డి ట్లనియె. ౨౫౬.

క. కలలోఁ గాంచినవస్తువు
లలఘుమతీ యెట్లు నిక్క మై తోఁచు? జగం
బుల వినియుఁ గనియు నెఱుఁగము.
వెలయఁగ సంశయముఁ బాపి వినిపింపు తగన్. ౨౫౭.

వ. అనిన వసిష్ఠుం డి ట్లనియె. ౨౫౮.

ఉ. ఈయనుమాన మేల? విను మిట్టిద యల్ల యవిద్య పెం; ప దె
ట్లాయె ననంగరాదు సుగుణాకర; మీఁదట నాదివర్తనం
బాయెడ నన్నియుఁ విదిత మయ్యెడివాసన లెల్లఁ గాకతా
లీయములట్ల కాని యవి లే వని సెప్పఁగరాదు భూవరా. ౨౫౯.

వ. అది యె ట్లనిన నాపల్లెయు వనంబును హయంబును నారాజునకుం
దొల్లియు దృష్టంబులు శాంబరికమాయాకృతంబునఁ దోఁచి నట్ల విం
ధ్యపుష్కరదేశంబునం గానంబడియె; భావికార్యంబులు సూచించు
స్వప్నంబునం బోలె దృశ్యంబు లయ్యె. నింతియ కాని దీని కింత విస్మ
యం బేల? జ్ఞానజ్ఞేయరూపం బగువస్తుసంతతి నాపాదించు. నింతియ

కాని సత్యంబు గా దట్లు గావున. ౨౬౦.

గీ. వస్తువస్తువునడుమఁ గేవలము బయలఁ
గలిగి యుండియు నేరికిఁ గాన రాక
తెలివియును జాడ్యమును లేక వెలుఁగు నెద్ది,
యట్టిరూపంబు నీవు గ మ్మనఘచరిత. ౨౬౧.

చ. మును పరమాత్మతత్త్వమున మున్కొని చిత్తము పుట్టుఁ, జిత్తస
న్మననవికల్పజాలమున మానుగఁ బుట్టి జగత్ప్రపంచ మెం
దును దలపోయ శూన్య మయి తోఁచుచునుండు, నభంబు నీలిమం
బని తలపోసినట్లు పరమార్థము గామి యెఱుంగు రాఘవా. ౨౬౨.

క. జాలిన సంకల్పంబులఁ
జాలించినఁ జిత్త మణఁగి సంసారమహా
జాలము సెడు; నంత శర
త్కాలవియద్భాతిఁ బరమతత్త్వము వెలుఁగున్. ౨౬౩.

వ. అని లవణోపాఖ్యానంబు సెప్పి వసిష్ఠుండు రామచంద్రున కి ట్లనియె.

అజ్ఞానభూమికోపాఖ్యానము.

సీ. జననాథ యెఱుఁగు, మజ్ఞానభూమిక లేడు
పాలుపొంద మనములోఁ బూని వెలుఁగు;
నేడింటిసందుల నేపారుభూములు
గణనకు మిక్కిలి గలిగి యుండు;
నవి బంధమూలంబు లై ఫలియించుచుఁ
జెప్పంగఁబడియె సంక్షేపభంగి;
మొగిని రాగద్వేషములఁ బాసి శుద్ధసం
విన్మాత్రచిత్తంబు విడువ నీక

గీ. జాడ్యనిద్ర లుడిగి సంకల్పములఁ బాసి
శిలయుఁ బోలె నొండుతలఁపు లేక

వస్తువస్తుమధ్యవర్తి యై వెలుఁగొందు
నదియ చిత్స్వరూప మనఁగఁ బరఁగు. ౨౬౫.

వ. అందు నారోపితంబులగునజ్ఞానభూము లెవ్వియనిన-బీజజాగ్రత్తును, జాగ్రత్తును, మహాజాగ్రత్తును, జాగ్రత్స్వప్నంబును, స్వప్నంబును, స్వప్నజాగ్రత్తును, సుషుప్తియు, ననంబడు. నివి యొండొంటిం గలసి యనేకనామంబు లై యుండుఁ; బల్లక్షణంబు నెఱిఁగించెద. ౨౬౬.

గీ. చిత్తునకుఁ దాన మొదలిటిచేతనంబు
నై యనాద్యంబు విమలంబు నై వెలుంగు
భంగిఁ జిత్తార్థజీవసద్భావనమునకుఁ
బ్రథమబీజంబు బీజజాగ్రత్తుభూమి. ౨౬౭.

వ. అది యెఱుకకు నూతనావస్థ యనంబడు; నింక జాగ్రదవస్థ సెప్పెద.

క. ఇది నాయది నిది నామే
నిది రేపగ లని తలంచునెఱుక విశద మై
మదిఁ బొడమెడు ప్రాగ్భావం
బని జాగ్రత్తనఁగ నొప్పు నకళంకులకా. ౨౬౮.

గీ. ఈతఁ డతఁడు నేను నిది నాది యనఁగ జ
న్మాంతరముల వచ్చునట్టియెఱుక
ననఘచరిత యెఱుఁగు మది మహాజాగ్రత్త
టండ్రు తత్త్వవేత్త లైనమునులు. ౨౭౦.

క. ఈరాజు గెల్చె నే నీ
యూరేలెద ననుచు నొండె నొం డొక టొండెం
గోరుట జాగ్రత్స్వప్నం
బార మనోరాజ్యమహిమ లందుట రామా. ౨౭౧.

గీ. ఎండమావు లుదక, మిరుపురు చంద్రులు,
కప్పచిప్ప వెండి, గాఁ దలంచి

పెక్కుగతుల భ్రాంతి బెరయుట స్వప్నంబు
రఘుకులాబ్ధిచంద్ర రామచంద్ర. ౨౭౨.

గీ. పెద్దకాలమేని తద్దయుఁ దలఁచుచుఁ
జూడ కుండి పిదపఁ జూచి తెలియు
జ్ఞాన మరియ స్వప్నజాగ్రత్తు నాఁబడు.
ననిరి బోధవేత్తలైనమునులు. ౨౭౩.

క. జడ నొంది యిప్పుడు సెప్పిన
షడవస్థలఁ దొఱఁగి దుఃఖజాలము మదిలో
నెడఁబాపి భావిదుఃఖము
బొడఁగనఁబడనిది సుషుప్తి భూరివివేకా. ౨౭౪.

జ్ఞానభూమికోపాఖ్యానము.

వ. అయ్యవస్థలయందు సకలజీవులును దమోలీనం బయి యుండు. నవి యజ్ఞానసప్తావస్థ లనం బడు. నానారూపంబుల నసంఖ్యంబు లయి యుండు. నింక జ్ఞానభూమ లేర్పడం జెప్పెద. నవి పెక్కువిధంబులు గల వని యోగిజనంబుల చేత వినం బడు. వీని నెఱింగినయతండు దుఃఖపంకంబునం బొరయక నిత్యసుఖంబు లనుభవించునట్టిమతం బొక్కటి సెప్పెద; నది యెయ్యది యనిన—ప్రథమంబు సుభేచ్ఛయు, ద్వితీయంబు విచారణయుఁ, దృతీయంబు తనుమానసంబును, జతుర్థంబు సత్త్వసంప్రాప్తియుఁ, బంచమంబు సంసక్తియు, షష్ఠంబు పరార్థభావనయు, సప్తమంబు తుర్యగయు, నన నీసప్తభూమికలు ముక్తిమార్గంబులును సకలదుఃఖరహితంబులు నై యుండు. వాని వేఱువేఱ వివరించెద వినుము. ౨౭౫.

గీ. 'అకట నే నేల మూఢుండ నైతి?' ననుచు
శాస్త్రదృష్టిని సజ్జనసంగమమునఁ
దగిలి వైరాగ్యకాంక్షఁ జిత్తమున నూను

సది సుఖేచ్ఛాఖ్య యండ్రు వేదాంతవిదులు. ౨౭౬.

గీ. శాస్త్రసత్సంగవైరాగ్య సమితి గలిగి
సద్విచార ప్రవర్తన సలుపుచున్న
సది విచారణ యనఁబడు ననఘచరిత;
యిదియ రెండవభూమి యై యొసఁగు చుండు. ౨౭౭.

క. ఈ రెంటిని మనమున నిడి
దారుణవిషయేంద్రియములఁ దగులక మననం
బారఁ దనుత్వము సేయుట
యారయఁ దనుమానసాఖ్య యగుబోధనిధీ. ౨౭౮.

గీ. అనఘ యీమూఁడుభూముల నభ్యసించి
యర్థవాంఛలు డించి సత్త్వాత్మనిష్ఠఁ
దగిలి శుద్ధాంతరంగుఁడై తలఁపు లుడిగి
పరఁగుచుండుట సత్త్వసంప్రాప్తి యండ్రు. ౨౭౯.

క. కూరిన యీనాలుగు మది
వారక తలపోసి సంగవర్జితుఁ డయి స
త్త్వారూఢస్థితి నుండుట
యారయ నసక్తినామ మగు దాశరథీ. ౨౮౦.

వ. ఈ యేనుభూముల నెఱిఁగి స్వాత్మారాముం డయి బాహ్యాభ్యంతరంబులఁ బదార్థంబులు లేమి తెలిసి పరమార్థంబు తెలియుట పదార్థాభావన యనం బరఁగు చుండు. ౨౮౧.

గీ. ఆఱుభూములగతులును నాత్మ నెఱిఁగి
యేమిటను నైన భేదంబు లేమి దెలిసి
తత్స్వభావైకనిష్ఠమైఁ దనరు నెఱుక
తుర్యగయటండ్రు బుధులు చాతుర్యహృదయ. ౨౮౨.

వ. తుర్యగావస్థయె జీవన్ముక్తియనంబడు. మఱి విదేహముక్తివిషయంబు

తుర్యగా తీతం బగు. నని చెప్పి వసిష్ఠుండు మఱియు ని ట్లనియె. ౭౮౩.

సీ. పొలిచెడి సప్తమభూమిక యగుతుర్య
గావస్థఁ బొందినయట్టి పుణ్యు
లమలు లాత్మారాము లధ్యాత్మవేత్తలు
భాగ్యవంతులు పరబ్రహ్మయోగి
వరు లనామయులు జీవన్ముక్తు లగువారు
సుఖదుఃఖరసముల సుళ్లు పొంది
మునుఁగ, రేయాచారమును జేయ నొల్లరు,
సేయంగ వలసినఁ జేసికొండ్రు,

గీ. తనరు సంసారసుఖముల ననుభవింతు,
రలసి తెప్పిరి నిద్రించి తెలిసినట్లు
మరులుసతి బాలుగతి మాట మఱచుచుందు.
రిదియ నిర్వాణపద మని యెఱుఁగు రామ! ౭౮౪.

క. జ్ఞానాజ్ఞానములకు సో
పానం బగుచున్న సప్తభూమాఖ్యానం
బే నెఱి నీ కెఱిఁగించితి
భానుకులోత్తంస రామభద్ర మహాత్మా. ౭౮౫.

వ. అని వసిష్ఠమహామునిరామచంద్రున కుత్పత్తిప్రకరణంబును, మనోవి
లాసంబున సృష్టిపుట్టుటయుఁ, దత్త్యాగంబున నశించుటయు, దృష్టాం
తంబు లగునుపాఖ్యానంబుల వ్యాఖ్యానంబు సేసె; నని సెప్పుటయు
విని సంతుష్టాంతరంగుండై భరద్వాజుం డట మీఁదివృత్తాంతంబు
వినిపింపు మని యడిగిన. ౭౮౬.

(తురగగతివృత్తము).

ప్రకటదితిసుతజఠరగళదురురక్తసిక్తనఖాంకురా
సకలమునిజనహృదయసరసిజచారుషట్పదనాయకా

సుకవిజనమృదుమధురనవరసశు_క్తిమా_క్తికపూజితా
వికచజలరుహావిభవవిదళనవీక్షణా శుభలక్షణా. ౨౭౭.

క. విశ్వాత్మ విశ్వనాయక
విశ్వంభర విశ్వజనక విశ్వాతీతా
విశ్వామిత్రశుకాదిము
నీశ్వరనుతిఫలితసురమహీరుహరూపా. ౨౭౭.

(మాలిని.)

నిగమసదనదీపా నిశ్చితానందరూపా
సగుణవిగుణమూర్తీ సర్వసంపూర్ణకీర్తీ
యగణితగుణధన్యా యాదిమధ్యాంతశూన్యా
ఖగపతిగిరినాథా ఖండితారాతియూథా. ౨౭౮.

గద్య.

ఇది శ్రీనరసింహావర ప్రసాదలబ్ధకవితావిలాస భారద్వాజసగోత్ర
పవిత్ర అయ్యలామాత్యపుత్త్ర సరసగుణధుర్యసింగనార్య
ప్రణీతంబైన వాసిష్ఠరామాయణంబునం
దుత్పత్తిప్రకరణం బన్నది
ద్వితీయాశ్వాసము.

వాసిష్ఠరామాయణము.

తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీకర శ్రీముఖకమలది
వాకర యదువృష్ణిభోజవంశామృతర
త్నాకరపూర్ణసుధాకర
నాకాహితదళనచాప నరమృగరూపా. ౧.

స్థితి ప్రకరణము.

వ. దేవా సకలతత్త్వార్థవివేకి యగువాల్మీకి భరద్వాజున కిట్లనియె. అట్లుత్పత్తిప్రకరణంబువిని రామచంద్రుండు వసిష్ఠమహామునిం గనుంగొని కరకమలంబులు ముకుళించి యిట్లనియె. ౨.

క. మునినాథ నీప్రసాదం
బున సర్వజగంబు చిత్తమునఁ బుట్టుట నా
మనసు విడుచుటయ ముక్తియు
నని తెలియఁగ వింటి నతికృతార్థుఁడ నైతిఁ. 3.

వ. అనిన విని వసిష్ఠుండు రఘునందనున కిట్లనియె. ఈ జగత్ప్రపంచయంబు మనంబునం జనియించి యందె యుండు; నందు చిత్తంబు పరమాత్మ యగు. ఈయర్థంబున స్థితిప్రకరణంబు సెప్పంబడు. నందు శుక్ర దామ భీమ దాశూర కచగాథలను నుపాఖ్యానపంచకంబు గలిగియుండు; నందు సంసారంబు పరమాత్మయం దున్న చందంబున శుక్రుచిత్తంబునం గానంబడు; తత్కథ వినుపింతు నాకర్ణింపుము. ౪.

శుక్రోపాఖ్యానము.

సీ. చిత్రవర్ణంబులుఁ జిత్రకుండును లేక
మింటఁ జిత్తరు వొంది మించినట్లు,
పటుశిలాస్థలమున బహురేఖ లున్నట్లు
కల నిద్ర వోవక కాంచినట్లు,
సాక్షిభూతంబును స్వచ్ఛంబు నిత్యంబు
నై వెలింగెడు పరమాత్మయందు
ప్రతిబింబ మై జగత్ప్రచయంబు వెలుఁగొందు
నద్దంబులో నీడ యలరునట్లు;

గీ. కార్యకారణ మిది యని కాన రాదు
వేఱ యొండొక రూపంబు వెదకి రేని.
యట్టి బ్రహ్మైకమూర్తిఁ జిదాత్ముఁ బరము
నాత్మలో నిల్పి శాంతుఁడ వగు కుమార. ౫

(తరువోజ).

విను రామ భృగుఁ డను విప్రసత్తముఁడు,
వెలయుమందరశైలవిపినంబునందు
ననుపమయోగసమాధి మైఁ బూని
నయుతాబ్దములు నిల్వ నమ్మహామౌని
తనయుఁడు శుక్రుఁ డుదాత్తమానసుఁడు
తనతండ్రికడ నుండఁ, దగ నొకనాఁడు
ఘనమార్గమున సురకాంత విశ్వాచి
కర మొప్ప మెఱుఁగుఁ దీఁగయుఁబోలెఁ జనఁగ. ౬

క. తల యెత్తి యాతలోదరి
కలికికనుంగవయు నీలకచమును వలిచ

న్నలుఁ దెలిమొగముఁ గనుంగొని
వలరాజస్త్రములఁ జిత్తవాసనఁ గలఁపన్. ౭.

క. ఆనాఁటి గవయువేషక
మానుషతను వుజ్జగించి మది దివ్యాంగం
బూని గగనమున కెగసెను
దానివిమానంబుఁ గూడ తరలాత్మకుఁ డై. ౮.

వ. ఇవ్విధంబునం జని శుక్రుం డక్కాంతామణితోడి కామసౌఖ్యంబులు పెద్దకాలం బనుభవించి మఱియు ననేకజన్మాంతరసుఖంబుల నలజడిఁ బడు చుండె. నిక్కడ నమ్మహానుభావు శరీరంబు తజ్జనకుని తపోమహత్త్వంబునం జేసి వ్యాఘ్రకీటకాది క్షుద్రజంతువులు డగ్గఱ రా వెఱచి యుండ నతిశుష్కం బై యుండె. నంత దివ్యవర్షసహస్రంబులకు నాభృగుమహాముని సమాధి దెలిసి యున్మీలితనయనుం డై నలుదిక్కులుం జూచి తనయొద్దన పడియున్న పుత్త్రకళేబరంబుఁ గాంచి శోకక్రోధంబులు మనంబునం బెనంగొన ని ట్లనియె. ౯.

గీ. అడవిఁ దప మాచరించుపుణ్యాత్ము విప్రు
నాత్మవిదు మత్తనూభవు నవటు లేక
నిగిడి చంపినశమనుని సీఱు సేయు
వాఁడ నీప్రొద్దు మత్కోపవహ్ని ననుడు. ౧౦.

వ. భయసంభ్రమాయత్తచిత్తుం డై తత్క్షణంబ. ౧౧.

క. ఘనమహిషకంఠఘంటా
స్వనమును భటహుంకృతులును జటులతమెఱయన్
మునిశార్దూలునిపాలికిఁ
జని వినయావనతుఁ డగుచు శమనుఁడు పలికెన్. ౧౨.

గీ. అకట పెద్దకాల మబ్బంగిఁ జేసిన
తపము వీటిఁబోవఁ దామసమున

నేల యలిగి కన్ను లెఱ్ఱసేసెదు నిన్ను
నేమి సేసినాఁడ నిద్ధచరిత. ౧౩.

క. పాపంబు లేదు నాపై
కోపం బుపసంహరింపు క్రూరాత్ముఁడవై
శాపించి తేని నిన్నును
శాపింపఁగ నేర్తుఁ నేను శాసకుఁడఁ జుమీ. ౧౪.

చ. విను మునినాథ, తొల్లి పదివేవురు విష్ణుల లక్ష రుద్రులన్
వనజభవాండకోటుల నవారణ మ్రింగినవాఁడ; నాకు నీ
యనిమిషనాయకుల్ తృణకణాభులు; వారల నెన్న నేల? పెం
పున మిముబోఁటివిప్రు లొకభోజనమాత్రమె నాకుఁ జూడఁగన్. ౧౫.

క. ఇంతతపం బొనరించియు
శాంతస్వాంతుఁడవు గావు. సమచిత్తుఁడవై
చింతింపుము; నీయభిమత
మంతయు నెఱిఁగింతు; క్రోధ మడఁపు మునీంద్రా. ౧౬.

వ. అది యె ట్లనినఁ జిత్తంబు పురుషుండును, తత్కృతంబ బుద్ధియుఁ, దద్విలాసం బహంకారం బై యభిమతకృత్యంబు లొనరించుచుండు. నట్లు గావున, చిత్తశాంతియ సర్వశాంతి. యని సెప్పిన కృతాంతు వాక్యంబుల కుపశమితక్రోధుండై భృంగుఁ డి ట్లనియె. ౧౭.

క. రా వయ్య భూతకోటిక
నీ వెఱుఁగక జీవ మెడలి నిగుడదు, శుక్రుం
డేవిధమున మృతుఁ డయ్యెను?
నావిధ మంతయును జెప్పు మమల విచారా. ౧౮.

వ. అనిన విని యముం డి ట్లనియె. ౧౯.

సీ. అనఘాత్మ మీరు చిదాత్మసమాధి మై
నుండంగ నతఁడు మీయొద్దనుండి

పరిచర్య సేయంగఁ బణఁతి విశ్వాచి నా
నమరకామిని దివి నరుగఁ జూచి,
తమకించి నిజశరీరము డించి వరదివ్య
దేహుఁడై దానితో గివికి నరిగి,
కామకేలులఁ బెద్దకాలంబు భోగించి,
యంతట భోగజరాత్ముఁ డగుచు

గీ. శోణపురమున నొక్కభూసురునికూర్మి
తనయుఁడై పుట్టి, వెండి య త్తనువు విడిచి
కోసలక్షోణిపాలుఁడై కొంతకాల
మవనిఁ బాలించి, మఱి దండకాటవులను ౨౦.

వ. మృగవ్యాధుండై జనియించి, మఱి భాగీరథీతీరంబున రాజహంస
యై జననం బంది విహరించి, పౌండ్రదేశంబున నినవంశజాతుండై
నేలఁ బాలించి, మఱియు సాళ్వదేశంబున సారమంత్రోపదేశకుండై
యుదయించి, మఱి యలకాపురంబున విద్యాధరుండై కొంతకాలంబు
చరియించి, వెండియు నొక్కమునికుమారుండై సరస్వతీతీరంబునఁ
దపంబు జేసి తద్దేహంబు విడిచి,సౌవీరదేశంబున నొక్కసామంతుండై
కొంతదేశం బేలి,యంత త్రిగర్తదేశంబున శైవారాధ్యుండై శిష్యుల
బోధించు చుండి, కడచని మఱియును. ౨౧.

గీ. విను కిరాతదేశమున నొక్కచోరవంశ
గుల్మ మై జనించి, కోరి మఱియు
శ్వానజాంగలమున జనియించి, హరిణమై
వెడలి, యొక లతానివేశ మందు. ౨౨.

క. పెనుఁబామై తిరుగుచుఁ ద
త్తను వెడలి తమాలవనలతాజాలమునన్
వనకుక్కుట మై పుట్టెను,

మునినాయక నీసుతుండు మోహాంధత చేన్. ౨౩.

(ఉత్సాహ.)

మఱియుఁ బెక్కు యోనులందు మహితచిత్రగతులఁ బెం
పఱి జనించి దుఃఖభాజి యై చరించి, పిండియున్
వఱలువిప్రవరునియింట వాసుదేవుఁ డనఁగ, దా
నెఱుక గలిగి పుట్టి వేల్పుటేటితీరభూమినిన్. ౨౪.

వ. జటావల్కలధరుండును రుద్రాక్షమాలాలంకృతుండును నింద్రియ వర్జితుండును నత్యంతనియతాచారుండును నై యెనుబది నూ రేం డ్లును గోలెఁ దపంబుసేయుచున్న వాఁడు నీకుమారుం జూడవలయు నేని చూపెద, నీవు సుజ్ఞానదృష్టి నీక్షించి దివ్యదేహంబు గైకొని రమ్మనుటయు, భృగుం డట్లు సేయ, నయ్యిద్దఱును దపఃకృశుం డగు శుక్రుకడకుం జని, యతనికి జ్ఞానోపదేశంబు సేసిన, శుక్రుండు నుస్మిలితవదనుం డై, తనవృత్తాంతంబంతయుం దెలిపి, తండ్రిం గని నమస్కరించి, యి ట్లనియె. ౨౫.

క. మాయాభ్రమ చిత్తం బిటు
సేయ విజృంభించె వృద్ధసేవ దొఱంగన్
వే యోనుల జనియించితిఁ;
బాయక పెక్కేండ్లు దుఃఖపడితిన్ దండ్రీ. ౨౬.

గీ. ఎఱుఁగవలసిన దెల్ల నే నెఱుఁగఁ గంటిఁ,
జూడవలసినయర్థంబు చూడఁ గంటి,
భ్రాంతి యంతయు దీఱ విశ్రాంతి గంటి,
నొనర చిన్మాత్రమునకంటె నొండు లేదు. ౨౭.

వ. అయ్యా మత్పూర్వశరీరంబు మందరతటంబున నున్నయది, చూడ వేడుక యయ్యెడుఁ, బోదమె? యని పలుకుటయు, నాక్షణంబ. ౨౮.

ఉ. కాలుఁడు శుక్రుఁడున్ భృగుఁడుఁ గ్రమ్మఱ మందరశైలభూమికిన్

వాలినవేడ్క వచ్చి, చెద వట్టినభాగ మప్పుడొక్కం గాంచి; ర
క్కాలువరంబుచే నతఁడు గ్రక్కున నందు వసించి, చేయునుం
గాలుఁ గదల్చ లేచి మదిఁ గౌతుక మందుచునుండె, రాఘవా. ౨౯.

క. మానుగ సంసారస్థితి
మానసమున నొదవు టెఱుఁగుమార్గం బీమా
ఖ్యానంబున నెఱిఁగించితి,
మానసనిగ్రహము శాంతి మనుజుల కిలకా. 3౦.

వ. అని యిట్లు శుక్రోపాఖ్యానం బెఱింగించి, వసిష్ఠుండు రామచంద్రున
కి ట్లనియె. వినుము వివేకంబునం జిత్తశాంతి వొడము; తత్క్షణంబ సం
సారం బణంగిపోవు; వివేకహీనునకు సంసారవృద్ధి యగుచుండు.
నీయర్థంబును దామాద్యుపాఖ్యానంబునం దేటపఱుతు; నాకర్ణిం
పుము. ౩౧.

సీ. కృతవిచారుం డగునతనిచేతోవృత్తి
మననవర్జితమునఁ బొనుఁగువోవ,
నొకశాంతపరిణతి నొంద సంసారవా
సన యెలుకలు దిన్న చాపలట్ల,
రాగహీనత మనోగ్రంథిఁ ద్రెంపఁగ నీళ్ల
కలఁక నిండుపు రాచి తెలుచుభంగి,
విజ్ఞానవశమున వెలయుస్వభావంబు
నిత్యప్రసన్నమై నెగడుచుండు,

గీ. నట్టియోగికి బ్రహ్మాద్యమరసుకులు
కృపకుఁ దగుపాత్రులై యుండ్రు; కేవలంబు
కన్ను లూరక దిక్కులు గాంచుపగిదిఁ,
జిత్తరతి లేక కార్యంబు సేయుచుండు. 3౨.

గీ. ఎఱుక గలుగుయోగి యెట్లు భోగించిన

దురిత మెడలి భోగతుష్టి యొసఁగు,
చోరుఁ జౌట యొతిఁగి పోరామి సేసిన
ప్రియునియిల్లు తస్కరింపనట్లు. 33.

వ. ఎట్లనినఁ బధికుండు మార్గగ్రామంబులు సూచుచుం జనుభంగి, గృహస్థితుం డుదాసీనభావంబున భోగంబు లల్పమాత్రంబు భోగించినను దూష్యత లేక యుండు. ఏ యుపాయంబున నైనం జిత్తంబు నింద్రియంబుల జయించి సంసారపారావారోత్తరణంబు సేయు; మట్లు సేయ వైతేని, దామవ్యాలకటన్యాయంబునం బోలె దుఃఖంబు ప్రాపించు నట్లైలం గాకర్షింపు మని వసిష్ఠుండు రామచంద్రున కిట్లనియె

దామవ్యాలకటోపాఖ్యానము.

సీ. శంబరనామరాక్షసుఁ డొక్కఁడును దొల్లి
యమరసైన్యము గెల్వ నాత్మఁ గోరి,
తలపెట్టుకొన్నంతఁ దనయోధు లందఱు
భయ మంది నల్గడఁ బాఱ, వాఁడు
కోపించి, తనమాయఁ గోరి దామవ్యాల
కటనామభటుల నక్కజము గాఁగ
సృజియింప, వారును విజయాశ దేవాభి
మానంబు నెడలి యమర్త్యబలము

గీ. సమయఁ జూచిన దివిజులు సంచలించి
చెదరి నలుదిక్కులను బాఱి చేష్ట లెడలి
సంభ్రమంబునఁ బఱచి యాజలభవుని
వెనుకఁ జొచ్చిన వారి కిట్లనియె ధాత. 34.

ఉ. అక్కట మీరు నింతభయ మందఁగ నేటికి వారి నోర్చుట లా
గొక్కటి సెప్పెదన్ వినుఁడు; యుద్ధమునం దలపాటు సేసి, మీ
రక్కడ నక్కడన్ విఱిగినట్లు తొలంగుచుఁ బోరు చుండఁగా

నక్కడ వారియాత్మల నహంకిరణంబు జనించి యంతటన్. ౩౬.

క. ఆ దామవ్యాలకటుల్
మోఁదంబడి జీవితాశ మునియోగంబుల్
ఛేదిలి మీఁ కగపడుదురు
వేసనఁ బెనువలలఁబడినవిహగములగతిన్. ౩౭.

గీ. ఎట్టిధీరులకును నెట్టన సంసార
తృష్ణ వాడమి తొంటితెలివి నణఁప,
నిగళబద్ధమైనమృగరాజుభంగి నై
చిక్కువడి నశించు నక్కజముగ. ౩౮.

వ. అని యుపదేశం బిచ్చి పరమేష్ఠి యంతర్ధానంబు నొందె. దివిజగణం
బులు నిజనివాసంబున దామాదులతో సమరంబు సేసి యోహరిసా
హరిం బెనఁగి విచ్చుచుం బోదువుచుండి; రంత నారాక్షసులు జయా
హంకార చిత్తులై దేహసుఖధనవాంఛ లగ్గలించి మరణభయం
బున ముంగలఁ గాననేరక యింధనక్షీణం బగునవలంబును బోలె
సత్త్వంబులు పొనుంగువడి దివిజులకు నోడి కనికని పఱచి రని సెప్పిన
విని కౌసల్యానందనుం డిట్లనియె. ౩౯.

క. దామవ్యాలకటాసురు
లేమెయిఁ బరమాత్మువలన నెటు పుట్టి రొకో?
నామది సంశయ మయ్యెడు
ధీమన్నుత నాకు నాన తీవే యనుడున్. ౪౦.

సీ. అమ్మహామౌని యి ట్లనియెను.— రాఘవ,
తనరుదామాదులజనన మరయఁ
బరమాత్మవిప్రతిభాతిమాత్రము గాని
సత్యమ్ము గాదు; సంశయ మదేల?
నిగిడి వా రన నేల, నీవును నోలి స

ద్భావంబు లన్నియుఁ బరఁగ నెఱిఁగి,
ప్రకృతివికృతులను బాసి సమ్మనమునఁ
బరమాత్మ నాత్మను బదిలపఱిచి,

గీ. సత్త్వసంవేదనంబును శాశ్వతంబు
నిత్యబోధాత్మరూపంబు నిర్మలంబు
నస్తమును నుదయము లేనియట్టివెలుఁగుఁ
బొంది చిన్మాత్రిక వై సుఖింపుము కుమార. ౪౧

వ. అని వసిష్ఠుండు దామాద్యుపాఖ్యానంబు సెప్పి, యింక దేహాహంకా
రరాహిత్యంబు పురుషార్థం బగుట యెఱుంగంబడు భీమాద్యుపాఖ్యా
నంబు సెప్పెద విను మని యిట్లనియె. ౪౨.

గీ. ఎఱుకపడకున్న నహమర్థ మెద్ది యేని
మలినరూపంబు దోఁచి దంభకము నొందు
నెఱుకపడియున్న నహమర్థ మెద్ది యేని
యనియ పరమాత్మ నభము తానై వెలుంగు. ౪౩.

వ. ఆ యహంకారంబు జగత్త్రయంబునందు మూఁడు విధంబులై యుం
డు. నందుఁ ద్యాజ్యం బొక్కటియు, ముఖ్యంబులు రెండునుం గలిగి
యుండు వినుము. ౪౪.

గీ. అతుల మమలంబు విశ్వ మచ్యుతముఁ బరము
నైన పరమాత్మరూపంబు నేనె కాని
యన్య మొక్కటి లే దని యాత్మఁ దలఁచు
నదియ యుత్తమాహంకృతి యనఁగఁ బరఁగు. ౪౫.

గీ. అరయ నన్నిట వ్యతిరిక్త మై వెలుంగు
తాన యాలాపశతకల్పితంబు నగుచు
నొసఁగు పరమాణురూపంబు నేనె యనెడు
నా యహంకార మది ద్వితీయంబు శుభము. ౪౬.

వ. ఇది మోక్షకారణంబును బంధనిరసంబు నై జీవన్ముక్తి యొనరుచు మఱియును ౮౭.

క. కరచరణాద్యవయవముల
కిరవై చరియించుదేహ మిది నీమదిలోఁ
దిరముగ నిలుపునహంకృతి
యరయఁ దృతీయాఖ్య మధమ మగు దాశరథీ. ౮౮.

వ. ఈ యహంకారత్రయంబును విడిచినయతండు పరమనిర్వాణపదంబు నొందు. నహంకారరహితు లై భీమాదులు పరమపదప్రాప్తు లగుట విస్పష్టంబుగాఁ జెప్పెద నాకర్ణింపుము. ౮౯.

సీ. మును శంబరుం డనుదనుజుండు తనమాయ
నిర్మింపఁబడు రజనీచరేంద్రు
లతిమూర్ఖు లైనదామాదులు సురలచే
హతు లైనఁ జింతిలి యతఁడు మఱియు;
దైవసేనల నోర్చుతలఁపున నధ్యాత్మ
శాస్త్రవివేకుల సత్త్వధనుల
గతమత్సరుల నహంకారదూరుల వేద
వేదాంతవేత్తల విమలమతుల

గీ. భీమభాసాఖ్యదృఢు లనుపేర్ల వారిఁ
బొలుచుతనమాయ నబ్ధిబుద్బుదములట్ల
నెన్నఁ బెక్కండ్ర సృజియింప; నెసఁగ వారు
నతిజరామృతివర్జితు లై కణఁగిరి. ౯౦.

వ. ప్రాప్తార్థకాములును, వర్తమానానువర్తులును, సర్వసములు, నగు న ద్దానవులచేత నిర్జరసైనికులు చచ్చియు, నొచ్చియు, వెఱచియు, పలా యనపరాయణు లై, జ్ఞానవాసన విషయానుభవంబున నశియించిన ట్లణంగిరి. అట్లు గావున. ౯౧.

గీ. పరఁగ దుర్వాసనలఁ గట్టువడ్డమనసు
జ్ఞానవాసనచేఁ గ్రాఁగి శాంతి నొందు;
సమ్యగాలోకచిత్తవాసనల చిత్త
మణఁగు రఘురామ విను దీప మణఁగునట్లు. ౫౨.

వ. అని యిట్లు భీమాద్యుపాఖ్యానంబున జగత్ స్థితిమాయికత్వంబు సెప్పి యింక దాశూరోపాఖ్యానంబున నీయర్థంబు విశదంబుగాఁ జెప్పెద. ననిన, రామచంద్రుండు విశ్వాతీతం బైనచిదాత్మయందు విశ్వం బెట్లుండె? నివ్విధంబు తేటపడ నెఱింగింపవే యనిన,నమ్మునీశ్వరుం డి ట్లనియె.

క. విను రాఘవ నిర్మలచి
ద్ఘన మాత్మునియందుఁ దాన కలిగి ప్రపంచం
బను పేర విజృంభించును
ఘనమృగతృష్ణికలు నీళ్లగతిఁ దోఁచుక్రియన్. ౫౪.

గీ. పరఁగఁ దనయాత్మ మదవశభ్రాంతిఁ జెంది
యన్యుఁడును బోలెఁ దోఁచినయట్టిభంగి
మానసంబున నజ్ఞానమహిమఁ జేసి
యాతఁడు నతఁడు గా కుండు నలఘుచరిత. ౫౫.

గీ. ఒనర దీపంబునను వెలుఁ గున్నయట్లు,
పువ్వు గలుగంగఁ దావియుఁ బొలుచునట్లు,
సూర్యుఁ డుండంగఁ బగ లగుచున్నయట్లు,
చిత్తు గలుగంగ జగములు చెలఁగుచుండు. ౫౬.

వ అనిన విని రామచంద్రుం డమ్మునిచంద్రున కి ట్లనియె. ౫౭.

క. క్షీరోదధిలహరీగం
భీరము లై శీతలములు ప్రియములు నగు మీ
సారోక్తులచే నామది
యారయ సుజ్ఞానజనక మయ్యె మునీంద్రా. ౫౮.

గీ. గడియగడియకు వెలుఁగుఁ జీఁకటియు నగుచుఁ
జలియు నెండయు మాటికి సంచరించు
వర్ష కాలా భ్రములఁ బర్వవాసరంబు
సరణి యగుచుండు నామది సంయమీంద్ర. ౫౯.

వ. అనంతంబు, నప్రమేయంబు, సర్వంబు, ననస్తమితసారం, బగుపరమాత్మకు, సృష్టివిలయం బను నీకలంకునకుం గారణం బేమి? యని యడిగిన వసిష్ఠుం డిట్లనియె. ౬౦.

సీ. అనఘ యథార్థవాక్యార్థణంబు లయ్యుఁ బూ
ర్వాపరం బగు నిరూపాథణములకు,
నేవిరోధము లేక యొసఁగుమదుక్తులఁ
గలబలాబలములు తెలివిపడఁగ
సుజ్ఞానదృష్టి మైఁ జూచి యొఱింగెద.
రుత్తమవిద్యయు నొగి నవిద్య-
నణఁపంగ సర్వదోషాపహారిణి యగు
విద్య సంప్రాప్త మై వెలుఁగుచుండు,
గీ. నస్త్రమస్త్రంబుచే శాంత మైనభంగి,
విషము చేతన విషమును విఱిగినట్లు,
శత్రుచేతన శత్రుండు సమయుపోల్కి,
మనసుచేతన మనసును మడియుచుండు. ౬౧.

గీ. విను మవిద్య యెట్లు జనియించెనో? యను
తలఁపు లెల్ల మాని, తత్త్వనియతిఁ
జెంది, దీని నెట్లు చెఱుతునో యనువిచా
రంబు నిలుపు మాత్మ, రామచంద్ర. ౬౨.

వ. అది నశించునప్పుడు, తజ్జననాదివికారంబు నెఱుంగ నగు. ననిన విని రఘునందనుండు—జీవుండు మనోరూపంబు దాల్చి యవిర్వారించిపంద

బెట్లు వొందు? నానతిం డని యడిగిన, నతనికిఁ బరమార్థ విదుం
డగు వసిష్ఠుం డి ట్లనియె. ౬౩.

క. విను బ్రహ్మంబును దనువాం
దినమార్గం బెల్ల నీకుఁ దెలుపంగ, నందుం
దనరు జగత్తుల యునికియు
వినఁబడు, దెలియంగ వినుము, విమలవిచారా. ౬౪.

వ. ఎట్లనిన దేశకాలవస్తు పరిచ్ఛేదరాహిత్యం బగునాత్మతత్త్వంబు బ్ర
హ్మశరీరం బనంబడు. అది వాసనావశంబున జీవుం డగు. నజ్జీవునివ
లన సంశయాత్మకం బగుమనంబు పుట్టుఁ. దచ్ఛక్తినియతి నిర్మలం
బై శబ్దోన్ముఖం బగునాకాశంబు సంభవించు. దానివలన శబ్దస్ప
ర్శోన్ముఖం బైనయనిలంబు జనియించు. నీరెంటిసంఘర్షణంబున శబ్ద
స్పర్శరూపగుణోపేతం బగునసలంబు పుట్టు. దానివలన శబ్దస్పర్శ
రూపరసయుక్తం బగు జలం బుద్భవించు. దానివలన శబ్దస్పర్శరూప
రసగంధసమేతం బగు భూమి యుదయించు. నివ్విధంబున బంచభూత
తన్మాత్రాచేష్టితం బైనజగత్తు మనోరూపం బై యుండు; నందు. ౬౫.

గీ. అనలకణముభంగి నాకాశమున, నహం
కారబుద్ధి బీజ మైనతనువు
పొలుచు, దానిపేరె పుర్యష్టకవిభూతి,
హృదయపద్మభృంగ మదియె, రామ. ౬౬.

వ. అందు మనోభావవేగంబున బిల్వఫలంబులుం బోలెఁ బాకం బయి
స్థూలరూపం బగు. నదియు కరువునం బోసినపసిఁడిప్రతిమయుం బోలె,
నిర్మలం బగు నాకాశంబునం దత్తద్రూపంబుల వెలుంగు. దాని
కూర్ధ్వంబు శిరంబు, నుదరంబు మధ్యంబును, బార్శ్వంబులు
హస్తంబులును, బాదంబులు క్రిందు, నై కాలవశంబున శరీరం బై,
బుద్ధిసత్త్వబలోత్సాహ విజ్ఞానైశ్వర్యాది గుణంబులు గలిగి, లోక

పితామహుండైన బ్రహ్మ యుద్భవిల్లెఁ. బరమాత్మ యైనయతనికి జనన మరణంబు లెందునుం బొందవు. మిథ్యాభావనలం గల వని సెప్పం బడు; నట్లుగావునఁ దృష్ణాభుజంగకంచుకం బగుసంసారాడంబరంబు విడువుము. ౬౭.

క విను మజ్ఞానాంశము లగు
ధనదారసుతాదులందుఁ దని కెడు దుఃఖం
బును సుఖమును; నిక్కం బై
చను నెద్ది సుఖంబు తలఁప జనవరతిలకా. ౬౮.

గీ మూర్ఖు లగువారితలఁపుల మోహ మొదవి
యేమివస్తుల భోగింప నిశ్చయింతు
రాత్మవిదు లైనవారల కరసి చూడ
నవియ వైరాగ్యహేతువు లై జనించు. ౬౯.

క. చే తప్పి చనినకార్యము
లాతతమతి విడువు, నీకు నబ్బినసుఖముల్
ప్రీతిఁ గైకొను సంవి
చ్చాతుర్యుఁడ వగుము రామ సంసారమునన్. ౭౦.

గీ. శూన్య మగుట గాంచి శోకింప రెన్నఁడు,
సమరవనఫలాదు లబ్బె నేనిఁ
జిత్తమునను వాంఛ సేయ రుత్తము లగు
వారు, సూర్యునట్లు వసుమతీశ. ౭౧.

వ. అనిన విని రఘూత్తముం డి ట్లనియె. ౭౨.

క. ఈసృష్టియొక్క విధమే
భాసురముగ నెట్లు వెక్కు భంగుల నగునో
యీ సందు తెలియఁజెప్పుము
భూసురవరతిలక చిత్తమున కింపెసఁగన్. ౭౩.

వ. అనిన వసిష్ఠుం డి ట్లనియె. ౭౪.

చ. ఒకమఱి రుద్రనిర్మితము, నొకొ్కకవేళ విరించినిర్మితం,
బొకయెడ విష్ణునిర్మితము, నొకొ్కకచో మునికల్పితంబు, నొ
నొకకడశూన్యమై యణఁగు, నొకొ్కకపట్టును దాన కల్గు, సృ
ష్టికి నిది యిట్లె పుట్టు నని సెప్పఁగ రా దినవంశవల్లభా. ౭౫.

వ. మఱియు నొక్కయెడ భూమి యంతయుం దరులతాకీర్ణం బగు. నొ
క్కచోట జనసాంద్రం బైయుండు. నొక్క కాలంబునఁ బర్వతాక్రాం
తం బై యుండు. నందొక్కవిరించిజననం బెఱింగించితి. నింతియు కాని
సృష్టి కిది నిశ్చయం బన రాదు. ఈ యర్థంబున జగన్మాయాస్వ
రూపంబు తేటపడం జెప్పెద; నాకర్ణింపుము. ౭౬.

ఉ. భూరిగుణాఢ్యుఁ డొక్కమునిపుంగవుకూర్మితనూభవుండు దా
శూరుఁడు వేదపారగుఁడు సువ్రతుఁ; డాతని తల్లిదండ్రులుఀ
ఘోరవనంబులోన మృతిఁ గూలిన బెగ్గిలి యేడ్చుచుండఁగా
ధీరతఁ దోఁప వచ్చి వనదేవత పల్కె దయాసమేత యై. ౭౭.

ఉ. ఇచ్చటఁ గాన నొక్కఁడవ యేటికి నేడ్చెద? వన్న, యేడ్వఁగాఁ
జచ్చినవారు వచ్చెదరె, చావును బుట్టును సృష్టి కింతకుఀ
వచ్చినజాలు గాక, మనవారికె వచ్చెనె? దేహ కోటికిం
జచ్చుటవశ్య, మెందును విచారము సేయకు, దేహధర్మముల్. ౭౮.

క. ఉదయించుచు విహరించుచుఁ
బదపడి నస్తమితిఁ బొందుభానునిభంగిఀ
విదితము జీవుల కెల్లను
నిది సహజము నీరి కడల నేటికిఁ బుత్త్రా. ౭౯.

వ. ధీరోదాత్తుండ వై తెలిసి నిలువు మని బోధించిన నవ్విప్రకుమా
రుండు దుఃఖం బుడిగి; తల్లిదండ్రులకుఁ బరలోకక్రియ లాచరించి,తపం
బు సేయ నుద్యుక్తుం డై. ౮౦.

క. శ్రద్ధాజడమతి నెందును
శుద్ధం బగుభూమి లేమి సూచి, యది కడుఁ
శుద్ధం బని వృక్షముతుది
సిద్ధాసననిష్ఠఁ దపము సేయుచు నుండెన్. ౮౧.

సీ. ఆతనితపమున కగ్ని ప్రత్యక్షమై
వరము లిచ్చుటయును వాఁడు మఱియుఁ
దనరు నాపృష్ఠాగ్రమున నుండి యజ్ఞార్థ
పరత మై మఱి దివస్పతిగుఱించి
దశహాయనంబులు తప మాచరించుచు
మానసంబున వస్తుమహిమఁ గూర్చి
నాకుల రప్పించి నరహయగోమేధ
యాగంబు లెన్నఁ బెక్కాచరించెఁ;

గీ. బరఁగ బహుదక్షిణల విప్రవరులఁ దనిపి
కాలవశమున నాతనికర్మఫలము
చిత్తనైర్మల్య మొందింపఁ జెన్ను మీఱ
జ్ఞానరూపమ్ము దనయంత గానఁబడియె. ౮౨.

వ. ఇవ్విధంబున దాశూరుండు నిర్మలజ్ఞానసమేతుండై యుండునంత ౮౩.

చ. స్థిరమతి నొక్కనాఁడు వనదేవత యమ్మునినాథుపాలికిన్
బరువడి నేఁగుదెంచి ప్రణిపత్తి యొనర్చుచు సంయమీంద్ర చె
చ్చెర నొకపుత్త్రు నాకు దయ సేయుము; సేయక యున్న నీపదాం
బురుహములొద్ద నే ననలమున్ వెసఁ జొచ్చెద నన్న నవ్వుచున్.

వ. దాశూరుండు దనచేతికమలం బద్దేవికి సమర్పించి 'మాసమాత్రంబున విమలలోచనుండును శాంతుఁడును నగుతనయుం గాంచెదు, పొమ్ము; నన్ను నిర్బంధించి యడిగితివి గావున నీతనూజుం డజ్ఞాని యగు.' నని పలుకుటయు, నద్దేవతయుం బ్రసన్నముఖారవిందయై 'యట్లేని నీకుం

బరిచర్య సేయుచుండెడు, నీప్రసాదంబున నుద్భవించినకుమారుండు
పరమజ్ఞానసమర్థుండగునట్లు దయసేయు' మనిన నట్ల కాక యనివీడ్కొ
ల్పుటయు, నద్దేవత చనియె నంత. ౮౪.

క. నెలనాళులు నిండఁగ న
వ్వాలతికి నుదయించె సుతుఁడు పుణ్యాత్ముఁడు ని
ర్మలతేజోనిధి కడుఁ బెం
పొలయఁగ నవలతకుఁ బుష్ప ముదయించుగతిన్. ౮౫.

వ. ఇట్లుదయించుటయు నద్దేవి యక్కుమారు నెత్తుకొని చనుదెంచి
యమ్మునిపుంగవుని పాదకమలంబులు పైఁ బాలునిం బెట్టి తానును
వినయావనతవదనారవింద యై 'మునీంద్రా, నీప్రసాదంబున నుద
యించినయిక్కుమారునకు జ్ఞానోపదేశంబు సేయుం డ' ని ప్రార్థిం
చిన నమ్మునిప్రవరుండు— ౮౬.

క. వేదములును శాస్త్రములును
వేదార్థంబులుఁ బురాణవిద్యలుఁ గథలున్
మోదమునఁ జెప్పి యొకనాఁ
డాదరమునఁ బుత్త్రుఁ జూచి యమ్ముని పలికెన్. ౮౭.

గీ. ఓకుమార నీకు నొకకథఁ జెప్పెద
సర్వతత్త్వశాస్త్రసమ్మతంబు
నఖిలలోకసేవ్య మైనయర్థం బిది
వినుము చిత్తగించి యనఘచరిత. ౮౮.

సీ. శాంతుండు నా నొక్కసౌందర్యవంతుండు
భుజవీర్యవిఖ్యాతుఁ డజితబలుఁడు
శ్రీమంతుఁ డుత్తమస్థితి యతిశూరుండు
రాజశిరోమణి రాజవృషభుఁ
డారూఢకులజాతుఁ డసమానచారిత్రుఁ

దతిసూక్ష్మబుద్ధి గర్వాతిరూఢుఁ
డతిసాహసుఁడు గలఁ; డతఁడు సేయఁగ సుఖ
దుఃఖకారణము లై తోఁచుపనులు
గీ. తలఁచి చూడంగ జలనిధితరఁగలట్లు
లెన్న గోచర మై యుండ నెసఁగు; నతఁడు
విహరణక్షమలీలల విశద మైన
యట్టిదేహత్రయము దాల్చి యలరు చుండు. ౯౦.

వ. తచ్చరిత్రంబు జగంబులం దాక్రమించి యుత్తమమధ్యమాధమం
బు లై యుండు. నతం డాకాశంబునఁ జరించుపక్షియుంబోలె నంద
సంచరించుచుండె. ననిన విని పుత్త్రుం డిట్లనియె. ౯౧.

గీ. అయ్య, స్వాంతనాముఁ డతఁ డెవ్వఁ? డెట్లుంగిఁ
దనువు లెన్ని దాల్చి వినుతి కెక్కె?
నెచట నుండు? నాతఁ డేలీల విహరించెఁ?
జెప్పు. మనిన, నతఁడు చెప్పఁ దొణఁగె. ౯౨.

క. విను పుత్త్ర, తెలియఁ జెప్పెద,
ఘన మగుసంసారచక్రకలనం బిది; త
జ్జననము సవస్తువిస్తర
మును నగుకథ యగుట చిత్తమునఁ గనుఁగొనుమీ. ౯౩.

సీ. పరమవియద్వీథిఁ బ్రభవించునట్టి సం
కల్పంబు స్వాంతవిఖ్యాతి నొందుఁ;
దాన జనించుచుఁ దాన లీనతనొందు
నతఁడు యీయఖిలంబు నని యెఱుంగు;
హరిహరబ్రహ్మాదు లందఱు నాతని
యవయవరూపు లై యలరుచుండ్రు;
ఘనజగత్త్రయము నాతనిపట్టణం బగు;

వానితలంపున వనజభవుఁడు

గీ. నిలఁ జతుర్దశభువనంబు లేలెఁ దాన;
వనము లెల్లను నుద్యానవనము లతని;
కరయ మందరమేరుహిమాద్రు లెలమి
కేళిశిఖరుల నా నెందుఁ గీర్తి కెక్కు. ౯౪.

వ. శీతోష్ణరుచు లయినసోమసూర్యులు దీపంబులు, నుత్తుంగతరంగంబులు గల గంగాదినదులు ముక్తాహారంబులు, లవణేక్షుదధిక్షీరాదులు సలిలంబులును ముక్తామణులువిద్రుమాంకురంబులును బాడబంబునుజలంబునుం గలఁ సప్తార్ణవంబులు కేళీదీర్ఘికలై యొప్పారు. జగద్విహారంబునకు గృతార్థంబు లగు శరీరగృహంబుల సంకల్పమహామహీపాలుం డధమోత్తమమధ్యమంబు లగు తమోరజస్సత్త్వగుణంబు లను దేహత్రయంబుతో విహరించు. నవి యెట్టి వనిన. ౯౫.

క. అరయఁ దమోరూపంబునఁ
బరఁగినసంకల్పలీల ప్రాకృతచేష్టా
పరతయు దీనత్వము నై
తరమిడి క్రిమికీటకాదితనువులు దాల్చున్. ౯౬.

గీ. సత్త్వరూప మైనసంకల్ప మది యాత్మ
బోధరమ్యనిత్యబుద్ధిఁ దగిలి
కేవలంబ యాత్మభావంబు దాన యై
యవనిరాజ్య మేలినట్టు లుండు. ౯౭.

గీ సకలసంసారభోగవాసనలఁ దగిలి
పుత్త్రదారాదిమిత్త్రులమైత్త్రి నెగడి
జననమరణాదిసుఖదుఃఖసమితి మునుఁగు
ఘనరజోరూపసంకల్ప మనఘచరిత. ౯౮.

క. ఈ సంకల్పత్రయమును

నోసరిలం జేసి చిత్త మొక్కటంతయ గాఁ
జేసి పరమాత్మఁగూర్చిన
యాసంకల్పమునఁ బొందు మమలవిచారా. ౯౯.

వ. సకలవిషయనిరసనం బగుమనంబున మనోనియమనంబుఁ జేసి, బాహ్యాభ్యంతరాదిసంకల్పత్రయంబు నాశం బొనరింపు. మనిన దాశూరునకు బుత్త్రుం డిట్లనియె. ౧౦౦.

క. జనకా, యీసంకల్పం
బెనయఁగ నేవెంటఁ బుట్టె? నెబ్భంగి వివ
ర్ధన మొందు? నెట్టు లయ మగు?
వినిపింపుము దీనివిధము విస్పష్టముగన్. ౧౦౧.

క. అనవుడు దాశూరుం డి
ట్లనియె. —ననంతస్వరూప మగునాత్మునకున్
ఘనసంసారోన్ముఖతయ
విను సంకల్పంబు నాఁగ వెలయుఁ గుమారా. ౧౦౨.

వ. ఎట్లనిన, లవమాత్రంబగుపరమాత్మయ జగత్స్వరూపం బగు. మేఘంబునుంబోలె సాంద్రం బై చిత్తం బగునది ప్రపంచభావన నాత్మవ్యతిరిక్తం బయి తోఁచు. బీజం బంకురం బయినట్లు, సంకల్పంబు ప్రపంచం బగు. నీసంకల్పంబు తాన జనియించి, తాన వర్ధిల్లి, తాన యణంగుచుండు. దీన సుఖంబు లేదు. దుఃఖం బాపాదించుచుండు నట్లు గావున సంకల్పభావన లుడిగి శుభంబు నొందుము ౧౦౩.

గీ. అనఘ, సంకల్పనాశన మయ్యె నేని,
యత్నములు మీఁదఁ బొడమక యణఁగి పోవు.
భావనాభావములు లేక పరఁగు నేని,
యదియ సంకల్పనాశన మగుఁ గుమార. ౧౦౪.

గీ. కడఁగి సంకల్పమును నసంకల్పములును

మనము చేతన; మనమును దునిమి వైచి,
యాత్మనిష్ఠుఁడ వై యుండుము. మఱ్ఱి సేయ,
దుష్కరము నీకు మఱి లేదు దోషదూర ౧౦౫.

వ. అని మునీంద్రుం డక్కుమారుకు బోధించె. నని చెప్పి వసిష్ఠుండు మఱియు నిట్లనియె. ౧౦౬.

క. ఈ దాశూరాఖ్యానము
వేదాంతసమాన మాత్మవిద్యామృతముక్;
మోదమున నీకుఁ జెప్పితి
నాదరమున; నిది జగద్విహారము రామా ౧౦౭.

వ. అని దాశూరోపాఖ్యానంబు సెప్పి యింక నీ స్థితిప్రకరణతాత్పర్యంబంతయు నుపదేశంబునం జెప్పంబడు తత్ప్రకారం బెఱింగించెద, సావధానుఁడ వై వినుమని వసిష్ఠుం డిట్లనియె ౧౦౮.

క. తుద మొదలు లేక కాలం
బిది మిథ్య మనంగరాక యిందుల నూ
తేండ్లిని యంత. యింతకష్టపు
బ్రతుకులయం దేమి యాస్థ పరమవివేకా. ౧౦౯.

క. భావశ్రీమయగర్వత
మై వెలసినయంతరాత్మ నడఁచినధీరుం
డే వెంటను విహరించునొ
యీవెరవున సంచరింపు మర్కకులేశా. ౧౧౦.

గీ. ఇచ్ఛ లేకయ రత్నంబు లెట్లు వెలుఁగు,
ఘటపటాదులు నెబ్బంగిఁ గానిపించు,
నట్ల యణుమాత్ర మగుపరమాత్మునందు
జగము లన్నియుఁ దన లోన సంచరించు. ౧౧౧.

గీ. కలఁగి యాత్మయందుఁ గర్తృత్వమును నక
ర్తృత్వమును వెలింగి తోఁచుచుండు,

నాస లేక సేయు నటు గాన కర్త గాఁ
డెనయఁ గర్త చెంత నునికిఁజేసి. ౧౧౨.

గీ. కార్యములు సేయునెడలఁ దాఁ గాని వాఁడ
నైనభావన గట్టిగా నాత్మ నిలిపి,
సేయవలసిన కార్యంబు సేయు, మన్ని
పనులయెడను నిర్లేపతఁ బరఁగు మెందు ౧౧౩.

గీ. అట్లు గాక యున్న నఖిలంబునకు నేన
కర్త ననుతలంపు గలిగియుండు;
సకలకార్యములును సమతమైఁ జేసిన,
యదియ యుత్తమంబు నని యెఱుంగు. ౧౧౪.

వ. రాగద్వేషంబుల మోహభేదంబులం దొఱంగి సంకల్పక్షయంబు సేయ
సమతయ చిక్కియుండు. కావున సర్వకర్తవ్యంబును నకర్తృత్వం
బున విడిచి మనోలయంబు సేసి యెవ్వండు సుఖయించు నట్టివాఁడ
వై సుఖయింపుము. ౧౧౫

క. విను దేహాహంకారము
సునిశిత మగుచున్న కాలసూత్రపదవి దా
పనపథ మపీచివాగుర
ఘనమగునసిపత్త్రవనముఁ గాఁ దలఁపు మదిక్. ౧౧౬.

ఉ. కర్తను నేను నీతుఁడును గా మని యైనఁ దలంపు, మింతకుక్
గర్తను నేను వేఱొకఁడు గాఁ డని యైనఁ దలంపు, మెవ్వఁడో
కర్త మ తేను నెవ్వఁడనొ కార్యమునం దని యైన, నుత్తముల్
వలికాలుశిష్టమార్గమున వలికాలి, సౌఖ్యము నొందు రాఘవా.

క. వాసనలఁ దగులు బంధము,
వాసన లుడుగుటయ మోక్షపద, మని మదిలో
వాసనలు దొఱఁగి మఱి మో

తాసక్తియు విడువు మీఁద నకటా కులేశా. ౧౧౮.

వ. అందు మనోవాసనలు విడిచి నిర్మలంబు లగుగుణమైత్ర్యాదివాసన లం గీలింపుము. తద్వర్తనంబుం దెలిసి యవియునుం బరిత్యజించి, శాంతి వహించి చిన్మాత్రవాసనల సుఖించి, మనోబుద్ధిసమన్వితం బైన తద్వాసనాపరిత్యాగంబు చేసి, సుస్థిరసమాధానంబున నెద్ది తెలిసిన దదియునుం బరిత్యజించి,మనోవృత్తిం జేసి సర్వదృశ్యంబును విడుచున ప్పు డెద్ది శేషించె. నదియ మోక్షం బనంబడు. నట్టిపుణ్యాత్మునకు సుజ్ఞా నకర్మంబులు సేసినను జేయకుండినను విరోధంబు లేదు. మఱియును.

క. హాయక నిర్వాసన ని
శ్శ్రీయోధికుఁడై నయతనిచిత్తముఁ కు నా
ధేయంబును మఱి యందును
హేయంబును నవఁగఁ గలదె యినవంశనిధీ? ౧౨౦.

గీ. యుక్తి సంచరింప నోపిన సంసార
మయము గోష్పదాభ మయి యణంగు;
యుక్తి లేక తిరుగునుద్వృత్తునకు మహా
ర్ణవముభంగి నతనిఁ దివిరి ముంచు ౧౨౧

వ. ఈయర్థంబున మునిసత్తములగుపూర్వజులచేత వినంబడు పావనంబు లగుకచగాథలు గల వత్తెఱంగు తేటపడ నాకర్ణింపుము. బృహస్ప తినందనుం డగుకచుం డాత్మసమాధిం దెలిసి యొక్కనాఁ డేకాంతం బున నుండి గద్గదకంఠుం డగుచు మధురంబుగా ని ట్లనియె ౧౨౨.

కచుని గాథ.

సీ. ఏమి సేయుదు? నింక నెక్కడఁ బోదు? నే
నేమి చేపట్టుదు? నేమివిడుతుఁ?
బ్రళయకాలాంబుధిభంగి విశ్వంబున
బ్రహ్మంబు నిబిడమై పరఁగుచుండు.

వెలుపల లోపల వెలయ దిక్కులయందుఁ
    గ్రిందను మీఁదను సందులందు,
నిక్కడ నక్కడ నెల్లచోటుల నైన
    నాత్మ లేకున్నచో టరయ లేదు;

గీ. ఒకర నే నెల్లచోటుల నున్నవాఁడ;
నన్నియును నిండి నాయందు నున్న వెపుడు;
నిఖిలజగములు చిన్మయం బై వెలుఁగు
నాత్మలోపల; నే నేమి యభిలషింతు? ౧౨౩.

వ. అని నిరంతరానందపరిపూర్ణమానసుం డై యుండె నని కచగాథ
ప్రసంగం బెఱింగించి వసిష్ఠుండు మఱియు ని ట్లనియె. ౧౨౪.

క. ఎవ్వరు సత్త్వగుణంబున
నివ్వటిలుదు? రట్టియోగనిత్యులు సుఖు లై
యెవ్వేళ నైన వాడరు
మవ్వం బగుకనకమయకమలములంబోలెన్. ౧౨౫.

గీ. కోరవలసినవస్తువు కోరికొనరు,
కడు రమింతురు సిద్ధమార్గములయందుఁ,
జంద్రబింబంబులోపలిశైత్య మట్లు
గుణము లెడఁబాయ రాపదగూడినపుడు. ౧౨౬.

గీ. ఈ రహస్యోపదేశము నిట్లు నీకు
నెఱుఁగఁ జెప్పితి మున్ను నాయెఱిఁగినంత;
శాంతచిత్తుఁడ వై వెలిచింత లుడిగి
నిత్యసుఖి వై చరింపుము నృపవరేణ్య. ౧౨౭.

వ. అని యిట్లు స్థితిప్రకరణకథా ప్రసంగంబు వసిష్ఠుండు రామచంద్రున
కెఱింగించె; ననిన విని భరద్వాజమునీంద్రుండు వాల్మీకి కి ట్లనియె.

గీ. అమృతరససమాన మగుభవద్వాక్యంబు

లధిప విననగ మది గృతార్థఁ మయ్యె;
ననఘు, యవ్వసిష్ఠుఁ డటమీఁద రఘుపతి
కేమి సెప్పె, దాని నెఱుఁగవలయు. ౧౨౮.

వ. అని యడుగుటయు. ౧౨౯.

(అంబురుహమాలావృత్తము)

శ్రీరమణీముఖపద్మదివాకర శిష్టమానసమందిరా
భూరిదయాకర పూరితసద్గుణ భూషణా రిపుశోషణా
వారిజసంభవపూజిత సోమదివాకరానలలోచనా
నారదగీతచరిత్ర యహోబలనాయకా శుభదాయకా. ౧౩౦

క. అద్వైతవాదమహిత భ
రద్వాజ వసిష్ఠ భృగు పరాశర శుక కృ
ష్ణద్వైపాయనముని ముఖ
విద్వన్నుతనిత్యచరణ విశ్వాభరణా. ౧౩౧

(మాలిని).

కువలయదళభాసా కుందమందారహాసా
భువనభరణదక్షా పుండరీకాయతాక్షా
ధవళవిపులకీర్తీ ధర్మరాగానువర్తీ
వివిధమతివిహారీ విశ్వలోకోపకారీ. ౧౩౨.

(గద్య).

ఇది శ్రీనృసింహవరప్రసాదలబ్ధకవితావిలాస భారద్వాజసగోత్ర
పవిత్రాయ్యలామాత్యపుత్త్ర సరసగుణధుర్య సింగనార్య
ప్రణీతం బైనవాసిష్ఠ రామాయణంబునందు
స్థి తి ప్ర క ర ణ ం బ న్న ది
తృతీయాశ్వాసము.

వాసిష్ఠరామాయణము.

చతుర్థాశ్వాసము.

క. శ్రీగౌరీసంతతనుత
సాగరతనయాకుచాగ్రసన్మణిహారా
నాగేంద్రశయన ఘనది
ఙ్నాగేంద్రపరీతకీర్తి నరమృగమూర్తీ. ౧.

ఉపశమనప్రకరణము.

వ. దేవా, సకలతత్త్వార్థవివేకి యగువాల్మీకి భరద్వాజున కిట్లనియె. నట్లు స్థిత్యుత్పత్తిప్రకరణంబు సెప్పి వసిష్ఠుండు రామచంద్రుం గనుంగొని యిట్లు వక్కాణించె. రాఘవతిలకా! జగదుత్పత్తిస్థితిలయకారణంబు మనం బని సెప్పంబడు. తత్ప్రిశమనోపసిద్ధిదం బగునుపశమనప్రకరణంబు సెప్పెద. నందు, జనక, పుణ్యపావన, బలి, ప్రహ్లాద, గాధి, ఉద్దాలక, సురఘు, భాసవిలాస, వీతహవ్య, ఆకాశగత్యభావంబు లనం బరఁగినట్టి జీవన్ముక్తివర్ణితం బైన యితిహాసదశకంబు గలదు. అందు ప్రథమం బగుజనకోపాఖ్యానంబు తేటపడ నెఱింగించెద నాకర్ణింపుము. ౨.

జనకోపాఖ్యానము.

క. మునినుతచారిత్రుఁడు దు
ర్జనదూరుఁడు మిథిల యేలు జనపతి జనకుం
డనునతఁడు రాజ్యసుఖములు
మనమునఁ దగిలి యాత్మసుఖము మఱచి తిరుగఁగాన్. ౩.

ఉ. అంతఁ బ్రవేశ మయ్యె మదనాధిప రాజ్యరమావిభూషణా
నంతము భూరిసౌరభలతాంతము కోకిలచంచరీకసా
మంతము పూర్ణచంద్రరుచిమంతము పాంథవిలాసినీమనో
ధ్వాంతము దంపతిస్వదనవంతము నాఁగ వసంత మున్నతిన్. ౪.

వ. ఇట్టి వసంతసమయంబు సకలజీవస్వాంత సంతోషణశ్రాంతం బై ప్రవ
ర్తిల్లు చున్నసమయంబున. ౫

గీ. ఉల్ల మురియాడ మధువేళ నొక్కనాఁడు
వనమునకు నేఁగి, తనుఁ గొల్చు వచ్చుజనుల
ననిచి, యొక్కండ చని, యందు నొకతమాల
కుంజమున నాడుమాటలు కోరి వినియె. ౬.

క. విని డాయఁ బోవునప్పుడు
తనువు లదృశ్యంబు లగుచుఁ దనరెడుసిద్ధుల్
వినుతచరితార్థగీతలు
వినుపడఁ దమలోన నిట్లు పలికిరి రామా. ౭

వ. అందుఁ బ్రథమసిద్ధుండు. ౮

గీ. చూడఁ బడుచున్నవస్తువుఁ జూచి దాని
యోగమున నాత్మతత్త్వసముత్థ మైన
జ్ఞాననిశ్చయనిశ్చలానంద మెద్ది
యది యుపాసింతు మనమున ననుదినంబు.

క. పూని యభీష్టపదార్థము
గానంబడునపుడు చిత్తకలితం బగున
య్యానంద మెద్ది యది బ్ర
హ్మానందం బని భజింతు ననవరతంబున్. ౧౦.

వ. అనిన విని రెండవసిద్ధుండు. ౧౧.

గీ. ద్రష్టృ దర్శన దృశ్య సంతతిఁ దదీయ

వాసనాయుక్తముగ నెడఁబాసి ప్రథమ
దర్శనాభాస మైనయాత్మస్వరూప
మెల్లకాలంబు నే భజియింతుఁ దగిలి. ౧౨.

క. ఏవెలుఁగు తాన వెలుఁగఁగ
నావెలుఁగునఁ గానిపించు నఖిలము వెలుఁగై,
తా వెలసి మొదల వెలిఁగెడు
నావెలుఁ గగునాత్మ నే నుపాసింతుఁ దగ౯. ౧౩.

వ. అనిన తృతీయ సిద్ధుండు. ౧౪.

గీ. కలదు లే దను రెండుపక్షములనడుమఁ
జెంది సర్వంబుఁ బోడగానఁ జేయుచున్న
యట్టి నిత్యస్వరూపంబు నాత్మయందు
నిలిపి సద్భక్తి సతతంబు దలఁతు నేను. ౧౫.

క. ఆకారము గల దనియు ని
రాకారం బనియు శూన్య మను జనమతముల్
పోఁకక సంవిద్రూపు ని
రాకారము నైనయాత్మ ననుసంధింతు౯. ౧౬.

వ. అనినఁ జతుర్థసిద్ధుం డి ట్లనియె. ౧౭.

(మత్తకోకిల).

ఆజగత్పతి చిత్తగేహమునందుఁ గాఁపుర ముండగాఁ
బూజసేయక యొుంపు వేల్పులఁ బూని కొల్వఁగఁ బోవుటల్!
రాజసంబునఁ జేతికౌస్తుభ రత్నమొుల్లక బేల వై
గాజుఁబూసలు విల్వ సేయఁగఁ గాంక్షసేసెడ రే మన౯ ౧౮.

క. అని సిద్ధవరులు వలికిన
యనుపమగీతార్థగీత లన్నియుఁ దనలోఁ
గనిభేద మినుముడింపఁగ

ననఘాత్ముఁడు జనకుఁ డిట్టు లని చింతించెన్. ౧౯.

సీ. కటకట ! యత్యంతకష్టతరంబులు
లోలంబు లైనయాలోకదశల,
బాలపైఁ బొరలెడిబాలిచందంబున
ననిశంబు బొరలుచు, నవధి లేని
కాలంబునం దొక్కకళ యైన లేనియీ
బ్రతుకునకై పొక్కి పడెదునాకు
నీరాజ్య మన నెంత? యింత యేమిటికి? కిది
పాసియుఁ బాయక భ్రమలఁ బెట్టు.

గీ. నిట్టి సంసారతరుమూల మీమనంబు.
ఇదియ సంకల్ప మనఁబడు. నిట్టిమనముఁ
ద్రుంచి యీపాదపంబు నెండించువాఁడ.
నేల మూఢునిగతి నాకు నిందుఁ దగులు? ౨౦.

క. తెలిసితిఁ దెలిసితి; నిఁక నా
తలఁపులు చేకూరెఁ; బ్రజ్ఞఁ దరలించెడు నీ
ఖలు నాత్మచోరుఁ జిత్తము
బలిమి నిరోధించి త్రుంచి భ్రాంతి నణంతున్. ౨౧.

క. దేవత లగునీసిద్ధులు
వావిరిఁ దలపోయుసాధువాదంబుల ని
ష్టావాప్తి యయ్యె; నానం
దావృత మగునాత్మపదము నందెదఁ బ్రీతిన్. ౨౨.

క. ఇది యే, నిది నాయది, యని
మదిఁ బొడమెడు నహమికామమత్వము లుడిగెన్,
హృదయరిపుఁ డణఁగె, శాంతియు
విదితం బై తోఁచె, నోవివేకమ జేజే. ౨౩.

గీ. అని విచారించి పరమసమాధి నొంది
శాంతనిశ్చలచిత్తుఁడై జనకవిభుఁడు
చిత్రరూపంబుకైవడి చేష్ట లుడిగి
ధారుణీనాథ కొంతసేపూర కుండె ౨౪.

వ. ఇవ్విధంబున నుండి కొంతప్రొద్దునకుం దెలిసి యవ్వనంబు వెలువడి
నిజపరిజనంబులం గూడుకొని ౨౫.

క. తనపురికి నరిగి జనకుఁడు
పనుపడఁ గర్తవ్య మైనపనులు నిరీహం
బునఁ జేయుచుండె నిచ్చలు
దిననాథుఁడు దినము గడపుతెఱఁగున నధిపా. ౨౬.

పుణ్యపావనోపాఖ్యానము.

వ. అని చెప్పి వసిష్ఠుండు వెండియు ని ట్లనియె.—ఆకాశఫలపాకంబునం
బోలె జనకజ్ఞానంబు వర్ణింపంబడియె. నట్లు గావున యోగసిద్ధి క్ర
మాభ్యాసంబున సిద్ధించు నని మోక్షశాస్త్రంబుల వినంబడు. నీకథా
కర్ణనంబునం జేసి యాత్మజ్ఞానంబు ప్రకాశించి చిత్తశాంతి యొన
ర్చు నట్టిపుణ్యపావనోపాఖ్యానంబు గల; దందు మొదలం బ్రశాంత
స్వాంతుఁ డయ్యును జీవన్ముక్తుం డై వర్తించుట సెప్పంబడు. నాక
ర్ణింపుము. ౨౭.

సీ. అన విని రాముఁ డి ట్లను మహాభాగ! నీ
మితవాక్య మతులగంభీర మరయ,
విను మహంకారంబు విడు మని సెప్పితి
వీయహంకృతి మాన్ప నెట్లు వచ్చు?
నిఖిలదేహంబులు నిశ్శేష మై పోక
యది యేకతమ మాన్ప నలవి యగునె?
కూఁకటివేళ్లకుఁ గొడవంటఁ గోయక

భూమిీరుహం బెండిపోక యున్నె?

గీ. యనిన నమ్ముని—వాసన లణపవలయు;
నవి యణంపంగ రెం డుపాయములు గలవు,
ధేయ మన నేయ మన; నివి దేటపఱుతు
చిత్తగింపుము; రామ రాజీవనయన. ౨౮.

వ. అవి యెయ్యవి యంటేని. ౨౯.

మ. ఇవి నా ప్రాణము, లీపదార్థములు నా కేప్రొద్దు ప్రాణంబు, నా
కివి యొందుఁ వెలి గావు, వీని విడి నే నెట్లుందు? నంచుండు నీ
యవిచారం బెడలించి, ద్రవ్యములయం దాసక్తి చాలించి, కృ
త్యవిధుల్ శీతలభాతిఁ జేయుటయ ధేయత్యాగ మౌ రాఘవా. ౩౦.

గీ. సర్వమును నేన యనుబుద్ధి సర్వమైన
వాసనాక్షయ మొనరించు వరుసఁ; దాన
మనముతోడనె దేహసంబంధ మెడలు;
నదియ చూవె నేయత్యాగ మమలహృదయ. ౩౧.

క. తనర నహంకృతి యనువా
సనవలనఁ దొలంగి మిగుల శాంతాత్మకుఁ డై
మను నా ధేయత్యాగిని
విను జీవన్ముక్తుఁ డండ్రు విమలవివేకా. ౩౨.

క. కర్మములను వాసనలను
నిర్మూలము గాఁగ విడిచి నిఖిలము దానౌ
ధర్మము నేయత్యాగం;
బర్మిలి నాతండె ముక్తుఁ డర్కకులేశా. ౩౩.

క. ధేయత్యాగవిలాసత
నాయత మగుపూర్ణదృష్టి నంతయు నీవై
పాయక జీవన్ముక్తుఁడ

వై యిల విహరించుచుండు మునిశము రామా. ౩౪.

క. వెలిఁ గృత్రిమసంరంభం
బలవడఁ గర్తయును నీవ వై చిత్తములో
పల సరభసకర్తృత్వం
బులు దొఱఁగి చరింపు లోకమున రఘురామా. ౩౫.

గీ. ఇతఁడు నాకు మిత్త్రుఁ డితఁ డమిత్త్రుం డగు
నని తలంచువార లల్పమతులు.
తగ నుదారచిత్తు లగువారి కెందును
వసుధ యెల్ల బంధువర్గ మరయ.

ఆ. ౩౬.

(త ర ల).

వివిధజన్మశతావృతం బయి విభ్రమం బగుసృష్టిఁ దాఁ
బ్రవిరళంబుగ వీరు బంధు లబంధు లీ రని చూడఁగా
నవిరళభ్రమ గాని తాఁ బరమార్థ మెందును గాదు; త్రై
భువనముౘ్ నెఱి బంధురం బగుబుద్ధి బంధువు గా దిలన్. ౩౭.

వ. అని చెప్పి మఱియు ని ట్లనియె. ౩౮.

సీ. తనరు నీయర్థంబునను బుణ్యపావన
చరితంబు చెప్ప నచ్చెరువు వినుము.
దీర్ఘతపుం డనుదివ్యమునీంద్రుని
తనయులు పుణ్యపావనులు నాఁగ
గల రిద్ద. ఱందు నగ్రజుఁడు బ్రహ్మజ్ఞాని
పుణ్యుండు. తమతండ్రి పుణ్యలోక
గతుఁడైన విప్రసమ్మతితోడ నతనికిఁ
బారలౌకికములు భక్తిఁ జేసి,

గీ. యనుజుఁ బొడగాన కెంతయు నడవి వెదకఁ
బోవునప్పుడు కానలోఁ బొగిలిపొగిలి

తండ్రిఁ బేర్కొని వనరుచు ధరణిఁ బొరలు
చున్నతమ్మునిఁ బొడగాంచి యుమ్మలించి, ౩౯.

క. తూలుచుఁ డగ్గఱి కౌఁగిటఁ
గీలించుచుఁ గంటినీరు గీటి యతనిపై
ధూళి వెసఁ దుడిచి నెమ్మొగ
మాలోకించుచును బుణ్యుఁ డనుజుని కనియెన్. ౪౦.

ఉ. ఏమిటి కిందు నొక్కఁడవ యేడ్చెద వక్కట ! నేను గల్ల నీ
కేమి భయంబు? నీజనకుఁ డెందును బ్రాజ్ఞుఁడు, దివ్యమైన తే
జోమయసిద్ధిఁ గాంచె; విను శోకముఁ జెప్పఁగ నేల? మున్ను నీ
కీమహిఁ దల్లిదండ్రు లిటు లెందఱు చావరు? లెమ్ము తమ్ముఁడా. ౪౧.

వ. అది యెట్లం టేని; యత్యంతమోహావిస్తీర్ణంబును, శుభాశుభ తరంగి
తంబును, నైన వాసనామరుమరీచికాజలాశయం బనంతం బై ప్రవ
ర్తిల్లు. నందు పుత్త్ర మిత్త్ర కళత్ర శత్రు లన నుదయించి స్నేహ
మోహ ద్వేష దోష దశామయంబై స్వసంజ్ఞామాత్రం బగు నీప్ర
పంచంబున శత్రుభావంబున శత్రుండును,మిత్త్రభావంబున మిత్త్రుండు
నై విషామృతభావారూఢి నుండు. నేకత్వంబున సర్వపరిపూర్ణం బగు
నాత్మ కితండు హితుం డితం డహితుం డను నివి కల్పనాకృతు. లిట్లు
గావున. ౪౨.

గీ. పలలరక్తాస్థిమయదేహపంజరమున
నకట నే నేల యున్నాఁడ? నని తలంపు.
మేలు నీ వను నిద్ది యజ్ఞానబుద్ధి
గాని, పరమార్థమున వేఱు గలుగ దెందు. ౪౩.

క. అని బోధించినఁ దెలియక
తనజనకునిఁ దలఁచితలఁచి తలపోయుచు హా
యని యేడ్చుచున్న పావనుఁ

గనుఁగొని పుణ్యుండు తత్త్వగతి నిట్లనియెన్. ౪౪.

క. ఈతండ్రికి నడలినగతి
నాతతముగఁ దొంటిభవములందులఁ గల యా
తాతలకుఁ బుత్త్రమిత్త్ర
వ్రాతములకుఁ జుట్టములకు వగవం దగదే. ౪౫.

వ. అది యెట్లంటేని. ౪౬.

సీ. అనఘాత్మ విను మొక్కయద్రిశృంగంబున
సింహమ వైజనించితివి మున్ను,
మఱి దశార్ణక్షితి మర్కటం బై పుట్టి
తగఁ దుషారంబున ధరణిపతికిఁ
బట్టివై యుదయించి, పౌండ్ర దేశంబున
కాకమై యుదయమై, క్రమముతోడ
హైహయంబున మదహస్తి వై జనియించి,
గాదభం బైతి త్రిగర్తభూమి,

గీ. సురఘుసుతుఁ డన సాల్వభూవరుఁడ వైతి;
సరభసంబునఁ బక్షివై సంచరించి;
తేమి సెప్పుదు నీబాము లెన్నఁ బెక్కు;
లందు నేబంధులకు నేడ్చె దనుజవర్య ? ౪౭.

క. జననీజనకులు పురుషున
కనంతముగఁ బొలిసి పోదు. రది యేటివియో !
వనతరుపత్త్రము లెట్లు
ట్లని యెఱుఁగుము. దీనికేల యడలెదు వత్సా ? ౪౮.

గీ. కలదు లే దను రెండుపక్షములనడుమ
జరయు మరణంబు లేక నిశ్చలత వెలుఁగు
నట్టిపరమాత్మతత్త్వ మవ్యగ్రబుద్ధిఁ

దలఁపు; మూఢుఁడ వై పోకు తమ్ముకుట్టి. ౯౯.

మ. అకలంకాత్ముఁడ వై నిరామయుఁడ వై యానందచిత్తుండ వై
సకలవ్యాపకతత్త్వబోధనిధి వై సమ్యగ్విధిన్ నీ మనో
వికచాబ్జంబున నిన్ను నీవ యెపుడున్ వీక్షించుచున్ సంభ్రమో
త్సుకభావంబులఁ బాసి నిత్యమును సంతుష్టుండ వై యుండుమీ.

వ. అని యనేకప్రకారంబుల బోధించిన యగ్రజువాక్యంబులు విని పావ
నుండు సర్వదుఃఖరహితుండును, సర్వసంగవిముక్తుండును, జీవన్ముక్తుం
డు నై ప్రవర్తిల్లె నని పుణ్యపావనోపాఖ్యానంబు సెప్పి, వసిష్ఠుండు
రామచంద్రున కిట్లనియె. ఒక్కొక్కయెడలఁ బుణ్యాతిశయంబునం జేసి
వైషయికసుఖము వైరాగ్యకారణం బగుట వర్ణింపంబడు. నీయర్థం
బున బల్యుపాఖ్యానం బొక్కటి సెప్పెద; నాకర్ణింపుము. ౫౧.

బల్యుపాఖ్యానము.

క. అనుపమపుణ్యుఁడు వైరో
చనుఁ డనుదనుజేంద్రవరుఁడు సకలావనియున్
ఘనుఁ డై పదికోటుల హా
యనములు పాలించి సౌఖ్య మందుచు నుండెన్. ౫౨.

సీ. వసుధపైఁ గలమహావస్తుసమూహంబు
లన్నియుఁ గ్రమయుక్తి ననుభవించి,
భోగేచ్ఛఁ దనిసి తా బుద్ధిలోఁ జింతించె
నొకనాఁడు మేడపై నుండి యతఁడు ;
'మూఢులోకముల కద్భుతకారణంబును
నఖిలభోగాఢ్యంబు నైనరాజ్య
మతిమోహమధురంబు నస్థిరంబును నిది.
యేటికి నీభోగ మేల నాకు ?

గీ. ననుభవించుపదార్థమే యనుభవించి,

పొంది విడిచిన కాంతనే పొంది విడిచి,
దినదినంబులు భ్రాంతుఁడై తిరుగుచుండు
ప్రాజ్ఞుఁడైనను మఱి సిగ్గుపడఁడు కంటె. ౫౩.

క. రేలుఁ బగుళ్లును విడివడి
యోలిన చను దెంచుచుండు; నుడుగుట లేదీ
కాలము చర్వితచర్వణ;
మాలోకింపంగ సుఖము లల్పము లెందున్. ౫౪.

వ. అని విచారించి తొల్లి తన బాల్యంబునం దనతండ్రి యగువిరోచనుండు తన కుపదేశించిన వాక్యంబులు నాఁడు తలంచుకొని యతండు శాంతస్వాంతుండై యుండె. నవి యెయ్యవి యంటేని. ౫౫

క. బలియొక్కనాఁ డతిభక్తితోఁ దనతండ్రి
పాలికి నేతెంచి ప్రణతుఁ డగుచుఁ,
'బుణ్యాత్మ! సుఖదుఃఖములకు దూరం బగు
నద్దేశ మెద్ది నా కానతిమ్ము;
ఎచ్చోటవిద్యయు నీషణాత్రయమును
జడిసిపోఁ జేయు, విశ్రాంతి యొసఁగు?'
నని వేఁడుటయుఁ, దండ్రి తనయున కిట్లను;
వినవయ్య నందన, వితత మైన

గీ. పరచిదాకాశకోశకోటరము పొల్చు;
నందు బ్రహ్మాండకోట్లు పక్కణఁగి యుండు,
నచట నేలయు నింగియు నంబునిధులుఁ
దరులు గిరులును నదులుఁ దీర్థములు లేవు. ౫౬.

ఉ. అందు విశాలతేజుఁడు నృపాఖ్యుఁడు సర్వసముండు సంతతా
నందుఁడు సర్వసాక్షి యనఁ జాలిన యవ్విభుఁ డేలుచుండఁగా
నెందు నియుక్తుఁడై యతని కేపను లైనను బెంపఁ ద్రుంప న

స్పందబలాఢ్యుఁ డైన యనుసంధుఁడు మంత్రి గలండు పుత్త్రకా.

వ. అనిన విని బలీంద్రుం డయ్యాధివ్యాధిరహితం బగునద్దేశం బెయ్యది? యది యెవ్విధంబునఁ బ్రాపించు? నది యెవ్వరిచేతం బొందంబడియె? సకలజగజ్జేత వగునీ కజయ్యుం డగునరపాలుం డెవ్వం? డతనిమంత్రి యెట్టివాఁ? డానతిమ్మని యడిగిన, విరోచనుం డిట్లనియె. ౫౮.

సీ. అనఘాత్మ యొకదేశ మంటి నింతియ కాని
యవ్యయం బగుమోక్ష మదియ సువ్వె;
మఱియుణపూర్ణుండు సర్వాత్మకుఁడు నగు
నారాజు నాఁ బరమాత్మసుమ్ము;
అతని కతిప్రాజ్ఞుఁ డగుమంత్రి చిత్తంబ,
యింద్రియార్థములఁ బాలించు నెపుడు;
పరఁగ ననాస్థయుఁ బరమంబు నగుయుక్తిఁ
గాని నాతని నోర్వఁ గడిఁది యొండు;

గీ. నిదియ యధికయుక్తి; యీయుపాయమునను
మహిత మైనచిత్తమత్తగజము
నణఁచినట్టి పుణ్యు లందుదు రేప్రొద్దు
నట్టి మోక్షపదము నచలహృదయ. ౫౯.

వ ఎట్లనిన నప్రాజ్ఞుండును, నల్పప్రాజ్ఞుండును, ప్రాజ్ఞుండును, నన ముువ్వురు గల; రందు నప్రాజ్ఞునకుఁ జిత్తంబున భోగానుభవంబు రెండుపాళ్లును, శాస్త్రచింత యొక్కపాలునుం, గలిగియుండు. నల్పప్రాజ్ఞునకు భోగానుభవం బొక్కపాలును, శాస్త్రచింత రెండుపాళ్లును, గలిగి యుండు. ప్రాజ్ఞునకు చిత్తంబు భోగానుభవరహితంబై వైరాగ్యధ్యానగురుపూజలం బరిపూర్ణం బై యుండు. ౬౦.

క. విను మల్పవిగహర్ణమున
ధనము నుపార్జింపు; దానఁ దగుసాధుల మ

న్నన గూర్పు; వారిసంగతి
ఘనవిషయము లణఁగ నత్త్వగతిలాభ మగుః. ౬౧.

వ. అని యివ్విధంబున దమతండ్రి యుపదేశించిన వాక్యంబులకు సంతుష్టాంతరంగుం డై యచ్చేరువ నున్న శుక్రుం గని వినయావనతుం డై బలి యి ట్లనియె. ౬౨

క. ఏ నెవ్వఁడ ? నీ వెవ్వఁడ?
వీనిఖిలము నెంతమాత్ర ? మెట్టిది ? యేరూ
పే నిది ? యెయ్యది గల ? దిం
దానలి యిం డనిన, శుక్రుఁ డతనికి ననియెః. ౬౩.

క. పెక్కు లిఁక నేల ? మాకును
గ్రక్కున దివి కరుగవలయు రక్షోధిప ? నీ
కొక్కటి తెలియఁగఁ జెప్పెదఁ,
జక్కన విను సర్వశాస్త్రసారం బెల్లః. ౬౪.

గీ. కణఁగి యెల్లచోటఁ గలది చిద్రూపంబు.
అదియ నీవు నేను నఖిలములును.
ఇదియ నిశ్చితార్థః. మిది దప్ప మఱి లేదు
సర్వశాస్త్రసార సంగ్రహంబు. ౬౫.

క. ఈయర్థము నిశ్చయముగఁ
జేయక వేఱొక్కమతము సేయుట యెల్లః
వే యేల బూది వేల్చిన
నేయినిఁ బోలియును మీఁద నిష్ఫల మందుః ౬౬.

గీ. అరయఁ జిత్తేచ్ఛ యుత మగునదియు బంధ,
మది విసర్జించి నిల్చిన నదియ ముక్తి,
నియతిఁ జిత్తును జై తన్యకళ యనంగ
సర్వసిద్ధాంతసంగ్రహసార మిదియ. ౬౭.

క. ఈవిధము నిశ్చయం బగు
భావారూఢప్రబోధపరిణతబుద్ధిన్
నీవ నినుఁ జూచుకొంచును
భూవినుత యనంతపదముఁ బొందుము ప్రీతిన్. ౬౮.

వ. అని చెప్పి శుక్రుండు దివంబునకుం జనియె. బలియును నీజగత్త్రితయంబును జిన్మయంబ కా మనంబునం దలంచి దృశ్యదర్శన విముక్తుండును, కేవలజ్ఞానమయుండును, నూర్జితుండును, నిరాభాసుండును, సకలజగద్ద్రష్టయు, పరమేశ్వరుండును, నగు నాత్మ నే నని చైత్యనిర్ముక్తచిద్రూపుండును, సర్వపూరకంబును, సర్వంబును, శమితసకలసంవేద్యంబును, సంవిన్మాత్రంబును, నగు తత్త్వంబు దానయై మఱియును. ౬౯.

సీ. ఇవి తలంచుచును గోవిదుఁ డగుబలి ప్రణ
వంబునం దర్ధమాత్రంబులోని
యర్థంబు మనమున ననవరతధ్యాన
కలితుఁడై కర్మసంకల్ప మెడలి,
జితచైత్యనిర్మలచేతనుఁ డై మది
దలఁచెడువాఁడును, దలఁపుఁ, దలఁపఁ
బడియెడునదియును, నెడఁబాసి యక్రాంత
శాంతనిర్మలమానసంబుతోడఁ,

గీ. బరఁగు నిర్వాతదీపంబుభంగి నతఁడు
పరము నగుచున్న నిర్వాణపదము నొందె.
నని వసిష్ఠుండు బలియుపాఖ్యాన మిట్లు
మనము దళుకొత్త రామచంద్రునకుఁ జెప్ప. ౭౦.

క. ఈయాఖ్యానాకర్ణన
మాయుః శ్రీ కీర్తు లిచ్చు నఘనిరసనముల్

జేయు, జగజ్జాలంబుల
మాయిక మఱఁగించి, మోక్షమార్గము దెలుపున్. ౭౧.

వ. అని చెప్పి వసిష్ఠుండు రామచంద్రుం గనుంగొని యిట్టి తత్త్వజ్ఞానం
బు పరమేశ్వరానుగ్రహంబున కాని సంభవింప; దీయర్థంబున ప్రహ్లా
దోపాఖ్యానంబు గల దవ్విధంబు తేటపడ నెఱింగించెద. ౭౨

ప్రహ్లాదోపాఖ్యానము

సీ. వినుము ప్రహ్లాదుండు విష్ణు నారాధించి
బ్రహ్మవిజ్ఞానవిశ్రాంత మైన
పరమవిచారంబు వరముగా నియతాత్ముఁ
డగునాకు హరియిచ్చె నాత్మబోధ,
యది యెట్టిచందమొ మొదల నేనెవ్వఁడ ?
నీసృష్టివిభ్రమ మెట్టి ? దరయ
నెక్కడి కేఁగెద ? నేమాట లాడెద ?
నెద్ది యంగీకార్య ? మెద్ది కృత్య ?

గీ. మరయ బ్రహ్మంబు, పర్వతతరువనంబు
లతిజడంబును నైన యీయఖిలజగము
నాత్మరూపంబుగాదు, నా కన్య మిదియు,
నేను నీ సృష్టి గాకుని కిది నిజంబు. ౭౩

క. జడమును పవనస్ఫురణము
గడు నసదుద్భవము నల్పకాలము నన తాఁ
బొడవఱగెడునదియును నగు
నొడలును నేఁ గాన, యెట్లొకో తలపోయన్. ౭౪.

సీ. కర్ణరంధ్రాంతరకలితక్షణంబున
జడము శూన్యము నైన శబ్దగుణము,
అస్థిరత్వగ్గ్రాహ్య మతిభంగురము చిత్ప్రి

పాదలబ్ధార్థ మీ స్పర్శగుణము,
అతిలోలతనుమాత్ర మతితుచ్ఛ మస్థిర
ద్రవ్యనిష్ఠంబు నీ రసనగుణము,
దృష్టిదృష్టాంతమై ద్రష్ట కేవలుఁడైన
రూపు లే కణఁగు నీ రూపగుణము,

గీ. ఇవ్విధంబున నశ్వర కృతము నైన
ఘ్రాణమునఁ దోఁచు జాలుకని గంధగుణము;
నరయ నివి యెవ్వియును గానిపరమతత్త్వ
శుద్ధబుద్ధాత్ముఁ డగుపురుషుండ నేను. ౨౫.

వ. మఱియు మరణరహితుండును, నిర్మోహుండును, నిర్మలమానసుండును, నిర్వికల్పచిదాభాసుండును, బంచేంద్రియభ్రమరహితుండును, విగత కలాకలనుండును, శుద్ధచైతన్యస్వరూపుండును, వీతచేతశ్చిన్మాత్రుండును, సకలప్రకాశుండును, నిర్మలసన్మయుఁడును, బహిరంతర్వ్యాప్తియు, నైన యద్దేవుండు తలంపంబడి వెలుంగు. నట్టితత్త్వంబు నే నతనిచేత సూర్యాతపం బైప్రకాశించునదియును, ప్రకాశింపజేయు నదియును, దానరై జగంబుల వెలుంగుచుండు. ౨౬.

క. మానుగ నింద్రియవృత్తులు
దీనన వెలుఁగొందుచుండుఁ, దేజముతోడ
లీన మయి ప్రజ్వరిల్లఁగఁ
గానంబడుచున్న యగ్నికణములువోలె. ౨౭.

గీ. వివిధభావాంతరస్థుఁడై విగతచైత్య
చిన్మయుండును పరిపూర్ణచేతనుండు
నవ్యయాచ్ఛిన్నుఁ డగుచున్న యట్టియాత్మ
నేన యగు ; నాకు మ్రొక్కెద మానసమున ౨౮.

గీ. నిఖిలలోకప్రకాశమాణిక్య మైన

దేవ, చిరకాలమునకు సిద్ధించి యుదితుఁ
డై వెలింగెదు నిత్య యనంత నీవ
యేన యగునాకు మ్రొక్కెద మానసమున. ౭౯.

మ. అని చింతించుచు శత్రుసూదనుఁడు ప్రహ్లాదుండు దా నిర్వికల్ప నిరాలంబసమాధి నిల్చె మది లౌల్యం బింతయుఁ లేక వ్రా
సినరూపంబునుబోలె నేక ముగుదృష్టిన్ పంచసాహస్రహా
యనముల్ నిర్మలనిష్ఠతోఁ బరమయోగానందనిర్మగ్నుఁ డై. ౮౦.

క. ఆయెడఁ బాతాళం బ . . .
న్యాయమును నరాజకంబు నై ప్రజ మాత్స
ర్యాయమున లోభమోహ
ప్రాయమున నశించుటయుఁ గృపాతత్పరుఁ డై. ౮౧.

ఉ. కంబుగదాసిచక్రఘనకాంతులు బాహు లలంకరింప, వ
క్షంబున శ్రీతనుద్యుతులు కౌస్తుభదీప్తులఁ బ్రోదిసేయఁగా,
నంబుజపత్త్రసన్నిభకటాక్షరుచు ల్భువిలయంగ వచ్చెఁ బీ
తాంబరుఁ డంగకాన్తివిజితాంబరుఁ డా దితిపౌత్త్రపాలికిన్. ౮౨.

వ. ఇవ్విధంబున సకలజగజ్జాలపాలనశీలుం డగు నీలవర్ణుండు ప్రత్యక్షం
బై—'మహాప్రబుద్ధుండ వై మమ్ము వీక్షింపు' మనుచు దిగ్వలయం
బద్రువఁ బాంచజన్యంబు పూరించిన. ౮౩.

క. ఆ నినద మల్లనల్లన
వీనులు సోఁకిన, సమాధి వీడ్కొని జలద
ధ్యానమున నలరుశిఖిగతి
నానందము నొంది సూచె హరి నరగంటన్. ౮౪.

వ. ఇట్లు ప్రత్యక్షం బైనయప్పుండరీకాక్షుం నిరీక్షించి పునఃపునఃప్రణా
మంబు సేయుచున్న రాక్షసేశ్వరునకు నప్పరమేశ్వరుం డిట్లనియె. ౮౫.

సీ. పుణ్యాత్మ నీరూపమును రాజ్యలక్ష్మియుఁ

దలఁపు; మూఁడకయేల తను వలంప ?
గతనేయధ్యేయసంకల్పుండ వగునీకు
నిలఁ గల్గి లేము ల వెంత దలఁప ?
నీవు జీవన్ముక్తి నియతి నీతనువుతో
నవని యాకల్పాంత మనుభవింపు.
మిను లొక్కఁ బెట్ట పన్నిద్దఱుఁ బొడమను,
విరళ మై కొండలు విరిసి పోవు.

గీ. జగము లన్నియు నొక్కట సమయు నకట.
యనఘ తను వేల యొల్ల? వి శిష్టున నీకు
విషయసుఖదుఃఖవాసన విడుచునట్టి
వరము నిచ్చితి గృప నీకు వత్స లెమ్ము. ౧౬

క. ఏ దీనుండను నే సుఖి
నే దుఃఖిని మూఢబుద్ధి నే నని మది ను
న్మాదించునట్టివానికి
నాదర మగుచున్న మరణ మది లెస్స యగుఁ. ౧౭.

క. ఆశాపాశనిబద్ధుం
డై శమము దొలంగి చిత్త మటు నిటు దివియం
గాసిఁబడునతని కెందును
నాశము గద మేలు విన వనా పుణ్యాత్మా. ౧౮.

ఉ. ఆరయ సర్వభూతసముఁ డై పరిబోధమయాత్ముఁ డై యహం
కారవికారభావనలఁ గ్రాఁగక యుల్లము చల్ల నై తమో
దూరుఁడు రాగరోషరహితుండును నై భువనప్రవృత్తికిన్
వారక సాక్షివోలె మనువానికి జీవిత మొప్పు నెప్పుడున్. ౧౯.

వ. అట్లు గావున. ౨౦.

క. దనుజాధీశ్వర నీ వీ

తను వలఁపకు; వేగ లెమ్ము; తగ నీసింహా
సన మెక్కు; రాజ్యలక్ష్మికి
ఘన మశ నినుఁ బట్ట మేను గట్టెదఁ బ్రీతిన్. ౯౧.

వ. అని పలికి యతని నిఖిలరాజ్యాభిషిక్తుం జేసి--యాకల్పాంతస్థిరసౌఖ్యం బనుభవింపు; మని పుండరీకాక్షుం డంతర్థానంబు నొందె ననిన విని రఘుకుంజరుం డమ్మునికుంజరున కిట్లనియె. ౯౨.

గీ. అనఘ యత్యంతపరిణామ మైనయట్టి
యమ్మహాయోగివరునిచిత్తమ్ము దలఁప
బాహ్యకల్పిత మైన యప్పాంచజన్య
నినదమునఁ జేసి యెట్లు మేల్కనియెఁ జెపుము. ౯౩

సీ. అనిన వసిష్ఠుఁ డి ట్లను భ్రష్టబీజంబు
కరణి జన్మాంకుర కారి గాక
శుద్ధవాసన వొల్చుఁ జుమ్ము జీవన్ముక్తు
లగువారిహృదయంబులందు నెపుడు;
నదియుఁ బావనియును నధికయు శుద్ధస
త్త్వానుసారియును నధ్యాత్మవతియు
నిత్యప్రబుద్ధయు నియతయు నై సహ
స్రాబ్దాంతముల నైన నలరుచుండుఁ.

గీ. గాఁగి యవ్వాసనయు మేనఁ గలిగియుండుఁ,
దాన యొకచోటఁ బొడసూపి యైన వారి
దివ్యవిజ్ఞానమహిమ వర్ధిల్లఁగఁ జేయు
రఘుకులోత్పలవనచంద్ర రామచంద్ర! ౯౪.

వ. అని చెప్పి మఱియు ని ట్లనియె. ౯౫.

క. ఘనపుణ్యుఁ డైన ప్రహ్లా
దునిశుభచరితంబు భక్తితోడ ముదితు లై,

వినునట్టి పుణ్యమతులకు
మునుకొని దుఃఖములుడిందు మోక్షము చెందున్. ౯౬.

వ. అని యిట్లు ప్రహ్లాదోపాఖ్యానం బెఱింగించి వసిష్ఠుండు మఱియు నిట్లనియె. ౯౭.

గాధ్యుపాఖ్యానము.

క. వినురాఘవ సంసారం
బనువేరిటిమాయ కెందు నవసానము లే;
దెన యుఁగఁ దన చేతోజయ
మునఁ గాకేమిటను బొలిసి పో దెన్నటికిన్. ౯౮.

వ అట్లు గావున జగంబుల మాయామయ్యై చిత్రంబు దెలుపు మంటి. మున్ను లవణునివృత్తాంతంబు సెప్పినట్లు, గాధి యనువిప్రువత్తాంతం బెఱింగించెద. వత్సరబుద్ధి వై యాకర్ణింపుము. ౯౯.

ఉ. పావనమూర్తి గాధి యనుబాడబుఁ డొక్కఁడు విష్ణుఁగూర్చి గో
దావరినీటిలోపల నుదగ్రతపం బొనరింప, నవ్విభుం
'డేవర మైన నీకు దయ నిచ్చెదఁ, గొంకక వేఁడు వత్స' నా;
నా వసుధామరుం డనియెఁ నంజలి యొాదలఁ జేర్చి మ్రొక్కుచున్.

వ. 'దేవా, భవదీయ మాయ నిరీక్షింప నపేక్షించుచున్నవాఁడ. నీవరము ప్రసాదింపు;' మనిన, నట్ల కాక యని యప్పరమేశ్వరుం డంతర్ధానంబు నొందె. నంతఁ గొన్నిదినంబులను నొక్కనాఁ డమ్మహీసురవరుండు.

సీ. స్నానంబు సేయుచు జలమధ్యమునఁ గ్రుంకి
యఘమర్షణము సేయునపుడు చిత్త
విస్మృతి వొడమిన, విప్రుండు వెగ డొంది
తగ నీటిలోఁ దన తనువు విడిచి,
హూణదేశంబున నొకయూరఁ జండాల
భామకుఁ బుట్టి యపత్యసమితిఁ

గని, యాలుబిడ్డలు కాలగోచరు లైన,
విమలాత్ముఁ డై యిల్లు విడిచి, కీర

గీ. పురమునకు నేఁగ, నా ప్రోలి ధరణివిభుఁడు
మరణ మొందిన, నా రాజమంత్రు లొక్క
కరి నలంకార మొనరించి పురమునకును
విడుచుటయు, నది యంగళ్లు వెదకి వెదకి. ౧౦౨.

క. గుండుకొనిసూచుమానిసి
తండము తలఁగంగఁ ద్రోచి తత్కరి వెస నా
చండాలుఁ దెచ్చి భూజన
మండలి కభిషిక్తుఁ జేసె మంత్రులు సూడఁగ. ౧౦౩.

ఉ. మాలఁడు వీఁడుఁ నా నెఱుఁగమాలినమంత్రులు తత్పురంపుభూ
పాలునిరాజ్యసంపదకుఁ బట్టముగట్టిన, నాతఁడున్ నృప
శ్రీల రమించె, హేమమయచిత్రితహర్మ్యములం బ్రియాకటా
క్షాలసమందహాససురతామృతపానమదాంధబుద్ధి యై. ౧౦౪.

వ. ఇవ్విధంబున నెనిమిది యేండ్లు రాజ్యసుఖంబు లనుభవించుచుండ ; నంత నొక్కనాఁ డాతనిబంధు వగుచండాలుండు హూణమండలంబున నుండి చనుదెంచి యతనిచుట్టఱికంబుఁ దెలుప, నందఱు నెఱింగి, 'యకటా ! యీ చండాలు సహవాసదోషంబునం బెద్దకాలం బుండితి. మింక నేమిసేయుద!' మని నివేదించి తత్పాపనిర్వాపణంబు సేయం దలంచి మంత్రిపురోహితసామంత దండనాథసహితంబు గాననలంబుం బ్రవేశించిన. ౧౦౫.

క. వారలు దనకతమున నటి
దారుణ మగునగ్నిశిఖల దగ్ధం బగుడున్
వారి నెడఁబాసి దుఃఖము
గూరిన నొంద నొచ్చె వెగడు గుడిచిన మదితోన్. ౧౦౬.

వ. అంత. ౧౦౭.

క. అదరిపడి సూచి తొల్లిటి
యుదకములోఁ దీర్ఘమాడు చుండినవాఁడై
మది 'నాలుగుగడియలలో
నిది యేదరి వచ్చెనొక్కొ యిట నా' కనుచున్. ౧౦౮.

గీ. అంత నావిప్రుఁ డుదకంబునందు వెడలి;—
యకట విభ్రాంతిచిత్తంబులందుఁ దవిలి
యెల్లదేహుల భ్రమియించి యెందుఁ దిరుగఁ
బలి యుదగ్రత నడవుల మెలఁగునట్లు — ౧౦౯.

వ అని చిత్తమోహంబుం దిరస్కరించుచు, నిజాశ్రమంబునకు వచ్చి, తన మనంబున మెఱమెఱపడుచుండునంత. నొక్కనాఁడు కీరదేశంబుననుండి యొక్కభూసురుం డతిథియై చనుదెంచిన గాధి యతనింబూజించి యవ్విప్రునివలనఁ గీరదేశవాసులగుమనుష్యు లొక్కచండాలు సహవాసదోషంబునకై సహకుటుంబులై యనలంబుం బ్రవేశించి రనిన విని, యంతయుఁ దనకృత్యంబగా వగచి. ౧౧౦.

ఉ. అచ్చటు చూడ వేడ్కపడి యాహముని మార్గమునందు దేశముల్
చెచ్చెరఁ బెక్కు దాఁటి చని చెన్నెసలారెడు హూణభూమిలో
మచ్చిగఁ దాఁ జరించు పెనుమాలనిపల్లెయు నాలుబిడ్డలున్
జచ్చినయిల్లుఁ గాంచి మది సంచలియింపఁగఁ గీరభూమికిన్. ౧౧౧.

క. చని తన యేలినపురమును
గనకాలయములను దనకుఁగా మంత్రులుఁ ద
జ్జనులు సొద సొచ్చు నెడలును
గనుఁగొని విధిచేఁత కడలి కళవళపడుచున్. ౧౧౨

క. తన యంతరంగమున నా
వనజోదరుఁ డిచ్చినట్టివరమున నా కా

తనిమాయ గానఁబడియెను.
విన నచ్చెరు వనుచు నచటు వెలువడి యంతన్ ౧౧౩.

క. అలసిననసింగముభంగిని
దలరుచుఁ జని యొక్కశైలతటమునఁ దా ని
శ్చలవృత్తిఁ దపము సేసెను
దలఁపున హరి నిల్పి యధికతత్పరబుద్ధిన్. ౧౧౪.

వ. ఇట్లత్యంతనిష్ఠాపరుండై తపంబు సేయుచుండఁ బెద్దకాలంబునకును.

ఉ. శ్రీకరరత్నకుండలమరీచులబెళ్కులు చెక్కులొత్త, శో
భాకరకౌస్తుభద్యుతి నుదంచిత మై వనమాల గ్రాల, ల
క్ష్మీకరగంధసారరుచిచిహ్నితవక్షుఁడు చక్రి వచ్చె నా
లీకవిలోకనాంశులు దలిర్పఁగ గాధిమునీంద్రు పాలికిన్. ౧౧౫.

వ. ఇట్లు ప్రత్యక్షం బైనకమలాక్షు నిరీక్షించి పునఃపునఃప్రణామంబులు
సేసి నిటలతటఘటితాంజలి యై యి ట్లనియె. ౧౧౬.

(మత్తకోకిల.)

'దేవ, దేవరమాయ నాకు సుదీర్ణ మై మదిఁ దోఁచె; ని
ట్లే విచిత్రమొ చిత్తవిభ్రమ మీమహార్థయుగంబునం
దే విధంబునఁ బుట్టెనో చన నింతయున్ వివరింపవే.'
నావుడున్ విని గాధి కంబుజనాభుఁ డి ట్లను సత్కృపన్. ౧౧౭

సీ. అనఘాత్మ భూమ్యాదు లరయఁ జిత్తమునంద
కాని యెన్నఁడు వెలిఁ గావు వినుము.
మది విభ్రమస్వప్నమయముగా సర్వంబు
ననుభవింపఁగఁ జాలి తఖిలములను.
ఇన్నియుఁ గల్పించు నీచిత్తమునకుఁ జం
డాలత్వ మనఁగ నేడది తలంప?
శ్వపచత్వమునఁ దోఁచు విపరీత మె ట్ల య్యె

నలిథిఁ గాంచుటయును నట్ల యయ్యె.

గీ. హూణమున మాలవాఁడ వై యున్నయట్టు
లచటివర్తనమును గంటి; వచటు వాసి
కీరపురి లీల లన్ని గన్నారఁ గంటి;
వదియుఁ బ్రతిభాసమాత్రమ యని యెఱుంగు. ౧౧౯.

ఉ. ఈయెడ నీకుఁ దోఁచుగతి నీప్రతిభాసయు హూణకీరదే
శీయుల కెల్లఁ గానఁబడి చిత్తములన్ భ్రమిపుట్టె; నిప్పు డి
ట్లాయె ననంగ రాదు; విను మున్నియు నిక్కడఁ దోఁచు గాక తా
లీయము లొక్కచోఁ బ్రతిఫలించును బల్వుర కొక్కచందమై. ౧౨౦.

వ. అది యెట్లంటేని; హూణదేశంబునఁ గటంజకుం డనుచండాలుండు త
త్ప్రదేశంబున విహరించి తద్దుఃఖంబు లనుభవించెఁ. బదంపడి కీరదేశం
బునకు రాజై యబ్బంగి ననలంబు సొచ్చె. నప్పుడు నీచిత్తంపు స్వసం
బంధంబునం జేసి నీ కాకటంజభావంబు దోఁచె నింతియ. యట్లు
గావున. ౧౨౧.

క. ఇతఁ డే నితఁ డేఁ గా నని
మతి దలఁచినయతఁడు భ్రాంతిమగ్నుం డగుఁ దా;
ధృతి నేన యఖిలమును నను
నతఁ డెందును భ్రాంతిఁ బొరయఁ డమలవిచారా. ౧౨౨.

క. అథిఁ బరార్థవిభాగా
నర్థము తత్త్వజ్ఞుఁ డెందు నందఁడు దానన్.
అర్థవ్యయమోహము ల
త్యర్థము చొరనీఁడు మనముఁ దజ్జ్ఞుం డెందున్. ౧౨౩.

గీ. నీకుఁ బరిపూర్ణబోధంబు లేక యునికిఁ
జిత్తవిభ్రాంతి నణఁగంగ మొత్తలేవు.
మాయ యనుచక్రమునకు నెమ్మనము నాభి;

యది యణంచినఁ దద్భ్రమ లంద వెందు. ౧౨౪.

క. అది గాన లేచి యీగతిఁ
బదిలం బై తప మొనర్పు. పదియేండ్లకు నీ
కుదయించు దివ్యబోధం
బది. యని కరుణించి విష్ణుఁ డరిగె నిజేచ్ఛన్. ౧౨౫.

వ. అనంతరంబ యమ్మునికుంజరుండు వివేకజనితం బైన పరమవైరాగ్యం
బు నొంది దయాయత్తచిత్తుండును నిరస్తాఖిలసంకల్పుండు నై యొక్క
శిలాగ్రంబున నుగ్రతపంబు దశవత్సరంబు లొనరించి యాత్మజ్ఞానంబు
నొందె. నని గాధివృత్తాంతం బతివ్యక్తంబుగా నెఱింగించి వసిష్ఠుం
డి ట్లనియె ౧౨౬

క. మాధవసేవారతుఁ డగు
గాధిమునీశ్వరుని పుణ్యకథ విన నాధి
వ్యాధులు పొందక చిత్తస
మాధానము గలిగి మోక్ష మరచేతి దగున్. ౧౨౭.

వ. అని చెప్పి మఱియు ని ట్లనియె. పరమం బగుయోగాభ్యాసంబునఁ గా
ని చంచలం బగుహృదయంబు కుదురుపడదు. ఈయర్థంబున నుద్దా
లకోపాఖ్యానంబు వర్ణింపంబడు నాకర్ణింపుము. ౧౨౮.

క. మును చిత్తాక్రమణం బను
వినుతౌషధమునన కాక విను సంసారం
బను దుష్టరోగ మణఁపఁగ
నను వగు నే యిట్టిభంగి నై నను రామా. ౧౨౯.

క. క్రిందటి మీఁదటి కాలము
లం దగులక వర్తమానలవమున బాహ్యం
బొందిన బుద్ధిం గై కొని
చెందిన చిత్తంబు దా నచిత్తత నొందున్. ౧౩౦.

గీ. వలయు సంకల్పభోగవిసర్జనంబు;
ఎల్లకాలంబు దానన యుల్లమణఁగఁ
జేయు; మంతట భావన స్థితి భజింప
నోపు; శక్తియు నీ కబ్బు నురుగుణాఢ్య. ౧౩౧.

సీ. కాఁ గానివస్తువు తన్నుఁగాఁ గల్పించు
పుత్త్రదారాదుల మైత్త్రి చేత,
సహామికా మమతల ననిశంబు గల్పించు
నిగియ నాయని యను నీహ చేతఁ,
గణఁగి యాధివ్యాధిగతుల హేయాహేయ
మతులఁ దద్వస్తుసంతతుల చేత,
లలనామణిద్రవ్యలాభలోభముల చే,
నాపద సుఖవిషయముల చేతఁ,

గీ. దెగనియాశాపయఃపానతృష్ణ చేత,
నమిత మగుచున్న భోగభోగముల చేతఁ,
బ్రకటితాష్టావధానచోరకుల చేతఁ,
జిత్త మంతంత నభివృద్ధిఁ జెందుచుండు. ౧౩౨.

వ. అట్లుగావున నట్టిచిత్తంబు పెంపు విచారింప నుద్దాలకుండునుం బోలె నంతర్విచారదృష్టి నిన్ను నీవ కనుంగొని సుఖంపు. మనిన రామచంద్రుండు ప్రాంజలియై—మునీంద్రా, ఉద్దాలకుం డెట్టివిధంబున నాత్మావలోకనంబు చేసి చిత్తంబుఁ గెలిచి పరమసిద్ధికిం జనియె? నవ్విధం బానతిం డని యడిగిన నమ్ముని పురాణపురుషున కిట్లనియె. ౧౩౩.

ఉద్దాలకోపాఖ్యానము.

సీ. ఉద్దాలకుం డనునొకమహాముని గంధ
మాదనంబునఁ దపోమహిమ నిల్చి,
మతిశూన్యతను డించి యతివివేకంబునఁ

తనలోన నిట్లని తలఁపఁ జొచ్చెఁ;
బూని యంతటికిఁ బ్రధాన మై ప్రాప్య మై
యొద్ది వెలుంగు? నే నెచట నుండి
యీదుఃఖ మణఁగింతు? నెప్పు డీ తలఁపులఁ
బాసి పరబ్రహ్మపదము నొంది

గీ. మేరుశృంగంబుపైఁ బొల్చు మేఘమట్లు
చిత్తవిశ్రాంతి నెన్నండు చెందఁ గలుగు?
ననుచు సంకల్పములఁ ద్రుంచి హరి గుఱించి
నిశ్చలధ్యానతత్పరనియతి నొందె. ౧౩౪

క. ఈతెఱఁగు తపము సేయఁగ
నాతనిచిత్తంబు నిలువ కగచరగతితో
వే తిరుగఁ జొచ్చె, నాత్మ
ప్రీతి నెసఁగునిష్ఠ గడచి బిసబిసపోవన్. ౧౩౫

గీ. ఇట్లు దిరిగెడు చిత్తంబు నెట్టకేనిఁ
బట్టి బంధించుటయును, లోపలన తిరిగి
జడిసి యాంతరవిషయనుచయముఁ గూడి
వెడలి దివి కేఁగె; నురియాడుపులుగువోలె. ౧౩౬

వ. ఇవ్విధంబున బిరుసుఁదనంబునం బఱచిపఱచి. ౧౩౭

చ. అరుదుగ నొక్కవేళ నుదయార్కనిభద్యుతిఁ గానిపించుఁ; జె
చ్చెర నొకచో వియత్తలము చెన్నగు; నొక్కొకనాఁడు శూన్యమా
నిరవుగఁ దోఁచు నొక్కమఱి; యీగతి నిల్వక చిత్త మేఁపఁగాఁ
బరమసమాధి వే తెలిసి బాడబుఁ డచ్చటు వాసి వ్రేల్మిడిన్. ౧౩౮

వ. అమ్మహాగిరి విపినంబులఁ బరిభ్రమించుచు నొక్కనాఁ డొక్కయేకాం
తప్రదేశంబున నుపవిష్టుం డై నిర్వికల్పసమాధి నుండి తనమనంబున
నిట్లని వితర్కించె. ౧౩౯

క. ధీమంతు లైనవారలు
కామింపరు మీఁద దుఃఖకారణ మగు న
ట్టీమాయాసంపదలం
దేమి సుఖము గలదు మూర్ఖహృదయమ నీకున్ ! ౧౪౦

క. శాంతరస మనురసాయన
సంతోషము దొఱఁగి విషయాసక్తుఁ డగుట ధా
సంతానవనము విడిచి దు
రంతపుమరుభూమి దిరుగ నరుగుట గాదే ? ౧౪౧

క. పాతాళంబునఁ గ్రుంకుము
భూతలముననుండి మింటఁ బొందుము మనసా ;
యేతెరువున నివృత్తి లే
దాతతశమనామృతంబు నానక నీకున్. ౧౪౨.

ఉ. అక్కట కల్మిలేము లనునట్టితలంపులఁ జిక్కి నిచ్చలుం
బొక్కెదు గాని శాంతరసముల్ వినఁగోలఁగఁ నొల్ల వెన్నఁడున్ ;
దక్కక యింద్రియాదులకు దాసుఁడ వై పఱవంగ నెందు నీ
కెక్కడ నేమి వచ్చె; నిటు లేటికి నేఁచెదు నన్నుఁ జిత్తమా! ౧౪౩.

గీ. శ్రోత్రభావ మొంది సొలయక శబ్దంబు
నాలకించి యంతకంత కుబ్బి
వేఁటకానినాదు విన నాసచేసి లోఁ
బడినమృగమువోలెఁ జెడకు మనస. ౧౪౪

గీ. చర్మభావ మొంది సంస్పర్శసుఖముల
కాసఁ జేసి నీవు ననుదినంబు
గజము వేడ్కఁ దగిలి గజము లోఁబడుభంగిఁ
గట్టువడకు మోఁరకంపుమనస. ౧౪౫.

క. ఓలిని రసనాభోగపు

జాలిం బడి చవులఁ దగిలి చచ్చెదు సుమ్మీ,
గాలం బెరచవి మ్రింగిన
మీ లుడిగి యణఁగినట్లు మిన్నక మనసా. ౧౪౬.

గీ. నేత్రవృత్తిఁ దగిలి నెలఁతలు మొగ మైన
దృశ్యసుఖము మరగి తిరిగి తిరిగి
మంటలోన నుఱికి మడిసిపోయినయట్టి
మిడుతవోలెఁ గాలి చెడకు మనస. ౧౪౭.

క. నాసావృత్తులఁ బడుచు దు
రాసం దనువనజకోటరములోపల నీ
వాసల నుడివడకుము కమ
లాసక్తినిఁ జిక్కినట్టియళిగతి మనసా. ౧౪౮.

క. హరిణ కరి ఝష శలభ మధు
కరములు నొక్కొకటఁ గ్రాఁగెఁ, గడు నింద్రియముల్
పరువడి నన్నియు నిన్నుం
బోరి నడవఁగ నెట్లు సుఖముఁ బొందెదు మనసా. ౧౪౯

క. చిత్తము వాసన లన్నియు
నత్తిన బంధంబుకొఱకు నగు ; నేగతి నీ
వత్తెఱఁగు విడిచి శాంతము
పొ త్తయిన ననంతజయము పొందెదు సుమ్మీ. ౧౫౦.

గీ. నీవు చెప్పినట్ల నిత్యంబు సేయుచు
నేల బేల నైతి నివ్విధమునఁ !
దగువిచారవంతు లగుమహాత్ములయెడ
నీవు లేక యునికి నిజము మనస. ౧౫౧.

క భూరిపరమాత్మతత్త్వము
కారణ మగు నీకు ; నందుఁ గలసితివేనిన్

వారణకుక్షిగతం బగు
మారెడుబండ్లట్ల రూపుమాసెదు మనసా. ౧౫౨

క. ఆపాదమస్తకం బై
చూపట్టినతనువునందు శోధింపఁగ నిం
దేపట్టున నేకాకిగ
నేపురుషుఁడు నిలుచు నిందు నే నని మనసా. ౧౫౩.

వ. అది యెట్లంటేని. యీప్రపంచం బంతయు సకలదిగ్భరితంబును సంవేద్య రహితంబును సర్వసంపూర్ణంబును నగు సంవిద్రూపంబుగాఁ దలంచెద. నది యింతంత యనుపరిమాణంబును నామపరికల్పనంబును నేకత్వంబు నన్యత్వంబు జడత్వంబు మహత్త్వంబు నేలుపడక వేదనాఖ్యం బై స్వసంవేద్యంబును నైననాయందు నీయునికి దుఃఖకారణం బని వివేకజం బైనపరమజ్ఞానంబునం జేసి నిన్నుం దునిమెద. నదియునుం గాక. ౧౫౪.

సీ. ఇది మాంస, మిది రక్త, మిది యస్థి, నిశ్వాస
మిదియు, నే ననుచుండు నెవ్వఁ డిందుఁ;
బలరక్తకీకసస్పందముల్ వేర్వేఱ
యివియు నే ననుచుండు నెవ్వఁ డిందు;
యిది జిహ్వ, యిది నాస, యివి కర్ణముల్, దృక్కు-
లివియు నే ననుచుండు నెవ్వఁ డిందు;
నివి యెవ్వియును గాక యింతయు నేక మై
యేన యుండుదు నొం డొకింత గలుగ;

గీ. దిది యసన్మయదృష్టి; యెయ్యం దెల్లఁ గాదు;
వేఁచె నజ్ఞానధూర్తుఁ డన్నింతకాల;
మాత్మచోరుని వీనిఁ బుణ్యమునఁ గంటి;
నింత పరమార్థహాని ఖండింతు నేను. ౧౫౫.

వ. అదియునుం గాక, నేత్రాదీంద్రియంబులు వాసనారహితంబు లయిన బాహ్యార్థంబులం బ్రవర్తింప; వట్లగుట వాసన యకారణం బన రాదు, గావున మూఖంబు లగువీని విడిచి యంతర్భావనం జెందు నంత నేదుఃఖంబులం బొరయక సుఖించెదు మనంబ.　　　　౧౫౬

గీ. ఇట్టులంబుగఁ దముఁ దామె చుట్టుకొనుచుఁ
బొత్తినూ లొనరించెడి పురువులట్ల
వ్యర్థ మగుతృష్ణచేత దుర్వ్యథలఁ బొంది
చెడితి రేమందు నింద్రియశిశువులార.　　　　౧౫౭.

క. నిండినయింద్రియధనముల
భండారము నీవు; వానిఁ బట్టి యస త్తై
యుండి నిను నీవ తెలిసి య
ఖండామలబోధవీథిఁ గైకొను మనసా.　　　　౧౫౮.

వ. అని యనేకప్రకారంబుల నాలోకించి యమ్మునీంద్రుండు.　　　　౧౫౯.

సీ. పద్మాసనస్థుఁ డై పరమచిత్సుఖనిద్రఁ
గన్నార మోడ్చి, యోంకారరవము
ఘాతితలాంగలఘంటికాఖండనా
దముభంగి బ్రహ్మరంధ్రమున మ్రోయఁ,
గోరి ప్రాణాయామకుశలుఁ డై రేచక
మునఁ బ్రాణనిష్క్రాంతిఁ దనరి మేను
కుంభసంభవనిపీతాంబోధిగతిఁ దోఁప,
హృదయపూరిత మైనచదలఁ బోల్చు

గీ. ప్రాణములఁ జేర్చి హృదయాగ్నిఁ బ్రబలఁ జేసి
కాయ మేర్పించి, మరి కుంభకంబు నొంచి
క్రింద మీఁదను వెలి లోను సందు లేక
పరఁగ నిస్తంద్రితము లైనభంగి నంత.　　　　౧౬౦.

వ. తత్ప్రాణంబులు పూరకక్రమంబున భజియించి చేతనామృతమధ్యగతంబు లై తదాకాశంబునం గళాకాష్ఠారూపపరిపూర్ణం బై వెలుంగుచున్న సుధాకరబింబంబునం బొంది హిమస్పర్శసుందరం బగుశీతకళత్వంబు దాల్చిన రసాయనసుధాధారాసారంబునం దోఁగిసంపన్నంబు లయ్యె నంత. ౧౬౧.

ఉ. ఆ యతి తొల్లి దగ్ధమగునంగముఁ దద్రసధారఁ జల్లగాఁ జేయుచుఁ జంద్రబింబరుచిఁ జెన్నెసలారఁగఁ జూడఁ జూడ నారాయణరూప మయ్యెఁ గనకాంబరశార్ఙ్గగదాసిశంఖచక్రాయుధహారకుండలసితాంబుజనేత్ర కిరీటచిహ్నుఁ డై. ౧౬౨.

వ. అంత రసాయనమయంబు లగునతని ప్రాణంబులం దచ్ఛరీరంబు పూరించి తదంతఃకుండలి నిండించె నయ్యవసరంబున. ౧౬౩.

సీ. ఆవిష్ణురూపసంయమి నిర్వికల్పస
మాధి కుద్యోగించి; యంతరంగ
మునఁ దోఁచు ప్రతిభాసముల మనంబునఁ జేసి
యసిధార నురు లెట్లు లట్లు ద్రుంచె,
నా వికల్పము లెల్ల నణఁగిన హృదయాంబ
రంబున నర్కచంద్రములఁ గప్ప
కజ్జలపంకంబుగాఁ బర్వుచీఁకటి
సడలించి మీఁది తేజంబు గాంచి

గీ. కొలను సొచ్చిన యేనికకొదమ భంగి
నదియుఁ దునుమాడ, తేజోమయాంధకార
మోహనిద్రలు దొలఁగి యుష్ణుల వెలుంగు
నట్టివిశ్రాంతిదశ నొందె నతనిమనము. ౧౬౪.

వ. ఇట్లు విశ్రమించి తద్ధ్యానానుసంధానంబున నాత్మసంవిత్పరిస్పందంబునం జేసి కనకంబు మంజీరం బైనయట్లు విశ్వరూపం బగుచిన్మయ

త్వంబు దాల్చి యతని చిత్తంబు చైత్యంబు పరిత్యజించి చిత్తత్వంబు విడిచి శుద్ధచిన్మాత్రప్రభావంబు నొందె. మఱియును ౧౬౫.

గీ. అతఁడు బోధానురక్తుఁడై యఖిలమునను
వాసనావర్జితమును విశ్వంభరమును
వితతమును నిశ్చలంబునై వెలుఁగుచున్న
యా చిదాకాశరూపి దా నయ్యె ననఘ ౧౬౬.

వ. ఇవ్విధంబున దృశ్యదర్శనవర్జితంబు నుత్తమాహ్లాదంబును నై యమృతార్ణవంబునుంబోలె నొప్పు పరమానందంబునం బొందె మఱియును. ౧౬౭.

క. ఆమేనివలన వెలువడి
యేమియు ననరాని యొక్కయిరవున సత్తా
సామాన్యాత్మత నానం
దామృతసాగరము దాన యై వెలుఁగొందెన్. ౧౬౮.

గీ. పరఁగ నిర్వాతదీపంబుభంగి నిలిచి
చిత్రరూపంబు కైవడి చేష్ట లెడలి
సద్ద్విజోత్తముఁ డానందసరసియందు
నొప్పు చిన్మయహంస యై యుండె ననఘ. ౧౬౯.

సీ. అంతటఁ జిరకాల మచ్చోటనుండి, తా
నాకాశచరు లగునమరసిద్ధ
వరుల చిత్రంబైన వరసిద్ధజాలంబు
గని, యింద్రదూతలు తనదుయోగ
విఘ్నకారులు నన విని యన్నిటిని బాసి,
పరఁగ జీవన్ముక్తపదవి నొంది,
యిచ్ఛావిహారుఁడై యిర వైనవనములఁ
దాపసాశ్రయములఁ దత్త్వనిష్ఠ

గీ. నుండి యొకొక్కకతావున నొక్కదినము
నొక్కచోటను నెలయును నొక్కచోట
నొక్కయేఁడును నొకచోఁ బెక్కుహాయ
నములుఁ జరియించుచుండుఁ దన్మయత నొంది. ౧౭౦.

వ. చిత్తత్త్వఘనాభ్యాసంబున నమ్మహాచిత్తంబు చిత్సామాన్య చిత్సుఖా
నుభవంబునం జేసి సత్తాసామాన్యంబునం బొందె ననవుండు రామ
చంద్రుం డమ్మునిచంద్రున కిట్లనియె. ౧౭౧.

గీ. ఆత్మవిజ్ఞానవిద్యాదినాకరరూప
సకలసంశయతృణజాలసప్తజిహ్వా
సంతతాజ్ఞానతాపసుధాంశుబింబ
యీశసత్తాసమానత యెట్టి దయ్యె! ౧౭౨.

వ. అనిన విని వసిష్ఠుం డిట్లనియె. తనకంటె నితరం బెద్దియు లే దను
భావనచేత చిత్తం బెప్పుడు సంక్షీణం బగు నప్పుడు చిత్సామాన్య
స్వరూపంబునకు సత్తాసామాన్యత కలుగును. ౧౭౩.

క. నెట్టన భయహరణం బగు
నట్టిపదం బొంది యంత నమ్ముని యిరవై
నట్టి జగద్గ్రహమున నే
పట్టున విహరించుచుండె భానుకులేశా. ౧౭౪.

ఉ. అంతటఁ గొంతకాలమున కమ్మునిముఖ్యుఁడు యోగనిశ్చల
స్వాంతసమాధి నొంది ఘనశాంతి వహించి యథేచ్ఛమై శరీ
రాంతమునం దొఱంగి నిరుపాధికనిర్మలచిత్ప్రకాశుఁడై
యంతము లేనియట్టి పరమాత్మపదంబున నొందె రాఘవా. ౧౭౫.

వ. అని చెప్పి ౧౭౬.

క. పాలితపుణ్యుం డగును
ద్దాలకమునిచరిత వినిన ధన్యుల కాయుః

శ్రీ లొందవుఁ, జిత్తవృత్తుల
జాలి యణఁగు, మోక్షపదము సమకూఁడు మదిన్.   ౧౭౭.

వ. అని యి ట్లుద్దాలకోపాఖ్యానంబు సవిస్తరంబుగా నెఱింగించి వసిష్ఠుం డు రామచంద్రుం గనుంగొని.—యింక పరమసమాధికి నుత్తమావస్థ యగునట్టిచిత్తవిశ్రాంతి యెద్ది యది య జీవన్ముక్తాశయం బగు నని వర్ణింపంబడు. నీయర్థంబున సురఘూపాఖ్యానంబు సెప్పెద నాకర్ణింపు మని యి ట్లనియె   ౧౭౮.

క. విను నీవ తెలిసి యీాక్రమ
మున విహరించుచు నతీతమును బరమును భా
వనమును నగుతత్పదమున
ననిశము విశ్రాంతిఁ బొందు మంబుజనయనా.   ౧౭౯.

వ అనిన విని రామచంద్రుండు కృతాంజలియై యి ట్లనియె—మునీంద్రా, త్రికాలవేది వగుని న్నొకటి యడిగెద. నొక్కండు సంసారవ్యాపారంగు క్తుం డయ్యును సమాధినిష్ఠుండై నిరంతరవిశ్రాంతి గని సుఖంచుచుండు. నొక్కఁడు దేశాంతశీలుండై పరమసమాధినియతి నుండు. నీయిరువురయందు నెవ్వండు ముఖ్యుం డౌన తెమ్మని యడిగిన వసిష్ఠుం డి ట్లనియె.   ౧౮౦.

గీ. అఖిలగుణములు నాత్మ కా వని తలంచి
యంతరంగంబు చల్ల నౌ నది సమాధి,
దృశ్యములు లీన మౌ నను తెలివి గలిగి
ధ్యాని యైనను వ్యవహారి యైన నేమి.   ౧౮౧.

వ ఇట్లు నిరుపాధికచేతశ్శీతలత్వంబు కలుగుటం జేసి వీర లిరువురు సము. లట్టిశీతలత్వంబు మనోవృత్తిం జలింపం దొణంగనేని యోగసమాధికి నుపక్రమంబు సేయవలయు. నున్మత్తంబు లగుచిత్తతాండవంబుల నాత్మసమాధానంబు లే కునికిం జేసి.   ౧౮౨.

క. అంతర్వాసన లన్నియు
శాంతం బగు. నట్టిసర్వసమునకు వెలిఁ ద
త్స్వాంతం బేగతి నున్న న
నంతం బగుచిత్స్వరూప మగు రఘురామా. ౧౮౩.

గీ. ఒనర సందేహరహితుఁ డైయుండి చిత్ప్ర
బుద్ధమానసుఁ డైయున్న పుణ్యపురుషుఁ
డడవి నుండిన సంసారి యైన నేమి
రెండుగతులును సమము లై యుండు ననఘ. ౧౮౪.

వ. ఇట్లంగి వాసన గలచిత్తం బెద్ది సేసినను జేయనియది యు. దూరంబున
మనం బుడిగినయత్నం బేమియు నెఱుంగని యట్లు. ౧౮౫.

గీ. అల్పవాసన గలచిత్త మలమి యెద్ది
సేసినను జేయకున్నట్ల చెంద దెందుఁ;
గడఁగి కలలోన నూతిలోఁ బడినవాని
యంగముల కించుకేనియు హాని యగునె? ౧౮౬.

క. మనమున నెద్దియుఁ జేయక
యునికి సమాధాన; మదియ యుత్తమమును బా
వనమును శుభమును గేవల
మును బరము నివృత్తి యనఁగఁ బొల్చును రామా. ౧౮౭.

క. చిత్తము శీతల మగున
య్యుత్తమునకుఁ జల్ల నగుచు నుండు జగంబుల్.
చిత్తముఁ శీతత నందని
యుత్తబిసికి నైన నసల మగు జగ మెల్లన్. ౧౮౮.

సురఘూపాఖ్యానము.

వ. ఇట్లంతశ్శీతలత్వంబు సురఘుఁ డనురాజునందుఁ బరిస్ఫుటం బగు.
వినుమతండు నిగ్రహానుగ్రహక్రమంబున రాజ్యతంత్రంబాతయునిర్వ

తిరించుచు సుఖదుఃఖంబులఁ జిత్తంబు పరిభూతం బగుటయు నొక్క
నాఁ డి ట్లని వితర్కించె. ౧౨౯.

ఉ. అక్కట ఇట్టి సుఖంబులును నాతిరయు నా కెటు లట్లు భూజనం
బక్కట దుఃఖ మొందఁ దలయంత్రము నువ్వులఁ బీడసేయున
ట్లక్కటికంబు మాలి ప్రజ నాఅడి నొంపుదు ; నొంప నైతి నా
త్రిక్కకణంగి పోదురు పరిత్తుల నూళులు వోవు కైవడిన్. ౧౫౦.

వ. అని డోలాయమానమానసుం డై యున్న యమ్మనుజవరేణ్యు కడకు
మాండవ్యుం డనుమునిముఖ్యుం డరుగుదెంచిన నతనిం బూజించి
సురఘుండు తనచిత్తసంశయం బంతయు నెఱింగించిన విని యత్తపో
ధనుం డిట్లనియె ౧౫౧.

సీ తన యుపాయప్రయత్నమునను నీహార
లవభంగి మనము పేలవత విడుచుఁ.
దన విచారంబునం దగ మనోంతర్మల
మణుమాత్రమును లేక యణఁగి పోవు.
నెవ్వఁడ నే ? నిది యెద్ది ? యేగతి నిట్టి
మరణజన్మము ? లని మనములోనఁ
దలపోసి చూడుము దాన నిర్మలతయుఁ
జిత్తశాంతియు నెందుఁ జెందు నీకు.

గీ నను చు బోధించి యమ్ముని యరిగె. నంత
నతఁడుఁ దనలోన—హ స్తపాదాదిసహిత
మైనయీ కాయ మేటికి ? నంతరంగ
మున విచారింపవలయుఁ గా కని—తలంచి. ౧౫౨.

వ. మాంసాస్థిరుధిరంబులు నచేతనంబులు నగుశరీరంబులు, జడంబులు
నసత్య రూపంబు లగుబుద్ధీంద్రియంబులు, నేఁ గాను ; కర్మరహితుం
డఁ గావునఁ గర్మేంద్రియంబులు నాయవి గా. వట్టి శరీరాదివ్యతిరిక్తం

బును వికల్పరహితంబును శుద్ధంబును విశిష్టంబును నగుచిదాకారం
బేన యై యుండెను. నె ట్లనిన ౧౯౩.

గీ. వనరుహాసనరుద్రేంద్రవరుణపవను
లాది యగుచున్న సర్వభూతాత్మలందుఁ
బెక్కుముత్తెకములలోన నొక్కసూత్ర
మున్నగతి నుండు పాఠ్యణ్యాయుక్తి నాత్మ. ౧౯౪.

క. అని తెలిసి సురఘుఁడవనిం
బనుపడ నేలుచును యోగపదవి వహించెఁ
జనపతి విశ్వామిత్రుం
డొనరఁగ బ్రహ్మణ్యపదవి నొందినభంగిన్. ౧౯౫.

వ. ఇవ్విధంబున దయాకరుండును నిదరయుండును గుటుంబియు నకుటుం
బియు బోధయు నబోధయు నర్థియు ననర్థియు నిద్వంద్వుఁడు
నై యనాసక్తి రాజ్యపరిపాలనంబు సేయుచున్న యమ్మహీపాలునికడ
కుఁ బరమమిత్రుండును దపఃఫలితతత్త్వజ్ఞానియు నగుపరిఘుఁడనురా
జరుగుదెంచి యతని చేతఁ బూజితుం డై యి ట్లనియె. ౧౯౬.

మ. ఘనతత్త్వజ్ఞుఁడ నీవు నీకు శుభమే ? కర్తవ్యకృత్యంబు లె
ల్లను సంధింపుదె ? బోధసృష్టి దనరన్ లాఁతు ల్యమం బందెనే ?
కని యొప్పాటను రమ్యభోగనసిఁ గ్రుంకం బాఱకున్నాఁడవే ?
విను తానందసమాధిశాంతసరణిన్ వీక్షింతువే భూవరా ? ౧౯౭.

వ. అనిన సురఘుండు పరిఘున కి ట్లనియె. ౧౯౮.

సీ. అనఘ యనాదరంబునఁ గ్రియ ల్సేయుచు
నంతస్సమాధికి నై పెనంగు
నిత్యప్రబుద్ధుండు నిఖిలకర్మంబుల
నొనరించు నసమానయోగరతుల
బద్ధాసనుం డైన బ్రహ్మయోగియు నవి

శ్రాంతాత్ముఁ డగునేని శమము లేదు.
ఆశాతృణానలంబగుతత్త్వబోధంబు
పరమసమాధి నాఁబడు మహాత్మ.

గీ. నిత్యతృప్తి సమాహితనిశ్చయార్థ
దర్శనియు నైనప్రజ్ఞయ దగుసమాధి
దశ; యహంకార లోభనిర్ద్వంద్వ యగుచు
శీతగిరిభాతి నగుమతిస్థితి సమాధి. ౧౯౯

వ. అని యివ్విధంబున నంతశ్శీతలయు జీవన్ముక్తియు నను శబ్దంబులకుఁ గలయర్థంబు లుపన్యసించి సురఘుండు నిత్యముక్తుండై పెద్దకాలంబు రాజ్యంబు చేసి విదేహముక్తుం డయ్యె నని చెప్పి వసిష్ఠుండు.

క. సురఘూపాఖ్యానము విను
పురుషులు దురితముల నణఁచి పుణ్యాత్మకులై
పరమజ్ఞానముఁ బొందుదు
రరుదుగ నిది చిత్తగింపు మకలంకులేశా. ౨౦౧

వ. అని సురఘూపాఖ్యానం బెఱిఁగించి వసిష్ఠుండు రామచంద్రున కిట్లని యె విశ్రాంతిరాహిత్యంపుఁబ్రయాసంబులు బహుప్రకారంబు లని చెప్పంబడు నీయర్థంబునకు భాసవిలాససంవాదంబు గల దెట్లనిన-- చేతనానుసంధాతయు నంతర్ముఖుండును నధ్యాత్మమయుండు నై నిరంతరంబు నెవ్వండు దుఃఖంబులం బొరయక సుఖంచుచుండుఁ, గర్ణధారునివలనం గలం బెట్లు దరివొందు నట్లా మహానుభావసంపన్నుని చేత సంసారార్ణవం బుత్తరించునుపాయంబు గానంబడుఁ గాని, దుస్తరంబగునిది; యొండుపాయంబునం గా. దది గావున ౨౦౨.

భాసవిలాసోపాఖ్యానము

క. ఈ సంసారసముద్రము
భాసురముగ దాఁటు తెఱఁగు ప్రవ్యక్త మగుఁ,

భాసవిలాసులు తమలోఁ
జేసిన సంవాద మెఱుఁగఁ జెప్పెద వినుమీ. ౨౦౩.

వ. ఎట్లనిన, వా రన్నదమ్ము లిద్దఱు గల రందు భాసునకు విలాసుం డొక్కనాఁ డేకాంతంబున ని ట్లనియె. ౨౦౪.

గీ. ఎఱుఁగవలసినయర్థంబు నెఱిఁగి కంటె?
పరమబోధంబు గానంగఁ బడియె నయ్య?
బుద్ధి నే పీడయును లేక పొలుచుచున్నె?
యన్న, కుశలంబె నీకు నిరంతరంబు? ౨౦౫.

క. అన విని భాసుం డి ట్లను;
నిను నాభాగ్యమునఁ గంటి నిర్మలహృదయా,
ఘనసంసారస్థుల మై
యెనసిన మా కెందుఁ గుశల మెక్కడి దన్నా. ౨౦౬.

వ. అనిన విలాసుం డిట్లనియె. ౨౦౭.

సీ. ఎఱుఁగంగ నగునర్థ మెందాఁకఁ దోఁపింప
దందాఁకఁ జిత్తంబు డిందుపడదు.
సంసార మెందాఁక సన్నమై యణఁగదు
చిత్తసంభవములై చెలఁగుచున్న
యాశాలతలు మొద లంటంగ నన్నియుఁ
గొడవంటఁ గోసిన ట్లణఁగి పోవు.
ఎందాఁక సమతయుఁ జెందదు పరమాత్మ
బోధ యావంతయుఁ బొడమ దెందు.

గీ. నెట్లు కుశలంబు గలుగ దిఁ కెన్నిగతులఁ.
బ్రకటసంసార మనువిషూచికకు మందు
పరమ మగుచున్న యాత్మలాభంబు దక్క
నేమియును సౌఖ్య మీ నోప దేమి యందు? ౨౦౮.

చ. మనుజుఁడు పేర్చి దుఃఖసుఖమధ్యమునం బడి తీవ్రవేదనం
బనుపడి తా జరామరణ భంగము లొందును, జీర్ణపర్ణముల్
ఘనగిరిసాను పాత వికలంబున జర్జరితంబు లైన య;
ట్లనుపమపుణ్య యి ట్లరుగ నారయ నెమ్మదిఁ గానఁ డెవ్వఁడున్. ౨౦౯.

వ. అని యనేకప్రకారంబుల బోధించినయగ్రజువాక్యంబులు విని, భాసుండు పరమ జ్ఞానసంపన్నుండును జీవన్ముక్తుండు నై సుఖం బుండె. నని భాసవిలాసోపాఖ్యానం బెఱింగించి వసిష్ఠుండు రామచంద్రుం గనుంగొని—యింక సంగవర్జనంబునను వాయునిరోధంబునను సమాధ్యభ్యాసపాటవంబునను జిత్తవిశ్రాంతి సిద్ధించు. నీయర్థంబున వీతహవ్యోపాఖ్యానంబు సెప్పంబడు; నాకర్ణింపు మని యి ట్లనియె.

గీ. ఎందు నభిలాష సేయని డెందమునను
గోరి సంసారమున నున్నఁ గొఱఁత లేదు.
ఉగ్రతప మాచరించుచు నున్న నైన
సక్తచిత్తంబె బంధసంశ్రయము దలఁప. ౨౧౧

వ. అని మఱియు నా నృపశ్రేష్ఠునకు వసిష్ఠుం డి ట్లనియె — ౨౧౨.

గీ. దేహ మిది, దేహి నే నను తెలివిఁ దొఱఁగి,
తనువు నే ననునట్టి తాత్పర్య మొదవు
నట్టి సంగంబు బంధార్థ మనఁగ నొప్పు,
రఘుకులాంబుధిచంద్ర శ్రీరామచంద్ర. ౨౧౩.

క. శారీరజ సుఖదుఃఖము
లారూఢి ననంతత త్త్వ మగునాత్మునియం
దారోపించిన సంగము
మారయ బంధంబుకొఱకు నగు రఘురామా. ౨౧౪.

చ. అకుటిల మైనయట్టి పరమాత్మమహత్త్వము సర్వదిక్కులం
బ్రకటితదేహసౌఖ్యములఁ బాయక పొందును; నేను గా ని దే

నోకఁడన, రెంతు లేవు; సుఖ మొందిన నూఱకయున్న లెస్స; యం
చొకగతి నుండుసజ్జనుఁడె యుక్తికి మిం చగు రాఘవేశ్వరా. ౨౧౫.

వ. ఎట్లనిన వంధ్యయు నవంధ్యయునన సంసక్తి రెండువిధంబులై యుండు. నందు వంధ్య కేవలసంసారం బొదవించి నిష్ఫలిత యై ప్రవర్తిల్లు. మఱియు నవంధ్య ముక్తిప్రదాయిని యగు. నందు. ౨౧౬.

సీ. ఆత్మతత్త్వజ్ఞాన మందక దేహాది
వస్తుజ యై త్రిప్పు వంధ్యశక్తి,
యరయంగఁ గాలసూత్రాసిపత్త్రాదినా
రకములు నంతఃపురములు దలఁపఁ,
దత్సంగు లగువారు తగునారకాగ్నికి
నీరసేంధనము లై నిగుడువారు.
మఱియు నవంధ్య యాత్మజ్ఞాన సత్యవి
వేకజ సంసారవిగత యండ్రు.

గీ. అట్టిశక్తిని శంఖచక్రాబ్జహస్తుఁ
డిచ్చ వే పొంది జగమున నేలుచుండు
సకలసిద్ధులు లోకపాలకులు మునులు
నుందురు దానివశమున నురుగుణాఢ్య. ౨౧౭.

గీ. బర్హిపింఛాగ్రతరళంబుభంగి విరియు
మేరుతుల్యంబు లోను నై మెఱయుచున్న
యమ్మహాత్ములు శుద్ధబుద్ధాంతరంగు
లట్టిశక్తిని విహరింతు రనుదినంబు. ౨౧౮.

క. విను భవపాశచ్యుతుఁ డై
మునుకొని దేహాభిమానములఁ దొఱఁగిన యా
ఘనుఁ డురుచిద్రసమున న
ల్లనఁ గరఁగును జలములోనిలవణము భంగిన్. ౨౧౯.

గీ. జడము నజడంబు నైన దృక్స్ఫురణినడుమఁ
దలఁపఁ బరమార్థ మై యొద్ది వెలుఁగు నదియ
బహువిధజ్ఞానబోధకోపనిషదర్థ
విదులచేఁ జెప్పఁబడెడి వివేకనిలయ. ౨౨౦.

వ. దృశ్యదర్శనాసంబంధం బై యనుభూతం బై పారమార్థికం బైన సుఖం బెద్ది యదియ బ్రహ్మం బనంబడుఁ. గాని ముక్తి యన నాకాశంబునను భూతలంబునను బాతాళంబునను లేదు. నిఖిలాశాపరిక్షయం బైన మోక్షం బగు నందు;— ౨౨౧.

గీ. అన్యపురుషానురక్త యగానతివ యింటి
పనులు వేడుకఁ జేసినభంగి ధీరుఁ
డఖిలక్రియలను వెలిఁ జల్పి యంతరంగ
మునఁ జిదానందసౌఖ్యంబు ననుభవించు. ౨౨౨.

చ. దినమణి చల్ల నైన, హిమదీధితి తీవ్రత నొండ గాసినఁ,
అనలుఁడు పేర్చి క్రిందుశిఖ లై ప్రసరించిన, నాత్మసక్తు లే
యనువున నైన విస్మరణఁ జెందక యుందురు గాని, యెట్టి చో
ప్పును గని విస్మయంబు మదిఁ బొందరు రాఘవచంద్ర యెప్పుడుఁ.

వ. అనిన విని రాఘవేశ్వరుండు వసిష్ఠున కి ట్లనియె. ౨౨౪.

క. ఏమిటఁ జరించు చిత్తం?
బేమిటఁ జలనం బణంగు? నీ రోగము నే
నేమందున నణఁగింపుదు?
ధీమన్నుత యవ్విధంబు దెలియఁగఁ జెపుమా. ౨౨౫

క. తెలిన వసిష్ఠుం డి ట్లను.
విను కల వందులకు రెండు వెరవులు యోగం
బును సుజ్ఞాన మనం గాఁ
బనుపడ నివి తెలియ వినుము భానుకులేశా. ౨౨౬.

వ. అందు యోగంబునఁ జిత్తనిరోధంబును, సుజ్ఞానంబున సమ్యగవలోక
నంబును, నగు; నట్లు గావున ౨౨౭.

గీ. ప్రాణములచేతఁ జిత్తంబు భ్రాంతి నొందు,
నవి నిరోధింప నదియును నణఁగు నంద్రు,
చిత్తసంచలనంబు నివృత్తమైన
యంత సంసారశాంతియు నగుఁ గుమార. ౨౨౮.

క. పూరకము మొదలుగాఁగల
మారుతధారణల, యోగమతి, నేకాంతో
దార ధ్యాన సమాధిని,
నారయఁ బ్రాణములచలన మడఁగును రామా. ౨౨౯.

క. సంతతము ప్రాణకరణ
ప్రాంతాశబ్దార్థఘ తత్త్వ భావన నగు నే
కాంతజ్ఞానసుషుప్తి న
నంతం బగుచిత్తచలన మడఁగుఁ గుమారా. ౨౩౦.

గీ. యత్నమునఁజేసి తాలుమూలాంతమైన
ఘూటికాకోటరము జిహ్వఁ గదియఁ జేసి,
ప్రాణములఁ బేర్చిఁ యూర్ధ్వరంధ్రమున మెలుపఁ
బ్రాణచలననిరోధ మౌ భానువంశ. ౨౩౧.

వీతహవ్యోపాఖ్యానము.

వ ఇట్లు ఁ నేకసంకల్పవికారితంబులై వివిధాచార్యమతంబుల ప్రాణ
చలననిరోధంబు బహుప్రకారంబులు చెప్పంబడు. పరమవైరాగ్యా
పరిచ్ఛిన్నంబైన యభ్యాసంబు దృఢత్వంబు నొందఁ, దదాభ్యాసశాను
కూల్యంబునఁ బ్రాణాయామంబు సఫలం బగు. నిది యోగాభ్యాసం
బింక విజ్ఞానస్వరూపం బెఱింగించెద; నాకర్ణింపుము. ౨౩౨.

గీ జనన కల్ప వికల్ప సంక్షయము గాఁగ

నేనయ నవిశిష్ట మగుపద మెద్ది, యదియ
యఖిల వేదాంతవాక్యల కందరాని
సర్వసంపూర్ణ మైనసుజ్ఞాన మధిప. ౨౩౩.

వ. అట్లు గావున సర్వంబును బ్రహ్మం బగునెఱుకయ పదార్థదర్శిత్వం బగు. నిట్టి యోగజ్ఞానవివరణంబులకు నిదర్శనం బొక్కటి సెప్పెద. సావధానుండ వై వినుము. ౨౩౪.

చ. ఘనుఁడు శ్రుతి స్మృతి ప్రహిత కర్మపటిష్ఠుఁడుఁ వీతహవ్యుఁ డ
న్మునివరుఁ డెల్లకర్మముల మున్నొకని పాసి విరక్తచిత్తుఁ డై
వనమున నేకతంబ గరువం బగుయోగ సమాధినిష్ఠ మైఁ
జని వెలి సర్వముం మఱచి శాంత మనోగతి నుండె రాఘవా. ౨౩౫.

వ. ఇట్లు బాహ్యాభ్యంతరంబు లగు నింద్రియార్థంబు లుపసంహరించి నిర్మలం బగునంతరంగంబున నిట్లని వితర్కించె. ౨౩౬.

క. కటకట ప్రత్యాహారం
బిటు సేసిన నైనఁ జలన మొందుచుఁ గడు సం
కటపడుచున్నది చిత్తము,
పటువిచలిత మైనజీర్ణపర్ణము భంగిన్. ౨౩౭.

గీ. సర్వసాక్షియు నజుఁడును సముఁడు నైన
చిన్మయాత్ముండు జగములు సేయుచుండు,
నకట యింద్రియగణము నిరర్థకంబ
యా కలంకముఁ బొందెడి ననుదినంబు. ౨౩౮.

(మత్తకోకిల.)

పాములం గని డాయనోడెడు పాంథుకై వడి, మాలలన్
వేములుం గని డాయరోసిన విప్రు చాడ్పున, నింద్రియ
స్తోమవృత్తికి నెల్లప్రొద్దును దూర మై వెలుఁగొందు నీ
తామయంబును చిన్మయంబును నైన యా పరమాత్మ దాన్. ౨౩౯.

వ. సకలదుఃఖదము, సకల విషయోన్ముఖము, నగు మనంబును విజ్ఞా
నాదివ్యతికలనారహితుం డగుజీవునందును, జడం బగు దేహంబునం
దును, నాత్మస్వరూపంబు వేద్యనిర్ముక్తం బై శుద్ధసంవిత్సారం బై
యుండుం గాని, యితరంబు గాదు ౨౮౦.

క. అని నిశ్చయించి యప్పుడ
మ్ముని యాసలు వీడి చిత్తమును బలవంతం
బున నిల్పి యింద్రియంబుల
పనుల నణంచి చిరసమాధిపదమున నుండెన్. ౨౮౧.

సీ. అబ్బంగి నుండంగ నతనిప్రాణంబులు
క్రమయుక్తిలోననె శమము నొందె;
నబ్జకోరకభాతి నరగంటిచూడ్కులు
కొంత రొంద నాసికాగ్రమున నిగుడ,
మేనియుగ్గులు మాన్చి మెదలక చిత్రరూ
పముభంగిఁ బర్వతభాతి నుండె
న ట్లుండి వింధ్యగుహాంతరంబున మహా
ర్తముభంగి వర్ష శతత్రయంబు

గీ. నిర్వికల్పసమాధిమై నిలిచియుండఁ,
గాయ మతనిది ధరణిపంకమునమునిఁగి,
యున్నచో లేపఁజాలఁ రాక యుర్విఁ గలిసి
యుండె, నే మందు నమ్మునియుగ్రతపము! ౨౮౨.

వ. ఇవ్విధంబున మున్నా తేండ్లకుఁ బరమసమాధివలన మేల్కని పూర్వ
నిశ్చితం బై యనేకజన్మసంచితం బగుకర్మఫలంబు తపఃఫలంబుపోలెఁ
బోఁచుటయు, నతండు మనోరాజ్యంబున సర్వంబు ననుభవించుచుండె.
నది యె ట్లనిన, జనులకు జాగ్రత్స్వప్నమనోరాజ్యంబు లనం గర్మఫ
లానుభవావస్థలు మూఁడు విధంబు లై యుండు. నందుఁ దెలివి

గలిగి బాహ్యకర్మంబుల సంసారంబు సేయుచు, సుఖదుఃఖంబు లనుభ వించుట జాగ్రదవస్థ యగు. బాహ్యేంద్రియంబులు నిద్రానిగృహీతం బై యుండ నంతర్విషయంబు దగిలి చిత్తంబు రమించు చునికి స్వప్నా వస్థ యగు. తెలిసి యుండియు బాహ్యంబు మఱచి పురోభూతంబులు గానివస్తువులం దగిలి సుఖించు చునికి మనోరాజ్యం బనంబడుసుషు ప్తి యగు. నట్లు గావున. ౨౮౩.

ఉ. అమ్ముని హృద్గతంబున సుమాధిపుఁ డేలెడివెండికొండ ప్రాం
తమ్మునవనంబునం దొకకదంబమహీజమునీడ నుండి స
ర్వమ్ము పరిత్యజించి శతవత్సరముల్ దప మాచరించి తా
నిమ్ముల దేవలోకసుఖ మెంతయు వేడుక పుట్టి నెమ్మదిన్. ౨౮౪.

గీ. రమణ నూఱేండ్లు విద్యాధరత్వ మొంది,
యొనయ నూఱేండ్లు కాలుఁ డై, యింద్రలీల
నమరభోగంబు నొక్కనూ టనుభవించి,
వెండి శివుకడ బ్రమథుఁ డై యుండె ననఘ. ౨౮౫.

వ ఇవ్విధంబునఁ బ్రతిభాసవశంబున ననేకజన్మాంతరసుఖంబు లనుభవించి పూర్వజన్మంబులం దలంచుకొని తొల్లి దోషరహితంబు లై నష్టంబు లగుశరీరంబులు పెక్కులు పొడగని పీతహవ్యాభిదానం బగునీశరీరం బెందునుం జెడదు గదే యని సంతసించి. ౨౮౬.

మ ఆనపాయస్థితిపంకమగ్న మగు మే న ట్లోచుఱకో నోప కా
యన పుర్యష్టకగాత్రుఁ డై యనిలుఁ డై యాదిత్యునిం జొచ్చె; న
య్యినుఁ డాత్మన్ గని పింగళుం డనుభటున్ వీక్షించి వే పంప, వాఁ
డనివార్యంబున దెచ్చె నచ్చటికిఁ దా నమ్మౌనిదివ్యాంగమున్ ౨౮౭.

వ. ఇట్లు దెచ్చినం గనుంగొని. ౨౮౮.

శా. ఆవిప్రుండు నిజాంగపంజరగతుం డై సంగనిర్ముక్తుఁ డై
జీవన్ముక్తిపదంబు నొంది సుఖి యై చిన్మాత్రుఁ డై యెల్లెడన్

దా వతిక్రమించుచు నిష్టలీల నయుతాబ్దంబుల్ వినోదించి స
ద్ధ్యానం బైన విదేహముక్తిపదముం బ్రాపింప నుద్యుక్తుఁడై ౨౪౯.

వ. ఒక్క యేకాంతప్రదేశంబున సుఖాసీనుం డై యంతరంగంబున వితర్కించుచు ని ట్లనియె ౨౫౦

క. రాగద్వేషములారా,
యీగతిదుఃఖములు గుడిచి యెంతయు మాతో
వేగించితి రిక వగు నెడ
భోగింపుఁడు తమ్ములార పోం డలుగకుఁడీ. ౨౫౧.

క. పంచేంద్రియంబులారా,
వంచన నాయొద్దనుండవలవదు మీ రొ
క్కించుక తడవు నిలిచినఁ బ్ర
పంచభ్రమ గదియుఁ బొందుపట్లకుఁ జనుఁడా. ౨౫౨.

క. పంచేంద్రియవర్గమ నా
పంచినగతిఁ దిరిగి నన్ను బహువిధముల మ
న్నించితిరి వలయు నెడకు ను
దంచితగతిఁ బొందు మీకు దండము సుండీ. ౨౫౩.

గీ. ఇట్టి పరమపదము నెట్టన మఱపించి
త్రిప్పి త్రిప్పి తెచ్చి తెచ్చి చూపి
నన్ను మోసపుచ్చుచున్న యోగ్యైహిక
సుఖమ నీకు మ్రొక్కు సుమ్ము పొమ్ము. ౨౫౪.

క. ఘనదుఃఖమ నీచేతం
బనుపడఁ బరితాప మొంది పరమాత్మునిఁ గ
న్గొనఁగంటి ముక్తిమార్గం
బును జూచితిఁ గాన నీకు మ్రొక్కెదఁ జుమ్మీ. ౨౫౫.

గీ. ఇతఁడు నన్ను విడువ నేకాకి నై యెట్లు

సంచరింతు ననుచు సంశయింప
కిచ్చ వచ్చునెడకు నేఁగి వర్తింపు నా
తల్లి తృష్ణ నీకు దండ మవ్వ. ౨౫౬.

వ. అని యి ట్లంతఃకరణగుణంబులను వీడ్కొలిపి ప్రశాంతుం డై యల్ల నల్లన ప్రణవోచ్చారణంబు సేయుచు సంకల్పవికల్పంబులు త్రైలోక్యసంభవంబులు సూక్ష్మస్థూలతరంబులు నగుబాహ్యాభ్యంతరభావంబులం బరిత్యజించి యమ్మునివరుండు. ౨౫౭.

సీ. అంతటఁ బ్రాణాంత మగుదీర్ఘ నిశ్వాస
తంతువుతోఁ గూడి తగుహృషీక
తన్మాత్రముల నెల్లఁ దరలించి, యట మీఁదఁ
దామసపటలంబు నామ మణఁచి,
తగిలి ప్రాజ్ఞుని కావ లగుచు నందంబున
నాదవుతేజము దాఁటి యదియుఁ ద్రుంచి,
తమము తేజము లేక తగుశూన్యమై తోఁప,
నందును దగులక యల్ప మైన

గీ. మనము చేతన మన మనుతృణముఁ దునిమి,
యప్పు డటఁ బుట్టుశిశువు బోధాంకురంబు
మాడ్కి నిర్మల మైనచిన్మయపదంబు
గని నిమేషచతుర్థభాగమునఁ బొందె. ౨౫౮.

మ. అనిలుం డచ్చలనంబుఁ బాయుగతిఁ జైతన్యం బెల్ల వర్జించి, చయ్యన సత్తైకవినిశ్చితంబు నగుపశ్యంతీపదం బొంది, యల్లన మేరుస్థిత మై సుషుప్తిపద మాలంబించి, సుస్థైర్యుఁ డై మునినాథాగ్రణి యంత తుర్యపదముం బొందెన్, సదానందుఁ డై.

వ. ఇవ్విధంబున నిరానందుండును, సానందుండును, స్వచ్ఛుండును, నచిన్మయుండును, చిన్మయుండును, నై నేతి నేతి వాక్యంబుల నుపనిషత్తు

లుపన్యసించు నవాఙ్మానసగోచరం బైనపరతత్త్వంబు తానై వెలింగె. నది యెట్టి దనిన. ౨౬౦.

సీ. శూన్యవాదులు కడు శూన్యతత్త్వం బన,
బ్రహ్మవేత్తలు పరబ్రహ్మ మనఁగ,
విజ్ఞానవంతులు విజ్ఞాన మది యనఁ,
బోరి సాంఖ్యయోగులు పురుషుఁ డనఁగ,
నెసఁగుయోగీశ్వరు లితఁ డీశ్వరుం డన,
శివమతాచార్యులు శివుఁ డనంగ,
కాలతత్త్వజ్ఞులు కాలరూపం బన,
నాత్మార్థవిదులు చిదాత్మ యనఁగ,

గీ. దాద్వైతాత్ములు తాదాత్మ్యతత్త్వ మనఁగ,
మాధ్యమికు లెల్ల నిది యాదిమధ్య మనఁగ,
రమణ సమచిత్తులెల్ల సర్వంబ నాఁగ,
నఖిలసిద్ధాంతసమ్మత మగుచు మఱియు. ౨౬౧.

వ. సర్వహృదయానురాగంబును, సర్వతత్త్వంబును, సర్వంబును, నై నిర్వాతదీపంబునుంబోలె, మానసంబు లేక, వెలుంగుల కెల్ల మొదలి వెలుంగై, యాత్మానుభవైకమానంబు, నేకత్వంబును, ననేకత్వంబును, సాంజనంబును, నిరంజనంబును, సమంబును, నజంబును, నాద్యంబును, సకళంబును, నిష్కళంబును, నగునిరాలంబసంవిత్స్వరూపంబు దాన యై వెలింగె. నంత. ౨౬౨.

క. అప్పరమసంయమీంద్రుఁడు
ముప్పదివేలేండ్లుయోగమును గని చని తా
నొప్పాఱు చిత్తలయమునఁ
దప్పక తద్బ్రహ్మపదము తా నై వెలిఁగెన్. ౨౬౩.

వ. అని వసిష్ఠమునీంద్రుండు. ౨౬౪.

గీ. వీతహవ్యుమహిమ విను ధన్యమతులకు
నఘము లణఁగు శుభము లగ్గలించుఁ,
జిత్తశాంతి వొడము, చిన్మయానందసౌ
ఖ్యంబు చెందు, నెపుడుఁ గమలనయన. ౨౬౫.

వ. అని యిట్లు వీతహవ్యోపాఖ్యానంబు సవిస్తరంబుగా నెఱింగించి, యింకఁ జిత్తోపశమనప్రాప్తి పరిస్ఫుటం బగుటకు నాకాశగత్యభావో పాఖ్యానంబు చెప్పెద, నాకర్ణింపు మనిన విని, రఘుపుంగవుండు మునిశార్దూలున కిట్లనియె. ౨౬౬.

క. మునివర జీవన్ముక్తులు
ననఘులు నాత్మార్థవిదులు నగువారలకుం,
విను మంబరగత్యాదుల
ఘనసిద్ధులమహిమ లేల కాన్పింపవొకో. ౨౬౭.

సీ. అనిన వసిష్ఠుఁ డిట్లను నభోగమనాది
కములైన సిద్ధులు గావు ముక్తి,
ద్రవ్యమంత్రక్రియాతత్కాలశక్తుల
నవిముక్తుఁడును బొందు నట్టిసిద్ధు,
లాత్మజ్ఞునకు నవి యప్రయోజకము, ల
య్యాత్మజ్ఞుఁ డెపుడును నాత్మవిదుఁడు,
ఆతండు తనయాత్మయంద సుఖించుచు
నుండుఁ గాని యవిద్యనొందఁ డెందు,

గీ. నార్య లివి యెల్ల మాయామయంబు లండ్రు,
ఈజగద్భావములయందు నెల్ల నాడు
విగతమాయాప్రపంచులు విగతమతులు
ముక్తులును నైనపుణ్యులు మునుఁగ రెందు. ౨౬౮.

వ. ఆత్మజ్ఞానవిదుం డయ్యు నెవ్వఁడే నిట్టి సిద్ధిజాలంబు బొందఁ గో

నతండు తత్సాధనంబు లైన ద్రవ్యంబుల నర్యోసిద్ధులం బొందు. ద్రవ్య మంత్ర క్రియా కాల శక్తులు సిద్ధిప్రదం బగు. నైనను బరమపదప్రాప్తికి నంతరాయంబులు గాని, యుపాయంబులు గావు. అట్లు గావున.

గీ. సమత నిచ్ఛాసమూహంబు శాంతిఁ జేసి
యాత్మలాభంబు నొందినయట్టి యోగి
కకట తుచ్ఛపుసిద్ధులయందు నేల
తిరుగఁబడుచుండు, చిత్తంబు తెలివి విడిచి? ౨౭౦.

క. అనిన విని రాముఁ డిట్లను
మునివల్లభ పెద్దకాలములు యోగీంద్రుల్,
తనువులు నిల్పి చరింతురు
రనిశము నత్తెఱఁగుఁ దెలియ నానతి యీవే. ౨౭౧.

వ. అనినఁ బరమసంయమి యి ట్లనియె. ౨౭౨.

క. విను మునిలస్పందనమునఁ
దనువును జలనంబు నొందుఁ, దద్గతి శాంతం
బును బొందఁ జలనరహితతఁ,
దనువును సుస్థిరత నొందుఁ, దపనకులేశా. ౨౭3.

వ అట్లు గాన వాయుధారణానియతు లైనపరమయోగీంద్రులు నిత్యు లగుదురు. ఎట్టిదేహంబున మనఃపవనంబులు బాహ్యాభ్యంతర చలనంబు లుడిగి యుండు నద్దేహంబు ధాతుక్షీణత లేక చిరకాలం బుండు. ననిన విని రామచంద్రుం డి ట్లనియె. ౨౭౪.

క. అనఘ వివేకాభ్యుదయం
బునఁ జిత్తము లయముఁ బొందుపుణ్యాత్ములకున్
ఘనమైత్ర్యాదిగుణావళి
యొనయఁగ నె ట్లుద్భవించు నెఱిఁగింపు తగన్. ౨౭౫.

సీ. అనిన నమ్మునిపతి యనుఁ జిత్తనాశం బ

రూపంబు మఱియు నరూప మనఁగ
రెండువిధంబు లై యుండు. జీవన్ముక్తి
యదియ సరూప మౌ, నటు వి దేహ
ముక్తి యరూపకంబును నగు, సుఖదుఃఖ
ములచేత బద్ధ మై కలఁగుమనసు
సంసారనామవృత్తిమునకుఁ బ్రోది యౌ,
నిది చిత్తవిభ్రాంతి యెఱిఁగికొనుము.

గీ. దీని సంక్షయ మెఱిఁగింతుఁ దెలియ వినుము,
కొండ గాడ్పునఁ గదలక యుండినట్టి
భంగి సుఖదుఃఖములచేత భంగపడక
యుండునది చిత్తలయ మండ్రు యోగివరులు. ౨౭౬.

క. జ్ఞానస్వరూప మగు న
మ్మానసమె యమానసంబు! మది మఱవక తా
ధ్యానంబు నిశ్చయించిన
మానస మది సాత్త్వికంబు మనుకులతిలకా. ౨౭౭.

గీ. పరఁగు రాజస తామస భావనాశ
మగుడుఁ జిత్తంబు సన్న మై నిగిడి, సత్త్వ
గుణము చిక్కంగ మైత్ర్యాదిగుణము లొందవు
నని యెఱుంగుము మనమున నంబుజాక్ష. ౨౭౮.

క. ఇదియ సరూపమనోలయ
మిది జీవన్ముక్తునందు నెసఁగు, సరూపా
స్పదహృదయనాశనం బది
విదేహముక్తునకు నమరు, విమలచరిత్రా. ౨౭౯.

వ. ఇట్లు రజస్తమోగుణంబుల నిరసనంబున విశేషించినయదియ సకల సద్గుణసారంబును సాత్త్వికవిశేషంబు నగు జీవన్ముక్తి. విదేహముక్తి

యందుఁ దన్మనంబు లీనం బగు. నట్లు గావున. ౨౮౦.

క. అనిలస్పందనవాసన
లనిశము ప్రేరేప నింద్రియజ్ఞానము గొ
బ్బున నబ్బకుండె నేనియు,
ననఘా తత్ప్రాప్తి మీవ యగుదువు సుమ్మీ. ౨౮౧.

వ. వేద్యవేదనోల్బణత్వంబు చిత్తంబు. అదియ యనర్థమూలం బగుఁ
దన్నిరసనంబునన కాదె మహాయోగీంద్రులు ప్రాణసంరోధనంబు
సేయుచుందు. రది యెట్లంటేని. ౨౮౨.

క. మానుగఁ బ్రాణాయామ
ధ్యానమునను యుక్తికల్పితప్రయోగములన్,
బూనఁగ ననిలనిరోధం
బై నిలువఁగఁ జిత్తశాంతి యగు రఘురామా. ౨౮౩.

సీ. వినుము వృత్తిజ్ఞానవిభవప్రభూత మై
యనుభూతివాసనలను జయించు
పరమచిత్తోత్పత్తిపద మెఱింగెదఁ;
గడిఁది వాసనలచే విడువఁబడిన
పూర్వాపరవిచారముల జనించుపదార్థ
రక్తి వాసన యండ్రు రాజవృషభ,
యది యతివ్యగ్ర మై యాత్మలో నూనంగ
నఖిలసద్వృత్తులు నడఁగి పోవు,

గీ. నట్టివాసన దగిలినయట్టి పురుషుఁ
డేది గనుఁగొన్నఁ దన కది యెల్ల మంచి
దనుచు మోహించు ; వాసనాభ్యాసవృత్తి
జననమరణాదికారణ మనఁగఁ బరఁగు. ౨౮౪.

క ఇమ్ముల హేయోపాదే

య మ్మగుణాగరవిలాస మణుమాత్రము చి
త్తమ్మునఁ దోఁపక యున్నపు
డమ్మానస మింకఁ బుట్ట దని యెఱుఁగు మదిన్. ౨౮౫.

వ. వాసనారాహిత్యం బగునంతన పరమశమప్రదంబై మనోలయం బగు. నది యె ట్లనిన. ౨౮౬.

మ. అనిలస్పందనవాసనల్ పొడమ న ట్లన్యోన్య మేతద్ద్వయం
బును బీజాంకురముల్ మనంబునకు నై పొల్పొందు; నీమాఁటికిన్
విను బీజంబు ప్రపంచ; మట్లగుట సంవేద్యంబు వర్జింపు; మం
తన నిర్మూలితవృక్షమట్ల యడఁగున్ దత్సర్వమున్ రాఘవా. ౨౮౭.

గీ. వినుము సంవేద్యమునకు సంవిత్తు బీజ,
మివియు నొండొంటి నెడఁబాసి యెందు లేవు,
నూనెతోఁ బాసి నువ్వులు లేనియట్ల
యని యెఱుంగుము, మనమున నినకులేశ. ౨౮౮.

క. వారని విషయజ్ఞాన మ
పారభవోదారదుఃఖపరకారణ మౌఁ;
గోరిక గూరని విషయ
స్ఫారజ్ఞానంబు సౌఖ్యపదహేతు వగున్. ౨౮౯.

ఆకాశగత్యభావోపాఖ్యానము.

వ. అనిన విని రామచంద్రుం డయ్యా, జాడ్యరహితుండును, నిర్విషయజ్ఞానియు, నగు నతం డెట్టివాఁ డతనికి తజ్జడభావం బెట్లు నివర్తించుఁ జెప్పవే యని యడిగిన, నప్పరమసంయమి యి ట్లనియె. ౨౯౦.

క. సర్వావస్థలయందును
నిర్వాణమనస్కుఁడై ననిత్యుఁడు జడుఁడున్
నిర్విషయజ్ఞానియు నగు
నుర్వీశ్వర, కార్యకోటియుతుఁడై యున్నన్. ౨౯౧.

ఉ. వాలినసర్వధర్మముల వాసన లన్నియుఁ గ్రాఁగి పోవఁగా,
బాలునిభంగి మూఁకుక్రియఁ బాటిలి చిత్సుఖపారవశ్యుఁ డై
వ్రాలుట యెప్పు డప్పు డవికారత నాతత మై యజాడ్య మై
యోలిన రాకపోక లవి యుండని తత్పద మొందు రాఘవా. ౭౯.

క. ఎఱఁగిన సంవిత్తికి బ్ర
హ్మాసన్మృతి సమభిజ్ఞ యెద్ది యని యుదయించున్,
వసుధేశ్వర, విను తేజో
విసరమునఁ బ్రకాశమహిమ వెలుఁ గొందుగతిన్. ౮౦.

సీ. విను మనీషాంతరవిషయ మై సన్మాత్ర
మై యనాదరణ మై యధికరూప
మై యేకరూప మైనదియ సత్తాస్థితి
యగు; నట్లు కల్పితావిగళితంబు
నాద్యంబు మఱియు ననాద్యంబు; సామాన్య
సద్భావమునకు బీజంబు లేదు;
గాన సంవిత్తియు గలుగంగ నందులఁ
బొందిన మఱి రాక పోక లేదు.

గీ. సకలహేత్వర్థములకును సార మిదియ;
హేతు వెన్నఁడు దానికి నెన్న లేదు;
సారముల కెల్ల మొద లగుసార మిదియ,
యింతకంటెను మఱి సార మెందు లేదు. ౮౧.

వ. అట్లు గావునఁ బురుషప్రయత్నంపు బలిమిని సకలవాసనాపరిత్యాగం
బు సేసి తత్త్వజ్ఞుండ వై యక్షయాత్మకం బగునట్టిపదం బొక్కటియె
సన్మాత్రంబునం బొందునదియ యుత్తమంబు. ౮౨.

మ. తతచిత్తక్షయ వాసనాహరణ తత్త్వజ్ఞానముల్ నాఁగ నీ
త్రితయంబుల్ గడుదుష్కరంబు లగుటన్ ధీయుక్తి మైఁ బౌరుష

స్థితిభోగేచ్ఛఁ దొలంగి యత్నమునఁ బ్రీతిన్ వీని సేవించి సం
తతసౌఖ్యోదయ మైనచిన్మయమహాతత్త్వంబునం బొందుమీ. ౨౯౬.

క. ఈ మూఁడు నభ్యసింపని
యా మూఢుఁడు జన్మశతసహస్రంబులకున్,
భూమీశ్వర, యచ్యుతపర
మామృతపద మెవ్విధమున నందఁడు సుమ్మీ. ౨౯౭.

క. క్రమకాలంబున నీ త్రిత
యము నబ్బిన ముక్తిఫలద మగు; నొక టొకటే
నమకొన సంకల్పిత మం
త్రములుగ నత్యుచ్చసిద్ధిదము లగుఁ దలపన్. ౨౯౮.

గీ. అనఘ యీమూఁడు గూడ నభ్యస్త మైనఁ
గలుషతర మగుమానసగ్రంథు లెల్లఁ
దొడవు దెగ దాన నూలును దునియునట్లు
తివిరి నిశ్శంక నన్నియుఁ ద్రెస్సిపోవు. ౨౯౯.

క. చన భావనావిరతి సం
గనివర్తనములను దనదుకాయ మసత్యం
బని తెలిసిన, వాసనలను
మునుకొని యవి యణఁపఁ, జిత్తమును నణఁగుఁజుమీ ౩౦౦

సీ. సకలార్థవితతికి సంగంబు హేతువు,
సంగంబు నిలయంబు సంసృతికిని,
సంగంబు మూల మాశాలతావలికిని,
సంగంబె యాపద్దశలకు నెలవు,
సంగవర్జనమె మోక్షము, సంగవిరతిని
జన్మనాశం బగు జనవరేణ్య,
కలిమి లేములు రెండు కడు దుఃఖ మొనరించు

మలినవాసన సంగమం బెసంగ,

గీ. నింక సన్ముక్తిరక్తుల కిట్లు వితత
జన్మఖేదము హర్షవిషాదగతియు
సడల వతిఁ కల్లు శుద్ధవాసన యెసంగ,
ననుచుఁ గొనియాడుదురు మును లనఘచరిత. ౩౦౧.

వ. ఆ జీవన్ముక్తులు, మూర్ఖచిత్తులు దీనమతులు నగుదు రేని పునర్జన్మ
మొందుదురు అట్లు గావున. ౩౦౨.

చ. మును సుఖదుఃఖజాలమున మోదము ఖేదము లేక, యాశకుం
జన వొకయింత యూక, ఘనసంపద లాపద లొందినట్టిచో
ట్లను సమబుద్ధి నొంది, యొకటిఁ దగు లొందక, ప్రాప్తవస్తువుల్
గొని సుఖియించె దేని ధృతి గూడి యసంగుఁడ వౌదు రాఘవా.

వ. అని ఆకాశగత్యభావోపాఖ్యానం బెఱింగించి వసిష్ఠుండు ౩౦౪.

క. ఉపశమనప్రకరణమున
నపరిమితం బైనచిత్త మణఁగువిధము నా
త్మపరిస్ఫుటవిజ్ఞానము
నుపదేశించితి నెఱుంగు ముత్తమచరితా. ౩౦౫.

వ. అని యిట్లుపశమనప్రకరణంబు వసిష్ఠుండు రామచంద్రున కెఱింగిం
చుటయు సవిస్తరముగా విని భరద్వాజుండు సంతుష్టాంతరంగుం డై
యటమీఁద నేమి సెప్పె నానతి మ్మని యడిగిన. ౩౦౬.

(మత్తకోకిల).

వేదవేద్యపదాంబుజద్వయ, విశ్వరక్షణదక్షకా,
యాదిశత్రునిరస్తనిత్యదయారసామృతనేత్ర, ప్ర
హ్లాదనారదపుండరీకశుకాదిభాగవతోత్తమా
హ్లాదకారణ, దివ్యనామ, భవాబ్ధిశోషణబాడబా. ౩౦౭.

క. సంసారభయనివారణ,
కంసాసురమల్లముఖ్యఘనదానవవి
ధ్వంసభుజసార, దివిజో
త్తంసమణిశ్రీపరీతతతపదకమలా. ౩౦౮.

(మాలిని).

కమలభవవధూటీ కాశికర్పూరవాటీ
హిమకర హిమశైలాహీంద్ర సత్కీర్తి లోలా
దమితవిమలవీరా దైత్యవక్షోవిదారా
విమలకమలనేత్రా వీరలక్ష్మీకళత్రా. ౩౦౯.

(గద్య).

ఇది శ్రీనృసింహావరప్రసాదలబ్ధకవితావిలాస భారద్వాజసగోత్ర
పవిత్రాయ్యలామాత్యపుత్ర సరసగుణధుర్య సింగనార్య
ప్రణీతం బైన వాసిష్ఠ రామాయణంబునందు
ఉపశమనప్రకరణం బన్నది

చతుర్థాశ్వాసము.

వాసిష్ఠరామాయణము.

పంచమాశ్వాసము.

క. శృంగారాకార శ్రీ
సంగతదివ్యాంతరంగ సరసిజనిలయా
లింగితవక్ష యహోబల
శృంగస్థలనటనరంహ శ్రీనరసింహా. ౧.

నిర్వాణ ప్రకరణము.

వ. దేవా పరమతత్త్వార్థవివేకి యగు వాల్మీకి భరద్వాజున కిట్లనియె. నట్లు పశమనప్రకరణం బెఱింగించి, వసిష్ఠుండు రామచంద్రుం గనుంగొని- యీయర్థంబునకు ఫలంబు నిర్వాణంబ యని సెప్పంబడు. నందు భుసుండ, దేవపూజ, బిల్వ, శిలాఖ్య, అర్జున, శతరుద్ర, వేతాళ, భగీరథ, శిఖధ్వజ, కిరాత, చింతామణి, గజ, చూడాల, కచ, మిథ్యాపురుష, భృంగి, ఇక్ష్వాకు, వ్యాధ, యోగభూమికోపాఖ్యానంబులన జీవన్ముక్తవర్ణితంబు లగునితిహాసంబు లేకోనవింశతి యుండు. నందు ప్రణవధ్యానంబునం జిత్తవిశ్రాంతి గలుగుట భుసుండోపాఖ్యానంబునం జెప్పంబడు, నవ్విధం బాకర్ణింపుము. ౨.

గీ. దేహములయందు నహమిక, దృశ్యసమితి
యాత్మ యనుటయు, వస్తువులందు మమత,
యలమి యొందాక వర్తించు నంతదాఁక
బాయ దెప్పుడు చిత్తవిభ్రమము వత్స. 3.

క. విను మంతర్ముఖుఁ డై జగ
మను తృణముఁ జిదగ్నియందు నాహుతిగాఁ దా

నొనరించిన మునివరునకు,
మొనయదు విభ్రాంతి చిత్తమున నెన్నఁటికిన్. ౪.

వ. అనిన విని రఘువరుండు మునివరున కిట్లనియె. ౫

క. నీ విచ్చినబోధంబున
జీవన్ముక్తుండ నైతిఁ, జిరవాసనతో
నీవిధము వాయుధారణ
నేవిధమునఁ బొందవచ్చు నెఱిగింపు తగన్. ౬.

వ. అనినవసిష్ఠుం డి ట్లనియె. ౭.

క. ఘోరభవోత్తారణకును
నారూఢధ్యానయోగ మగునది—యంత
ర్మారుతధారణ మన, నా
త్మారామజ్ఞానసౌఖ్య మన, ద్వివిధ మగున్. ౮.

క. ఈ రెంటియందు మారుత
ధారణ మది యోగ మండ్రు, తలచుచుగ నివి సా
ధారణములు గా వని యధి
కారివిశేషమును శివుఁడు గావించెఁ జుమీ. ౯.

వ. అట్లు గావున, నీకుఁ బరమజ్ఞానం బెఱింగించితి నింకఁ బ్రాణధారణా
యోగంబు తెఱం గెఱింగించెద. నాకర్ణింపుము. ౧౦.

సీ. భూనాథ విను రత్న సానుశృంగంబునఁ
బద్మరాగపురుచిఁ బరఁగుకల్ప
తరు వొప్పు. నా మ్రాని దక్షిణస్కంధ కో
టరమునఁ గనకవల్లరులయింట
నుండు భుసుండాఖ్యుఁ డొకవాయసశ్రేష్ఠుఁ.
డాతండు చిరజీవి, యఖిలములను
వీతరాగుఁడు, కాలవేది, శ్రీమంతుఁడు,

శాంతుఁడు, నిత్యవిశ్రాంతబుద్ధి.

గీ. యతనిఁ గనుఁగొను వేడుక నచటి కరిగి
చూచునెడ నమ్మహీజంబుఁ జుట్టియున్న
పసిఁడితీఁగెలకొనలపుష్పములయందుఁ
గలసి క్రీడించు బహువిహంగముల గంటి. ౧౧.

వ. మఱియును. ౧౨.

క. శశిశకలసదృశబిసలత
లశనములుగ సామగాయనాభ్యాసకళా
వశుల పితామహవాహన
శిశులను హంసములఁ గంటి చెలఁగుచు నంతన్. ౧౩.

ఉ. వాయసవృద్ధవర్గ మిరువంకల డగ్గఱి తన్నుఁ గొల్వఁగా
నాయతపక్షయుగ్మమును నంజనసీరదనీలవిస్ఫుర
త్కాయము దీర్ఘతుండమును గల్గి సుఖస్థితి నున్నవాని దీ
ర్ఘాయురుపేతు నిత్యవిజితాంతకశుండు భుసుండుఁగాంచితిన్ ౧౪.

భుసుండోపాఖ్యానము.

క. కని డాయఁబోవఁ బ్రీతి
న్గనుఁగొని సత్కారవిధు లొనరిచి సుఖాసీ
నునిఁ జేసి పరమసమ్మద
మున బొందెడువాయసోత్తమున కిట్లంటిన్. ౧౫.

శా. ఏకాలంబునఁ బుట్టితీవు? మఱి నీ కీబ్రహ్మవిజ్ఞాన మి
ట్లేకృత్యంబున సంభవించె? నది ము న్నెంత యయ్యె నీ కాయు? వీ
వేకార్యంబు లెఱింగి? తీగృహము నీ కెవ్వాఁడు మున్నిచ్చె? నో
కాకాధీశ్వర, నాకుఁ జెప్పుముమదిన్ గౌతూహలం బయ్యెడిన్. ౧౬.

సీ. అనిన భుసుండుఁ డిట్లను.—మహాభాగ నా
తెఱఁ గెల్లఁ జెప్పెదఁ దెలియ వినుము,

సప్తమాతృకలు నుత్పవవేళఁ గలకంఠుఁ
గొలుచువేడుక వెండికొండ కరుగ,
నందు బ్రాహ్మికి వాహ మగుహంసికకు నలం
బుసవాహ మగుకాకపుంగవునకుఁ
బుట్టితిఁ; బుట్టినప్పుడు బ్రాహ్మి నా కిట్టి
విజ్ఞానసంపద వేడ్క నిచ్చె;

గీ. వెండి నాతండ్రి యిందు న న్నుండఁ బనిచె;
నతనిపంపున నిం దుండ నగణితంబు
లైనకల్పాంతములును మన్వంతరములుఁ
జనియె, నే నెన్ని చెప్పుదు మునివరేణ్య. ౧౭.

వ. అనిన నే నిట్లంటిఁ. గల్పాంతంబులం దెట్టియోగీంద్రులు నిత్తెఱంగున నున్నవారు లేరు. నీ వెత్తెఱంగున నుంటి? వనిన; నతండు—మునీంద్రా, యీశ్వరశాసనం బలంఘనీయంబు, గావునఁ గల్పాంతంబుల యందు పృథివ్యాదిభూతంబులందు యణఁగి వతిలంచుచు నెక్కాలంబు సుఖించుచుండుదు.—ననిన; నతని కి ట్లంటి. ౧౮.

క. నీవును జ్ఞానవిదుండవు,
గావున మును సన్న బ్రహ్మకల్పంబులయం
దే వేవి చూచి తేపఁడ,
నావిధ మెఱిగింపు మనిన నతఁ డి ట్లనియెన్. ౧౯.

మ. అనఘా, యే మని చెప్ప! ధాత్రి జనశూన్యం బయ్యెఁ బెక్కేఁడు;లంత నగ క్ష్మాజ లతా తృణాది యడరన్ దా భస్మ మై తోఁచె; న య్యినచంద్రాదులపుట్టువుల్, సురవరోపేంద్రస్థితుల్, క్రోడ మై కనకాక్షున్ హరి ద్రుంచుటల్,శిశువులై కాన్పింతు రింకేటికిన్. ౨౦.

క. ము న్నేడుగురు వసిష్ఠులఁ
గన్నారఁగఁ జూచినాఁడ కమలజతనయా,

యెన్నఁగ నష్టము తను వగు
నిన్నిచటం జూడఁ గంటి నిండిన ప్రేమన్. ౨౧.

క. ఒకమా టాకాశంబున,
నొకపఱి యుదకమున, నగ్ని నొకయెడ, గిరియం
దొకవేళఁ, జుట్టు చుండుదు
నకలంకవిభావనంబు లద్భుతలీలన్. ౨౨.

వ. మఱియును. ౨౩.

సీ. కలియుగంబులు నూఱు గనుఁగొంటి, హరి బుద్ధ
జన్మంబులును నూఱు చనియె మున్ను,
త్రిపురదాహంబులు దీఱె ముప్పదిమాఱుల్,
దక్షమఖంబులు లక్ష యణఁగె,
సాంగంబు లగువేదసంఖ్యలు పెక్కేఁగె,
నెన్నంగరాని యనేకపాఠ
ముల నొప్పెడు పురాణములు పెక్కు వఱలించె,
నట్లితిహాసరామాయణములు

గీ. చనియెఁ బెక్కులు, మోక్షశాస్త్రములగ్రంథ
లక్ష లుదయించె, వాల్మీకిదక్షనిరత
శిక్షలును వ్యాసుఁ డనుమునిచేతఁ బరుల
చేత భారతములుఁ బెక్కు సేయఁ బడియె. ౨౪.

క. భువి రామాయణకథలును
భవిష్యదుద్భవముతోడఁ బండ్రెం డగుచు
న్నవి, కృష్ణావతరణములు
నవి పదియా అయ్యె, వచ్చు నవతారముతోన్. ౨౫.

వ. అట్లు గావున జగద్భ్రాంతి యిట్టిది. దీని కవధి సెప్ప రాదు. నీవడిగిన యర్థం బెఱింగించితి. నింక నేమి యభీష్టం బడుగు మనిన నతనితోఁ

బ్రాణు లపమృత్యు రహితు లై చిరంజీవు లె ట్లగుదు రెఱింగింపవే.
యనిన నవ్వాయసవిభుం డి ట్లనియె. ౨౬.

క. దోసము లనుమా ర్తికములు
వాసన లనుతంతువుల నవారణఁ గ్రువ్వన్,
రోసినచి త్తమువానికి
నోసరిలున్ మృత్యు వెందు ను త్తమపురుషా. ౨౭.

క. విను నిర్మలమును బావన
మును నేకముఁ బరమసౌఖ్యమును నై నపదం
బున నెవ్వనిమది దగులునొ,
యనఘా, యాతనికి మృత్యు వతిదూర మగున్. ౨౮.

గీ. ప్రకటసంసారరోగకారణము లగుచు
నడరుకామాదిశత్రుల నడఁచునట్టి
యాత్మరతులును బ్రాణచింతాభియుతులు
నగుమహాత్ముల దెస మృత్యు వరుగ దెపుడు. ౨౯.

వ ఈ రెంటియందును సర్వదుఃఖక్షయకారిణియు, సకలభాగ్యదాయిని
యుఁ, జిరాయుఃకారణంబును, నగు ప్రాణచింతన మతిసుఖప్రద యై
వతిల్లు. దాని విధం బెఱింగించెద నాకర్ణింపుము. ౩౦.

సీ. పరఁగ హృద్గత మైనప్రాణానిలము వెలి
ద్వాదశాంగుళమాత్ర వచ్చి యణఁగు
నది రేచకం బగు; నదియు నిశ్చలత
బహిఃకుంభకం బగు; నదియ మఱలి
హృదయంబు సొచ్చి పెం పెసగఁ బూరక మగుఁ;
గదల కాంతరకుంభకత్వ మొందుఁ;
దప్పక యిబ్భంగిఁ దాన వతిల్లువాయు
చింతనం బది ప్రాణచింత యండ్రు.

గీ. ఇదియు దుఃఖౌఘనిరసని, యిందు నిలిచి
యెవ్వ రుండుదు; రట్టివా రెల్లనాఁడు,
శుద్ధబుద్ధస్వరూపులు సుఖులు ఛిన్న
మతులు నై యెందుఁ దగులక మనుదు రనఘ. ౩౧.

క. విను బహిరంతర్ముఖముల
మునివర ప్రాణము నపానమును వతిఁల రెం
టిని గూర్చి నడుమఁ జిత్తముఁ
గొనకొని వతిఁంప నదియ కుంభక మయ్యెన్. ౩౨.

క. మానుగఁ బ్రాణము వొదువ క
పానం బడఁగంగ నేది ప్రబలుం డమల
జ్ఞానస్వరూపత త్త్వము
నానందముతో భజింతు ననవరతంబున్. ౩౩.

ఉ. ప్రాణ మణంగి యుండఁగ, నపానము నుద్భవ మొందకుండఁ, ద
త్ప్రాణవియత్పదంబున నకంపితమై కలనాకలంక ని
ర్వాణము నిష్కళంకముఁ బరంబుఁ జిరానుభవోత్తమంబు గీ
ర్వాణనుతంబు యోగిసుకరంబును నైనపదంబు నొందెదన్. ౩౪.

గీ. అట్టి ప్రాణసమాధిని నట్టివిమల
సంవిదానంద మైనవిశ్రాంతి గలిగి,
తలఁప భూతభవిష్యదర్థముల నెపుడు;
వర్తమానంబు చూతు నకర్త నగుచు. ౩౫

క. ఈ దలను ధీరుఁడ నై
శ్రీపరిణతి సముఁడ నగుచుఁ జిత్తంబున న
వ్యాపితభావాభావుఁడ
నై పెంపునను జిరజీవి నై యున్నాఁడన్. ౩౬

వ. అనిన నతనిం గనుంగొని 'మహాభాగా, నీచరిత్రం బింతయొప్పు నే! యతి

విచిత్రం. బట్లు గావున సకలభువనభూషణుండ వై యాత్మారామసుఖం
బు లనుభవింపు.'మని యవ్వాయసయోగి నామంత్రణంబు చేసి, చను
దెంచితి. నట్లు గావునఁ బ్రాణనిరోధంబునను జిరకాలజీవులు జీవన్ము
క్తులు నై సుఖయింతు రని యెఱింగించి వసిష్ఠుండు. ౩౭.

క. భూనాథ యీ భుసుండా
ఖ్యానము వినఁ గాంచుపుణ్యకర్ముల కచల
జ్ఞానంబు సంభవించుఁ జి
దానందసుఖంబు లొందు నంబుజనయనా. ౩౮.

వ. అని భుసుండోపాఖ్యానంబు సవిస్తరంబుగా నెఱింగించి, యిట్టి చిత్త
విశ్రాంతిరూపం బైననిర్వాణంబు దేవపూజ నైన సంభవించుఁగావున
తత్కథాక్రమం బెఱింగించెద నాకర్ణింపు. మని వసిష్ఠుండు రామ
చంద్రున కి ట్లనియె. ౩౯.

చ. తిరముగ శయ్య నుండి పరదేహముతోఁ గలలోన దిక్కులఁ
దిరిగెడునట్లు గాని, యొకదేహమునం దిర మొంద దాత్మ; సం
సరణము నిట్లు దీర్ఘ మగుస్వప్నము, దీర్ఘమనోభ్రమంబు, దీ
ర్ఘతరమితచిత్తరాజ్యమును, గా మదిలోనఁ దలంపు రాఘవా. ౪౦.

వ. అదియునుం గాక. ౪౧.

ఉ. చచ్చుట నిక్క మందఱకుఁ, జావున కై పరితాప మేటికిఁ?
వచ్చుధనం బవశ్యమును వచ్చును, దాన మదింప నేటికిఁ?
గ్రచ్చర రాగరోషభుజగంబులు రెండు మనోబిలంబునం
జొచ్చి కలంపఁగా నెఱుక చొప్పడ కున్నది గాక, రాఘవా. ౪౨.

క. చతురులు శాస్త్రప్రజ్ఞా
రతులును నై రాగరోషరక్తు లగుదు రే,
నతిభారవాహిగార్దభ
గతిసదృశులె కాన వారిఁ గాల్పనె తంత్రీ. ౪౩

గీ. అట్లు గావున భయదంబు నాత్మధైర్య
హానియు నమంగళంబును నైనయట్టి
తృష్ణపాసంబు నెడలించి త్రుక్కి చెడని
చిన్మయానందసౌఖ్యంబుఁ జెందు మెపుడు. ౮౪.

వ. అని బోధించి యమ్మహాముని తొల్లి శంకరుం డానతిచ్చిన దేవపూజా
మహిమ యెఱింగించెద నాకర్ణింపు మని యి ట్లనియె. ౮౫.

దేవపూజోపాఖ్యానము.

సీ. భక్తి నే నొకనాఁడు భాగీరథీతటి
శివునిఁ జిత్తమునఁ బూజించి, పిదపఁ
గను విచ్చి చూడ, శంకరుఁడు ప్రసన్నుఁడై
మ్రుంగటఁ బొడసూప, మ్రొక్కి నిలిచి
ప్రాంజలి నై — దేవ, పరమాత్మ, పరమేశ,
శర్వ, కళ్యాణంబు సర్వపాప
హరణంబు నగు దేవతార్చనవిధ మెట్టు
లాన తి — మ్మనుటయు హరుఁడు పలికె.—

గీ. మునిగణాధీశ యీక్రియ వినుము దెలియ;
హరిహరులు గారు దేవత, లరయఁ జిత్ర
దేవరూపులు గా, రకృత్రిమ మసాధ్య
మైనసంవిత్స్వరూపం బనాదివేల్పు. ౮౬.

క. ఆకాశాదులపగిది న
నేకం బగువస్తువందు నేపడెడ నాద్యం
బై కృత్రిమరహితం బగు
శ్రీకరతత్త్వ మదియ శివుఁ డనఁబరఁగున్. ౮౭.

క. ఆ మహిమ యెఱుఁగ నేరని
పామరు లాకారపూజఁ బరఁగుదు రొకపె

ట్టామడ చనినోపక యర
యామడ చని నిల్చినట్ల యాత్మవివేకా. ౪౮.

క. పారావారవివర్జిత
మై రంజిలు చిత్ప్రకాశ మది దృష్ట మగు; నా
కారాదులు లే వెల్లెడ;
నారయఁ గల్పాంతదశలు నంద యణంగుఁన్. ౪౯.

సీ. శాంతియ బోధంబు, సమతయ పుష్పముల్,
చిత్సౌఖ్యసత్తయే శివుఁడు, నిట్టి
యాత్మార్చనయె దేవతార్చన యగుఁ; గాని
యాకారపూజ లనర్చనంబు
లాత్మపూజయ యనాద్యంతంబు నద్వితీ
యము నఖండము నబాహ్యంబు నైన
యానంద మొసఁగు, బాహ్యము నాంతర మనంగఁ
దత్పూజ ద్వివిధ మై తనరు; నందు

గీ. బాహ్యపూజాప్రకారంబు పరఁగ వినుము,
సర్వభావాంతరస్థయు శమితకళయు
సదసదంతరసామాన్యసత్త్వవతియు
నైన సంవిత్తిసత్త దా నమరు నొకటి ౫౦.

వ. అమ్మహాసత్తాత్మత దేవుం డనిపించుకొనును. నతండుసర్వశక్తిమయుండు గావున శక్తిమండలతాండవంబునఁ బ్రవృత్తినివృత్తులం బొందుచుండు. నదియు విజ్ఞానశక్తియు క్రియాశక్తియు కర్తృత్వశక్తియు నుల్లాస శక్తియు నిరోధశక్తియు నను ని ట్లనంత శక్తు లగుచుండు. నందు నుల్లాసశక్తి సంసారవిజృంభణంబు సేయు. నిరోధశక్తి దాని నిశ్శే షంబు సేయుచుండుఁ. గావున. ౫౧.

క. జగదాధార మనంతము
నగణితరవినిభము భాసనాభాసకముఁన్

విగుణము సంవిన్మయమును
నగు నంతస్స్వప్రకాశ మది పూజ్యముగాఁ. ౫౨.

వ. అది యె ట్లంటేని ౫౩.

సీ. కడలేని తత్పరాకాశకంధరము పా
సాదికాకాశకోశాంఘ్రితలము,
నఖిల దిక్ప్రాణబాహామండలము శివ
మగణితస్ఫురిత నానాయుధంబు,
హృత్కోశకోణసంహితవిశ్రమితమహా
బ్రహ్మాండభాండపరంపరంబు,
నై చెలువొందిన యఖిలపూజ్యుఁడు సంవి
దాత్ముఁ డాతని కుపహారవిధులు

గీ. వలవ వవినాశనంబు శీతలము లమృత
మును నవీనంబు నాత్మీయమును ఘనంబు
నైన యక్లేశలభ్యవిజ్ఞాన నియతి
నమ్మహాత్ముఁడు పూజల నందుఁ దాన. ౫౪.

క. విను ముట్టుఁ జూచుఁ జను మూ
ర్కొను బలుకును నిద్రవోవుఁ గుడుచు న్వీడుచుఁ
ఘనచిన్మయాత్ముఁ డగు నా
తని కొండొకపూజవలదు ధ్యానము దక్కన్. ౫౫.

క. విను మిట్టిపూజలను మూఁ
డుని మేషములంత సేయుడును గోదానం
బునఁ గలఫల మగు; దిన మె
ల్లను జేసిన పరమధామలాభము నొందున్. ౫౬.

వ. ఇది పరమధర్మంబును పరమయోగంబును నగు ; నిది బాహ్యపూజ యనంబడు. నింక నంతఃపూజ యెఱింగించెదఁ; జిత్తగింపుము ౫౭.

మ. స్థితుఁడు న్నిర్గతుఁడుఁ బ్రసుప్తుఁడును నాసీనుండుఁ దా భోగియున్
గతభోగుండును దూరసంస్థితుఁడు భ్రాంతస్థుండు సర్వంబు నై
వితతాకాశ శివాత్మకం బయిన సంవిజ్జ్ఞానలింగంబు నం
చితబోధాత్మసమాధి నిచ్చలును బూజింపం దగున్ సంయమీ. ౫౮.

సీ. అట్టి చిన్మయరూప మగునాకుఁ బెక్కగు
చిత్తదృక్ఛక్తులు చెలఁగుసతులు,
విశ్వంబు నాకు నివేదన, మనము దౌ
వారికుం డగుఁ, బ్రతిహారి చిత్త,
మతులఖండజ్ఞానవితతి భూషణములు,
ద్వారంబు లింద్రియదశక మరయ,
నబ్భంగి నీరూప మగునన్ను సమబుద్ధిఁ
దప్పక పూజింప నొప్పు; నిట్టి

గీ. పరమపూజకుఁ ద్రవ్యసంపత్తివలదు;
కామదం బగు పూజయుఁ గలదు వినుము,
ప్రాప్త మగునట్టి భక్ష్యపానాదు లాత్మ
కర్చనము చేసి సుఖ యగు టదియ లెస్స. ౫౯

వ ఇట్లాత్మపూజాహారంబు లగు భక్ష్యాదివస్తుసంపద్ద్రవ్యంబు లన్నియు
నేకం బగుశాంతరసంబు చేతను దిరస్కృతంబు లగు నట్లు గావున దేశ
కాలకలనాకలితంబు లగువస్తువులవలని సుఖదుఃఖవిభ్రమంబు లుడిపి
నిత్యజ్ఞానార్చితశరీరనాయకుండ వై సుఖం బుండు. మని యుపదే
శించి యమ్మహాదేవుండు మఱియు ని ట్లని యానతిచ్చె. ౬౦.

క. ఈవిధము పూజ నిచ్చలు
గావించెడు నతని కేను గలదైవముఁలున్
సేవితుల మగుచుఁ దగ సం
భావింతు మతండు వొందుఁ బరమపదంబున్. ౬౧.

గీ. లేని వయ్యును గలయట్లు గానిపించు
జగము లాభాసమాత్రమ యగు మునీంద్ర;
యెండమావులు నీళ్లని యెఱిఁగినట్లు
మూఢుఁ డేతత్త్వ మెఱుఁగక మునుఁగు నందు. ౬౭.

చ. అలఘువివేక, జీవుఁ డని యాత్మునిఁ దెల్తురు గాక యెందున
జ్ఞులు. జడిమోచ్ఛ్వపుండై నలసుండు ననార్యుఁడు నైనమూఢు నే
కొలఁదుల శిక్ష సేసెదరు? క్రూరుని సౌమ్యునిఁ జేయఁ బోక, తాఁ
గలఁ బొడగన్నమర్త్యునకుఁ గన్నియ నిచ్చుట యాఁ దలంపగాన్.

వ అని యనేకప్రకారంబుల నుపదేశించి యప్పరమేశ్వరుం డంతర్ధా
నంబు నొందె. నని రామచంద్రున కెఱింగించి వసిష్ఠుండు మఱియు
ని ట్లనియె. ౬౮.

క. ఈ యచర్చన యక్లేశం
బాయతవాసనలు దీన నణఁపుదు మెపుడున్.
బాయక ప్రాప్తిక్రియ యగు
నా యాత్మార్చనము నింద యణఁచినభంగిన్. ౬౯.

చ. అరయఁగఁ బ్రాప్తమైనక్రియలం దొకవిఘ్నము గల్గెనేనియున్
మెరమెర పొందఁగా దదియు మిక్కిలి పూజయ, దాన దోషముల్
పొరయవు, గాన జీవునెడఁబుట్టెడు గ్రాహ్యము గ్రాహకత్వమున్
సరి యగుయోగపూజ ధృతిఁ జల్పుము రాసుత యాత్మపూజయున్.

వ. అనియిట్లు దేవపూజోపాఖ్యానం బెఱింగించి వసిష్ఠుండు రామచంద్రుం
గనుంగొని యింక నంతర్భావకంబు లగుసకలార్థంబులుం గలయది
యవ్యయం బగు చైతన్యంబ. యీయర్థకాంబు విదితం బగు బిల్వో
పాఖ్యానం బెఱింగించెద నాకర్ణింపు. మని యి ట్లనియె. ౭౦.

బిల్వోపాఖ్యానము.

గీ. ప్రాప్తములు వచ్చుచోటను బ్రథమవేళ
సుఖిత మగునట్లు, తర్వాత సుఖము లేక
యునికి యనుభూతసిద్ధంబు జనుల కెల్ల
దీని నెవ్వఁ డెఱుంగఁడు ధీరహృదయ   ౬౮.

ఉ. కోరినవేళ వస్తు వొడఁగూడ సుఖం, బని మీఁదఁ గల్గఁ; దా
గౌరవ మెల్లఁ గోరికయ గావున, వాసనఁబాయ నిష్ప్రవా
చారత సర్వకర్మములుఁ జల్పుము, పెక్కుకళంకువల్ మదిం
గూరినసైన; దీని మదిఁ గొందల మందక నిల్పు రాఘవా.   ౬౯.

వ సర్వాత్మకంబు నేకంబు నగు బ్రహ్మంబు భువనభ్రమవిభ్రమంబుల ననే
కంబువోలె నుండు. నంతియ కాని తక్కొండు లే దీయర్థంబు బిల్వఫ
లరూపంబునం జెప్పంబడు వినుము.   ౭౦.

సీ. విపులత్వమునను వేవేలయోజనము లై
యుగసహస్రములందు నిగిరిపోక
నమలంబు నధికంబు నతివిస్ఫుటంబు నై
యొక్కమారేడు బం డొప్పుచుండు,
నది ప్రాఁతయయ్యును నమృతాంశుశకలమా
దర్శవసుందరంబు నై తనరుచుండుఁ,
గల్పాంతవాతవేగంబునఁ గదలక
కోటియోజనముల కొలఁది వడిని

గీ. మూల మనఁగల్గి యీజగంబులకు నెల్లఁ
దాన యాధార మగుచుండు, దానిచుట్టు
మెఱసి బ్రహ్మాండములు విశ్రమించుచుండు,
రవికులక్షీరనిధిచంద్ర రామచంద్ర.   ౭౧.

వ. అనిన విని రామచంద్రుఁ డిట్లనియె   ౭౨.

క. మునిసార్వభౌమ, బిల్వం
బని యిప్పుడు మీరుసెప్పినది నామదికిన్,
మును చెప్పిన చిత్సత్తయ
యని తోఁచెడి దీనిఁ దెలియ నానతి యీవే. 23.

వ. అనిన నమ్ముని యఖిలంబును జిత్తోద్భవరూపంబు. అది యహంకారం
బున విస్తరిల్లుచుండు. భేదంబు చిత్తచాంచల్యంబె కాని, యన్యంబు
గా; దని బిల్వోపాఖ్యానంబెఱింగించి వసిష్ఠుం డధ్యాత్మనిర్వికల్పము,
నఖండైకరసము, నగు నీయర్థంబు విశదంబు సేయుటకు శిలోపాఖ్యా
నంబుసెప్పంబడు. నాకర్ణింపు మని రామచంద్రున కిట్లనియె. 2౪.

శిలోపాఖ్యానము.

క. మృదువును మెఱుఁగును విస్మయ
పదమును నిబిడము నరంధ్రపరిపూర్ణము నై
విదిత మగు నొక్కశిల యన
నది విని రఘురాముఁ డనియె నధికప్రజ్ఞన్. 2౫.

గీ అనఘ మీరు చెప్పినది చిత్పదము, యది
శిలయు ఘనము నేకకళయు నగుటఁ,
దా నరంధ్ర మయ్యు లోనుంచు జగముల
మిన్ను గాడ్పు నాఁచికొన్నయట్లు. 2౬.

క. నాకము భువియును భవనము
నాకాశముఁ బర్వతములు నబ్ధులు దిశలున్
దూఁకొని శిలలో నివి గన
నేకత మచ్ఛిద్రతయును నెందుఁ దలంపన్. 22.

వ. సకలలోకంబులు దనయంద యుండ యమ్మహాశిలయు నరంధ్రంబును,
నభేద్యంబును, శంఖచక్రగదాపద్మ రేఖాంకితంబును, నై సుషుప్తిభా
వంబున నుండు పరబ్రహ్మం బని శిలోపాఖ్యాన తాత్పర్యంబు సెప్పిన

విని వసిష్ఠుండు హర్ష నిర్భరమానసుండును, పులకితశరీరుండును, బాష్ప
కణకలితకపోలుండును, గద్గదకంఠుండును, ముకుళితకరకమలుండును,
నై రామచంద్రుం గనుంగొని—అహో మహాప్రాజ్ఞుండవు గదే! ఈ
రహస్యంబుసెప్పి. తీవయప్పరమేశ్వరుండ. వని యగ్గించి యింక వివేకి
యగువానికి యుద్ధాదిక్రియలను జిత్తవిశ్రాంతిబోధకం బగునీయ
ర్థంబున కర్జునోపాఖ్యానంబు గల దాకర్ణింపు. మని యిట్లనియె.

అర్జునోపాఖ్యానము.

గీ. సమతఁ గర్తృత్వ భోక్తృత్వ సాక్షి యగుచు
ననుగమించిన పుర్యష్టకాఖ్య మగుచు
నెఱయు సంవిత్తి యర్జునునిం బ్రబుద్ధుఁ
డైనకృష్ణుఁడు బోధించె నయ్య వినుము. ౭౯.

మ. ఇటమీఁదన్ రవిసూనుఁ డైనయముఁ డిట్లప్రొద్దు నీప్రాణులం
బటురోషంబునఁ జంప వేసరి తపఃప్రాప్తుండుగా, భూమియు
త్కటభారం బుడుపం జనించెనరు వీఁకన్ గృష్ణపార్థాఖ్యులై
నటనోదారబలప్రసిద్ధి నరుఁడున్ నారాయణుండున్ భువిన్. ౮౦.

గీ. అందు భారతరణమున నర్జునుండు
యుద్ధవిముఖాత్ముఁ డగుటకు నొయ్య నతని
ననునయించుచు శ్రీకృష్ణుఁ డానతిచ్చు
నట్టి వ్యాఖ్యాన మెఱిఁగింతు ననఘ వినుము. ౮౧.

సీ. చిద్రూప మెన్నఁడుఁ జెడదు సంపూర్ణంబు
నిర్దోష మీవును నిర్జరుండ,
వజుఁడవు, నిత్యుండ. వాత్మ, కేపట్టునఁ
బుట్టువుఁ జావును బొరయ వెందు,
నిట్లయ్యు నిటమీఁద నెట్లగు ననరాదు,
శాశ్వతుఁ డాద్యుండు, సర్వమయుఁడు,

తనుబాధ లెందు నాతని సోఁక, వటుగాన
నసుర క్తి దొఱంగి యేకాంతబుద్ధి

గీ. నన్ని కర్తవ్యములును బ్రహ్మార్పణముగ
నాచరింపుము, బ్రహ్మంబ వగుదు వీవ;
విలయవాయువు వీచిన వింధ్య మగులు
నపుడు గురుశాస్త్రమతు లలంఘ్యములు పార్థ. ౮౨.

వ. అట్లుగావున నప్రబోధంబున వాసనలధికంబగు, నాత్మవిజ్ఞానంబువలనం జేసి నశించు నని మఱియుఁ బెక్కువిధంబులఁ గృష్ణుం డర్జును బోధించి సమరకర్తవ్యోన్ముఖుం జేయంగలవాఁ డగుం గావున నట్లనాసక్తచిత్తుండవై సర్వంబు నాచరింపు మని వసిష్ఠుం డర్జునోపాఖ్యానం బెఱింగించి రామచంద్రుం గనుంగొని జంతువులకు జన్మపరంపర సంకల్పభ్రాంతియ. ఈయర్థంబున శతరుద్రోపాఖ్యానంబు గల దాకర్ణింపు మని మఱియు నిట్లనియె. ౮౩.

శతరుద్రోపాఖ్యానము.

మ. ఒకభిక్షుండు సమాధిశాలి గలఁ డయ్యోగీంద్రుచిత్తాంబుజం
బొకనాఁ డాపగ వీచులై నిగుడున ట్లుల్లోలమై తా నొకా
నొక కర్మాశ్రయచింత నొంది తిరమై యొక్కింతసే పుండఁగా
నొకయాత్మప్రతిభావిశేషకలనం బుద్భూతమై యంతటన్. ౮౪.

సీ. అతని చిత్తంబు లీలార్థమై సామాన్య
జనభావకాంక్షతో మనుజుఁ డగుచుఁ,
గోరి జీవితుఁ డనుపే రిడికొని ఘన
స్వప్న పట్టణమున సంచరించి,
యట పానమదమత్తుఁడై నిద్రవోవుచు,
కలలోన విప్రుఁడై చెలఁగి, యందు
నిద్రించి కలలోన నెఱయ సామంతుఁడై

భుజియించి, మఱి నిద్రఁబొంది కలను

గీ. ఒక్కభూపాలుఁ డై నిద్రనొంది, యందుఁ
గల సురాంగన యై, రతిక్రాంతి నిద్ర
నెసఁగ మ్మగి యయ్యెఁ, గ్రమమున నివ్విధమున
బహువిధస్వప్నభవపరంపరలు వొంది. ౮౫.

క తుది రుద్రుఁ డైతి నని తన
మది నిక్కల గాంచి తొంటి మహితభవంబుల్,
విదితముగఁ గనియె, శివురూ
పొదవిన విజ్ఞాననిర్మలోత్తమ బుద్ధిన్. ౮౬.

వ. ఇవ్విధంబునం దెలిసి యంత డొక్కయేకాంతస్థలమున సుఖాసీనుండై
యాత్మీయంబైనస్వప్నశతవర్ణనంబులు దలంచుకొని విస్మితుండై,-య
హో విశ్వమోహిని యగుమాయ యిట్టిదిగదే, మరుమరీచికాజలం
బువోలెలేని దయ్యును గలయట్ల భ్రమియించుచున్నయది; యాయా
రూపంబుల నమితంబు లగు సంసారారణ్యభూములయందుఁ బెక్కుజ
న్మంబులఁ బరిభ్రమించి నేఁడు రుద్రుండనైతి. నిందు ననేకయుగంబులు
ను బహువిచిత్రంబులునుం జనియె.అతీతంబైన యతిప్రభృతిసంసారశ
తంబు నాలోకించెదంగాక.-- యనితలంచుకొని చనుదెంచి యతండు.

ఉ. ఆసిఁ బ్రసుప్తమాడ్కి నగు నయ్యతిదేహము గాంచి చేతనో
త్పాదన యందుఁ జేసిన నతండును రుద్రుఁడ యయ్యె; నిద్దఱున్
సాదరలీలఁ జిన్గగనసంస్మృతిపట్టినమేనిఁ గాంచి ప్రా
ణోదయ మందుఁ జేయుటయు నొప్పగ రుద్రుఁడ యయ్యె నాతఁడున్.

క. ఇవ్విధమునఁ జని వరుసన
యవ్విప్రప్రభృతు లైనయంగంబులకున్,
నివ్వటిలఁ దనువు లొసఁగిన
నవ్విధి శతరుద్రమూర్తుల్ లైరి కుమారా. ౮౭.

వ. ఇట్లు మహాభిక్షుసంకల్పంబు లగుజీవితాదులు శుద్ధసంవిదంశంబు లై నిత్యులుంబోలె నుండె. ఇది మనోమాయ యని శతరుద్రోపాఖ్యానం బెఱింగించి వసిష్ఠుండు రామచంద్రుం గనుంగొని.—యింక సుషుప్తి యనువునఁ బునర్జననకం బగు వివేకం బెఱింగించుటకుఁ గర్కటికథ యునుంబోలె నొప్పు బేతాళప్రశ్నసంఘుంబుగల దాఖ్యానంబు. ముని మఱియు ని ట్లనియె. ౯౦.

క. మునివృత్తి—గాష్ఠతాపసి
యన జీవన్ముక్తుఁ డనఁగ నట్టిరుదెఱఁగై
చను; నందుఁ గ్రియ లసారము
లని విడుచు జితేంద్రియత్వ మది ప్రథమ మగున్. ౯౧.

క. యుక్తాయుక్తము లెఱిఁగి వి
రక్తుం డయి సువివేకరతుఁ డయ్యును లో
కోక్తిఁ జరించిన జీవ
న్ముక్తుం డగునది ద్వితీయమునివృత్తి యగున్. ౯౨.

వ. అట్లు గావున. ౯౩.

గీ. శాంతు లగువీర లిరువురు సములు, వీరి
చిత్తనిశ్చయరూపాత్మసత్త యైన
భావ మది మౌన మని చెప్పఁబడుఁ గుమార
యదియు మూఁడు విధంబు లై యమరు నందు. ౯౪.

వ. అది యె ట్లనిన. ౯౫.

గీ. మాటలాడక యునికి వాఙ్మౌన, మింద్రి
యములఁ గుదియించుబలిమియె యక్షమౌన,
మన్ని చేష్టలు నడఁగించి యున్న యునికి
కాష్ఠమౌనంబు నాఁబడుఁ, గమలనయన. ౯౬.

వ. ఇట్లు చెప్పంబడు చిత్తవిభ్రమ హరణం బగు మౌనత్రయంబునకు గాష్ఠతాపసుండు ముఖ్యుం డట్లు గావున. ౯౭.

సీ. అవిభాగయును, ననాయాసయు, నాద్యంత
శూన్యయు, నైనసుషుప్తి సత్త.
ధ్యానచిత్తులకు నధ్యానమానసులకు
మౌనసంగతిపై సమంబు దలఁప,
నానాత్వవిభ్రమం బైనయీజగ మెల్ల
నస్థిరం బని నిర్ణయముగ నెఱిఁగి,
సందేహరహిత చిత్సద్భావ మది యూర
క్లిష్ట మైనట్టి సుషుప్తి యండ్రు,
గీ. ఏకమయ్యు దా నవేకసంవిద్రూప
మై వెలుంగు జిత్స్వభావ మదియ
యనిన యట్టియొఱుక యత్యంత ముగునేని,
మహిత మగుసుషుప్తి మౌనమండ్రు. ౯౮.

క. విను సమ్యగ్జ్ఞాన స్థితి
నొనరించి సమాధిఁజేసి యుత్తమసంవి
ద్ఘను లగువారల నెందును
ననుపమ విజ్ఞానయోగు లండ్రు కుమారా. ౯౯.

క. సముమతిఁ బ్రాణమనోయో
గము నందఁగ శాశ్వతమును ఘనతరము ననా
ద్యము నగు చిత్పద మొందెడు
నమృతాత్ములె యోగయోగ్యు లండ్రు మునీంద్రుల్. ౧౦౦.

వ. ఇట్లిరుదెఱంగులవారికి నకృత్రిమం బగుసంవిత్తత్త్వం బెట్టిదనిన. వాస
నావాగురాక్రాంతం బగుమనఃప్రాణవర్తనంబు లెచ్చోట నణంగు
నదియ పరమపదం బనంబడు. సంసారస్వప్నవిభ్రాంతులయందు బేతా
ళవాక్యంబులైన శుభప్రశ్నంబులు గల వవి యెఱింగించెద. నాకర్ణిం
పు; మని వసిష్ఠుం డి ట్లనియె. ౧౦౧.

బేతాలోపాఖ్యానము.

మ. వెలయం గర్కటిభంగి నాత్మవిదుఁ డా బేతాళుఁ డొక్కండు రే
యిల వర్తించుచు నొక్కపట్టణములో నేకాకి యై వచ్చు భూ
తలనాథుం గని వెంటఁబట్టి—నరనాథా మాకు నాహార మీ
స్థలి నీవాత్మవిదుండ వేనిఁ జెపుమా సాధించి మాప్రశ్నముల్. ౧౦౨.

సీ. పరఁగ నేరవిరశ్మిఁబరమాణువులు నజాం
డంబు లౌ, నేమారుతంబు వీవ
నెగయుచు నమ్మహాగగనరేణువు లుండుఁ,
బలుమాఱుఁ గలలను గలఁకుఁ జనుచు
నమలతేజోమయం బగునాత్మరూపంబు
విడుచుచు నుండియు విడువఁ డెవ్వఁ,
డరఁటి యేకం బయ్యు నాకులుఁ బొరలు నై
నట్టిచందమున నేయణువు లమరు,

గీ. నణువిధం బగు నేపరమాణువునకు
నణువు లగు మేరుగగనాబ్జజాండసమితి
యవయవము లేని యేపరమాణుశిఖరి
శిలలలోపలిమజ్జ యీసృష్టి యయ్యె? ౧౦౩.

క. ఇత్తెఱఁ గగు నాప్రశ్నల
కుత్తరములు వేగ చెప్ప నోపవ యేనిన్,
దుత్తునుకలుగా నా చే
కత్తిని మెడఁ గోసి నీదుకండలఁ దిందున్. ౧౦౪.

క. అని జంకించుచుఁ బ్రశ్నలు
దను నడిగిన, భూవిభుండు దంతమరీచుల్
వినువీథి నిగుడ, నాతనిఁ
గనుఁగొని యిట్లనియె మృదులగంభీరోక్తిన్. ౧౦౫.

సీ. అతనుసువిత్సూర్యుఁ డఖిలంబు నెఱిఁగించు
 పరమభాస్వరచిత్ప్రభామయుండు,
త్రసరేణువులు జగత్త్రయములు, తత్కాంతి
 విజ్ఞానరవిచేత వెలుఁగు నెపుడుఁ,
గాలసత్తయును, నాకారసత్తయుఁ, బరి
 స్పందసత్తయుఁ, జిదానందశుద్ధ
చైతన్యసత్తయు, సర్వంబుఁ బరమాత్మ
 మాయాకారజం; బకంపమునఁ బొరలు

గీ. జగము లనియెడి నీమహాస్వప్నమునను
బహుతరస్వప్నములు గాంచు; బ్రహ్మ మరియు,
శాంతిసంపన్న మైన నిజస్వరూప
మెన్నఁడును విడువఁగలే దహీనచరిత. ౧౦౬.

క. అరఁటియుఁ బత్త్రంబులచేఁ,
బొరలైన ట్లంతరములఁ బొందుచుఁ బ్రహ్మ
స్ఫురణావివృత్తముఁ బరవును
బొరలును నై విశ్వ మగుఁ బ్రబోధనిధానా. ౧౦౭.

క. తగ సూక్ష్మంబు నలభ్యము
నగుటఁ బరబ్రహ్మరూప మణు వగు నది దా
నగణితశక్తి ననంతం
బగుటను గన కాచలాదు లై పొలు పొందున్. ౧౦౮.

గీ. దీని పరమాణువులు మేరువినక రాదు
లవి యసఖ్యంబు లగు, బరమాణు వదియు
సర్వపూరక మగుమహాశైల మయ్యె,
జ్ఞప్తిమయ మగుదీనిమజ్జయె జగంబు. ౧౦౯.

వ. అనఘా విజ్ఞానమాత్రంబ యీజగత్త్రయం. బని మహీపాలుండు చెప్పిన

నిజప్రశ్నోత్తరంబులు విని సంతుష్టాంతరంగుఁ డై బేతాళుం డతని విడిచి భావితాత్ముండును, నవిచారవంతుండును, విగతక్షుత్పిపాసుండును,నై యొక్కయేకాంతప్రదేశంబున నిరంతరధ్యానపరుండై సుఖంబుండె. నని బేతాళోపాఖ్యానంబు సెప్పి వసిష్ఠుం డింక దుర్లభంబగు బుద్ధివిశ్రమం బాత్మప్రయత్నంబున సులభం బగు. నీయర్థంబున భగీరథోపాఖ్యానంబు గల దాకర్ణింపు మని యి ట్లనియె. ౧౧౦.

భగీరథోపాఖ్యానము.

సీ. రాజేంద్రుఁ డగుభగీరథుఁడు ప్రాణులయార్తి
నరసి నిర్విణ్ణుఁ డై యాత్మఁ దలఁచి,
తిరిగివచ్చుచు నుండు దినములు రాత్రులు,
నాదానదానంబు లఱగ వెందు,
నిస్సారకృత్యంబ నిత్య మై జరిగెడు,
నెద్ది ప్రాపింపంగ నెల్లక్రియలుఁ
జెడిపోవు నా చేతఁ జిక్కిన దం దెల్ల
నత్యంతదుర్వ్యాప్తి; యని విరక్తి

గీ. చిత్తుఁ డై త్రితలుని గురుఁ జేరి మ్రొక్కి,
యయ్య యీదుఃఖముల కెప్పు డవధి యనుడుఁ;
దనదు చిన్మాత్ర యగు పరమాత్మ యెప్పు
డెఱుఁగఁబడు నప్పు డీయార్తి దొఱఁగు, ననిన. ౧౧౧.

క. విని నరపతి చిన్మాత్రము
ననుపమమును నచ్యుతంబు నని యెఱుఁగుదు, నా
త్మను, నందు నాకుఁ జిత్తం
బనఘా యెబ్భంగి నిల్చు నని యడుగుటయున్. ౧౧౨.

వ. అనిన విని త్రితలుం డి ట్లనియె. ౧౧౩.

క. భీషణసంసారరుజా
భేషజమును రాగశైలభిదురము దళిత
ద్వేషము నైన యహంకృతి
శోషణ నాత్మోపలబ్ధి చొప్పడు ననుడున్. ౧౧౪.

క. గిరియందుఁ దరువు పొడవిన
వరుసన కాయంబునందుఁ బ్రభవించె నహం
కరణ; మది యెట్లు చెడు ? నని
ధరణీశ్వరుఁ డడుగ, గురుఁ డతని కి ట్లనియెన్. ౧౧౫.

మ. సకలంబుం బెడఁబాసి శాంతత విశేషంబుల్ విసర్జించి పా
యక నిర్భీకత యీషణత్రయమునోహంకారశత్రుండ వై,
యకలంకాత్ముఁడ వై, యకించనత భిక్షాహారి వై, యొందుఁ జే
రక వర్తించిన నున్నతోన్నతపదప్రాప్తుండ వౌ దెల్లెడన్. ౧౧౬.

క. అని త్రితలుఁడు బోధించిన
జననాథుఁడు సన్న్యసించి జగమున భిక్షా
శనుఁ డై ధీవిశ్రాంతిం
గనుఁగొని క్రుమ్మఱుచుఁ గొంతకాలంబునకున్. ౧౧౭.

గీ. మార్గవశమునఁ జేసి క్రమ్మఱఁగఁ దనదు
పురికి నేతేర నెఱిఁగి యప్పురమువారు
పిలిచి యిండ్లకుఁ గొనిపోయి భిక్ష సేయ
నచట భూపతి చనుదెంచి యర్థి మ్రొక్కి. ౧౧౮.

క. ఈరాజ్య మేలుకొమ్మని
యారాజు ప్రియంబు సెప్ప నచ్చట నుండన్,
దా రోసి వెడలి క్రమ్మఱి
ధారుణిఁ గ్రుమ్మఱుచుఁ గనియెఁ దనగురు నొకచోన్. ౧౧౯.

వ. కనుఁగొని వినయావనతుం డై తనకు చిత్తవిశ్రాంతి యగుట విన్న

వించె. నంతఁ గొంత కాలంబునకు నిజపురవిభుండు మృతుండైనం, బౌరులు రాజర్షియైన భగీరథునికడకుం జనుదెంచి ప్రార్థించినఁ గ్రమ్మఱం జని రాజ్యాభిషిక్తుం డై సప్తసముద్రముద్రితం బగు ధరావలయంబు పాలించుచు సర్వసముండును, శమయుక్తుండును, వీతమత్సరుండును, ప్రాప్తకార్యకర్తయుఁ, గృతనిశ్చయుండును, జీవన్ముక్తుండు నై యుండె, నని భగీరథోపాఖ్యానం బెఱింగించి వసిష్ఠుండు ప్రతిబంధంబులు వాయక యాత్మజ్ఞానంబు దుర్లభం బగు నీయర్థంబున శిఖధ్వజోపాఖ్యానం బెఱింగించెద నాకర్ణింపు. మని రామచంద్రున కిట్లనియె

శిఖధ్వజోపాఖ్యానము.

సీ. అనఘ చూడాలాఖ్యయును శిఖధ్వజుఁడును
ననుదంపతులు రాజ్య మనుభవించి,
వార్ధకంబున ముక్తివాంఛమై యధ్యాత్మ
శాస్త్రముల్ విన గురుశరణ మొంది,
రందు చూడాల మున్నాత్మప్రబోధకై
నిర్మలబుద్ధిఁ జింతించె నిట్లు;—
ఆత్మ యెయ్యది? కాయయష్టిచోదితలోష్ట
మట్లు హృత్ప్రేరిత మైనతనువు

గీ. నింద్రియగణంబు నేఁ గాను. హృదయ మనిన
దరములిడి రాయివోరలించుకరణి బుద్ధి
నిశ్చయంబునఁ బొడవడి నిగుడుఁగాన,
నదియు నేఁ గాను బుద్ధి నే నందు నేని. ౧౨౧.

క. అది నిశ్చయాత్మ గావున
నది జడ మేఁ గాను నిశ్చయము నిస్సారో-
ద్యదహంకృతిజన్యం బగు
నదియును నేఁ గాను మఱి యహంకృతి యన్నన్. ౧౨౨

గీ. అదియు బోలుని భూతంబు గుదుచుభంగి
భ్రమిత మగుచున్న జీవంబుఁ బట్టు జడతఁ,
గావున నదియు నేగాను. జీవ మనినఁ
బ్రాణమయమై కలంకువఁబడుమనంబు. ౧౨౩.

వ. ఇట్టి సుకుమార మగుజీవం బన వేఱె యొకటి యుండంబోలునోహో
యొఱింగితింగదే! అది జగదుదయైకకలంకమును,స్వస్వరూపంబు నగు
చిద్రూపంబుచేతన బ్రతుకుచున్నయది. ౧౨౪.

క. అక్కట సంవిద్రూపం
బిక్కపటజ్ఞేయకలన నెనసినజడతం
జిక్కినది యిట్టు, లనలము
పెక్కుదకముఁ బొంది రూపుఁ బెడఁబాయుగతిన్. ౧౨౫.

సీ. అట్టి చిన్మయముఁ జైతన్యము గూడి జడము శూ
న్యమును జైతన్యబోధ్యంబు నయ్యె,
నింతకాలమునకు నెఱిఁగితి నిబ్భంగి
సకలంబు చిద్విలాసంబు దలఁప,
నమలత సమత నహంకారరహిత మై
యుండు చిత్సత్తయ యొండు లేదు,
శూన్యమై యుండెడు శుద్ధసత్తయె బ్రహ్మ
మచ్యుతంబు శివంబు నై వెలుంగు.

గీ. నను వివేకంబు నెమ్మది నభ్యసింప,
నాత్మబోధ మఖండ మై యాత్మఁ బొడమ,
నవ్వధూమణి పొల్చెఁ బెరె పగ్గలించి
లాలితం బైన నవపుష్పలతయుఁ బోలె. ౧౨౬.

ఉ. ఆరమణీలలామ నవయౌవనసంపద నివ్వటిల్ల శృం
గారరసంపుబొమ్మ యనఁగా నలచన్నులుఁ జిన్నిమోము నూ

గారుఁ గృశోదరంబు నలకావలియుం బొలుపొందఁగా దర
స్మేరకటాక్షము ల్వ్రాలయఁ జెచ్చెర వచ్చె నిజేశుపాలికిన్. ౧౨౭.

క. వచ్చినభామినిఁ గనుఁగొని
యచ్చెరువడి యానృపాలుఁ డంబుజనయనా,
యిచ్చెలువ మైనయావన
మెచ్చట నీ కబ్బె ? ననిన నింతియుఁ బలికెన్. ౧౨౮

సీ. విను మేను విడుచుట వెండి పుట్టుట లేదు;
జననాథ, యిది సహజంబు దలఁప;
నీసర్వమును బాసి యాసర్వమును సత్య
మును నైనయొక్కటి ముట్టఁగంటి;
నాకాశసంకాశమై కేవలం బైన
మనములో నశ్రాంతమును రమింతు,
లే దుదయంబును, లేదు నాశనమును,
లేనిదియును లేదు, లేదు కలది,

గీ. అననుభూతిమ యనుభూత మని సుఖింతు;
దోషమును రోషమును మదిఁ దోఁప దెపుడు;
జగదఖండప్రభుత్వంబు సంభవించె,
నాత్మ కిది రూప మిది యరూప మనఁగ లేదు. ౧౨౯.

క. గతరాగద్వేషంబుల
నతిసూక్ష్మపు శాస్త్రదృష్టి యను చెలికత్తెల్,
సతతము గొలువఁగ, మదశ్రీ
మతి నై సుఖ మున్నదాన మనుజవరేణ్యా. ౧౩౦.

చ. మును నయనంబులుం గరణముల్ మతియుం గనువాని నెమ్మెయిన్
గనుఁగొన, వీనితోడ వెలిగానివియుం బొడగాన; నాత్మ నెం
దును నిది యిట్టిభావ మని తోఁపదు; సుస్థిర నైతి దీన.— నే

ననవుడు సాధ్వివాక్యముల కర్థ మెఱుంగక యాన్నృపాలుఁడుర్.

వ. వనితా పనుచుఁదనంబున ననంగతంబు లాడెద వని లేచి చనుటయుఁ జూడాల యాత్మగతంబున. ౧౩౨.

గీ. ఇతనికర్మబంధ మొందాఁకఁ బొలియదో?
యుడుగ కేను నిచట నుండ నేల?
ముక్త నైతి, యోగమున నభోగమనాదు
లాచరింతుఁగాక, యని తలంచి. ౧౩౩.

చ. సతియు సమాధియుక్త యయి సంవిదుపాయము తండ్రి నిచ్చలుర్
సుతునకుఁ దెల్పుభంగి మృదుసూక్తులఁ దెల్పుచు నున్ననైన: ద
త్పతి తెలియంగలేఁడు పసిబాలుఁడు విద్య లెఱుంగ లేని యా
గతి నొకకొన్నియేండ్లకును గాంచి యెఱుంగక వేఁడ నాసతిర్.౧౩౪

వ. ఇవ్విధంబునఁ జిత్తవిశ్రాంతిరహితుండైన యాశిఖిధ్వజునకుఁ జూడాల తనయోగసిద్ధులు నిచ్చలు శూద్రునకు యాగక్రియ లెఱింగించినట్లు లెఱింగించుచు నుండె. నని శిఖిధ్వజోపాఖ్యానంబు సెప్పి, వసిష్ఠుండు గురూపదేశంబున విజ్ఞానహేతు వగు నని యీయర్థంబున కిరాటో పాఖ్యానంబు గల దాకర్ణింపు. మనిన విని రామచంద్రుం డమ్ముని చంద్రున కిట్లనియె ౧౩౫.

గీ. యోగివర్య సిద్ధయోగిని యైన చూ
డాల దెలుపఁ దెలియఁ జాలఁ డయ్యె
నకట యాతుఁడైన యాశిఖిధ్వజుఁడును,
నెవ్వరింక దీని నెఱుఁగఁగలరు. ౧౩౬.

చ. అనిన మునీశ్వరుండు—మనుజాధిప యొందు గురూపదేశ మి
ట్లన యొకత్రోవచూపు, మఱి యావల శిష్యుని సిద్ధబుద్ధి దాఁ
గనుఁగొను నన్న—రాముఁడు జగంబున నిట్టిగురూపదేశ మే
యనువున నాత్మబోధకు నుపాయ మగుర్ బుధవర్య సెప్పవే. ౧౩౭.

కిరాతోపాఖ్యానము.

సీ. అనిన వసిష్ఠుండు విను రామ వింధ్యాద్రిఁ
గలఁడు కిరాతుఁ డొక్కరుఁడు భార్య
యును దాను నార్తుఁ డై మునివోలెఁ దిరుగుచు
నొక్కజాంగలభూమి నొక్కగవ్వ
కసవుమాటున నున్నఁ గనుఁగొని కృపణుఁ డై
గదియంగఁ జని యది గానలేక
యచ్చోటఁ గసవుగ్రాం ద్రంతయుఁ బుచ్చి య
త్నంబున దివసత్రయంబు వెదక

గీ. నంత పూర్ణేందుమండలం బనఁగ వెలుఁగు
నమరమణి యబ్బె నతనికి; నట్లు గవ్వ
వెదక మణి యబ్బినట్లు కోవిదగురూప
దేశగతి నాత్మబోధంబుఁ దెలియఁ బొందు. ౧౩౮

వ. ఒకటివెదుక నొకటి కానంబడుఁ. గావున గురూపదేశంబు తత్త్వజ్ఞానం
బునకుఁ గారణం బగు నని కిరాతోపాఖ్యానంబు సెప్పి. వసిష్ఠుండు-సం
శయగ్రస్తచిత్తునియందు విజ్ఞానంబు నిలువనేర; దీయర్థంబున చింతా
మణ్యుపాఖ్యానంబు గల దాకర్ణింపు మని రామచంద్రున కిట్లనియె.

ఉ. అంత శిఖిధ్వజుండు మది నాత్మవివేక మెఱుంగలేక య
త్యంతతమోధిమగ్నుఁ డగునట్లు విమోహితుఁ డౌచు దుఃఖిత
స్వాంతముతోడ భోగములు సత్యము గా వని చాలరోసి దే
శాంతర మేఁగి తీర్థముల నాడుచు కృచ్ఛ్రము లాచరించుచున్.

గీ. ఎందునను జిత్తవిశ్రాంతి నొంద లేక
యాతురుఁడై రాజ్య మిది విష మని తలంచి
ప్రజలఁ బాలింపఁ జూడాలఁ బనిచి యడవి
నుగ్రతపమాచరించుచు నుండె నంత. ౧౪౧.

క. ఆదేవి దివ్యసృష్టి మ
నోదయితునికర్మబంధనోదన మిఁక న
ష్టాదశనమలకు నగు నని
మోదిలె; నట నతనిచిత్తమున శమ మొందన్.   ౧౪౨.

వ. ఇవ్విధం బంతయుఁ దన దివ్యజ్ఞానంబునఁ దెలిసి, చూడాల యొక్క బ్రహ్మచారి యై నిజేశునుందట నిలిచిన నమ్మహీపాలుండు   ౧౪౩.

చ. కలయఁ బసిండి లేఁకమునఁ గట్టినరూపముఁ బోలి, మేనిపైఁ
దెలు పగుజన్నిదంబు నునుఁదెల్లనిగోఁచియు నుత్తరీయముం
వెలిఁగెడుతారహారమును వేలిమిబొట్టును నూర్ధ్వపుండ్రముం
బొలుపుగఁ, బావముల్ ధరను మోపక వచ్చిన విప్రనందనున్.౧౪౪.

క. కని పూజించిన, నాతఁడుఁ
దన నేమం బడుగ, భక్తిఁ దత్పతి మీ ద
ర్శనమున ధన్యుఁడ నయ్యెద
ననఘా నీ వెవ్వ రనిన, నవ్వటు వనియెన్.   ౧౪౫.

వ. ఏను నారదపుత్త్రుండ నన, నన్నరపతి యమ్మహాముని కెట్లు పుత్త్రుండ వై తెలిపింపవే యన, నక్కుమారుం డిట్లనియె.   ౧౪౬.

ఉ. నారదుఁ డొక్కనాఁడు మును నాకనదిన్ విహరించుచో మరు
న్నారులు నీటులో వివసనంబులతో రమియింప వారి యా
కారము లెల్లఁ జూచి ముని గ్రక్కున సంస్ఖలనంబు నొందినన్
గోరి యమోఘవీర్య మొకకుంభమునం దిడ నందుఁ బుట్టితిన్.౧౪౭.

వ. కుంభుం డనువాఁడ నా కెఱుం గెఱింగించితి. నీ వెవ్వండ? వీపర్వతంబున నేల యున్నాఁడ? వనిన, నవ్వటువున కమ్మహీపతి యిట్లనియె. ౧౪౮.

మ. విను విప్రోత్తమ యే శిఖధ్వజుఁడఁ బృథ్వీపాలుఁడన్, భూమిపా
లన వర్జించి పునర్భవైకభయడోలాలోలచిత్తుండ నై

వనవాసంబునఁ గ్రుస్సి తాపసుఁడ నై వర్తించుచున్నాఁడ; నిం
దును నేమందు సుధారసంబు విషమై దుఃఖంబు రెట్టించెడుర్.౧౪౯.

ఉ. నా నతఁ డిట్లనెర్ ధరణినాథ సులబ్ధ గురూపదేశవి
జ్ఞానము, నిత్యకర్మములు నా మదిఁ గాలముఁ బుచ్చుకంటె; న
జ్ఞానులు వాసనారతి ఘనం బగుతత్క్రియలర్ ఫలేచ్ఛమై
నూని యొనర్తు, రీవు నటు లుండుట యజ్ఞత గాదె చూడఁగర్.౧౫౦.

క. ఏ నెవ్వఁడ? నె ట్లీ సు
జ్ఞానం బగు? నెట్లు చి త్తశమ మగు? నని య
జ్ఞానత నేల నలందుర
భూనుత? యన, నతఁడు విప్రపుత్త్రునితోఁడర్. ౧౫౧.

క. గురుఁడును దండ్రియుఁ బంధుఁడుఁ
బరమాప్తుఁడ వీవ, శిష్యభావన నన్నుం
గరుణింప నీకు మ్రొక్కెద
ధరణీసురవర్య; యనుడుఁ దత్పతి కనియెర్. ౧౫౨.

తరల.

గురుఁడు చెప్పినభంగిఁ బుత్త్రుఁడు కోరి చేసినచాడ్పునర్
ధరణినాయక చెప్పెదర్ విను తథ్య మైన మదుక్తులర్
అరయ నద్భుత మైనయీయాయితిహాస మిట్లు ప్రసక్త మై
యరుగుదెంచెను దీనిఁ జెప్పెద నాత్మబోధము సెప్పెదుర్. ౧౫౩.

చింతామణ్యుపాఖ్యానము

వ అది యె ట్లంటేని. ౧౫౪.

సీ. సర్వగుణాఢ్యుండు శాస్త్రీయు నయ్యును
తజ్జ్ఞుండు నగునొక్క ధన్యపురుషుఁ
డపనివారి కసాధ్య మైనచింతామణిఁ
బడయంగఁ గోరి తపంబు సేయ,

నామణి ప్రత్యక్షమై చేతి కబ్బినఁ
గని యాత్మ సంశయమున నతండు
నిమ్మణి యిటువేగ యిది యెట్లువొందెదు
నని యూరకుండిన నదియు మఱలె,

గీ. నతఁడు మఱియును బహుతపం బాచరింపఁ
గన్నులకుఁ దోఁచె నొక మంచి గాజుపూస,
యిదియ సురరత్న మని యిచ్చ నెంచి దీన
నఖిలసుఖములఁ బొందెద నని తలంచె. ౧౫౫.

వ. అట్లు నీవు సర్వశాస్త్రకోవిదుండవు గావున తత్త్వజ్ఞానిపై యకృత్రిమం బగు సర్వకర్మపరిత్యాగంబు చింతామణిగా నెఱుంగుము. సకలదుఃఖంబుల నణంచెదు నని రాజ్యపరిత్యాగంబు నేసి పురంబు విడిచి దూరం బగు మా యాశ్రమంబునకు వచ్చినాఁడవు. తత్త్యాగంబు పరిపూర్ణంబుగాఁ జేయవేని యాకాశంబు నంబునంబు లాశ్రయించు భంగిని సంకల్పవికల్పంబులు నిన్నుం బొదువంగలయవి. ౧౫౬.

మ. ఇవి యె ట్లెక్కడ దుష్కరంబ యను ని ట్లేచింతల న్నిచ్చలుఁ
మదిఁ దాత్పర్యము లేమి సంశయము సంపన్నం బగుఁ ; దాన నొం
దదు సంకల్పవివర్జనంబు, పరమానందోదయం బంద, దా
యది లే కుండిన గాజు రత్న మని డాయం బోవున ట్లౌఁ జుమీ.

వ. అమితం బగు నానందంబు విడిచి దుఃఖసాధనంబు లగుమిథ్యావస్తువుల యందు వేడ్క సేయునట్టి జనుండు హాస్యాస్పదుం డగు. నీవును చింతామణిం బొందెదఁ గా కని తలంచి యొక్కస్ఫటికోపలంబునుం బొందితివి. అని కుంభుండు శిఖిధ్వజునకుఁ జింతామణ్యుపాఖ్యానం బెఱిఁగించి; చిత్తత్యాగాత్మకం బైన సకలత్యాగంబుకంటెఁ బురుషార్థసమాప్తి వేఱొక్కటి లేదు; ఈయర్థంబున గజవృత్తాంతంబు సెప్పెద, నాకర్ణింపు; మని యిట్లనియె. ౧౫౭.

గజోపాఖ్యానము.

సీ. కలదు వింధ్యాటవి గజరాజ మొక్కటి
    తత వజ్రసన్నిభ దంతశోభి,
హస్తిపుఁ డొక్కఁ డాహస్తి నేపుణనఁ బట్టి
    గొలుసున నొకతాటఁ గుదియఁ గట్టి,
వ్రూ నొక్క; నంత నాయేనుఁగు కొమ్ముల
    సంకెలఁ ద్రెంచుచో సరభసమున
నాప్రూని విఱుచునో యని వాఁడు దానిపై
    కుఱికెన నని తప్పి యుర్విఁ బడిన,

గీ. వానిఁ గనుఁగొని కరుణ నవ్వారణేంద్ర
మిట్లు పడియున్నవాని నిం కేల చంప
ననుచు మన్నించి తనభూమి కరిగె, నడవి
జంతువులయందుఁ బుణ్యవాసనలు గలవు. ౧౫౯.

ఉ. ఆతఁడు వెంబడించికొని యాకరిచొప్పున నేఁగియేఁగి తా
నాతతగుల్మమధ్యమున నారసి గన్గొని దానిఁబట్ట నా
ఖాతము ద్రవ్వి యాకలము గప్పినఁ, గానక కుంభి దామద
స్యూతత నందుఁ గూలెఁ గులిశోద్ధతిఁ గూలినకొండకైవడిన్. ౧౬౦.

గీ. ఇవ్విధంబున లోఁబడి యిభము తేఁడు
కట్టువడియును పోని దుఃఖమున నుండె;
నట్లుగా ధర లోఁబడ్డయప్పుడె పగఱఁ
దునుమఁ డేనియు మీఁదట దుఃఖ మొందు. ౧౬౧.

వ. అని చెప్పి కుంభుండు నీకు గజదృష్టాంతకథాభిప్రాయం బెఱుంగం బోల దెఱింగించెద. దీనం బ్రబుద్ధుండవై సర్వత్యాగపరుండవు గమ్మని యిట్లనియె. ౧౬౨

సీ. అనఘ వింధ్యము ధర, యాగజం బీవు, వై
రాగ్యవివేకముల్ రదనయుగము,
హ స్తిపుం డనఁగ నీయజ్ఞత, రాగశృం
ఖలమునఁ గట్టినకాలు మనసు,
ఆగోలు నూడ్చుట భోగేచ్ఛ విడుచుట,
తాటిపై నుండి తా ధరణిఁ బడుట
పరగ రాజ్యము నీవు పాసిరాఁ దలఁకున
జ్ఞానంబు, వయ వానిఁ జంపకుంట

గీ. ఫలసమాస క్తితోఁ జేయఁబడిన క్రియలు
దాన క్రమ్మఱ లేచి యజ్ఞాన మట్లు
వారకయ వచ్చి నీవెంట వడిఁ బ్రపంచ
ఖాతమునఁ ద్రోచె నినుఁ బట్టి భూతలేంద్ర. ౧౬౩.

క. నీ వారాజ్యము విడిచినఁ
దా విడువక వెంటఁదగిలి తఱి దప్పక ని
న్నావిధినిఁ ద్రోచె లోఁబడఁ
దా వడి నినుఁ గట్టి మోహాతము మచలాత్మా ౧౬౪.

క. ఆ మదకరిపరివారము
నీమానసవైభవంబు, నెఱి నోదముపై
వేములు గప్పిన తీఁగెలు
భూమీశ్వర వినుము నీ తపోదుఃఖంబుల్. ౧౬౫.

వ. అని గజోపాఖ్యానంబు కుంభుండు శిఖధ్వజునకుఁ జెప్పె. నని వసిష్ఠుం డు రామచంద్రున కెఱిఁగించె. నిబిడంబైన గురూపదిష్టజ్ఞానంబున సర్వత్యాగంబు గలుగు. అట్లు శిఖధ్వజుండు కుంభుండు చెప్పిన వాక్యం బులువిని సంతుష్టాంతరంగుఁ డై యతనితో నిట్లనియె. ౧౬౬.

మ. పుడమిన్ రాజ్యము మందిరంబులు మహాభోగంబులున్ మాని యీ యడవిన్ దాపసి నైతి, విప్ర, సకలత్యాగంబు లిం కెట్లు? నా;

వడు గోహా నరనాథ యిట్టిదియు సర్వత్యాగమే! దీనిపై
నుడివోకున్న దినీకు రాగ, మెదలో నూహింపు, మేలయ్యెడిన్. ౧౬౮.

వ. అనిన నా శ్రమోపకరణం బైన యతనిశరీరంబునందు సద్యోజాతం
బగుసర్వత్యాగం బుదయింప జేయ వెండియుఁ దపశ్చరణంబు సేయు
చున్న యవ్విభున కిట్లనియె. ౧౬౯.

క. ఈగతిఁ బేచిన నఖిల
త్యాగము నీ కబ్బ దెందు నవనీశ, తనూ
వాగురయు జన్మమరణో
ద్యోగకరం బైనదునసుఁ దునుమక యున్నన్. ౧౭౦.

గీ బంధము జగంబు, చిత్తంబు పరఁగ దాని
నణఁప నేచిన నది మహాత్యాగ, మనిన;
చిత్త మేరూపముది? దానిఁ జెఱుచు టెట్టు?
లాన తి మ్మన నావిప్రుఁ డతని కనియె. ౧౭౧.

సీ. అల వేదనాత్మకాహంకృతి చిత్తభూ
జమునకు రూపబీజంబు; దీన
నిగిడిన యనుభూతిచిగురు; తద్వృత్తిని
రాకరణయు నిశ్చయాత్మికయును,
సంకల్పమూర్తిన నాఁ జనునట్టిబుద్ధియ;
దానిభేదంబు చిత్తంబు మనము
చేతనంబును; నిట్టి చిత్తవృక్షంబు నా
మూలశాఖలతోడఁ గూలఁద్రోయు.

గీ. మనుడుఁ; జిత్తమునకు నహమిక వి త్తంటి
విది దహించు నగ్ని యెద్ది? యనుడు;
నేను నాఁగ నిందు నెవ్వండ నను విచా
రంబు దాని కింగలంబు సుమ్ము. ౧౭౨.

వ. అనిన మహీపతి యిట్లనియె. ౧౭౨.

క. ఔనౌం దెలిసితి, మేనుం
గా? నింద్రియగణము నహమికాచిత్త మనో
ధీ నిచయము జడము లవియుఁ
గా; ననవృషుఁ గుంభుఁ డతనిఁ గనుఁగొని పల్కెన్. ౧౭౩.

గీ. ఇవి జడంబు లగుట నిన్నియు నేఁ గాన
టంటి, మఱియు నెవ్వఁ డగుదు వనిన?
సకలభావములను జని మృతి లే దను
నట్టి చిన్మయాత్మ నగుదు నేను. ౧౭౪.

ఉ. ఇట్టిది యైననన్నుఁ గుదియించె నహంకృతి చిత్తబీజమై
యెట్టి తపంబున న్విడువ, దేను నశక్తుఁడ నైతి, నావుడున్;
గట్టిగఁ గారణంబునన కార్యము పుట్టు, న టన్న దీనికిన్
గట్టడిరోష వేదనము కారణ? మట్టిది మానిపింప వే. ౧౭౫.

క. చిత్తను చిత్తోన్ముఖమై
యిత్తెఱఁ గహమిక ఘటించె నిటు సేయంగా;
నత్తపసి మఱియుఁ జెప్పుము
యెత్తెఱఁ వేదనకు హేతు వెయ్యది; యనుడున్. ౧౭౬

వ. అన్నరపతి యిట్లనియె. ౧౭౭.

సీ. అనిలుచే ఘనకంప మడరునట్టుల సత్య
తత్త్వమాత్రమున వేదనలు వొడముఁ,
దత వేదనలను జిత్తమునకు వి త్తైన
యహమిక వేదన యయ్యె. ననుడు;
మునిచంద్రుఁ డక్కార్యమునకుఁ గారణ మెందు
లేదు, గార్యంబును లేదు, భ్రమము

భ్రాంతిన తోఁచుఁ, బ్రపంచంబు రజ్జుస
ర్పన్యాయమున నకారణమ—యనిన,

గీ నధిపుఁ డీసృష్టి మును చేసె నట్లు వేధ,
యతఁడు కారణ మేల కాఁ డనిన, విప్రుఁ—
డనఘ మును శాంత మైన బ్రహ్మము తదీయ
కలనఁ మసి దాన యజునకు, గారణంబు. ౧౭౮

వ. అనిన విని శిఖధ్వజుండు—అమ్యా! కారణంబు లేక బ్రహ్మయెట్లుదయిం
చెం జెప్పవే? యని యడిగిన,కుంభుం డతని కిట్లనియె. అనంతం, బజితం
బు,శాంతం, బప్రతర్క్యం, బవిజ్ఞేయంబు, శివంబు, శుద్ధంబు,నై యొద్ది
వెలుఁగు, దానివలనఁ బద్మభవుండు దాన తానయ్యె యుఁయించెఁ
దన్మాత్రజనితంబును, దదాత్మకంబును; నై సృష్టి వెలుంగు; నట్లు
గావున, కార్యకారణంబు లెవ్వియు నొండు లేవు; నాకుం గర్తృత్వ
భోక్తృత్వంబులు లేవు; తత్పర బ్రహ్మంబు సకలంబు నని నిశ్చయించి
యజ్ఞానంబు శాంతిం బొందింపుము. దానిచేఁ జైత్యంబు నాశం బగు
నని సెప్పంబడు నెట్లనిన. ౧౭౯.

క. స్థానచ్యుత మగునట్టి
నానాఁటికి నాశ మొందు నరవర మఱి తా
దానన ప్రుంగిన నదియును
దా నొకవళ చెడెడి నెందు దప్పదు సుమ్మీ. ౧౮౦

(మత్తకోకిల)

ఆదిదేవుఁడు తాఁ జిదాత్మకుఁ డౌట నాత్మఁ దనంతఁ దా
మేదినీసలిలాదు లైన యమేయ శక్తిమహత్త్వసం
పాదనాత్మత నొంది దానన పద్మజుం డన నుండు నం
దేదియు న్మతి లేదు బ్రహ్మము యొంతయుఁగా నరనాయకా. ౧౮౧

చ. అనిన నృపాలుఁ డిట్లను మహాత్మ యెఱింగితి నీ సదుక్తులఁ
బనుపడ కర్తఁ లేమినిఁ బ్రపంచము లేమిఁ పదార్థదర్శిఁ లే

మిని, మఱి నేను లేనపు డమేయపదార్థవిభాగదృష్టియుఁ
జనియె, ననంతశాంతరససాగర మెల్లెడ నిట్లు దోఁచెడున్. ౧౮౩.

వ. అని యిట్లు కుంభునిచేతఁ బ్రబోధితుండై పరమజ్ఞానవంతుఁ డైన య
మ్మహీపాలుండు మహామోహాసముద్రసము త్తీర్ణుం డై మఱియును.

క. ఆ వటు నుపదేశము మది
భావించి, చిదాత్మసౌఖ్యపదపరిణతుఁడై,
భూవిభుఁడు ఊాతిరూపము
కైవడి, చిత్తంబుఁ గన్ను గదలక యుండెన్. ౧౮౪.

వ. ఇవ్విధంబునఁ గొంతసేపునకుఁ బ్రబుద్ధుండును, బ్రస్ఫురితనయనుండు,
నైన యతినిం జూచి, కుంభరూపిణి యైనచూడాల యిట్లనియె ౧౮౫.

గీ. అమల మై పూర్ణ మై మృదు వైనపదవి
భానుఁడును బోలె విశ్రాంతిఁ బడయఁ గంటె,
తరలెనే భ్రాంతి? గలదె యంతఃప్రబుద్ధి?
ధ్యేయ మెఱిఁగితె; దృశ్యంబు దెలిసె నయ్య! ౧౮౬.

చ. అన విని నీప్రసాదమున నన్నిటిమీఁద మహావిభూతియుఁ
ఘనమును నైనచిత్పదవిఁ గంటిఁ; జిదాత్మవివేకు లైన స
జ్జనపదసంగమం బమృతసారసుఖంబు మునీంద్ర; యి ట్టి దేఁ
గనుఁగొనమున్ను, నీకతనఁ గంటిని నేఁ, డిది యేమి నాపుడున్.౧౮౭.

సీ. ఆ కుంభుఁ డను— నృప, యంతవిశ్రాంత మై
యింద్రియోల్లాసభోగేచ్ఛ లణఁగ,
నాచార్యహితవాక్య మంటి చిత్తంబున
కాలపాకమున వృత్తిమునఁ బండ్లు
రాలు కైవడి, దేహమాలిన్య మురిఁబోవుఁ,
దివిరెడి తద్భేదదృష్టి నుండు

నజ్ఞాన మనునది యణగించునదియె పో
ప్రకటవిజ్ఞానంబు పరమపదము,

గీ. తుదిఁ బ్రబుద్ధుండ వైతి, ముక్తుండ వైతి,
విజితచిత్తుండ వైతివి, వినుము, మౌని
నిర్మలుండును నాకాశనిభుఁడు నగుచు
నలరు—నన విని యతని కిట్లనియె విభుఁడు. ౧౨౮.

వ. మునీంద్రా, ప్రబుద్ధుండ వైననీవు తజ్జ్ఞునకుఁ జిత్తంబు లే దంటివి. జీవన్ముక్తు లగువారు చిత్తంబుఁ బాసి యెట్లు విహరింతురు? తెలిసింగిం పవే యనిన నతం డిట్లనియె. ౧౨౯.

మ. పునరుత్పత్తి నిమిత్తవాసన ఘనీభూతస్థితిం జిత్త మై
తనరుం; దజ్జ్ఞునియందు లే దదియ, సత్తామాత్ర మైయుండు, నా
తనికిం గర్మములం బునర్జనన మందం జేయు, దప్ధ్వాఢభా
వన చిత్తంబు, ప్రబుద్ధభావననుసత్త్వం బండ్రు, భూమీశ్వరా ౧౩౦.

సీ. అనగచిత్తత్త్వలయప్రబుద్ధులు నతి
సత్త్వయుక్తులు సర్వసములుఁ దలఁప
స్వర్గాదిఫలద మౌ సకలక్రియలు మాని
శమదమాసక్తత సర్వవస్తు
వుల నుదాసీనత గలిగి యస్పందచి
త్తుఁడవు గ; మ్మచలచిత్తులకుఁ దిరిగి
రాదు సంసారంబు, నీదుఃఖతతి యెల్ల
బుద్ధిచంచలతన పుట్టుచుండుఁ,

గీ. గాన నెప్పుడుఁ జిత్తసంకలన లుడిగి,
శాశ్వతైశ్వర్య మొందు ధీసార.—యనుడు,
నెట్లు చలనాచలత్వంబు లెడసి యుండు,
నానతిమ్మన, వటువు దా నతని కనియె. ౧౩౧.

మ. జల మంభోనిధి యైనమాడ్కి జగ మా సత్త్వైకచిన్మాత్ర మ
వ్వలనన్ బ్రహ్మము మూఢకోటి కిది దృగ్విషయ్య మై తోఁచుఁ దత్
త్కలనం దోఁచినదృష్టి సమ్యగవలోకం బైనఁ దల్లీన మౌఁ,
దలఁపన్ ద్రాటను బుట్టుసర్పభయ మా త్రాటన్ లయం బొందెడిన్.

గీ. శాస్త్రచింతల సజ్జనసంగమములఁ
జల్లనగుఁ జిత్త మల్లనఁ జంద్రుఁ భంగిఁ.
గేవలాభాస మది స్వానుభావమహిమ
దోఁచు నుల్లంబులో మహాత్ములకుఁ దాన. ౧౯౩.

వ. అని యిట్లుపదేశించినం బ్రీతుండై శిఖిధ్వజుండు పరమసమాధి నుండె.
చూడాలయు నిజరూపధారిణియై తనపురంబునకుం జని రాజ్యాను
సంధానంబు చేసి కొన్ని దివసంబులకుఁ గ్రమ్మఱ నమ్మహీపాలుకడ కే
తెంచి సమాధినిష్ఠుం డైయున్న యతనిం గనుంగొని. ౧౯౪.

చ. అతని సమాధి మాన్ప నతి యాచెన్ వనేచరు లెల్ల బెగ్గిలన్,
మఱిఁ జలియింపకుండె గిరిమాడ్కి నతండును, నింతి వెండి సం
తతముగ నాచిన్ యార్చియుఁ గదల్పఁగ నోపక సత్త్వనిష్ఠమైఁ
బలి రొయుడలి న్గద ల్చెడును పాయము వేఱె తలంచె నాప్పుడున్. ౧౯౫.

క. విని రఘురాముఁడు శాంతిం
గని యాత్మం దాన నిష్ఠ గలరూపు క్రియన్
దనర మునిబుద్ధి శేషిం
చెనె సత్త్వగుణంబు నా వసిష్ఠుఁడు, పలికెన్. ౧౯౬.

చ. ఎనయఁ బ్రబోధహేతు వగు నెవ్వనియుల్లము సత్త్వ శేష, మా
ఘనుఁ డచలాత్ముఁ, డాపురుషు కాయము సంతతపుష్టి గల్గి యుం
డును, మఱి స్రుక్క దుక్కఱదు, దూలదు, దాఁ దనకే వశంబ యై
మను నిది, యట్ల మీ దికథ మానుగఁ జెప్పెద నీకు రాఘవా. ౧౯౭.

వ. ఇట్లు తలంచి చూడాల యతని శరీరంబు సొచ్చి యాద్యంతరహితం
బైన తన చేతనస్థితిం జెంది కేవలసత్త్వవంతుం డగు నిజకాంతుని

చేతనా చలనంబు నొందించి విహంగంబు వినువీథినుండి నిజముంది
రంబు ప్రవేశించి నట్లు క్రమ్మఱ తన శరీరంబు సొచ్చి బ్రహ్మచారి
రూపంబున సుఖాసీన యై యుండె. ౧౯౮.

ఉ. తారక మంద్ర మధ్యములు తానము లేపడఁ జంచరీకఝుం
కారముభంగి సామములు గానము సేయఁగ, నల్ల నల్ల నా
తారతరస్వరంబు విని తత్పతి సత్త్వగుణైకచేతనం
బారఁ బ్రబుద్ధ మై తనరె నామని బద్మిని పొల్పుకైవడిన్. ౧౯౯.

సీ. ఇబ్భంగి మేల్కాని యెదురఁ గుంభునిఁ గాంచి
యచిరంచి నిలిచిన యానృపాలుఁ
జూచి — జీవన్ముక్తి సుస్థితి నొందెనె?
పరమచిదానందపదవియందు,
విశ్రాంతి నొందితె? విదిత మై యది భేద
మిది భేద మనుబుద్ధి యెడలె నయ్య ?
ఆపాతరమ్యంబు లైనసంకల్పంబు
లరిగెనె? చిద్దర్శి వైననీకు

గీ. సమము నాధేయహేయదశావ్యతీత
మును బ్రశాంతముఁ బ్రాప్తార్థమోదమయము
నగుచుఁ జల్ల నై యున్నె నీయంతరంగ?
మనిన,— నాబ్రహ్మచారి కిట్లనియె, నతఁడు. ౨౦౦.

వ. మహాత్మా! నీప్రసాదంబున విశ్రాంతరంగం బైనమార్గణంబుం గంటి;
సంసారసీమాంతం బరియెఁ; బొందవలసిన నిశ్చయార్థంబుఁ బొందితి.
ననిన, నట్లగాత, సుఖంబుండు, మని చూడాల తనపురంబునకుం జని
కతిపయదినంబులకుఁ గ్రమ్మఱ బ్రహ్మచారి యై ఖిన్నముఖారవిదంబు
తోఁ బొడసూపినం గని, శిఖధ్వజుం— డిది యేమి? యింత భేదం
బేలవచ్చె? నని యడిగిన,— కుంభుం డిట్లనియె ౨౦౧.

గీ. అధిప నిన్నుఁ జూడ నరుదేర, నడుమ దు
ర్వాసుఁ డెట్టె చూచి పట్టియలుకఁ
గనలి రేలు సతివి గ మ్మని శపియించె,
నదియ దుఃఖహేతు వనిన నృపుఁడు. ౨౦౨.

క. అడలకు మునివర నియతిం
గడవఁగ రా దది యవశ్యకర్తవ్యము నా,
వడు గొఁ గా కని రేలం
బడఁతియుఁ బగ లెల్లఁ బురుషభావము నగుచున్. ౨౦౩.

ఉ కొన్ని దినంబు లి ట్లగుడుఁ గోమలి నా కగుభర్త ధాత్రిలో
నెన్నఁగ లేఁడు భూప, నను నీవ వరింపు మటన్న, దీన నే
మున్నది? యట్ల కా కనుడు, నుగ్మలియుం గపటానురక్తితో
నన్నరనాథుఁగూడి సుఖ మందుచు నుండెఁ జెలంగి రాత్రులన్. ౨౦౪.

క. ఈగతిఁ గొన్నాళ్లకుఁ బతి
భోగేచ్ఛఁ బరిత్య గొనఁగఁ బొలఁతుక మాయా
యోగమున నొకసురేంద్రుని
వేగమ పుట్టింప నతఁడు విబుధులు గొలువన్. ౨౦౫.

మ చనుదెంచెన్ సితదంతి నెక్కి విపులైశ్వర్యంబుతో దేవతా
వనితావక్త్రసరోజసౌరభసుఖవ్యాసంగభృంగాంగనా
ఘనఝంకారసమేతకిన్నరవధూగానానుమోదాత్ముఁడై
జననాథాగ్రణిపాలికిం జనఁగఁ, బూజల్ చేసెనా యింద్రునిన్. ౨౦౬.

వ. ఇవ్విధంబునఁ బూజించి;— దేవా! యతిదూరం బగుదివంబున నుండి
యిచ్చటికి రాఁగతం బేమి? యనిన; నతనికి దివిజనాయకుం డిట్లనియె.

సీ. భూమినాథ నీగుణంబులు విని వచ్చితి
మరయ భిక్షులు వచ్చుకరణి; నిపుడు

రమ్ము నాకమునకు, రంభాదిసతులు నీ
యొప్పు చూడఁగఁ గోరుచున్న వార;
లఖిలభోగంబుల నచట జీవన్ముక్తుఁ
డవు నీవు కల్పాంత మనుభవింపు —
మనుడు మహీపాలుఁ డచటిపోదుము లెల్ల
నెఱుఁగుదు, నాకేల యింత సెప్ప ?

గీ. సెచట నేనియు దివియ నా కచట నేల?
నెల్లచోటుల నే రమియింతు సుఖము;
స్వర్గ మది యెంత యచ్చటి సౌఖ్య మెంత?
యందు రా నొల్ల విచ్చేయు మమరనాథ. ౨౧౮.

క. అన విని సురవిభుఁ డతనిఁ
గనుఁగొని దీవించి చనినఁ గ్రమ్మఱఁ దా నా
తని రాగద్వేషస్థితిఁ
గనియెదఁ గా కని తలంచెఁ గపటప్రేమన్. ౨౧౯.

చ. మెలఁతుక యోగమాయ నొకమిండనిఁ దా ఘటియించి వేడ్కమైఁ
జెలఁగుచుఁ బణ్ణశాలకడఁ జీకటిమామిడిమ్రానిక్రింద ను
ద్గళరవకంకణక్వణనతాడనభూషణచుంబనధ్వనుల్
కలగొని మ్రోయఁ జౌర్యరతిఁ గాంతుని వీనులు సోఁకఁ జేయఁగాన్.

క. అంతయు గనియాపతి యా
వంతయుఁ జింతిలక ముదితు లగుదురు గాతన్
గాంతయు విటుఁడును నని తా
సంతసమున నచటు వాసి చనియె నిజేచ్ఛన్. ౨౨౦.

వ. ఇట్లు చనుటయుం గని చూడాల యచ్చెరువడి యహో యనేక
సిద్ధులు నితని యందుండు నితని చిత్తంబు గలంపనేర, నత్యంత సుస్థి
రుం డయ్యెంగదే! యని యతనికి నిజవృత్తాంతం బెఱింగించెదగాక;

యని పూర్వశరీరధారిణియు, మనోహారిణియు, నై తనమ్రోల నున్న యింతిం గనుంగొని విస్మితోల్లసితలోచనుం డై శిఖధ్వజుం డ ట్లనియె.

ఉ. ఓలలితాంగి నవ్యదళనోత్పలలోచన యెందునుండి నీ
వే లరుదెంచి తిందులకు ? నీ చిఱునవ్వులు నీ మృదూక్తులున్
నీ లలితాస్యమండలము నీ చనుదోయి మదీయభార్య చూ
డాలయు పోలెం దోంచెడు; విడంబము మాని యెఱుంగం జెప్పుమా.

సీ. అన విని చూడాల నగుదు నే; సంశయం
బేల నరోత్తమ? యిట్టి నేన
కుంభరూపంబుం గైకొని నిన్ను బోధింప
నన్నిరూపంబులు నైతి వినుము.
విదితవేద్యుండ వీవు విజ్ఞానదృష్టి నం
తయుం జూచుకొ మ్మన్న, ధరణినాథుం
డచ్చెరు వంది రాజ్యము వాసినది మొద
లిడి తుద యగుకృత్య మెల్ల నాత్మ

గీ. దృష్టిం గనుంగొని, నిజసమాధియును వదలి,
యుచితభాషల నద్దేవి నూఱడించి,
సంతసము మానసంబున వింతసేయ
నలివ కవికాగలీల ని ట్లనియె, విభుండు. ౨౧౮.

వ. నిరీహుండును, నిస్పృహుండును, నిరాశుండును, శాంతుండును, సహామర్షరూపంబు నై యున్నవాండ. నింతియకాని యన్యంబు లే దని కేవలచిన్మాత్రనిష్ఠుండం గావున మోదఖేదంబులం దొఱంగి నిబ్బరంబున నతిశయక్షయరహితత నొంది సంవిద్రూపంబు నైతి నది యిట్టి దట్టి దని చెప్ప నశక్యంబు. ౨౧౯.

క. నీకారణమున భవము ని
రాకరణ మొనర్చి, సంవిదాకాశగతిం

గై కొంటి, నీకు మ్రొక్కెద
నా కాచార్యుండ వీవనలినదళాక్షీ.   ౨౧౬.

వ. అనిన విని చూడాల యమ్మహీపాలుని బోధించి నిజపురంబునకుం దోడ్కొని పోయి యిరువురు జీవన్ముక్తులై పదివేలేండ్లు రాజ్యసుఖంబు లనుభవించి విదేహముక్తులై; రని చూడాలోపాఖ్యానం బెఱింగించి; వసిష్ఠుండు—చిత్తత్యాగంబున సర్వత్యాగంబగు. నీయర్థంబునఁ గచోపాఖ్యానంబు గలదాకర్ణింపు, మని రామచంద్రున కిట్లనియె ౨౧౭.

కచోపాఖ్యానము

చ. కచుఁడు మరుద్గురుఁ జనకుఁ గన్గొని మ్రొక్కుచు, నయ్య, సంసృతి ప్రచరణ మెట్లణంగు? నని పల్కెనః—సర్వవివర్జనంబు దా నుచితము దీని కన్నఁ;—జని యొక్కఁడు గానల వత్సరాష్టకం బచలితవృత్తి నుండి, శమ మందమి వెండియుఁ జెప్పఁ దండ్రికిన్.

క. చెప్పిన సర్వత్యాగము
యప్పుడు బోధించి తండ్రి యరిగినఁ, గచుఁడున్
దప్పక గతకల్మషుఁడై
యప్పాటఁజరింప, మూఁడువాయనములరున్.   ౨౧౮.

క. మఱి శమ మందక వాచ
స్పతిఁ గ్రమ్మఱఁ గాంచి యలఁతఁ బడి యిట్లను;— నీ
గతి సర్వంబును విడిచిన
నతిశయవిశ్రాంతి యేల యందదు తండ్రీ.   ౨౨౦.

వ. అనిన కొడుకున కతఁ డిట్లనియె. చిత్తత్యాగంబు చేసిన సర్వశాంతి యగు ననినఁ,—జిత్తం బెట్టిది? తత్త్యాగం బేవిధంబున సంభవించుఁ? జెప్పవే, యనిన గురుం డిట్లనియె.   ౨౨౧.

క. చిత్త మన నొకటి వేఱే
హత్తిన యంతరభిమాన మది గావున నో

యుత్తమగుణ తత్త్యాగం
బెత్తెఱఁగునఁ గలుగు నదియు నెఱిఁగింపు తగన్. ౨౨౨.

క. అనుడు, బృహస్పతి కనుమా
సినకంబొం, బుష్పతో డిమఁ జిదుమఁటకంబొం,
జను నది యుక్లేశంబన
విను చిత్తత్యాగ మహిమ విమలవిచారా ౨౨౩.

వ. ఏకంబు, నాద్యంతరహితంబు, జిన్మాత్రంబు, వితతంబు, వియనమలం
బు, నగు పరమచైతన్యంబు గల. దదియ చిత్తగింపు, మంతట విగతభే
దుండ వగుదువు ౨౨౪.

గీ. ఈ యహంకృతి యేటిది? యెందుఁ బుట్టె?
నింతయును భ్రాంతి, యేనును, నితఁడు ననెడు
ద్వైత మది మిథ్య, కాలదిగ్వశతఁ గాఁగి
పోవు రూపాదికము లెల్లఁ బొంకు లనఘ. ౨౨౫.

వ. అట్లు గావున దిగ్దేశకాలావచ్ఛిన్నంబును, నిర్మలంబును, నిత్యోదితం
బును, సర్వార్థమయంబును, నేకార్థంబు,నగు చిద్రూపంబ వగు.
మని యుపదేశించిన, నతండును నట్టి పరమజ్ఞానయోగంబున జీవన్ము
క్తుం డయ్యె. నని కచోపాఖ్యానంబు సెప్పి వసిష్ఠుం డవిచారితరమణీ
యం బగునీయహంకారం బెంతయు నిరర్థకంబు. యీయర్థంబున
మిథ్యాపురుషోపాఖ్యానంబు సెప్పెద. నాకర్ణింపు మని రామచం
ద్రున కిట్లనియె. ౨౨౬.

మిథ్యాపురుషోపాఖ్యానము.

సీ. కలఁడు మాయాయంత్రగతుఁ డైనపురుషుండు;
వాఁ డాత్మ సంకల్పవశతనొంది,
యాకాశ మార్జించి, యది యిష్టధన మని
యొనరఁ దద్రక్ష కిల్లొకటి గట్టి,

యిది నాకుఁ దక్కెఁ బో మ్మనుసంత, నాయిల్లు
కాలవశంబునఁ గూలుటయును,
నాయింటితోడ నా యాకాశమును బోయెఁ
గటకటా యనుచుఁ దుఃఖమునఁ బొగిలి,

గీ. చపలమతిఁ బొంది, యీ యాకసంబు గావ,
నాతఁ డొక నూయి ద్రవ్విన, నదియుఁ గూలఁ,
గూపగత మైన బయలును గూలె నకట
యనుచు వాపోయెఁ, దత్పరుఁ డగుటఁ జేసి. ౨౨౭.

క. వెండియును గగనరక్షకుఁ
గుండంబులు మేడ మాఁకగులు నూతులు వాఁ
డొండొండు కట్ట నవి చెడు
చుండఁ, దదాకాశములకు, నో యని యేడ్చెన్. ౨౨౮.

వ. అని చెప్పి వసిష్ఠుం డీవృత్తాంతంబు తేటపడ నెఱింగించెను, నాకథనం
బు: మహాయాపురుషుండు సగాదియందు ననంతంబును, నసత్తును,
శూన్యంబును నై, స్వయంప్రకాశం బగునంబరంబున జనియించిన య
హంకారం బగు. నతండు నాత్ముం డయ్యును నాత్మరక్షణార్థం బై యనే
క శరీరంబులు గల్పించుకొని యవి చెడుచుండ నాత్మహాని యయ్యె
నని దుఃఖితుం డగుచుండు. నీవును నట్లపోలె ఘటమఠాకాశనాశక్లేశం
బునం బొందక సుఖం బుండు. మని మఱియు ని ట్లనియె. ౨౨౯.

శా. ఆకాశంబునకంటె విశ్రుతము శూన్యం బవ్యయంబుగా సదా
వ్యాకోచంబును నైనయాత్మ యది గ్రాహ్యం బౌనె నిద్దానఁ; జి
త్తాకాశంబున మేన పుట్టి చెడఁగా నయ్యాత్మయుం బోయె నం
చే కాలంబున నేడ్చు భూతతతి దా నిక్ష్వాకువంశాగ్రణీ ౨౩౦.

గీ. ఘటమఠాదులు చెడిపోవ గగన మెందు
నేక మై యున్న భంగి మై నినకులేశ

దేహములు వోవ చెడిపోక దేహియందు
నేకనిర్లేపరూప మై యెసఁగి వెలుఁగు. ౨౩౧.

వ. ఇట్లు గావున శాంతంబును, సర్వంబు, నేకంబును, నాద్యంతవర్జితంబును, భావాభావనిర్ముక్తంబును, నగు బ్రహ్మంబ కాని యితరంబు లేదని యెఱింగి, సుఖివి గ. మ్మని మిథ్యాపురుషోపాఖ్యానంబు సెప్పి, వసిష్ఠుండు—సమాధిరహితం బయ్యును, మహాకర్తృత్వంబున ధీవిశ్రాంతి సంభవించు. నీయర్థంబున భృంగీశోపాఖ్యానంబు గల, దాకర్ణింపు మని రామచంద్రున కిట్లనియె. ౨౩౨.

గీ. వివిధ మగుచింత లన్నియు విడిచి పెట్టి,
భవ్య చిన్మాత్రకోటర పదవిఁ గూడి,
వేద్య నిర్ముక్త మైన సంవిత్తి తత్త్వ
నిష్ఠ నేప్రొద్దు విహరింపు, నృపవరేణ్య ౨౩౩.

క. వినుచుం బల్కుచు ముట్టుచుఁ
గనుచుఁ మూర్కొనుచుఁ గ్రొత్తగా దిది సత్యం
బని తలఁపు మెల్లక్రియలును
ఘన మగుచిద్బ్రహ్మతనువు గా కొండగు నే. ౨౩౪.

వ. అది యెట్లంటేని. ౨౩౫.

భృంగీశోపాఖ్యానము.

సీ. భృంగీశుఁ డొకనాఁడు గంగాధరునిఁ గాంచి
మ్రొక్కి హస్తంబులు మొగిచి—దేవ,
యేనిశ్చయముఁ బట్టి యీ జగజ్జీర్ణ గే
హమున గతజ్వరుఁ డై చరింతు,
నాన తి మ్మనిన;—మహాదేవుఁ డను—సర్వ
శంకలు నుడిగి సుస్థైర్యలీల
ననఘ మహాత్యాగి వగుము, మహాకర్త
వగుము, మహాభోక్త వగు, మనుటయుఁ

సీ. దద్విధ త్యాగ భోగ కర్తవ్యములకు
నెద్ది లక్షణ? మనిన సుమేరుఁ డనియె —
బరమగోప్యంబు. కైవల్యపదము, నైన
దీని నెఱిఁగింతు, నంతయుఁ దెలియ వినుము ౨౩౬.

క. జనియును, మృతియును, ధర్మం
బు నధర్మము, దుఃఖమును, లే దని నె
మ్మనమునఁ బోవిడు నెవ్వం
డనఘా, మఱి యతఁడె పో మహాత్యాగి ధరన్. ౨౩౭.

క. ఫల విఫల రాగరోషా
జ్జ్వల ధర్మా ధర్మదుఃఖసౌఖ్యము లెందున్
దలఁపక చరించు నెవ్వం
డలఘుమతీ, యతఁడె పో మహాకర్త ధరన్. ౨౩౮.

క. సమభావన నెందు విరో
ధము వడయక, కోర్కు లెల్ల దా వీడ్కొని ప్రా
ప్తము యనుభవించు నెవ్వం
డమలమతీ, యతఁడె పో మహాభోక్త ధరన్. ౨౩౯.

వ. మఱియు దృశ్యకరణం బంతయు దొఱంగిన యతండును,మహాత్యాగి యగు. నని శంభుండు భృంగీశున కుపదేశించె. నీవు నీమార్గం బెఱింగి సుఖింపుము. ౨౪౦.

క. అంతర్ముఖుఁడై కృత్యం
బంతయు వెలి నాచరించునత్యాగియ యే
కాంతుఁడు నిరహంకార
స్వాంతుఁడునై చిన్మయాత్మసౌఖ్యముఁ గాంచున్. ౨౪౧.

వ. అని భృంగీశోపాఖ్యానం బెఱిఁగించి, వసిష్ఠుం డాత్మాహంకారాభిధా
నవిచారంబున నెఱుంగ నశక్యంబైనయట్టి గురూపదేశంబున నెఱుంగ

నగు. నీయథార్థంబున నిక్ష్వాకూపాఖ్యానంబు గల దాకర్ణింపు; మన విని, రఘువల్లభుండు—మహాత్మా, యహంకారాభిధానం బగు చిత్తంబు గళితం బగునప్పుడు సత్త్వగుణం బెట్లునిలుచు? నానతిమ్మ నిన, నమ్మునిపతి యిట్లనియె. ౨౮౨.

ఇక్ష్వాకూపాఖ్యానము.

సీ. కలుషంబు చెడి యహంకారమయస్వాంత
మడఁగంగ, లోభమోహాదు లెందుఁ
బొదలవు; బలిమిమైఁ బుట్టెనేనియు వాని
ముంపలే, వుదక మఁబుజము వోలె;
ముదితాదిక స్త్రీల వదనంబు విశువుము,
వాసనాగ్రంథులు నోసరిల్లఁ,
గోపంబు రూపలు, లోపించు మోహంబు;
గాన కవ్యాపన్న మైనవస్తు

గీ. వమల విజ్ఞానదృష్టి నాద్యంబు గాఁగ,
ముక్తి కుదొగ్రి గానట్టిమూఢహృదయుఁ
గాల్పనే! రామ, తొల్లి యిక్ష్వాకు మనువు
నడిగె, నీయర్థ మదియు నేపఱడఁగ వినుము. ౨౮౩.

క. ఎట్లు జనించెఁ బ్రపంచం?
బెట్టిది రూపంబు దీని? కీభవపాశం
బెట్టూడును? వలలందును
బిట్ట వెడలి నట్లు ముక్తి బెరయుఁగ దండ్రీ. ౨౮౪.

వ. అనిన విని యిక్ష్వాకునకు మను విట్లనియె. ౨౮౫.

శా. ఓహో యీచవి నీవివేకమున నిట్లొప్పారె నీప్రశ్న మీ
దేహాద్యం బగుదృశ్య మింతయు మృగితృష్ణాంబు లెట్లట్ల ; తా

నూహాతీతము, నచ్యుతం, బగుచిరవ్యోమంబు, నిత్యంబు ; దు
మోహాహం బైనజగంబు, బోధముకురంబుం బొంది తోఁచుం జుమీ

చ. సహజము లై బహిస్స్ఫురణశక్తులు గొన్ని యజాండపంక్తు లౌ,
బహువిధభూతభావపరభావము లౌ ; నది యెల్ల నీజగ
న్మహిమ, యనైక్య మైక్యమును నా మతిబంధవిముక్తి నాఁగ లే
దు, హిమకరాన్వయద్యుతిచిదాత్మ వెలుంగుచు నుండు నెప్పుడున్.

క. జలము తరంగము లగుగతి
నల చిచ్ఛక్తియ ప్రపంచ మగుఁ గానఁ, జలా
చలబంధమోక్షకలనలు
దలఁపక సౌమ్యుండ వగుము ధరణీనాథా. ౨౮౮.

చ. కుచములమీఁదఁ బెన్నిదురఁ గూరినబాలునిఁ దల్లి గాన లే
కెచటికిఁ బోయెనో యనుచు నేడ్చినయట్లజరామరస్థితిన్
అచలితుఁ డైనయాత్మ గన నందక దేహముపాటు చూచి తా
న చివికి డస్సితిన్ విధివినాశము బొందితి నన్ జనం బిలన్. ౨౮౯.

గీ. అంబువు గదల బుగ్గలు నైనయట్లు
చిత్తసంకల్పవశమున సృష్టి యయ్యెఁ,
గాన నిశ్శంకఁ గదలక కదలినట్టు
లాత్మసంకల్ప మని రాజ్య మనుభవింపు ౨౯౦.

సీ. అకట చిత్రము మాయ యఖిలమోహిని! సర్వ
గతుఁ డయ్యుఁ దన్ను దాఁ గానఁ డాత్మ.
కడలేని సచ్చిదాకాశమయంబ యీ
జగ మని తెలిసిన శాంతమూర్తి
సద్బ్రహ్మకవచుఁ డై సతతంబు సుఖియించు.
నహమిక విరహిత మయి, యభావ
మైనభావము శూన్య, మది నిరాలంబంబుఁ,
జిన్మయంబును గాఁగ సృష్టిఁ దలఁపు

గీ. ద్వైతభావంబు దుఃఖావహంబు, దీని
సామ్యశిఖఁ గాల్చితే నీకు సౌఖ్య మందు,
కనఁగ యతి యైన గృహి యైన కామి యైన
శాంతుఁ డై నను నీబుద్ధి జరగవలయు. ౨౫౧.

క. పొలియుట, బ్రతుకుట, పోవుట,
కలుగుట, నే నతఁడు ననుట, గలుగక మదిలోఁ
దలఁచినయట్టి మహాత్ముం
డిల జీవన్ముక్తుఁ డగు నహీనవివేకా. ౨౫౨.

క. అనుదినము నభ్యసింపని
జనులకుఁ జెడిపోవు కళలు. జ్ఞానకళ మనం
బున నొలసిన సుక్షేత్రం
బునఁ బెట్టిన రాజనంబుపోలికిఁ బొదలున్! ౨౫౩.

చ. హరిహరపద్మసంభవముఖామరు లెంచినచర్య లెల్ల నాం
తరమతిఁ జిత్తలీనగణనాదిచరిత్రము లంచు నుండుమీ.
యరుదుగ సర్వదర్శనము లందలియర్థము నిశ్చయించి య
ట్లరసినఁ జిద్విలాసము నిరంకుశ మౌను నరాధినాయకా. ౨౫౪.

గీ. చిత్తలయము గన్న చిన్మాత్రులకు ముక్తి
సుఖమువో లె నొండుసుఖము లేదు.
ముక్తి దేశకాలములు గా వహంకృతి
ప్రకృతిభావ మణఁపఁబడుట ముక్తి. ౨౫౫

క. వర్ణాశ్రమధర్మాచా
రార్ణవము తరించు నెవ్వఁ డతఁడు ప్రపంచో
త్తీర్ణుఁ డగు ననుట పరఁగు, ను
దీర్ణమతిన్ వెడలు వనమృగేంద్రము పోలెన్. ౨౫౬.

క. విను కర్మఫలత్యాగికి
దనుకవు మఱి సుకృతదుష్కృతంబులు, స్ఫటికం
బున వర్తిలు రాగమునా
యనువున ఫలకర్మరాగ మందదు తజ్జ్ఞా. ౨౫౭.

క. జ్ఞానప్రాప్తిక్షణమున
దా నవు ముక్తుండు; పిదపఁ దను వది తీర్థ
స్నానమునఁ బడిన శ్వపచ
స్నానంబునఁ బడిన రెండు సమమ తలంపన్. ౨౫౮.

వ. అని యివ్విధంబునఁ బరమజ్ఞానోపదేశంబు చేసి, బ్రహ్మవిదుండ వగు మని మనువు నిజగృహంబునకుం జనియె నిక్ష్వాకుండును నతండు సెప్పినట్ల జీవన్ముక్తుం డై రాజ్యసుఖం బనుభవించుచుండె. నని యిక్ష్వాకూపాఖ్యానంబు సెప్పి, వసిష్ఠుండు విశ్రాంత స్వాంతుం డైనవానికి లౌకికాచారంబు తలుచు లేకుండు, నీయర్థంబున మృగవ్యాధోపాఖ్యానంబు నెఱింగించెద; నవిన రామచంద్రుం డిట్లనియె. ౨౫౯.

క. జీవన్ముక్తుల కధికము
గా వంటిరి మీరు గగనగమనాదులు ము,
న్నీవిధమునఁ దగువారల
కేవి యపూర్వాతిశయము లెఱిఁగింపుఁ డనన్. ౨౬౦.

క. జ్ఞానికి నేయతిశయమును
నూనదు మదిఁ దాఁ దనంత, నురుతర మంత్ర
ధ్యానతపస్సిద్ధి నభో
యానాదులు గలుగు, దీన నధికత గలదే? ౨౬౧.

క. ఆరయ విజ్ఞానికి సం
సారికిని విశేష మెందు సకలంబున నా
స్థారహితంబును నిర్మల
వైరాగ్యము నైనమనసు వసుధాధీశా. ౨౬౨.

చ. అపగతసంసృతిభ్రముఁడు నాత్మరతుండును నైనయోగి కే
నెపమున నొందుఁ జిహ్నము జనింపదు. కామవిషాదరోషలో
లుపగుణమానమత్సరవిలోపము సేసి యనామయస్థితిన్
జపలత లేక యుండుటయె శాశ్వతచిహ్నముగాని రాఘవా. ౨౬౩.

ఉ. జీవులకారణంబు విను చిత్ప్రదదూరత నుండు, కర్మముల్
ద్రోవ గరాక వారి సుఖదుఃఖము లేపడఁగించుచుండు; నా
స్థావరవృత్తి బంధమును, దానివిముక్తియు, ముక్తి, గావునన్
నీవును నట్ల హృత్కలన నిల్వఁగ సౌఖ్యమునొందు రాఘవా. ౨౬౪.

వ. గ్రాహ్యగ్రాహకసంగంబుల సావధానుండవై సంకల్పంబులం దొలంగి సుఖింపుము. తత్త్వజ్ఞులు గతార్థంబునకు వగవరు; భవిష్యదర్థంబునకుఁ, జింతింపరు; క్రమప్రాప్తమగువర్తమానార్థంబు గ్రహింతు రదియునుంగాక. ౨౬౫.

సీ. ధీరజీవునకును ద్రివిధరూపంబులు
స్థూలంబు, సూక్ష్మంబు, తుదిఁ బరంబు;
నందుఁ బరముఁ బట్టి నారెంటి విడువుము;
కరపాదమయ మైన కాయ మెందు
స్థూలంబు నా భోగధుర్య మౌ, మఱియు, సూ
క్ష్మంబునా సంకల్పమయమనంబు,
ఆతివాహికమ నా నగు నది; మఱి యనా
ద్యంతచిన్మాత్రంబు నై వికల్ప

గీ. రహితమై యున్న యదియు పరస్వరూప;
మదియె మూఁడవరూ పగు; ననిన విభుఁడు
స్వప్నజాగ్రత్సుషుప్తినిష్ఠంబుగాని
తుర్యమెఱిఁగింపు మానిశార్దూల యనుడు. ౨౬౬

గీ. అహమి కానహమికలు మాయఁగ నసత్తు
సత్తు నెడఁబాసి యెందు నసక్తుఁ డగుచు
సములుఁడును సముఁ డై యుంట యనియ తుర్య
మండ్రు; వేదాంతవిదులు లోకాధినాథ. ౨౮౭.

వ. సంకల్పంబులేమిచే నిది జాగ్రత్తయు స్వప్నంబునుం గాదు. జాడ్యస్థితి లేమిం జేసి సుషుప్తియుఁ గా. దహంకారనిరసనంబున సమతోదయం బునం జిత్తంబు వియదాకృతి యగుచుండఁ దుర్యావస్థ సంభవించు. నీవు ప్రబుద్ధుండవు గాన, భవత్ప్రబోధవృద్ధిం బొందెడు నీకఁ వ్యాధ వృత్తాంతం బెఱింగించెద నాకర్ణింపుము. ౨౮౮.

వ్యాధోపాఖ్యానము.

సీ. ఒక కానలోపల నొక కిరాతుం డేటు
వడి పాఱుమృగము వెంబడిన బఱచి
కానక యచ్చోట మౌని నొక్కనిఁ గాంచి
యెటు వాఱె మృగ మని యి ట్లోకింత
యద్భుతంబుగ వారి నడిగిన, నమ్మౌని—
సౌఖ్యమానుల, మేము సముల, మడవి
నుందుము, వ్యవహార యోగ్యమౌ నట్టి య
'హంకార మొందు మాయాత్మ లేదు,—

గీ. అనెను మునినాథు పలుకుల కర్థ మెఱుఁగ
కా కిరాతుఁడు దనయిచ్చ నవల నరిగె.
నిఖిలసంకల్పములఁ బాసి నీవు నట్లు
తుర్యపదమును బొందు సుస్థైర్యలీల. ౨౮౯.

వ. అట్లుగావునఁ బ్రశాంతి నభేదచిత్తు లైన మును లెచ్చోట నున్నను ముక్తులే యని వ్యాధోపాఖ్యానంబు చెప్పిన విని రామచంద్రుండు సంతుష్టాంతరంగుం డై యమ్మునివల్లభునకు నమస్కరించి—చిత్తవి

భ్రాంతిహేతువులైన యోగభూములేవని మున్నెఱింగించితిరి. వాని నభ్యసించువిధం బెట్లు? వాని సాధించు యోగచిహ్నం బెట్టిది? సవిశేషంబుగా నానతిమ్మనిన, నమ్మహాముని యిట్లనియె. ౨౭౦.

యోగభూమికోపాఖ్యానము.

సీ. విను ప్రవృత్తుండు, నివృత్తుండు, నన నొప్పు
స్వర్గాపవర్గవాంఛల నరుండు;
ఆ యిరువురయందు నపవర్గ మెంత సం
సారంబ మేలని సంస్మరించుఁ
గర్మప్రవృత్తుండు కడలొత్తునంబుధి
నడిమికూర్మము మేడ దొరకినట్లు;
పెక్కుజన్మంబులపిదప వివేకంబు
చేపట్టి, సంసృతిస్థితి యసార

గీ. మకట యిది సాలు, లాభలోభాతిశయవి
రహిత మగునట్టి పరమవిశ్రమము నాకు
నెట్లు సిద్ధించు? నని యాత్మ నెఱిఁగి దివురు
నట్టి పుణ్యాత్ముఁడు నివృత్తుఁ డంబుజాక్ష ౨౭౧.

మ. అకటా యెట్లు విరక్తుఁడై కడతు జన్మాంభోధి యే నన్విచా
రకళ న్వాసన లంత కీ లెడలి జీర్ణత్వంబు నొందంగఁ బా
యకుదారక్రియలం బ్రవృత్తుఁ డనుమోదాయత్తుఁడై గ్రామ్యమూ
ఢకుచేష్టల్ పరికించి సత్క్రియలు వేడ్కం జేయు నిర్లేపుఁడై.

ఉ. మర్మము లాడఁ డెందుఁ, బలుమాటలు నెచ్చట నైనఁ దెచ్చి తా
నర్మిలి శాస్త్రసంచయ ముదగ్రభవాంబుధి దాఁటఁ గోరు, స
ద్ధర్మవిచారుఁ డౌ నతఁడు దా నగు నాదిమయోగభూమికిన్
ధర్మము లెల్ల యోగ్యతనె తా నొనరించుఁ దదార్యుఁ డిమ్మహిన్.

వ. అది విచారణాభిధానం బగు ప్రథమయోగభూమిక. ౨౭౪

సీ. ఆభూమి కెక్కిన యతఁడు శ్రుతిస్మృతి
ధ్యానధారణయోగతత్త్వగోష్ఠి
వ్యాఖ్యానములు సేయు వైదుష్యవంతులఁ
గొలిచి శాస్త్రంబులు దెలిసికొనుచుఁ,
బహుపదార్థ ప్రతిభావజ్ఞుఁడై గృహ
చింత గృహస్థుఁడు సేయునట్లు
నెఱుఁగఁ గార్యాకార్య నిశ్చయం బెఱుఁగుచు,
మదమానమోహదుర్మత్సరములు

గీ. లోభలాభాతిశయములు లోనుగాఁగఁ
బాము కుబుసంబు నూడ్చినభంగి నూడ్చి,
శాస్త్ర గురుసేవ గని రహస్యముల బుద్ధి
నూను నట్టిద రెండవ యోగభూమి. ౨౭౫.

క. విను రఘునాథ యసంగము
మను మూఁడవయోగభూమి నంతట నతఁడె
క్కును, బ్రస్నని పువ్వులపా
న్పువఁ జెంది సుఖించుచున్న పురుషుని మాడ్కిన్. ౨౭౬.

చ. ఉపనిషదర్థతత్త్వరస ముల్లమునం గడ లొత్త నైహికా
విపులసుఖంబు గోరక వివేకకథాకథనక్రమంబులన్
విపులశిలాతలస్థలుల విశ్రమ మొంది యసంగచిత్తుఁడై
యపరిమితప్రమోదముల నందుచుఁ గాలముఁ బుచ్చు రాఘవా.

క. అమలిన బహుళ శాస్త్రాఖ్యా
నములను శుభకర్మములను జతుపులకు ను
త్తమ వస్తువృష్టి వాడమును
గ్రమ మొప్పఁ దృతీయభూమి కాపరిణతయై ౨౭౭.

వ. వినుమ యస్సంగమంబు సామాన్యంబు, విశేషంబు, నన రెండువిధం
బులై యుండు నందునర్థంబులయెడ కర్తయు, భోక్తయు, బాధ్యుం

మును, బాధకుండును, నేఁ గాన నియును ; సుఖదుఃఖంబు లీశ్వరాధీనంబు లనియును ; భోగరోగంబులును, సంయోగ వియోగంబులును, కాలవశంబనియును ; ననేకవస్తువులయందు నాసఁజేయక యునికి సామాన్యసంగం బగు. మఱియుఁ దత్కృపవియోగంబున, దుర్జనవియోగంబున, నాత్మజ్ఞానప్రయోగంబునఁ, బౌరుషప్రయత్నంబున, సతతాభ్యాసంబునం జేసి, పరమవస్తువు కరతలామలకంబై తోఁచుచుండు. సంసారసాగరంబునకుఁ బారంబును సారంబు నగు పరతత్త్వస్థితిం జెంది, సకలంబు నీశ్వరాధీనం బనుటయుఁ బూర్వకర్మం బనుటయుఁ దొఱఁగి, మౌని యై పరమశాంతిం బొందుటయు నది విశేషాసంగమం బని మఱియును. ౨౭౯.

మ. వెలియున్ లోనును గ్రిందు మీఁదు దిశలున్ విస్ఫూర్తియున్ జేతనం
బు లజాండంబులు వస్తు వస్తుకలనంబుం బొందఁగా భాసమై
కలిమిన్ లేమిని డింది కాంతిమయమై కళ్యాణ మై నిత్య మై
యలరారున్ రఘునాథ యిట్టిది విశేషాసంగమం బెప్పుడున్. ౨౮౦.

ఉ. సమ్మదసౌరభంబును ననుస్మృతిపత్త్రచయం బచింతనా
శమ్ము నవిఘ్నకంటకతలంబును నై వెలయున్ వివేకప
ద్మ మ్మిదలోపల న్మొలచి తత్త్వవిచారవిప్రబుద్ధమై
యిమ్ముల నియ్యసంగులకు నిచ్చు ఫలంబు తృతీయభూమికన్ ౨౮౧.

సీ. సజ్జనసంగతి సత్కర్మసంచయం
బునఁ గాకతాళీయముగ జనించు
నాదిభూమిక యనునమృతాంకురము వి
వేకాంబు సేచనఁ బెంచి యరయనలయు,
నది యుదకంబున సరళమై తలయెత్త
ఘనవిచారంబునఁ గర్షకుండు
సారంభ మరసిన ట్లరయంగవలయు; నీ
భూమిక తరువాతిభూమికలకు

గీ. మనికిప ట్టగు; నంతర్విమర్శ నొంది,
ధృతి నసంగత్వమను నీతృతీయభూమిఁ,
గన్న పురుషుండు, సంకల్పకలన లుడుగు,
ననిన విని రామచంద్రుఁ డిట్లనియె మునికి. ౨౮౨.

వ. మహాత్మా! మూఢుండు, నసత్కులసంభవుండుఁ, బ్రమత్తుండు, నప్రాప్త యోగసంగుండు, నగువారికి నెట్లు సంసారోత్తరణం బగు? నీభూమి కలయందు నొక్కటిని బొంది మృతుం డగువాని కెట్టిగతి సంభవించు? నెఱింగింపవే; యనిన నమ్మునిపుంగవుం డిట్లనియె ౨౮౩.

సీ. రూఢదోషుం డగుమూఢున కొకమాటు
జన్మశతంబులు చనినఁ, గాక
తాలీయమున నైనఁ దజ్జ్ఞసంగతి నైన
నలరు వైరాగ్య; మట్లంతదాఁక
సంసార మధికమై సాగు; నావైరాగ్య
మొంద వాలాయంబు నుదయ మొందు
నాదిభూమికయందు నణఁగు సంసారంబు,
సరి నొప్పు శాస్త్రార్థసంగమంబు;

గీ. యోగభూమిక నొంది మే నురిలెనేని,
భూమికాకానుసారతఁ బొదలిపోవు
నతఁడు సురమానమున దివ్యసతులఁ గూడి
యమరపదమున భోగంబు లందుచుండు. ౨౮౪.

ఉ. అంతట పుణ్యపాపనిచయం బుడివోవఁగ శుద్ధులైన శ్రీ
మంతులయింటఁ బుట్టి మును మాయనివాసన భూమికాక్రమా
క్రాంతి వహించి మీఁద నధికం బగుభూమిక కెక్కి యోగి యై
యంతము లేనియట్టి పరమాత్మయ తా నగుచుండు రాఘవా ౨౮౫.

గీ. మొదలిభూమినుండి మూఁడుభూములు వ్యవ
హారమాత్రభేద మైన జగంబు
పుట్టు దోఁచు చునికిఁ బొల్చు జాగ్రత్సంజ్ఞ,
నందుఁ బొందుఁ గేవలార్యుఁ డెందు ౨౮౬.

క. కర్తవ్యము లొనరించి, య
కర్తవ్యము లుడిగి, ప్రకృతికరణభరణతన్
బరిఁ గల్గుచు శాస్త్రార్థ మ
నాతన్స్థితి సలుపునతఁడ యాచార్యుఁ డగున్. ౨౮౭.

వ అట్టి యాచార్యత్వంబు ప్రథమభూమినంకురితంబును, ద్వితీయభూమి వికసితంబును,తృతీయభూమి ఫలితంబును, నగు నందు నాచార్యుండై మృతుండైనయోగి శుభసంకల్ప సంచితంబు లగు దివ్యభోగంబులు చిరకాలం బనుభవించి క్రమ్మఱ భూలోకంబునం బుట్టి యోగియగు. నీతృతీయభూమి కాభ్యాసంబున నజ్ఞానపరిక్షయంబుఁ బొంది చిత్తంబు పూర్ణేందుమండలనిభంబై సంవిద్బోధంబు సంభవించు నంత ౨౮౮

సీ. ఎనయ నాలవభూమి కెక్కినయోగీంద్రు
లవిభాగమున ననాద్యంతపదము
సమముగాఁ జూతురు, సర్వంబు నిబ్భంగి
ద్వైతంబు లేక యద్వైత మొందు,
స్వప్నంబుగతిఁ దోఁచు జగము గానఁ జతుర్థ
భూమి స్వప్నాఖ్యమై పొలుచు; నంత
శరదంబుదాంశంబు సరి బుద్ధిపలచనై
యణఁగి సత్తామాత్ర మగుచు నిలిచి

గీ సరి నశేషంబు నొక్కట శాంతిఁ బొంది,
నపగతద్వైతనిర్భాసుఁ డై సుషుప్తి
నెనయఁ బంచమభూమిక నెక్కుఁ గాన
నొరిది నీభూమి కొప్పు సుషుప్తి సంజ్ఞ. ౨౮౯.

ఉ. పంచమభూమి సుప్తి ఘనభావము నొంది సదాంతరస్థితిన్
మించి వెలింగి యానిరతి మేకొనియున్ బరిశాంతవృత్తి ని
ద్రాంచితుఁ డొక్కనాఁడు వితతాభ్యసనం బొనరించి వాసనా
సంచయ మేది తుర్యయను షష్ఠకభూమిని బొందు నంతటన్. ౨౯౦.

గీ. అందు సదసత్తు లహమికానహమికలును
మాని, క్షీణమనస్కుఁడై, మఱియు ద్వైత
మనుట నద్వైత మనుట లేకాత్మశాంతి
శమితహృద్గ్రంథియును విపాసనుఁడు నగుచు. ౨౯౧

వ. అనిర్విణ్ణుఁడును, నిర్వాణుండు నై నివాతదీపంబునుం బోలె, జీవన్ము
క్తుండై యుండు. ౨౯౨.

క. అంబరమున మునిఁగిన కుం
భంబుగతిన్ లోన వెలిని పరిశూన్యుం డై,
యంబుధిలో మునిఁగినకుం
భంబుగతిన్ లోన వెలిని పరిపూర్ణుం డై. ౨౯౩.

వ. ఇవ్విధంబున నుండియు నొక్కింతుక విశేషమాత్రంబు పొందియుఁ
బొందనిదెస విదేహముక్తి యగు సప్తభూమిక యగు. నది యవాఙ్మా
నసగోచరంబును సకలభూమికలకు సీమాభూమికయు నగు నమ్మహా
పదంబు. ౨౯౪.

ఉ. కొందఱు రుద్రుఁ డంద్రు, మఱి కొందఱు విష్ణుఁ డటంద్రు, ధాత్రిలోఁ
గొందఱు బ్రహ్మ యంద్రు, మఱికొందఱు శూన్యమ యంద్రు, వెండి
గొందఱు కాలమంద్రు, మఱికొందఱు వేఱుఁ బ్రధానపూరుషా[యున్
స్పందవిభాగ మంద్రు, బహుశాస్త్రవికల్పమతప్రవృత్తు లై. ౨౯౫.

వ. అట్లుగావున నామరూపంబులు లేకుండియుఁ, కల్పితనామంబులు
చెప్పంబడు నాభూమిక, కని చెప్పి వసిష్ఠుండు. ౨౯౬.

క. ఈ సప్తభూమికల న
భ్యాసం బొనరించు నతని కఘభవభయముల్
వే సమయు, నీకుఁ జెప్పితి;
నీసరణి సుఖింపు నీవు నిల రఘురామా ౨౯౭.

వ. అని వసిష్ఠుండు సప్తమభూమికోపాఖ్యానంబు సవిస్తరంబుగా నెఱింగిం
చిన సంతుష్టాంతరంగుం డై రఘుపతి మునిపతి కిట్లనియె. ౨౯౮.

చ. పరమరహస్యరూప మయి పావన మై నిగమాంతసార మై
పరఁగిన బ్రహ్మవిద్య బహుభంగులు మీ రటు చెప్పి చిత్తముల్
మెరమెర మాన్పి నార, లిఁక మీఁదిపదస్థితిఁ గంటి, మంటి, మ
ద్గురుఁడును దల్లిదండ్రులు సఖుండును దైవము మీర సంయమీ.

చ. అనిన వసిష్ఠుఁ డిట్లనియె నచ్యుత మాధవ పుండరీకలో
చనుఁడ వనాదివిష్ణుఁడవు శాశ్వతమూర్తివి కారణార్థ మై
జననము నొంది నాదెసఁ బ్రసన్నదయామృతదృష్టి నించి యీ
పనిగొని యెల్లలోకముల భవ్యునిఁ జేసితి నన్ను రాఘవా. ౩౦౦.

వ. అని వినయావనతవదనుం డై యనేకవిధంబులం బ్రశంసించి రామచం
ద్రుని వీడ్కొని వసిష్ఠుండు నిజాశ్రమంబునకుం జనియె. నక్కుమార
చూడామణియును సర్వసముండును, శాంతుండును, జీవన్ముక్తుండు, నై
రాజ్యసుఖంబు లనుభవించుచుండె. నీవును నీయర్థంబు నేమఱక
చిత్తంబున నిల్పుకొని సుఖవి గమ్మని యుపదేశించిన విని, భరద్వా
జుండు—వాల్మీకిమునికిం బ్రణమిల్లి వీడ్కొని పరమజ్ఞానసంపన్నుం
డును, జీవన్ముక్తుండు, నై నిజేచ్ఛ విహరించుచుండె. నని వాసిష్ఠరా
మాయణంబు పదార్థప్రమేయంబుల సరణిఁ దప్పక తెనుంగుభాష
గద్యపద్యంబుల రచియించితి ; నవధరింపుము. ౩౦౧.

శా. శాంతస్వాంత నిరస్తదైత్యగణ భాస్వచ్ఛిన్మయాకార దు
దాంతౌఘప్రతికూలనామచయ, వేదవ్యాసవాక్యార్థవి

శ్రాంతోదాత్త నిజప్రభావ, యఘపారావారసంశోషణా
చింతాతంతులతాలవిత్ర వరదా శ్రీసంశ్రితోరఃస్థలా. ౩౦౨

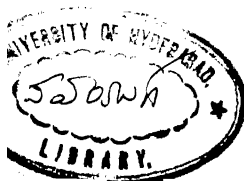
అంభోదనాదవిలస
ద్గంభీరమహాట్టహాస కనకకశిపుసం
రంభనిరాస రమాస్తన
కుంభద్వయకలితగేహ గురుభుజమధ్యా. ౩౦౩.

(మాలిని).

శుకవినుతకలాపా శుద్ధబుద్ధస్వరూపా
వికసితజలజాక్షా విశ్వరక్షైకదక్షా
సకలరిపునిరస్తా శంఖచక్రాబ్జహస్తా
ప్రకటితశుభగాత్రా పద్మగేహాకళత్రా

(గద్య).

ఇది శ్రీనృసింహావరప్రసాదలబ్ధకవితావిలాస భారద్వాజసగోత్ర
పవిత్రాయ్యలామాత్యపుత్ర సరసగుణధుర్య సింగనార్య
ప్రణీతం బైన వాసిష్ఠరామాయణంబునందు
నిర్వాణప్రకరణం బన్నది
పంచమాశ్వాసము.

సంపూర్ణము.

చంద్రికా ప్రెస్సు, చాకలపేట, మదరాసు.—1935